Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԵՏԻՐ

ՔԱՂՈՒԱԾՔ

ի լեառն Գրաց, ընդեղեալ, յԱգաթանգեղեայ,
ի Բուզանդայ, յՄովսէսեանէ, ի Սեբէոսեանցն,
ի Փարպեկեանցն եւսեբ՝ոյ, ի Լեհացօրեկ ժամուն,
յերկուց կիւրղից, ի Զգօնէ եւ յԵղիշեայ

Ա. Մ. ՓԱՐԱՊԱՇԵՑԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
ՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՑ

Հայ
408

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ՆԱԽՆԵԱՑ

ՃԱՏԸՆՏԻՐ

ԿԱՂՈՒԱԾՔ

Ի Սուրբ Գրոց, յեղևկայ, յԱգաթանգեղեայ,
ի Բուզանդայ, յՈսկեբերանէ, ի Սեբեբիանոսէ,
ի Քրոնիկոնէն Եւսեբեայ, ի վեցօրէից Բարսղի,
յերկոցց Կիւրղից, ի Զգօնէ և յԵփրեմեայ

Ա. Մ. Գ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ց. ԳԱՎԱՖԵԱՆ
— 1876 —

1102
1999
22

ՀՖ. 491

գ 408-60

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ահա երկրորդ տպագրութիւն մեր հատընտիր քաղուածոց : Դիտաւորութիւն մեր էր երկոս հատոր ընել զայս գործ, բայց ըստ դիտողութեան հմուտ եւ փորձ անձանց ոմանց հարկ եղաւ մեզ առաջին հատորին մէջ փոփոխութիւններ ընելով ի մի հատոր ամփոփել ամբողջ գործը : Այս գործիս վրայ գլխաւոր գանգատներն հին ծանրութիւն գնոյն եւ միօրինակութիւն ճիւղոցն : Պատճառ առաջնոյ գանգատին բոլորովին վերցած է : Տպագրութիւնս այս որ իբր քսան միջին ոսկեայ թերթէ կը բաղկանայ, ոստի եւ է առելի քան զկրկին առաջնոյ տպագրութեան, սիտի ունենայ 10 դահեկանի, մաքուր առակ, թող հարիւրին 10 զեղչը դպրոցաց համար, միւս առաջին հատորն, թէպէտ կիս այսորիկ, կը վաճառուի միւնետ 4 ֆրանք : Պատճառ միւս գանգատին նա վերցած է, քանզի տպագրութիւնս այս ոսկի առատ քաղուածներ իբր երկոտասան ընտիր մատենագիրներէ, միւնչ առաջին տպագրութիւնն առեր գրոց քանի մը մասերէն միայն ոսկեր շոկ պատմական հատուածներ : Բայամ տպագրութեան պիտի գտնեն աշակերտք ոչ պատմական միայն, այլ եւ վիպագրական, բարոյական եւ փիլիսոփայական գեղեցիկ կտորներ յԵզնկայ, յԱգաթանգեղեայ, ի Բուզանդայ, յՈսկերերանէ, ի Մեծոփեցւոյ, ի Քրոնիկոնէն Եսեբեայ, ի վեցօրեից Բասղի, յերկոց Կիւրղոյ եւ ի Զգօնէ. մատենագիրք յորոց ոմանց հազիւ անուանք ծանօթ հին քազմաց, իսկ անոնք եւ ոմ՛ քնաւ :

Որովհետեւ մեր ընտիր մատենագրութեան միջագոյն մասն անհեղինակ է, զգուշացանք որչափ հնար էր չառնուլ

այնպիսի կտորներ որ շատ կրօնական հին: Ամենամած կտորներն առհասարակ այնպես են որ կրնան աշակերտաց հատորդութեան եւ ճաշակին յարմարիլ: Այս բաղդատածոց մէջ, ամենայն ոտրեր պիտի գտնեն աշակերտք պատմական կտորներ եւ նկարագիրներ որոց մեծագոյն մասն ընտիր է միանգամ զարմացուցանել, պիտի գտնեն նաեւ բարոյական խորհրդածութիւններ, վիճաբանական հատուածներ. այլոքն հանդերձ:

Որպես զի մեր հատընտիր բաղդատածոց լեզուն որչափ հնար էր ոճանման, ըստ գրագիտական օրինաց, ոմոյ եւ շարադրութեան հանման յատկութիւնները, հարկ էր մեր բաղդատածոց բնագիրներուն մէջ երբեմն փոփոխութիւն, եւ մանաւանդ զեղծում ընել: Ջայս ընդհանր արդարեւ: Որպէս մեր բաղդատածները բնագիրներուն հետ բաղդատողք պիտի տեսանեն ոտրեր ոտրեր առելաբանութիւններ, կրկնութիւններ եւ նոյնանշան բառեր վերցուած, եւ քերականութեան դէմ անկանոնութիւններ ողղուած, այնպես զի աշակերտք այս բաղդատածոց մէջ պիտի չգտնեն խօսք մը որ քերականական օրինաց դէմ է, կամ քերականօրէն եւ տրամաբանօրէն չի լուծուիր: Այս մանանաւոր իրաց նայելով մեր հատընտիր բաղդատածներն այս ազգ գրուածոց մէջ յարմարագոյն են աշակերտաց համար, որպէս փորձն պիտի տեսանեն այս դասագիրքը գործածողք:

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ԲԱՂՈՒԱԾՔ

Ի ՆԱԽՆԵԱՑ

ԵՒ եղեւ Հաբէլ հովիւ խաշանց, եւ Կայէն գործէր զերկիր: Ետ աւուրց երեր Կայէն ի պտղոյ երկրի պատարագ (ընծայ, նուէր) Աստուծոյ, ած եւ (նախ) Հաբէլ յանդրանկաց խաշանց (հօտ, ոչխար) իւրոց եւ ի պատարագէ նոցա: Եւ հայեցաւ Աստուած յԱբէլ եւ ի պատարագս նորա, եւ ի Կայէն եւ ի զոհս նորա ոչ նայեցաւ. եւ տրտմեցաւ Կայէն յոյժ, եւ խոնարհեցան (յօժնալ, ծռիլ) անկան երեսք նորա: Եւ ասէ Կայէն ցՀաբէլ, եղբայր իւր: Եկ, երթիցուք ի դաշտ: Երբեւ չոքան ի դաշտ անդր, յարեաւ (ելաւ) Կայէն ի վերայ Աբելի, եղբօր իւրոյ, եւ սպան զնա: Եւ ասէ Աստուած ցԿայէն. Ո՞ւր է Հաբէլ, եղբայր քո: Եւ նա ասէ. Չգիտեմ. միթէ պահապան իցեմ եղբօր իմոյ: Եւ ասէ Աստուած. Զինչ գործեցեր զայդ. գոչումն (ձայն) արեան եղբօր քո բողոքէ (գոչել) առ իս յերկրէ. եւ արդ անիծեալ լիցիր (լեր) դու ի վերայ երկրի որ երաց զբերան իւր ընդունել զարիւն եղբօր քո ի ձեռաց քոց, զի գործիցես զերկիր, եւ ոչ յաւելցէ տալ քեզ զզօրութիւնն իւր, երերեալ եւ տատանեալ եղիցիս ի վերայ երկրի: Ծննդ. Դ:

Եւ ասէ տէր Աստուած ցՆոյ. Արա դու քեզ տապան ի ջրեքկուսի (փայտից. խորշս խորշս (խորշ, ջուլա) գործեացես զտապանն, եւ նաեւթիւ ծեփեացես զնա ներքոյ եւ արտաքոյ. քաղելով (ելբեն վեր երթալ, նեղնելով) գործեացես զտապանն, եւ ի մի կանգուն կատարեացես (լմնցնել) զնա ի վերուստ, եւ զդուռս տապա-

նմին ի կողմանէ (+վէն) արասցես. ներքնատունս եւ միջնատունս եւ վերնատունս (աւր գոմ, օրհ գոմ, ե-ր գոմ) գործեսցես ի նմա: Եւ յամենայն անասնոց եւ յամենայն գազանաց երկու երկու մուծցես ի տապանն բուծանել (ած-ցանել, կերակրել) ընդ քեզ: Եւ այլ եւս եւթն օր (եօթն օր ա, եօթն օրէն) եւ ածից ես անձրեւ ի վերայ երկրի զքառասուն տիւ եւ զքառասուն գիշեր: Նոյ էր ամաց վեցհարիւրոց, եւ ջրհեղեղ ջուրցն եղեւ ի վերայ երկրի: Եւ սաստկացայր (ա-եցաւ) ջուրն յոյժ յոյժ ի վերայ երկրի, եւ ծածկէր զամենայն լերինս բարձունս. հնգետասան կանգուն բարձրացաւ ջուրն ի վեր: Եւ մեռաւ ամենայն մարմին, շարժուն (շրժող) եւ ամենայն սողուն զեռուն (ողջունէ կենդանի) ի վերայ երկրի, եւ ամենայն որ ունէր չունչ ի ռնգունս (+նէ ձակէր) իւր, եւ ամենայն որ էնչ ի վերայ ցամաքի՝ մեռաւ, եւ մնաց միայն Նոյ եւ որ ընդ նմա էին՝ ի տապանի անդ:

Եւ ած Աստուած հողմ ի վերայ երկրի եւ դադարեաց ջուրն: Եւ խցան (ծած-էր) աղբիւրք անդնդոց եւ ահանաք երկնից, եւ արգելան (դա-դրե-ցա-, կեց-) անձրեւ յերկնից, եւ գիջացաւ (ցած-նալ) տակաւ (երեք-լով) ջուրն եւ թուլանայր եւ նուազեր (պակէլ): Յետ քառասան աւուրց երաց Նոյ զպատուհան տապանին (ա-ղաւնակ) եւ արձակեաց (ղող դա-ա-) զագռաւն որ ել եւ անդրէն (նորէն) ոչ դարձաւ մինչեւ (ց) ցամաքել ջրոյն յերկրէ: Եւ արձակեաց զաղաւնին զհետ նորա տեսանել թէ ցածուցեալ (էջնել, նա-ապէլ) իցէ ջուրն. եւ չգտեալ աղաւնւոյն հանգիստ (կեն-ալ- տեղ) ոտից իւրոց՝ դարձաւ անդրէն առ նա ի տապան անդր, զի ջուր դեռ ունէր (էր բո-նէր) զամենայն երեսս երկրի. եւ ձգեաց (երկնցո-ց) Նոյ զձեռն իւր եւ ընկալաւ (բո-նէլ) զնա, եւ առ զնա անդրէն առ իւր (էր +վէ) ի տապան անդր: Դադարեաց եւս աւուրս եւթն եւ դարձեալ արձակեաց զաղաւնին ի տապանէ անտի, եւ դարձաւ առ նա աղաւնին ընդ երեկս

(երեկո-ան պէս), եւ ունէր տերեւ ձիթենւոյ շիղ (բերան ծէ-ղ) ի բերանի իւրում: Եւ եգաց Նոյ զձեղունն (ծա-ղան) տապանին, եւ եւս զի նուազեալ էր ջուրն յերեսաց երկրի: Ծննդ. Ը. Ի:

Եւ Աբրահամ էր մեծատուն (հարուստ) յոյժ անասնով եւ արծաթով եւ ոսկւով: Եւ Ղովտայ որ երթեալն էր ընդ Աբրահամու՝ էր (Ղովտ ունէր) արջառ եւ ոչխար եւ անասուն, եւ ոչ բաւէր (բա-ւական չէր) նոցա երկիրն բնակելոյ ի միասին, զի էին նոցա (անոնց ունէին) ստացուածք բազումք: Եւ եղեւ մարտ (կռիւ) ի մէջ (դէղ, արա-ընտ) հովուաց խաշանցն Աբրահամու, եւ ի մէջ հովուաց խաշանցն Ղովտայ: Աւասիկ Աբրահամ ցՂովտ. Մի լիցի կռիւ ընդ իս եւ ընդ քեզ (դէր դէղերուդ), եւ ընդ հովիւս իմ եւ ընդ հովիւս քո, զի եղբարք եմք մեք. ոչ աւասիկ երկիրդ ամենայն առաջի քո է, մեկնեաց (բաժանուէ, ղա-ուէ) յինէն: Ամբարձ (վերցո-ց) Ղովտ զաչս իւր եւ եւս զամենայն կողմանս Յորդանանու, զի ամենայն յուռթի էր. մինչչեւ կործանեալ էր (պէս վէրցնած) Աւասուծոյ զՍոդոմ եւ զԳոմոր, իբր զդրախտ Աւասուծոյ էր: Եւ ընտրեաց իւր Ղովտ զամենայն կողմանս Յորդանանու, եւ չուեաց (կեօղ ընէլ, ճամբայ ելլել) Ղովտ յարեւելից, եւ մեկնեցան իւրաքանչիւր յեղբօրէ իւրմէ: Ծննդ. ԺԳ:

Մինչդեռ նստէր Աբրահամ առ դուռս խորանի իւրոյ ի միջօրեի (կէս օրը), ամբարձեալ զաչս իւր եւ եւս, եւ ահա արք երեք կային ի վերոյ քան զնա (անկէ վեր): Եւ ընթացաւ Աբրահամ ընդ առաջ նոցա (անոնց ա-ընթա-ը) ի դրանէ խորանին իւրոյ, եւ աստ. Տէր, եթէ գտի շնորհս առաջի քո, մի զանց առներ (անցնել երթալ) ի ծառայէ քումմէ, այլ առիցի (բերե-ի) սակաւ մի ջուր, եւ լուացեն զոտս ձեր, եւ զովասջիք (ա-երկնցնէ-) ընդ ծառովս. եւ առիցի հաց եւ կերիջիք, եւ ապա երթիջիք զճանապարհս ձեր: Եւ պնդեցաւ (փնաց շա-ով) Աբրահամ ի

խորանն առ Սառա եւ ասէ ցնա, փութա, բրեա (շ-ովվ շաղ-է) գրիւս երիս ալեր նաշոյ (նաշիհ, քաբակ ալ-ը) եւ արա նկանս (հաց, ա-մ-ն)։ Եւ յանդեայ (եվքր-ն հօտը) ընթացաւ Աբրահամ, եւ առ որթ մի մատաղ եւ բարի, եւ ետ ցպատանին (տանը պատա-ոյ), եւ փութացոյց վաղվաղակի հասուցանել (եփել պատրաստել) եւ առ (քեր-) կոգի (կարագ) եւ կաթն եւ զորթն զոր հասոյց, եւ եդ առաջի արանցն, եւ կերան նոքա, եւ Աբրահամ կայր առաջի նոցա ընդ ծառովն։ Ծննդ. ԺԸ.

Եւ փորձեաց Աստուած զԱբրահամ եւ ասէ ցնա, Առ դու զորդիդ քո սիրելի, զիսահակ, եւ գնա դու յերկիր բարձր, եւ հանցես զնա անդ յողջակէզ (հանել ողջակէզ, ըստ տպ-ցանել) ի վերայ միոյ ի լերանց։ Եւ յարեաւ Աբրահամ ընդ առաւօտն (առ-ո-ան ըեմ), համեռեաց (հա-ծեը, ֆալանը դնել) զէշ իւր, եւ առ ընդ իւր երկուս ծառայս, եւ զիսահակ զորդի իւր, եւ պատառեաց (ճեղքեց) փայտ յողջակէզ, եւ յարեաւ գնաց, եւ եկն ի տեղին զոր ասաց նմա Աստուած։ Իրրեւ տեսս Աբրահամ զտեղին ի հեռաստանէ, ասէ ցպատանիս իւր, Նստարուք դուք այդր (հոդ) հանդերձ իշովդ, եւ ես եւ պատանեակդ երթիցուք մինչեւ ցայդր, եւ երկիր պագցուք եւ դարձցուք առ ձեզ։ Եւ առ Աբրահամ զփայտ ողջակիզին եւ եդ ի վերայ Իսահակայ որդւոյ իւրոյ, եւ առ ի ձեռն զսուրն եւ զհուրն, եւ գնացին երկոքեան ի միասին։ Եւ ասէ Իսահակ ցԱբրահամ հայր իւր, Հայր, ահա հուր եւ ահա փայտ. ո՞ւր է ոչխար յողջակէզ (ողջակէզդ-ը)։ Եւ նա ասէ, Աստուած տեսցէ (կը հոգայ) իւր ոչխար յողջակէզ որդեակ։ Գնացին երկոքեան ի միասին, եւ եկին ի տեղին զոր ասաց նմա Աստուած։ Անդ չինեաց սեղան Աբրահամ եւ եդ ի վերայ զփայտն, եւ կապեաց զԻսահակ զորդի իւր, եւ եդ զնա ի սեղան ի վերայ փայտին, եւ ձգեաց Աբրահամ զձեռն առնուլ զսուրն եւ զնուլ զորդին իւր։ Եւ կոչեաց զնա հրեշտակ տեառն յերկնից եւ ասէ. Աբ-

րահամ, Աբրահամ, մի մխեր զձեռն քո ի պատանեակդ (պղ-ն ծ ծղնէ, ծ ընտ-ը), եւ մի ինչ առներ դմա. զի այժմ գիտացի թէ երկիւղած (ա-պ-ա-ձավ-ը) ես դու յԱստուծոյ, եւ ոչ խնայեցեր յորդիդ քո սիրելի վասն իմ։ Համբարձ Աբրահամ զաչս իւր եւ ետես, եւ ահա խոյ մի կախեալ կայր զծառոյն Սաբեկայ զեղջերացն. եւ գնաց Աբրահամ, առ զխոյն, եւ եհան զնա յողջակէզ փոխանակ Իսահակայ որդւոյ իւրոյ։ Ծննդ. ԻԲ.

Աբրահամ ծերացեալ էր եւ անցեալ զառ-ըքք (պ-ըէն ա-ա-ձ), եւ ասէ ցծառայն իւր, ցերից (ա-ղնէն ղձ) տան իւրոյ, ցիշխան ամենայն ընչից նորա. Մի առցես կին որդւոյ իմում Իսահակայ ի դստերաց Քանանացւոց յորոց մէջն ես բնակիմ, այլ յերկիրն իմ ուստի ելեալ եմ երթիցես, եւ առցես դու անտի կին որդւոյ իմում Իսահակայ։ Եւ առ ծառայն Աբրահամու տասն ուղտ յուղտուց տեառն իւրոյ, եւ յարեաւ գնաց ի Միջագետս ի քաղաքն Նաքովրայ, եւ նստոյց զուղտսն արտաքոյ քաղաքին առ ջրհորոյ ջրոցն ընդ երեկս, յորժամ ջրուորքն (ջ-ր ա-ն-ղնե-ը) ելանէր։ Եւ ասէ. Տէր Աստուած տեառն իմոյ Աբրահամու, յաջողեա առաջի իմ այսօր։ Ահաւիկ ես կամ ի վերայ աղբեր ջրոյս, եւ դստերք բնակչաց քաղաքիս ելանեն հանել ջուր, եւ եղիցի կոյս մի որում ես ասացից թէ խոնարհեցո (էջ-ցո-ը, ծ-է) զսափորդ քո զի արբից, եւ նա առասցէ ցիս, Արբ, եւ ուղտուցդ քոց եւս արբուցից մինչեւ դադարեսցին յըմպելոյ, զայն պատրաստեցեր ծառային քումմ Իսահակայ։ Եւ եղեւ մինչչեւ կատարեալ էր նորա զխօսեան ի մտի իւրում, եւ ահա Ռեբեկայ եկն էլ, եւ ունէր սափոր յուս իւր։ Եւ էր կոյսն դեղեցիկ երեսօք յոյժ. էջ յաղբիւրն, եւ եվից զսափորն իւր եւ եկ։ Ընթացաւ ծառայն Աբրահամու ընդ առաջ նորա եւ ասէ. Արբո ինձ սակաւ մի ջուր ի սափորոյ այսմ։ Եւ նա ասէ. Արբ, տէր։ Եւ փութացաւ իջոյց զսափորն ի վերայ բազկաց իւրոց, եւ արբոյց նմա մին-

չեւ գաղարեաց յընդունելոյ։ Ապա ասէ. Եւ ուղտուց քոց համից ջուր մինչեւ ամենեքեան արբցեն։ Եւ փութացաւ բաիեաց (պաբպէց) զսափորն յաւազանն, եւ ընթացաւ դարձեալ ի ջրհորն հանել, եւ եհան ջուր ամենայն ուղտուց նորա։ Եւ այրն միտ դնէր նմա, եւ լուռ կայր ի միտ առնուլ (ի մտանալ, հասկնալ) եթէ աջողեաց Տէր զճանապարհ նորա եւ թէ ոչ։ Եւ իբրեւ դադարեցին ամենայն ուղտքն յընդունելոյ, առ այրն գինդս (օղ) ոսկիս եւ երկուս ապարանջանս (պէնդիկ), եւ հարց ցաղջիկն. Ո՞ր դուստր ես դու. պատմեա ինձ թէ իցէ՞ ի տան քումմէ մեզ տեղի իջեւանաց։ Եւ ասէ ցնա աղջիկն. Դուստր Բաթուելի եմ ես, եւ յարդ եւ խար (ըէ եւ) շատ է մեր, եւ տեղի իջեւանաց։ Եւ ընթացաւ աղջիկն եւ պատմեաց ի տան մօր իւրոյ։ Եւ Ռեբեկայ էր եղբայր ո-րոմ անուն էր Ղաբան, որ իբրեւ եառես զդինդն յա-կանջս եւ զապարանջանսն ի ձեռս քեռ իւրոյ, ընթացաւ արտաքս առ այրն որ կայր ի վերայ ուղտուց իւրոց առ աղբերն, եւ եմոյծ զայրն ի տուն անդր, եւ իջոյց ուղ-տուցն (քեամը վը ա-ա-ա)։ Ծննդ. ԻԴ։

Իբրեւ ծերացաւ Իսահակ եւ վատեցին (ա-բա-եցան, փկբաթան) աչք նորա, կոչեաց զնեսաւ զորդի իւր զերեց եւ ասէ ցնա. Որդեակ իմ, առ դու զդրծի քո, զաղեղն եւ զկապարճս, եւ ել ի դաշտ որսալ ինձ որս, եւ արա ինձ խորտիկս (կեբակոբ) որպէս եւ ես սիրեմ, զի կե-րայց եւ օրհնեցից զքեզ մինչչեւ մեռեալ լինիմ։ Լուեալ Ռեբեկայ զբանն Իսահակայ չոքաւ առ Յակոբ որդի իւր եւ ասէ ցնա. Ահա լուայ ես ի հօրէ քումմէ զի խօսէր ընդ եղբօր քում եւ ասէր. Բեր ինձ որս եւ արա ինձ խորտիկս զի կերայց եւ օրհնեցից զքեզ մինչչեւ մեռեալ լինիմ։ Եւ արդ դնա դու ի դաշտն, եւ առ ինձ անտի երկուս ուլս (այծի յոփ) փափուկս եւ ընտիրս, եւ արա-րից զնոսա խորտիկս հօր քումմէ որպէս եւ սիրէ, եւ մա-ռուսցես նմա զի օրհնեսցէ զքեզ մինչչեւ մեռեալ լինէ։

Եւ ասէ Յակոբ ցՌեբեկա մայր իւր, Եղբայր իմ Եսաւ այր բաւ (մաղաբ) է, եւ ես՝ լերկ (անմաշ)։ գուցէ (ըէ-ըա ոբ) չօշափիցէ զիս հայր իմ, եւ լինիցիմ առաջի նորա իբրեւ արհամարհոտ (անաբբող), եւ ածիցեմ ի վերայ իմ անէծս եւ ոչ օրհնութիւն։ Եւ ասէ ցնա մայր նորա. Ցիմ վերայ անէծքն այն, որդեակ, բայց միայն լուր (ըէ, մաթկ ըէ) ձայնի իմում եւ երթ ած ինձ զուլան։ Գնաց Յակոբ եւ առ ած մօր իւրում ուլս երկուս, եւ արար Ռեբեկայ խորտիկս որպէս եւ սիրէր Իսահակ։ Եւ առեալ զպատմու-ճանն ազնիւ որդւոյ իւրոյ երիցու որ կայր առ նմա ի տան՝ զգեցոյց Յակոբայ որդւոյ իւրում կրտսերոյ, եւ զուլենիսն (ա-լէն մբէը) ազոյց (անցա-ց) ի բազուկս նո-ցա եւ ի վերայ մերկոյ պարանոցի նորա, եւ ետ զխորտիկն եւ զհացն զոր արար ի ձեռս Յակոբայ, եւ նա տա-րաւ զնոսա հօր իւրում եւ ասէ ցնա, Հայր իմ, արի, նիստ եւ կեր յորսոյ իմմէ։ Եւ ասէ Իսահակ ցՅակոբ. Մօտ ակ եւ չօշափեցից զքեզ, եթէ դու իցես որդի իմ Եսաւ թէ ոչ։ Մատեաւ (մաթեցա-ա) Յակոբ առ Իսահակ հայր իւր, եւ չօշափեաց զնա Իսահակ եւ ասէ. Ձայնդ՝ ձայն Յակոբայ, եւ ձեռքդ՝ ձեռք Եսաւայ։ Եւ ոչ ճանեաւ զնա զի էին ձեռք Յակոբայ իբրեւ զձեռն Եսաւայ թաւ։ Ակրաւ Իսահակ ի խորտիկն զոր եբեր նմա Յակոբ եւ օրհնեաց զնա։ Ծննդ. ԻԷ։

Կոչեաց առ ինքն Իսահակ զՅակոբ եւ ասէ ցնա. Մի առնուցուս կին ի դստերաց ասոի Քանանացւոց, այլ արի դնա ի Միջագետս, եւ առ անտի քեզ կին ի դստերաց Ղաբանու եղբօր մօր քոյ։ Եւ ել անտի Յակոբ եւ գնաց ի Խառան, եւ հասեալ ի տեղի մի, առ քարինս եւ եդ ընդ սնարս իւր (էլ-լոան պոկը) եւ ննջեաց անդ, զան-զի արեւն ի մուտս էր։ Յարեաւ Յակոբ ընդ առաւօտն, եւ յուղի անկեալ (ճաբբա եւլէը) եկն յերկիրն արեւե-լից առ Ղաբան։ Եւ հայեցաւ եւ ահա ջրհոր մի (էր) ի դաշտի անդ, եւ էին անդ երեք հօտք խաշանց մա-

կաղեալ (մակաղել, պ՚ուկել, հանգչել անասնոց) ի նմա, եւ ի ջրհորոյ անտի ըմպելին խաչինքն, եւ վէմ մի մեծ կայր ի վերայ բերանոյ ջրհորոյն, եւ անդր ժողովէին ամենայն հօտքն, եւ հովիւքն տապալեին (էլ՚ուրել) զվէմն ի բերանոյ ջրհորոյն, եւ տային ջուր խաչանցն եւ կախուցանեին (ձաձկել, դնել բանի մը բերան) զվէմն ի բերան ջրհորոյն անդրէն ի տեղի իւր : Ասէ ցնոսա Յակոբ. Եղբարք, ուստի էք դուք. եւ նոքա ասեն. Ի Խառանէ եմք : Ասէ ցնոսա, Գիտէ՞ք (կը ճանչո՞ւ) զուք զՂաբան զորդի Նաքովրայ. եւ նոքա ասեն, Գիտեմք : Ասէ ցնոսա Յակոբ, Ո՞ղջ իցէ. եւ նոքա ասեն, Ողջ է, եւ ահա Ռաքէլ դուստր նորա գայ ընդ խաչինան : Եւ ասէ Յակոբ ցհովիւսն. Դեռ աւուր շատ կայ (դեռ շատ կանուխ է, էրէկուան բաւական ատեն կայ), չէ եւս է ժամ խաչանցդ ժողովելոյ. արբուցէք (ջուր տալ) խաչանցդ եւ երթայք արածեցէք : Եւ նոքա ասեն. Չէ հնար, մինչ ոչ ժողովեսցին ամենայն հովիւք եւ տապալեսցեն զվէմն ի բերանոյ ջրհորոյդ, եւ արբուցանիցեմք խաչանցն : Մինչդեռ նա ընդ նոսա խօսէր, ահա Ռաքէլ դուստր Ղաբանու գայր ընդ խաչինս հօր իւրոյ, քանզի նա արածէր զխաչինան : Իբրեւ եառն Յակոբ զՌաքէլ դուստր Ղաբանայ եղբօր մօր իւրոյ եւ զխաչինս նորա, մատուցեալ տապալեցոյց զվէմն ի բերանոյ ջրհորոյն եւ արբոյց խաչանցն : Եւ պատմեաց Յակոբ Ռաքելայ թէ որդի քոյր հօր նորա էր, եւ Ռաքէլ ընթացեալ պատմեաց հօր իւրում զբանն Յակոբայ. Իբրեւ լուաւ Ղաբան զանուն Յակոբայ որդւոյ քոյր իւրոյ, ընթացեալ ընդ առաջ նորա, գիրկս արկ (էրկեր, պղաֆուրել) նմա եւ համբուրեաց զնա, եւ տարաւ զնա ի տուն իւր : Եւ եղեւ Յակոբ ընդ նմա աւուրս մի ամսեամբ :

Յարեաւ Յակոբ, առ զկանայս իւր եւ զմանկունս, եւ եհան զնոսա յուղտս, եւ խաղացոյց (ճամբայ հանել) զամենայն ինչս իւր զոր արար ի Միջագետս, երթալ առ Ի-

սահակ հայր իւր եւ ոչ պատմեաց աներոյ իւրում թէ գնայցէ : Եւ Ղաբան երթեալ էր ի կտուրս խաչանց իւրոց (ոչխարները քուրդը կորնալու), եւ գողացաւ Ռաքէլ զկուռս հօր իւրոյ : Ազգ եղեւ Ղաբանու յաւուրն երրորդի եթէ գնաց Յակոբ. եւ առեալ Ղաբան զարս իւր պնդեցաւ զկնի Յակոբայ (եփևէն ընկալ) ճանապարհ զեւթն աւուր, եւ եհաս նմա ի լերինն Գաղաադու : Ասէ Ղաբան ցՅակոբ. Ընդէր գաղտագնաց եղեր (ջուրս ջտպէր) յինէն, եթէ ազդ արարեալ (իմացնել) էր (քո) ինձ, առաքել զքեզ ուրախութեամբ, եւ արուեստականօք (երաժշտական, երաժշտական) թմբկաց եւ քնարաց. եւ չէ՛ր արդեօք արժանի համբուրել զորդեակս իմ եւ զդստերս իմ : Այժմ ձեռնհաս եղեր (կրնայէր) առնել քեզ չար, այլ երէց, զի ցանկացեալ ես երթալ ի տուն հօր քո, բայց ընդէր գողացար զաստուածսն իմ : Ասէ ցնա Յակոբ, զաղտ եղի, քանզի երկեայ թէ գուցէ հանիցես (բան մը ջնկեն բանէ առնել) զդստերս քո յինէն, եւ զամենայն ինչ զիմ : Եւ ոչ գիտէր Յակոբ թէ Ռաքելայ կնոջ իւրոյ գողացեալ էր զաստուածսն Ղաբանու : Եւ մտեալ Ղաբան յուգեր (փնտռել) ի տան Յակոբայ, իսկ Ռաքէլ առեալ զկուռսն եդ ընդ ուղտուս պատատաս (ուղտին հոգիսը) եւ նստաւ ի վերայ նոցա, եւ յուզեաց Ղաբան զամենայն տանդաւարն (վրան) եւ ոչ եգիտ զկուռսն : Բարկացաւ Յակոբ եւ կագեր (դէմ ընել) ընդ Ղաբանու, եւ ասէ. Զինչ վնաս (քնասակութիւն, չանցան) է իմ կամ զինչ յանցանք են իմ զի պնդեցար զհետ իմ եւ յուզեցեր զամենայն զինչս իմ. զինչ գտեր յամենայն ընչից քոց ի տան իմում : Այս քսան ամ է զի էի ընդ քեզ. ոչխարք քո եւ այծիք ոչ ստերջացան (ձնանիլ ջուրէլ) եւ զխոյս (արու ոչխար) մաքեաց (էգ ոչխար) քոց ոչ կերայ զգազանաբեկն (գազանները պատառոտածը), զգողունի (գողացուած) տուընջեան եւ զգողունի գիշերոյ ոչ բերի առ քեզ այլ ես յանձնէ տուժի (ընաը տալել). զցերեկ այրեալ լինէի ի տօթոյ (տաքէն) եւ զցայգ (էրեքուբը) ի ցրտոյ. հատեալ

(կոբաձ, հապաձ) էր քան յաչաց իմոց. եւ եթէ ոչ երկիւղն Տեառնակայ էր ընդ իս, այժմ թերեւս ուննայն (պոբապ) իսկ արձակէիր զիս։ Եւ ասէ Ղաբան ցՅակոբ. Ահա մեկնիմք ընկեր յընկերէ (էբաբճ կը ղապահո+). եթէ վչտացուսցես զդստերս իմ, եթէ առցես կանայս առ դստերօք իմովք (էմ աղջկներաս վբայ սերէշ կինեք սահնա) զդայլ լեր, զի ոչ ոք է ընդ մեզ որ տեսանէ, այլ Աստուած լիցի վկայ ընդ իս եւ ընդ քեզ (էմ և +սա ճեզ քեզ)։ Եւ երդուաւ Յակոբ եւ եղեւն գեցլիս (մրբլիեզս անասուն). կերան եւ արբին եւ գան ի լերինն անդ։ Եւ յարուցեալ Ղաբանոս ի վաղիւ անդր համբուրեաց զդստերս իւր, եւ օրհնեաց զնոսա, եւ դարձ արարեալ (ջասհալ) գնաց ի տեղի իւր։ Ծննդ. Լ.Ա։

Եւ առաքեաց Յակոբ հրեշտակս (պոփճոհաս) յառաջ քան զինքն առ Եսաւ եղբայր իւր յերկիրն ի Սէիր, յաշխարհն Եդոմայ։ Եւ դարձեալ հրեշտակացն առ Յակոբ՝ ասեն. Զոքաք առ Եսաւ եղբայր քո, եւ նա գայ ընդ առաջ քո, եւ չորեքհարիւր այր ընդ նմա։ Զահի հարաւ (վախցա) Յակոբ, եւ տարակուսեալ (չբնճաձ) էր։ Եւ առ յորոց ածիրն (քեբաձնեբեն) պատարագս (ընձայ, նաւեբ) եւ առաքեաց Եսաւայ եղբօր իւրոմ, այծս (եբ այձ) երկերիւր, քաղս (ապաս այձ) քսան, մաքիս երկերիւր, խոյս քսան, ուղտս կոզուամբք (կողոն, ողտի յոբ) հանդերձ՝ երեսուն, կովս քառասուն, ցուլս (պուղս) տասն, էշս քսան եւ մրտրուկս (+ուսուկ) տասն։ Եւ ասէ ցծառայս իւր. Երթայք դուք յառաջ քան զիս, եւ բացագոյնս ի միմեանց (էբաբճ հեսաս) անելիք հօտս ի հօտից. եւ եթէ պատահիցէ ձեզ Եսաւ եղբայր իմ եւ հարցանիցէ թէ Ո՞ր ես եւ յո՞ երթաս, եւ ո՞ր է այդ որ առաջի ձեր երթայ, ասասջիք, Ծառայի քո Յակոբայ պատարագք են զոր առաքեաց տեառն իւրում Եսաւայ, եւ ինքն զկնի մեր գայ։ Եւ ինքն (Յակոբ) հնչեաց զայն դիչեր անդէն ի բանակին, եւ յարուցեալ ի նմին գիչերի անց ընդ հունն (ճեսէ ճբ +սա+վ անցնելս+ տեղ) Յակոբայ։ Զաչս իւր ի վեր երարձ Յակոբ եւ եսես,

եւ ահա Եսաւ եղբայր իւր գայր, եւ ընդ նմա արք չորեքհարիւր։ Եւ արար (գբաս) Յակոբ զերկուս աղախնայսն եւ զորդիս նոցա առաջի, եւ զԼիա եւ զորդիս նորա զկնի, եւ զՌաքէլ եւ զՅովսէփ հուսկ յետոյ (սահնեն վերջը), եւ ինքն անց յառաջ քան զնոսա, եւ երկիր եպագ եւթն անգամ ի վերայ երկրի մինչեւ մերձենալ առ եղբայր իւր։ Եւ ընթացաւ Եսաւ ընդ առաջ նորա, գիրկս արկ նմա եւ համբուրեաց զնա։ Ասէ Եսաւ ցՅակոբ, Զինչ էր այն ամենայն չուս (ապե, կեօչ) որ ինձ դիպեցաւ։ Եւ ասէ Յակոբ, Ընծայք իմ են զոր մատուցի քեզ, զի գտցէ ծառայ քո չնորհս առաջի քո։ Եւ ասէ Եսաւ, կայ եւ իմ չատ, եղբայր, քեզ լիցի քոյդ։ Եւ բռնադատեաց (սպէպեց) զնա Յակոբ եւ առ։ Եւ ասէ Եսաւ ցՅակոբ. Զուեսցուք գնասցուք, եւ երթիցուք զուդդորդն (չբսակեն, չբսակ ճամբեն երլնան+)։ Ասէ ցնա Յակոբ. Տէր իմ ինքնին գիտէ (պէբ սալ գբոբ) զի մանկունքս մատաղ են, եւ ոչխարի եւ արջառոյ ծնունդ արձակեալ ի (հօսեբսահ ձնանելս ժամանակն է), եւ եթէ մի օր ստիպեմ (բսահլվ +չբհ) զդոսա, մեռանիցին ամենայն խաշինքդ. այլ յառաջեսցի (սահալ երլնալ) տէր իմ քան զծառայ իւր, եւ ես ըստ կարի եւ ըստ պարապոյ ճանապարհիդ եւ ըստ կազդուրել մանկանց իմոց խաղացից (սբչափ կաբելի ե, և ճամբան կինալվ, պղոց սալ հանգիստ ընել պալվ կը +ալեհ)։ Եւ դարձաւ յաւուր յայնմիկ Եսաւ ընդ ճանապարհ իւր (եկած ճամբովը) ի Սէիր, եւ Յակոբ չուեաց ի Խորանս, եւ արար իւր անդ տունս, եւ խաչանց իւրոց արար դադարս (գոբախ, գոհ)։ Ծննդ. Լ.Բ. Լ.Գ։

Յովսէփ եւթնուտասնամեայ էր, մինչ արածէր եղբարքն հանդերձ խաչինս, եւ էր կրտսեր։ Եւ որդիքն Յակոբայ բերէին համբաւ չար (գեշ լոբ) զՅովսեփայ առ հայրն իւրեանց. բայց Յակոբ սիրէր զՅովսէփ առաւել քան զամենայն որդիս իւր, քանզի որդի ծերութեան նորա էր, եւ արար նմա հայր նորա պատմուճան ծաղկեալ (վբան ձաղկի բանուածք)։ Իբրեւ տեսին եղբարք նորա թէ սիրէ զնա

հայրն քան զամենայն որդիս իւր, առեցին զնա։ Եւ եառս Յովսէփ երազ, եւ պատմեաց եղբարց իւրոց եւ ասէ. Թուէր եթէ որայ (յոբենէ կոպոց) կապէաք ի դաշտի միում, եւ կանգնեցաւ (կացնէլ) որայն իմ, եւկաց ուղղորդ (ընթոակ), եւ դարձան որայքն ձեր եւ պաղին երկիր իմում որայոյն։ Ասեն ցնա եղբարք նորա, Միթէ թագաւորեսցես ի վերայ մեր, կամ տիրեսցես մեզ։ Եւս Յովսէփ միւս եւս երազ, եւ պատմեաց հօր իւրում եւ եղբարց իւրոց եւ ասէ. Ահա տեսանէի որպէս թէ արեգակն եւ լուսին եւ մեռասան աստեղք երկիր պագանէին ինձ։ Սաստեաց (ընդվզել) նմա հայրն եւ ասէ. Զինչ է երազն զոր տեսեր, գայցեմք ես եւ մայր քո եւ եղբարք քո եւ երկիր պագանիցեմք քեզ։ Եւ եղեւ յետ աւուրց, գնացեալ էր եղբարցն Յովսեփայ արածել զխաչինս հօր իւրեանց ի Սիւքէմ։ Եւ ասէ Յակոբ ցՅովսէփ, Ո՞չ (ո՞չ ապաէն) աւանիկ եղբարք քո արածեն զխաչինան ի Սիւքէմ. եկ, առաքեցից զքեզ առ նոսա. երթ, տես եթէ (գընէ) ողջ իցեն եղբարքն քո եւ խաչինք, եւ բեր ինձ զրոյց (լուր)։ Իբրեւ եկին Յովսէփ ի Սիւքէմ, այր մի եգիտ գնա մոլորեալ (ճամբան կորնցնել) ի դաշտին, եհարց ցնա եւ ասէ. Զինչ խնդրես. եւ նա ասէ, Զեղբարսն իմ խնդրեմ, պատմեա (ըսել, պեղկացնել) ինձ ուր արածիցեն։ Ասէ ցնա այրն, Բարձին աստի (այս պեղէն էլան) եւ լուայ զի ասէին, Երթիցուք ի Դոթէմայիմ։ եւ գնաց Յովսէփ զհետ եղբարց իւրոց։ Տեսին զնա եղբարքն յառաջագոյն ի հեռաստանէ, մինչչեւ մօտ եկեալ էր նորա առ նոսա, եւ խորհուրդ վատ ի մէջ առին (խորհուրդ ի մէջ առնուլ, պըղնել) սպանանել զնա։ Ասեն ցմիմեանս. Ահա երազատեան գայ, եկայք սպանցուք զնա եւ ընկեցուք ի մի ի գերոց աստի, եւ ասասցուք եթէ գազան չար եկեր զնա, եւ տեսցուք զինչ լինիցին երազք նորա։ Իբրեւ լուաւ Ռուբէն, կորզեաց (խլեց ապաս) զնա ի ձեռաց նոցա եւ ասէ. Մի հեղցուք արիւն, այլ արկէք (դնել, նետել) զդա ի գուբ մի յանապատի աստ, եւ ձեռն մի արկանէք

ի նա (ձեռն արկանել յոք. ծեծկռտել, ընդվզել)։ Զայս ասէր Ռուբէն զի քաւիցէ (ապահով ծկռտէ ձեռաց նոցա եւ հասուցանիցէ զնա առ հայր իւր։ Իբրեւ եկն Յովսէփ առ եղբարս իւր, մերկացին (հանել) նորա զպատմուճան նորա ծաղկեայ ի նմանէ, եւ առին ընկեցին զնա ի գուբն, եւ գուբն ունայն (պարապ) էր եւ ջուր ոչ դոյր ի նմա, եւ նստան ուտել հաց։ Յետ սակաւ միոյ զաչս ի վեր բարձեալ նոցա տեսին, եւ ահա ճանապարհորդք Իսմայելացիք գային, եւ ուղտք նոցա լի էին խնկովք, ստաղխամբ (քարս ելնելոյ) եւ ռետնիւ (չոր սոխընդեղ), եւ երթային յեգիպտոս։ Ասէ Յուդա ցեղբարս իւր, Զինչ օգուտ է եթէ սպանանիցեմք զեղբայր մեր. եկայք վաճառեսցուք զնա Իսմայելացւոցն, եւ ձեռք մեր մի շաղախեսցին (պոռնըշմել) ի նմա։ Լուան (հպկի ըրլլ, անսացին) նմա եղբարքն եւ ձգեցին (ելլել) հանին զՅովսէփ ի գերոյ անտի, եւ վաճառեցին զնա Իսմայելացւոցն քսան դահեկանի։ Եւ գնին ուղ այծեաց, եւ առեալ զպատմուճանն Յովսեփայ բարեւեցին (ընդունել) յարեանն, եւ առաքեցին առ հայրն իւրեանց եւ ասեն. Զայդ գտաք. ծանիր եթէ որդւոյ քո իցէ պատմուճանդ եթէ ոչ։ Եւ ծանեաւ զնա Յակոբ եւ ասէ, Զպատմուճանս որդւոյ իմոյ է. գազան չար եկեր զնա։ Եւ պատառեաց Յակոբ զհանդերձս իւր եւ քուրձ զգեցաւ եւ սուգ ունէր (սոփ բռնել) ի վերայ որդւոյն իւրոյ աւուրս բազումս։ Ծննդ. Լէ։

Յետ երկուց ամաց եառս փարաւոն երազ։ Թուէր նմա թէ կայցէ յեղր գետոյ, եւ ահա որպէս թէ ի գետոյ անտի ելանէին եւթն երինջք (կով) գեղեցիկք տեսլեամբ եւ ընտիրք մարմնով, եւ արածէին ի խաղի (ջրերն ծանծաղ տեղը ելնոցը) անդ. եւ այլ եւս եւթն երինջք ելանէին յետ նոցա ի գետոյ անտի զազիրք (ցաղկելի) տեսլեամբ եւ վտիտք (նիհար) մարմնով, եւ արածէին առ այլ երինջսն առ եղեր գետոյն։ Եւ ուտէին եւթն երինջքն զազիրք տեսլեամբ եւ վտիտք մարմնով զեւթն երինջսն գեղեցիկս

տեսեւամբ եւ զընտիրս։ Զարթեաւ փարաւոն եւ անդրէն ի քուն եմուտ (ѧոնը պոլաս), եւ եաես երազ երկրորդ։ Եւթն հասկք ելանէին ի միում վունջի ընտիրք եւ գեղեցիկք, եւ ահա եւթն այլ հասկք սիգք (ճելը պոլող) եւ խորչակահարք ելանէին յետ նոցա, եւ կլանէին եւթն հասկքն սիգք եւ խորչակահարք զեւթն հասկն զընտիրս եւ գատորս (լեցոն)։ Զարթեաւ փարաւոն, եւ խոովեցաւ անձն նորա։ Առաքեաց կոչեաց զամենայն երազահանսն եգիպտոսի եւ զամենայն իմաստունս նորա, եւ պատմեաց նոցա զերազն իւր, եւ ոչ ոք էր որ մեկնէր զերազն փարաւոնի։ Յայնժամ խօսեցաւ տակառապետն առաջի փարաւոնի եւ ասէ. Իբրեւ եդ զմեզ փարաւոն ի բանտի ի տան դահճապետին, զիս եւ զմատակարար իւր, տեսաք երկոքին երազ, եւ էր անդ ընդ մեզ պատանի մի մանուկ (էնճ) եբբայեցի, որ մեկնեաց մեզ զերազսն մեր, եւ որպէս մեկնեացն մեզ՝ նոյնպէս եւ պատահեաց (կոռոբոռեցոռ)։ Առաքեաց փարաւոն եւ կոչեաց զՅովսէփ, եւ հանին զնա ի բանտէ անտի, եւ փորրեցին (ռաղը կորեը) զհերս նորա, եւ փոխեցին զպատմուճան նորա, եւ եկն նա առաջի փարաւոնի։ Ասէ փարաւոն ցՅովսէփ. Երազ տեսի եւ չիք ոք որ մեկնէ զնա։ Եւ պատմեաց փարաւոն Յովսէփայ զերազն իւր։ Եւ ասէ Յովսէփ ցփարաւոն, երազն քո մի է. եւթն երինջքն գեղեցիկք եւ եւթն հասկքն գեղեցիկք եւթն ամք են. եւթն երինջքն տգեղք եւ վիճաք եւ եւթն հասկքն ոսիկք (պոլոպ, հելի ըռնեցող) եւ խորչակահարք նոյնպէս եւթն ամք են։ Ահա ամք եւթն եկեսցեն բազում լիութեան (ռոռոռոլիւն), եւ յետ այնորիկ եկեսցեն եւթն ամք սովոյ յամենայն երկրի։ Եւ արդ տես խնդրեա (ջնոռե, ջոխը) այր մի իմաստուն եւ խորհրդական (խոհեմ, խելոցի) եւ կացուսցես զնա ի վերայ երկրիս եգիպտացւոց, եւ ժողովեսցէ նա զարմսիս (քեզ) երկրիս եգիպտացւոց զեւթն ամսոյն լիութեան ի քաղաքս, եւ եղիցի այն ի կերակուր յեւթն ամս սովոյն որ լինիցին, եւ

մի սատակեսցի (կոռոռե, ծոռնէ) երկիրս ի սովոյ։ Հաճոյ թուեցան բանքն առաջի փարաւոնի, եւ հանեալ նորա զմատանին իւր ի ձեռանէ իւրմէ եդ ի ձեռին Յովսեփայ, զգեցոյց նմա պատմուճան բեհեզեայ (բոլոկ կոռե), եւ արկ մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա, եւ կացոյց (էչռն, վերակացու ընել) զնա ի վերայ երկրին եգիպտացւոց։ Ծննդ. ԽԱ։

Բնակիչքն Գաբաւոնի լուան զոր ինչ արար Յեսու ընդ Երիքով, եւ արարին նոքա խորամանկութիւն (վերպեռոխնեն բռնեցուին)։ եկեալ պաշարովք եւ պատրաստութեամբ։ Առին քուրձս հնացեալս ի վերայ ուսոց իւրեանց, եւ տիկս գինւոյ հնացեալս եւ պատառատուն կարկատեալս, եւ աճկաւուրդք (ջճճ) կօշկաց նոցա եւ հողաթափք (ոռէ ոռան) իւրեանց հնացեալք եւ կարկատեալք յոտս իւրեանց, եւ հանդերձք իւրեանց հնացեալք զանճամբք իւրեանց, եւ հաց պաշարի իւրեանց չորացեալ եւ ճճեկեր, եւ եկին առ Յեսու ի բանակն Իսրայէլի։ Ասէ ցնոսա Յեսու. Ուստի էք դուք, եւ ուստի եկեալ էք։ Եւ նոքա ասեն ցնա. Յերկրէ հեռաստանէ յոյժ եկին ծառայք քո, զի ՚ի հասցս զայս մեր՝ ջերմ (ռոէ, ըռալէ) առաք պաշար յատուր յորում ելաք ի տանց մերոց, եւ արդ չորացաւ եւ եղեւ ճճեկեր. եւ տիկքս զոր լցաք գինւով՝ նորք էին եւ պատառեցան, եւ ձորձք մեր եւ կօշիկք մաշեցան ի բազում երկայն ճանապարհէն. եւ արդ դիք ընդ մեզ ուխտ (ջռոչնէ)։ Եւ արար ընդ նոսա խաղաղութիւն Յեսու, եւ ուխտեաց նոցա ապրեցուցանել (ալռոթէլ, ընռոյնէլ) զնոսա, եւ երդուան նոցա իշխանք ժողովրդեանն։ Յետ երից աւուրց գնետ ուխտելոյ նոցա, լուան եթէ մօտաւորք էին, եւ անդէն առ նոսա բնակէին։ Եւ արանջևցին ամենայն ժողովուրդն գիշխանացն, եւ ասեն իշխանքն ցնոսա. Մեք երդուաք նոցա եւ ոչ կարեմք ստել. արդ զայս առասցուք նոցա. ապրեցուսցուք զնոսա զի կեցցեն եւ լինիցին վաստաւերք եւ ջրկիրք ամենայն ժողովրդեանն։ Եւ եղեն

Գաբաւոնացիքն վայտակոտորք եւ ջրաբերք որպէս եւ ասացին նոցա իշխանքն։ Ցես. Թ։

Յարեաւ Աւովդ, որդի առն Յիմենացւոյ, երկոցունց ձեռաց աջողակն (էրկո֊ յեր֊ն ա֊ ֆոբձաձո֊ղ)։ Եւ առաքեցին որդիքն Իսրայելի ի ձեռն նորա պատարագս եգղոմայ արքայի Մովաբու։ Եւ արար իւր Աւովդ սուր երկսայրի (էրկո֊ քէբան ո֊նէցո֊ղ սո֊բ) բգաւ յերկայնութիւնն (ֆոբձձ մը էրկայն) եւ եդ յաջոյ ազդերն իւրում ընդ տառատոհան(նաչո֊ւչո֊փ) եւ գնաց, եւ մատոյց զպատարագն եգղոմայ արքայի Մովաբու, եւ եգղոմ էր այր յոյլ (ձան֊ ֆաշոփ) յոյժ։ Իբրեւ վախճանեաց (չիֆո֊ց) Աւովդ մատուցանել զպատարագն, եւ արձակեաց զպատարագաբարձն (ընձան քէբո֊նէբձ), ասէ ցեգղոմ. Բանք ինչ են ինձ ընդ քեզ (տէնէ խօտ ո֊նէյ) յուելեայն (ֆալսո֊ւկ), արքայ։ Եւ ասէ եգղոմ, Լուր լիր։ Ապա ասէ ցամենեսին. Ի բաց գնացէք. եւ եղիւն արտաքս որ զնովաւն կայիւն, եւ նա նստէր յամարանոցի ի վերնատան իւրում միայն առանձինն։ Եւ ասէ Աւովդ. Պատգամ Աստուծոյ է իմ առ քեզ, արքայ։ Եւ յարեաւ եգղոմ յաթոռոյն մերձ առ նա։ Եւ եղեւ ընդ յառնելն նորա ձգեաց Աւովդ զձեռն իւր զձախ եւ առ զսուրն յաջոյ ազդերէ իւրմէ եւ եհար ի կշտին եգղոմայ, արկ եւ զերախակալն (կոֆբձ) եւս զհետ վիրին, եւ արգել ճարպն (տէ եձ) զվիրաբերանն, զի ոչ ձգեաց (տաշէց) ի բաց զսուրն ի կշտէ նորա, եւ ել ի պատշգամն (տէօշէ, շահէչէբ) եւ անց ընդ վանդակապատս (ֆոֆէս, ֆոբմաֆլըձ), եւ փակեաց զդուրս վերնատան ընդդէմ նորա եւ աղխեաց (կղաճց), եւ լինքն եւս գնաց։ Եւ ծառայքն եգղոմայ մտին եւ տեսին, եւ ահա դուրք վերնատանն փակեալ էին, եւ ասեն. գուցէ յաթոռն ննստիցի ի պետս (չըձըձ որ հաբյո֊ռոր֊ֆնեան համար ա֊նանը նոփոֆ ըձըձ) ի սենեկին, եւ կացին մնացին ամաչեցեալք։ Եւ ահա ոչ ոք էր որ բանայր զդուրս վերնատանն, եւ առին զբանալին եւ բացին, եւ ահա տէրն իւրեանց անկեալ կայր մեռեալ

ի գետնի։ Եւ Աւովդ զերծաւ (պրձաո֊, յեո֊ւ չինէաո֊), մինչ նոքա զաղմկաւն էին (էբո֊ ա֊նոֆ էչն), եւ ոչ ոք փոյթ առնէր զնմանէ, եւ նա անց անկաւ (ալաթէոֆո֊, ապահով ելո֊) ի Սերովթա։ Դատ. Գ։

Յայնմ ժամանակի լուաւ Հերովդէս զլուր Յիսուսի եւ ասէ ցծառայս իւր. Նա է Յովհաննէս մկրտիչ, նա յարեաւ ի մեռելոց, եւ վասն այնորիկ զօրութիւնք լինին նովաւ։ Քանզի Հերովդէս կալաւ զՅովհաննէս, կապեաց զնա եւ եդ ի բանտի վասն Հերովդիայ կնոջ Փիլիպպոսի եղբօր նորա, զի ասէր Յովհաննէս, Չէ արժան քեզ ունել զդա (կին)։ Եւ Հերովդէս կամէր սպանանել զՅովհաննէս, բայց երկնչէր ի ժողովրդենէ անտի, քանզի իբրեւ զմարգարէ ունէին (կը հոֆաբէին) զնա։ Եւ իբրեւ եղեւն ծնունդք (ձննդեան օրը) Հերովդի, կաքաւեաց դուստրն Հերովդիայ ի մէջ բազմականին (հբո֊էբէլըց), եւ հաճոյ թուեցաւ Հերովդի, ուստի եւ երդմամբ խոստացաւ տալ նմա զինչ եւ խնդրեսցէ։ Եւ նա յառաջադոյն խրատեալ ի մօրէ իւրմէ, Տուր ինձ, ասէ, այսր ի վերայ սկտեղ (ընկչե) զգլուխն Յովհաննու Մկրտչի։ Եւ տրտմեցաւ թագաւորն, բայց վասն երդմանցն եւ բարձակցացն (հեռը նոփոընէբո֊ն) հրամայեաց տալ նմա։ Եւ առաքեաց զվխատեաց զՅովհաննէս ի բանտի, եւ բերաւ գլուխ նորա սկտեղը եւ տուաւ աղջկանն, եւ նա տարաւ զնա առ մայր իւր։ Եւ մատուցեալ աշակերտքն Յովհաննու բարձին զմարմինն եւ թաղեցին։ Մատթ. ԺԴ։

Իբրեւ ընդ երեկս եղեւ (էրէկո֊ն ըլլըլ ակաո֊), մատեան առ նա աշակերտքն եւ ասեն, Տեղիս անապատ է, եւ օրս՝ տարաժամեալ (ո֊շ, ապենն անոֆ). արձակեա զժողովուրդսդ զի երթիցեն չուրջ ի չէնսն, գնեսցեն իւրեանց կերակուրս։ Եւ ասէ Յիսուս, Ոչինչ պիտոյ է (հարկ չէ) դոցա երթալ, դուք տուք դոցա ուտել։ Եւ նոքա ասեն ցնա. Ոչինչ ունիմք ասա, բայց (բայց ֆոյն) հինգ նկանակ եւ երկուս ձկունս։ Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս, Բե-

րէք այսր զայն։ Եւ հրամայեաց բազմեցուցանել զժողովուրդն ի վերայ խոտոյ, եւ առեալ զհինգ նկանակն եւ զերկուս ձկունսն հայեցաւ յերկինս, օրհնեաց եւ եբեկ, եւ ետ ցաշակերտսն զնկանակսն, եւ աշակերտքն՝ ժողովրդոցն։ Կերան ամենեքեան եւ յագեցան, եւ բարձին զնշխարս կոտորոցն երկոտասան սակաւի (ղՖպէԼ) լի։ Եւ որք կերանն էին արք իբրեւ հինգ հազար (հինգ հազարք ըՀ), բող զկանայս եւ զմանկտի (քայ է կանանց եւ այլոց)։ Եւ ստիպեաց (Ֆորձայօց) Յիսուս վաղվաղակի զաշակերտսն մտանել ի նաւ եւ յառաջել (էրԹ ասալ երձալ) յայնկոյս, մինչ ինքն զժողովուրդն արձակիցէ։ Եւ իբրեւ արձակեաց զժողովուրդսն, ել ի լեառն առանձինն կալ յաղօթս (աղՈՒԼ)։ Եւ իբրեւ ընդ երեկս եղեւ, անդ էր միայն։ Եւ նաւն մեկնեալ էր ի ցամաքէն բազում ասպարիսօք (մղոն, ՃԼ) ծփեալ (պապանձվ) յալեացն, քանզի ընդդէմ էր հողմն։ Եւ ի չորրորդում պահու գիշերոյն եկն առ նոսա Յիսուս գնալով (ասձվվ) ի վերայ ծովուն։ Իբրեւ տեսին զնա աշակերտքն զի գնայր ի վերայ ծովուն, խռովեցան, եւ ասեն Թէ առաջօք ինչ իցէ (ա էրկան, ազէի ԹՈյն երէացող բան մը), եւ առ ահին (վախէն) աղաղակեցին։ Եւ վաղվաղակի խօսեցաւ ընդ նոսա Յիսուս եւ ասէ. Քաջալերեցարուք, ես եմ, մի երկնչիք։ Պատասխանի ետ նմա Պետրոս եւ ասէ, Տէր, եթէ դու ես, հրամայեա ինձ գալ առ քեզ ի վերայ ջրոյս։ Եւ նա ասէ, Եկ։ Եւ իջեալ ի նաւէն Պետրոս գնաց (ասձվ) ի վերայ ջուրցն, եւ եկն առ Յիսուս. Եւ տեսեալ զհողմն սաստիկ երկեաւ, եւ իբրեւ սկսաւ ընկղմել, աղաղակեաց եւ ասէ, Տէր, փրկեա (ազատէ) զիս։ Եւ վաղվաղակի Յիսուս ձգեաց զձեռն իւր, կալաւ զնա եւ ասէ. Թերահաւատ, ընդէր երկմտեցեր (փաքսոսէԼ)։ Եւ իբրեւ ելին ի նաւն, հանդարտեաց հողմն։ Մատթ. ԺԴ։

Կոչեցեալ առ ինքն զաշակերտսն ասէ. Գթամ ի ժողովուրդդ, զի արդ (հիմա) երեք աւուրք են զի կան առ ինս, եւ ոչ ունին զինչ ուտիցեն (սոսկալէ ըսնէն). Եւ արձակել զդոսա ոչ կամիմ, գուցէ (ըԼԼայ ըՒ) նըրիցին (անօՐՈՒՆԻ տալէԼ) զճանապարհայն (ճամբան)։ Ասեն ցնա աշակերտքն, Իսկ արդ, մեզ յանապատի աստ ուստի իցէ այնչափ հաց մինչ յագեցուցանել զայսչափ ժողովուրդ։ Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս, Քանի նկանակ ունիք։ Եւ նոքա ասեն, Եւթն, եւ սակաւ ձկունս։ Եւ հրամայեաց Յիսուս ժողովրդեանն բազմել (նստէԼ) ի վերայ դետնոյ։ Եւ առեալ զեւթն նկանակն եւ զձկունսն գոհացաւ եւ եբեկ, եւ ետ ցաշակերտսն, եւ նոքա՝ ժողովրդեանն։ Կերան ամենեքեան եւ յագեցան, եւ բարձին զնշխարս (մնացորդք, ՃաՑՐՔ) կոտորոցն եւթն զամբիւղ (ղՖպէԼ) լի։ Եւ որք կերանն էին իբրեւ արք չորք հազարք, բող զկանայս եւ զմանկտիս։ Մատթ. ԺԵ։

Թագաւոր ոմն կամեցաւ հաշիւ առնուլ (հաշէ սըղԼ) ի մէջ ծառայից իւրոց, եւ իբրեւ սկսաւ առնուլ, մատուցաւ առ նա պարտապան (պըրտաղան) մի բիւր քանքարոյ։ Իբրեւ ոչ ունէր հատուցանել (բան ըՆԷը չՏրԷԼը), հրամայեաց տէր նորա վաճառել զնա եւ զկին նորա եւ զորդիս եւ զամենայն որ զինչ եւ ունիցի, եւ հատուցանել։ Եւ անկեալ ծառայն երկիր պագանէր նմա եւ ասէր. Երկայնամիտ լեր (համբերէ) առ իս, եւ զամենայն հատուցից քեզ։ Գթացեալ տէր ծառային այնորիկ արձակեաց (ՐողՈՒ սալա) զնա, եւ զվիճակն (պըրԾէը) եթող նմա։ Եւ ելեալ ծառայն եգիտ զմի ի ծառայակցաց իւրոց որ պարտէր նմա հարիւր դահեկան, եւ կալեալ զնա խեղդէր (շատ սղխղԼ) եւ ասէր, Հատո զինձ զոր պարտիսդ։ Արդ, անկեալ ծառայակցին առ ոտս նորա աղաչէր զնա եւ ասէր. Երկայնամիտ լեր առ իս, եւ հատուցից քեզ, եւ նա ոչ կամէր, այլ չոգաւ արկ զնա ի բանտ մինչեւ հատուսցէ զպարտսն։ Իբրեւ տեսին ծառայակիցքն որ լինչ եղեւն, տրտմեցան յոյժ, եւ եկեալ ցուցին տեառն իւրեանց զամենայն լինչ որ եղեւն։ Ցայնժամ

իս, եւ ոչ ունիցի զինչ ուտիցեն (սոսկալէ ըսնէն). Եւ արձակել զդոսա ոչ կամիմ, գուցէ (ըԼԼայ ըՒ) նըրիցին (անօՐՈՒՆԻ տալէԼ) զճանապարհայն (ճամբան)։ Ասեն ցնա աշակերտքն, Իսկ արդ, մեզ յանապատի աստ ուստի իցէ այնչափ հաց մինչ յագեցուցանել զայսչափ ժողովուրդ։ Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս, Քանի նկանակ ունիք։ Եւ նոքա ասեն, Եւթն, եւ սակաւ ձկունս։ Եւ հրամայեաց Յիսուս ժողովրդեանն բազմել (նստէԼ) ի վերայ դետնոյ։ Եւ առեալ զեւթն նկանակն եւ զձկունսն գոհացաւ եւ եբեկ, եւ ետ ցաշակերտսն, եւ նոքա՝ ժողովրդեանն։ Կերան ամենեքեան եւ յագեցան, եւ բարձին զնշխարս (մնացորդք, ՃաՑՐՔ) կոտորոցն եւթն զամբիւղ (ղՖպէԼ) լի։ Եւ որք կերանն էին իբրեւ արք չորք հազարք, բող զկանայս եւ զմանկտիս։ Մատթ. ԺԵ։

Թագաւոր ոմն կամեցաւ հաշիւ առնուլ (հաշէ սըղԼ) ի մէջ ծառայից իւրոց, եւ իբրեւ սկսաւ առնուլ, մատուցաւ առ նա պարտապան (պըրտաղան) մի բիւր քանքարոյ։ Իբրեւ ոչ ունէր հատուցանել (բան ըՆԷը չՏրԷԼը), հրամայեաց տէր նորա վաճառել զնա եւ զկին նորա եւ զորդիս եւ զամենայն որ զինչ եւ ունիցի, եւ հատուցանել։ Եւ անկեալ ծառայն երկիր պագանէր նմա եւ ասէր. Երկայնամիտ լեր առ իս, եւ զամենայն հատուցից քեզ։ Գթացեալ տէր ծառային այնորիկ արձակեաց (ՐողՈՒ սալա) զնա, եւ զվիճակն (պըրԾէը) եթող նմա։ Եւ ելեալ ծառայն եգիտ զմի ի ծառայակցաց իւրոց որ պարտէր նմա հարիւր դահեկան, եւ կալեալ զնա խեղդէր (շատ սղխղԼ) եւ ասէր, Հատո զինձ զոր պարտիսդ։ Արդ, անկեալ ծառայակցին առ ոտս նորա աղաչէր զնա եւ ասէր. Երկայնամիտ լեր առ իս, եւ հատուցից քեզ, եւ նա ոչ կամէր, այլ չոգաւ արկ զնա ի բանտ մինչեւ հատուսցէ զպարտսն։ Իբրեւ տեսին ծառայակիցքն որ լինչ եղեւն, տրտմեցան յոյժ, եւ եկեալ ցուցին տեառն իւրեանց զամենայն լինչ որ եղեւն։ Ցայնժամ

կոչեաց զնա առէրն իւր եւ ասէ. Ծառայ չար, զամենայն զպարտսն քո թողի քեզ, վասն զի աղաչեցեր զիս, իսկ արդ, ոչ էր պարտ եւ քեզ ողորմել ծառայակցին քումմ, որպէս եւ ես քեզ ողորմեցայ: Եւ բարկացեալ տէրն նորա մատնեաց զնա դահճաց, մինչեւ հատուսցէ զամենայն զպարտսն: Մատթ. ԺԸ:

Այլ ոմն առնուաէր էլ ընդ առաւօտս (ա-պ-օ-ա-ն-ց) ի վարձու ունել (վ-ր-յ-ո-վ բ-ո-ն-ե-լ) մշակս յայգի իւր, եւ արկ վարձս մշակացն առուրզ դահեկան (օ-ր-ը զ-կ պ-ա-հ-ե-կ-ա-ն վ-ր-յ-ո- կ-ո-ր-ե-ց), եւ առաքեաց զնոսա յայգի իւր: Եւ ելեալ զկերրորդ ժամու. (ձ-ա-մ-ը ե-ր-ե-ք-ն ա-պ-ե-ն-ե-ր-ը) հասեալ այլս զի կային դասարիք ի հրապարակս, ասէ եւ ցնոսա. Երթայք եւ դուք յայգի իմ, եւ որ ինչ արժանն լիցէ ասց ձեզ: Գնացին եւ նոքա: Եւ դարձեալ ելեալ առաւտեառն զվեց ժամու եւ զինն ժամու արար այնպէս: Եւ զմեռաւաներորդ ժամու ելեալ հասեալ այլս զի կային դասարիք, եւ ասէ ցնոսա. Ընդէր կայք ասա զօրս ցերեկ (բ-ո-ը ց-ե-ր-ե-կ-ը) դասարիք: Ասեն ցնա, Զի ոչ ոք կալաւ զմեզ ի վարձու: Ասէ ցնոսա առաւտեառն. Երթայք եւ դուք (բ-ո-ւ-ք ա-լ) յայգին, եւ որ ինչ արժան է առնուցուք: Եւ իրրեւ երեկոյ եղեւ, ասէ տէր այգւոյն ցգլուխ առաւտապետ (պ-ռ-ո-ե-ս) իւր. Կոչեա զմշակսն եւ տուր նոցա վարձս սկըսեալ ի յետնոցն մինչեւ ցառաջինսն: Իրրեւ եկին որ զմեռ տասանհերորդ ժամուն (ձ-ա-մ-ը տ-ա-ս-ն-ե-մ-ե-կ-ե-ա-ն-ե-ր-ը), առին մեն մի դահեկան (մ-ի-մ-ի պ-ա-հ-ե-կ-ա-ն): Եկեալ եւ առաջինքն համարեին (ե-ր կ-ա-ր-ծ-ե-ց-ի-ն) թէ աւելի առնուցուն, եւ առին մեն մի դահեկան եւ նոքա: Իրրեւ առին, տրտնջէին զտանուտեառնէն եւ ասէին, Դոքա յետինքդ մի ժամ գործեցին, եւ հաւասարակո՞րդս (հ-ա-ւ-ա-ս-ա-ր) արարեր զդոսա մեզ որ զծանրութիւն աւուրն բարձաք (է-ր-ց-ի-ն-ք) եւ զօթ: Նա պատասխանի եւ միում ի նոցանէ, եւ ասէ. Ընկեր, չգրկեմ զքեզ (ա-ն-է-ա-ա-ր-ի-ն-ե-մ ձ-ե-զ ը-ն-ե-ր): Ոչ դահեկանի միով սակ արկեր (ք-ո-ւ կ-ա-ր-ե-ց-ե-ր) ընդ իս. առ զքոյդ եւ երթ. չկամիմ ինձ

իշխանութիւն յինմս առնել զինչ եւ կամիմ: Մատթ. Ի:

Այլ մի էր առնուաէր որ անկեաց այդի եւ ցանգոյ պատեաց զնա, եւ փորեաց ի նմա հնձան, եւ չինեաց աշտարակ, եւ ետ զնա ցմշակս, եւ գնաց ի տար աշխարհ (հ-ե-ռ-ո- է-ն-է-ր): Իրրեւ մերձեցաւ ժամանակ պտղոյ, առաքեաց զծառայս իւր առ մշակսն առնուլ զպտուղս նորա: Եւ կալեալ մշակացն զծառայս նորա, զոմն տանջեցին, զոմն սպանին, զոմն քարկոծեցին, (զ-ե-ր պ-ա-ն-ջ-ե-ց-ի-ն, զ-ե-ր պ-ա-ն-ե-ց-ի-ն, Լ-ն): Դարձեալ առաքեաց այլ ծառայս, բազումս քան զառաջինսն, եւ արարին նոցա նոյնպէս: Յետոյ առաքեաց առ նոսա զորդի իւր եւ ասէ. Թերեւս ամաչեսցեն յորդւոյ աստի իմմէ: Իսկ մշակքն իրրեւ տեսին զորդին, ասեն ընդ միմս (է-ն- է-ն-ց ը-ն-ե-ր). Սա է ժառանգն, եկայք սպանցուք զսա եւ կալցուք (ա-ռ-ն-ո-ւ) ըզ ժառանգութիւն սորա: Եւ առեալ հանին զնա արտաքոյ քան զայգին եւ սպանին: Մատթ. ԻԱ:

Թագաւոր ոմն էր որ արար հարսանիս որդւոյ իւրում եւ առաքեաց զծառայս իւր կոչել զպրաւիրեալսն ի հարսանիս, եւ նոքա ոչ կամեցան գալ: Դարձեալ առաքեաց այլ ծառայս եւ ասէ. Ասացէք հրաւիրելոցն. Ահաւասիկ զճաշ իմ պատրաստեցի, զուարակք իմ (ս-ա-պ-ա-ր-ա-կ Ե-ղ) պարարակք (պ-ե-ւ-է) զենեալ են, եւ ամենայն ինչ պատրաստ է, եկայք ի հարսանիս: Եւ նոքա յուշացեալ (պ-ա-ր-ա-ւ-ե-լ) գնացին ոմն յագարակ իւր, եւ ոմն ի վաճառ. իւր (ա-ռ-ա-ջ-ի-ն, ե-ր-ք-ի-ն), եւ այլք կալան զծառայս նորա, բշնամանեցին (ա-ն-ա-ր-ժ-ե-ց-ի-ն) եւ սպանին: Իսկ թագաւորն իրրեւ լուաւ, բարկացաւ եւ առաքեաց զզօրս իւր եւ սատակեաց զսպանողսն զայնոսիկ եւ զքաղաքս նոցա այրեաց: Ցայնժամ ասէ ցծառայս իւր. Հարսանիքս պատրաստ են, եւ հրաւիրեալքն չէին արժանի. արդ, երթայք յանցս ճանապարհաց (ճ-ա-ն-ա-պ-ա-ր-հ-ա-ց է-լ-ք-ե-ն-ե-ր-ը), եւ զորս միանգամ գտանիցիք (ը-ն-դ-ո-ր ե-ր-ն-է-ք) կոչեցէք ի հարսանիս: Եւ ելեալ ծառայքն ի ճանապարհս, ժողովեցին զամենեսեան զոր եւ

գտին, գչարս եւ գբարիս, եւ լցան հարսանիքն բազմա-
կանօք։ Եւ մտեալ Թագաւորն հայիլ գբազմականօքն (հբա-
-էբե-ընբբը ընել), եհաս անդ այր մի որ ոչ էր զգեցեալ
հանդերձ հարսանեաց, եւ ասէ ցնա. Ընկեր, զիարդ մտեր
այսր, զի ոչ ունէիր հանդերձ հարսանեաց. եւ նա պա-
պանձեցաւ։ Յայնժամ ասէ Թագաւորն ցսպասաւորսն. Կա-
պեցէք զդորա զոտս եւ զձեռս, եւ հանէք զդա ի խաւարն
արտաքին։ Մտթ. ԻԲ։

Տաճն կուսանք առեալ զլապտերս իւրեանց ելին ընդ
առաջ փեսային եւ հարսին։ Հինգն ի նոցանէ յիմարք (ան-
խելք) էին եւ հինգն խմաստունք։ Յիմարքն առին զլապ-
տերս իւրեանց, եւ ձէթ ընդ իւրեանս ոչ բարձին (չբե-
էբենց հեթ)։ իսկ խմաստունքն առին եւ ձէթ ամանօք ընդ
լապտերս իւրեանց։ Ի յամել փեսային նիրհեցին (հրպխել,
բոանը բալ) ամենեքեան եւ ի քուն մտին (բոանը պանխլ)։
Ի մէջ գիշերի եղեւ բարբառ (յայն), Ահա փեսայ գայ,
արիք ընդ առաջ նորա (գխմաոբեցեբ)։ Յայնժամ յարեան
ամենայն կուսանքն, եւ կազմեցին (պապբաապել, շրխել)
զլապտերս իւրեանց։ Ասեն յիմարքն ցխմաստունսն. Տուք
մեզ յիւղոյդ ձերմէ, զի ահա չիջանին լապտերքս մեր։
Պատասխանեն եւտուն խմաստունքն եւ ասեն. Գուցէ ոչ իցէ
մեզ եւ ձեզ բաւական. այլ երթայք ի վաճառականս եւ
գնեսջիք ձեզ։ Իբրեւ նոքա գնացին գնել, եկն փեսայն եւ
պատրաստքն մտին ընդ նմա ի հարսանիսն, եւ փակեցաւ
դուռնն։ Ցետոյ դան եւ այլ կուսանքն եւ ասեն. Տէր,
տէր, բաց մեզ։ Նա պատասխանի եւտ եւ ասէ. Ոչ գիտեմ
(չբմ ճանչաբ) զձեզ։ Մտթ. ԻԵ։

Այր մի գնացեալ ի տար աչխարհ, կոչեաց զծառայս
իւր եւ եւտ նոցա զինչս իւր։ Ումումն եւտ հինգ քանքար, եւ
ումումն՝ երկուս, եւ ումումն՝ մի, իւրաքանչիւր ըստ իւրում
կարի, եւ գնաց։ Ձոգաւ վաղվաղակի որ առ. զհինգն (հինգբը
առնողը), գործեաց (ֆոբձ բոնեց) նոքօք եւ չահեցաւ այլ եւս
հինգ։ Նոյնպէս եւ որ զերկուսն առ՝ չահեցաւ այլ եւս

երկուս. Եւ որ զմին առ՝ գնաց փորեաց զերկիր, եւ թա-
քոյց զարծաթ տեառն իւրոյ։ Յետ բազում ժամանակի դայ
տէր ծառայիցն այնոցիկ, եւ առնէ համարս (հաչբ- կբ պոնէ)
ի մէջ նոցա։ Մատուցեալ որ զհինգ քանքարն առ՝ մատոյց
այլ եւս հինգ քանքար եւ ասէ. Տէր, հինգ քանքար եետուր
ցիս, արդ ահաւասիկ հինգ այլ եւս քանքար ի վերայ չա-
հեցայ։ Ասէ ցնա տէրն իւր. Աղնիւ ծառայ, բարի եւ հա-
ւատարիմ, որովհետեւ ի սակաւուղ հաւատարիմ ես, ի վե-
րայ բազմաց կացուցից զքեզ. մուտ յուրախութիւն տեառն
քո։ Մատուցեալ եւ որոյ զերկուս քանքարսն առեալ էր՝
ասէ. Տէր, երկուս քանքարս եետուր ցիս, ահաւասիկ եր-
կուս եւս այլ քանքարս ի վերայ չահեցայ։ Ասէ ցնա տէրն
իւր. Աղնիւ ծառայ, բարի եւ հաւատարիմ, որովհետեւ
ի սակաւուղ հաւատարիմ ես, ի վերայ բազմաց կացուցից
զքեզ. մուտ յուրախութիւն տեառն քո։ Մատուցեալ եւ
որոյ զմի քանքարն առեալ էր՝ ասէր. Տէր, գիտէիր զի այր
մի խիստ ես, ունես զոր ոչ սերմանեցեր, եւ ժողովես
ուստի ոչ սփռեցեր, (ւցանոթբ կբ հոյե, ւցբոաթ պէգէբ
կբ ծողէ), երկեայ, գնացի եւ թաքուցի զքանքարն քո
յերկրի (ֆեպինը). արդ՝ ահաւասիկ քոյդ զքեզ։ Պատասխանի
եւս տէրն եւ ասէ ցնա. Մառայ չար եւ վատ (պղկաբ, ծոյլ),
գիտէիր թէ հնձեմ ուստի ոչ սերմանեցի, եւ ժողովեմ
ուստի ոչ սփռեցի, պարտ էր քեզ արկանել զարծարդ իմ
(պոակ) ի սեղանաւորս (պբբոֆ), եւ եկեալ ես տոկոսօք
պահանջէի զինն։ Արդ, առէք ի դմանէ զքանքարդ եւ
տուք այնմ որ ունի զտասն քանքարն. զի ամենայնի որ
ունիցի (ոհն ոնեցողին)՝ տացի եւ յաւելցի. եւ որ ոչն ու-
նիցի, եւ զոր ունիցին՝ բարձցի ի նմանէ (բոնեցողին ոբ-
նեցանն ու ոբնոբէ)։ Մտթ. ԻԶ։

Առն միոջ էին երկու որդիք։ Ասէ կրտսերն (պղբէկը)
ի նոցանէ ցհայրն. Հայր, տուր ինձ բաժին որ անկանի
յընչիցդ. եւ նա բաժանեաց նոցա զկեանսն (ոնեցածը,
ենէբը)։ Յետ ոչ բազում աւուրց ժողովեալ զամենայն կըր-

աերոյն՝ դնաց յաղխարհն (Եբկիբ) հեռի եւ անդ վատնեաց (Տխնեց) զինչս իւր, զի կեայր անառակութեամբ: Իբրեւ սպառեաց զամենայն, եղեւ սով սաստիկ յաչխարհին յայնմիկ, եւ սկսաւ ինքն չքաւորել (կբօտ ԸԼՇԼ), եւ դնաց եաղ յարեցաւ ի մի ոմն ի քաղաքացւոց աչխարհին այնորիկ· եւ սա յղեաց (ՈՐԿՆց) զնա յադարակ իւր արածել խոզս: Ձոգաւ նա անդր, եւ առ ի չգոյէ կերակրոյ յանկայր ընուլ զորովայն իւր յեղջերէն զոր խոզքն ուտէին, եւ ոչ ոք տայր նմա: Եւ եկեալ ընդս ի միտս իւր (ՔՈՃ ԷՐԵՆ Ճ՚ԸՆԼ) ասէ· Քանի վարձկանք (ՔԸՅՃՈՎԼ ԲՈՆՈՂ) իցեն ի տան հօր իմոյ հացալիցք, եւ ես սատ սովամահ կորնչիմ. յարուցեալ դնացից առ հայր իմ եւ ասացից ցնա· Հայր, մեղայ, ոչ եւս եմ արժանի կոչել որդի քո, արա զիս իբրեւ զմի ի վարձկանաց քոց: Եւ յարուցեալ եկն առ հայր իւր, եւ մինչդեռ հեռագոյն էր նա, եահս զնա հայրն եւ գթացաւ, յարեաւ եւ ընթացաւ ընդ առաջ, անկաւ զպատանոցաւ նորա եւ համբուրեաց զնա: Ասէ ցնա որդին, Հայր, մեղայ առաջի քոյ, եւ ոչ եւս եմ արժանի կոչել որդի քո: Ցայնժամ ասէ հայրն ցծառայս իւր, Վաղվաղակի հանէք զպատմուճանն առաջին եւ ագուցէք (ագուցանել, ՀՁՅՈՆԵԼ) նմա, եւ տուք զմատանին ի ձեռն նորա եւ կօշիկս յոտս նորա, եւ ածէք զեզնն պարարակ, զնէք, կերիցուք եւ ուրախ լիցուք: Եւ սկսան ուրախ լինել: Եւ էր երէց (ՌԵՉ) որդի նորա յագարակի. եւ մինչդեռ դայր եւ մերձ եղեւ ի տունն, լուաւ զձայն երգոյն եւ զպարուց, եւ կոչեցեալ առ ինքն զմին ի ծառայից հարցանէր թէ զինչ իցէ այն: Եւ նա ասէ ցնա· Զի եղբայր քո եկեալ է, եւ եզեն հայր քո զեզնն պարարակ, զի ողջամբ (ՈՂՋ ՈՐՈՂՋ) ընկալաւ զնա: Բարկացաւ որդին եւ չէր կամէր մտանել, եւ հայրն եղեալ արտաքս աղաչէր զնա: Նա պատասխանի ետ ցհայրն· Այս քանի ամք են զի ծառայեմ քեզ, եւ երբէք զպատուիրանաւ քով ոչ անցի (ՀՐՈՆԵՑ ՔԵՐ ԸՆԷ)· ու՞ր զի երբէք ոչ ետուր ինձ զի ու-

րախ եղէց ընդ բարեկամս իմ· յորժամ եկն որդիդ քո այդ որ եկեր զկեանս քո ընդ պոռնիկս, զեզներ դմա զեզինն պարարակ: Ասէ ցնա հայրն, Որդեակ, դու հանապազ ընդ իս ես, եւ ամենայն որ ինչ իմ է՝ քո է· այլ ուրախ լինել եւ խնդալ պարտ էր, զի եղբայր քո այս մեռեալ էր եւ եկեաց, կորուսեալ էր եւ գտաւ: Ղուկ· ԺԵ:

Այր մի էր մեծատուն (ՀԱԲՈՍՊ) որոյ էր տնտես, եւ եղեւ զրանէ ամբաստանութիւն որպէս թէ վատնիցէ զինչս տեառն իւրոյ: Կոչեաց զնա տէր նորա եւ ասէ ցնա· Զինչ է այս զոր լսեմ զքէն· տուր զհամար տնտեսութեան քո, զի ոչ եւս կարես լինել տնտես: Ասէ ընդ միտս իւր (ԸՆԴՆ ԷՐԵՆ Կ՚ԸՍԵ) տնտեսն· Զի՞նչ գործեցից (Է՞ՆԼ ԸՆԵՄ), զի տէր իմ հանէ (Կ՚ՈՒՆԷ) զտնտեսութիւնն· գործել ոչ կարեմ, մուրանալ ամաչեմ· գիտեմ զինչ արարից, զի յորժամ ի բաց լինիցիմ (ՔԸՃՈՒՄ) ի տնտեսութենէս, ընկալցին զիս ի տունս իւրեանց: Եւ կոչեցեալ առ ինքն զմի ըստ միոջէ ամենեսեան ի պարտապանաց տեառն իւրոյ, ասէ ցառաջինն· Քանի ինչ պարտիս տեառն իմում: Եւ նա ասէ, Հարիւր մար (ՀԱՓ ՄԸՆ Ե) ձիթոյ: Ասէ ցնա տնտեսն, Կա զգիր քո (ՓԻՔՐՒՔ ՈՐ), եւ նիստ գրեա վաղվաղակի հինսուն: Դարձեալ ասէ ցմիւսն· Դու քանի՞ ինչ պարտիս: Եւ նա ասէ, Հարիւր քոռ ցորենոյ: Եւ ասէ ցնա տնտեսն, Կա զգիր քո, եւ նիստ գրեա ութսուն: Եւ գովեաց տէրն զտնտեսն անիրաւութեան (ԱՆԻՐՈՒ), զի խոհեմաբար արար: Ղուկ· ԺԶ:

Այր ոմն էր մեծատուն, եւ ագանէր բեհեզս (ԲՐՈՒՆ, ՊՇԻՆ ԿՈՒՐ) եւ ծիրանիս, եւ ուրախ լինէր հանապազ առատապէս: Եւ աղքատ ոմն, անուն Ղազարոս (Ղ՚ԱԶԱՐՈՍ ՄԻՈՒՄՔ) անկեալ ՚ղնէր (ՊՈՒՆՉ ԼԵՆՈՒԼ) առ դրան նորա վիրաւորեալ, եւ ցանկայր ընուլ զորովայն իւր ի փշրանացն որ անկանէին ի սեղանոյ մեծատանն· այլ եւ շունք եւս գային եւ լիզուին զվէրս նորա: Եւ եղեւ մեռանել (ՊՈՐՈՀԵՑԱԼ ՈՐ ԹԵՐԱԼ) աղքատին եւ տանել զնա հրեշ-

տակաց ի գոգն Աբրահամու։ Մեռաւ եւ մեծատունն եւ թաղեցաւ, եւ ի դժոխսն ամբարձ զաչս իւր մինչ ի տանջանսն էր, եւտես զԱբրահամ ի հեռաստանէ եւ զՂազարոս ի գոգ նորա հանգուցեալ (հանէ-պոցած)։ Աղաղակեաց մեծատունն եւ ասէ. Հայր Աբրահամ, ողորմեաց ինձ, եւ առաքեա զՂազարոս զի բացցէ (ըրչէ) զծագ (ձայր) մատին իւրոյ ի ջուր, եւ զովացուսցէ զլեզու իմ, զի պապակիմ (շաբ ձարօձ ըւլշ) ի տապոյ (պաւօրէն) սմա։ Ասէ ցնա Աբրահամ, Որդեակ, յիշեա զի ընկալար անդէն (հան) զբարիս քո ի կեանսն քումմ, եւ Ղազարոս նոյնպէս (ընկալաւ) զչարչարանս. արդ, սա աստ մխիթարի, եւ դու այդր (հոդ) պապակիս. եւ ի վերայ այսր ամենայնի (բայ աւկէ) վիհ մեծ է ընդ մեզ եւ ընդ ձեզ (ձեր Ե յեր ձեզ պեղը անդառնդ կայ). եթէ կամիցի ոք աստի առ ձեզ անցանել, ոչ կարէ, եւ ոչ այտի (հոպկէ) ոք առ մեզ անցանել։ Ղուկ. ԺԶ։

Դատաւոր մի էր ի քաղաքի ուրեմն, յԱստուծոյ ոչ երկնչէր եւ ի մարդկանէ ոչ ամաչէր։ Եւ այրի մի էր ի նմին քաղաքի, գայր առ նա եւ ասէր. Դատ արա ինձ յոսոխ իմմէ (ընձահայա հէտ պաս պես)։ Եւ դատաւորն ոչ կամէր բազում ժամանակս։ Ետս այնորիկ ասէ ի մտի իւրում (էնէրէն). Թէեւ յԱստուծոյ ոչ երկնչիմ եւ ի մարդկանէ ոչ ամաչեմ, գոնէ վասն աչխատս առնելոյ զիս այրեւոյն արարից նմա դատ, զի մի իսպառ. (քուզուվէն, գնէլ վերջը) եկեալ բախանճիցէ (շաբ աղաչէլով յանյցանել) զիս։ Ղուկ. ԺԸ։

Էր այր մի անուն կոչեցեալ Զակքէոս. եւ նա էր մաքսապետ եւ ինքն մեծատուն, եւ խնդրէր տեսանել թէ ով իցէ Ցիսուս, եւ ոչ կարէր ի բազմութենէն զի կարճ էր հասակաւ։ Եւ ընթացեալ յառաջս (աւջէ նողմը վաչէլով) եւ ի ժանտաթզենին զի տեսանիցէ զնա, քանզի ընդ այն իսկ (անկէ) անցանելոց էր։ Իբրեւ եկն Ցիսուս ի տեղին, հայեցաւ ի վեր եւ ասէ ցնա. Զակքէ,

վուրթա, էջ այսի, զի այսօր ի տան քումմ արժան է ինձ ագանել (էջնել, օրէ-անել)։ Փութացաւ Զակքէոս եւ էջ եւ ընկալաւ զնա ուրախութեամբ։ Իբրեւ տեսին ամենեքին, տրտնջէին եւ ասէին թէ առ առն մեղաւորի եմուտ լուծանել (օրնէ-անել, էջնել)։ Եկն եկաց (էկաւ, նէրկայացաւ) Զակքէոս, եւ ասէ ցՑիսուս. Տէր, ահա զկէս ընչից իմոց տայ աղքատաց, եւ եթէ զոք զրկեցի (անէրցաւ-րէն ըրէ), հատուցից չորեքկին (տաւրտպորէկ)։ Ղուկ. ԺԹ։

Հարանիք էին ի Կանա, եւ անդ էր մայրն Ցիսուսի։ Կոչեցաւ եւ Ցիսուս եւ աշակերտքն նոր ի հարսանիսն։ Եւ ի պակասել գինւոյն ասէ մայրն ցՑիսուս. Գինի ոչ ունին։ Ասէ ցնա Ցիսուս, Զի՞ կայ իմ եւ քո (էնէ ի՞նչ կաղաւ), կին դու։ Ասէ մայր նորա ցսպասաւորսն. Որ զինչ ասիցէ ձեզ՝ արասջիք։ Անդ էին բակոյկք կճեայք (մարմարիոնէ տէտէ) վից, տանէին մի մի ի ճոցանէ մարս երկուս կամ երիս (ամէն ճէկը երկերկու-կամ երեք երեք մաղ կ'առնէր)։ Ասէ ցնոսա Ցիսուս, Լցէք զբաւակոյկսդ ջրով։ Եւ լցին զնոսա մինչեւ ի վեր։ Եւ ասէ ցնոսա Ցիսուս. Արդ, առէք եւ բերէք տաճարապետիդ (սեղանապետ, էլչէրճի, աւ-ֆրօճը)։ Եւ նոքա բերին, եւ ճաշակեաց տաճարապետն զջուրն զինի եղեալ, եւ ոչ գիտէր ուստի իցէ. բայց սպասաւորքն գիտէին որք արկին (ըրէն, լեցուցին) զջուրն։ Խօսի ընդ փեսային տաճարապետն եւ ասէ. Ամենայն մարդ զանոյշ գինին յառաջագոյն պաշտ (առաջ կը բերէ, կը հրամցնէ), եւ յորժամ արբեցան (քէնուելու) յաւելուած գյոռին (քէչը)։ Դու պահեցեր զանոյշ գինիդ մինչեւ ցայժմ։ Ցովհ. Բ։

Մինչդեռ անցանէր Ցիսուս, տեսս այր մի կոյր ի ծնէ։ Հարցին ցնա աշակերտք նորա եւ ասեն. Ո՞յր վնաս է (յանցանէը որո՞ն է), սորա թէ հօր եւ մօր իւրոյ զի կոյր ծնաւ։ Պատասխանի եւս Ցիսուս. Ոչ դորա վնաս է եւ ոչ հօր եւ մօր նորա։ Այլ իբրեւ ասաց, եթուք ի գետին եւ արար կաւ ի թքոյն, եւ ծեփեաց զկաւն ի վերայ աչաց

կուբին, եւ ասէ ցնա. Երթ լուա յաւազանին Սիլոամայ։ Զոգաւ լուացաւ այրն, եկն եւ տեսանէր։ Իսկ դրացիքն եւ որոց տեսեալն էր զնա յառաջագոյն թէ մուրացիկ (ծոջկան) էր, ասէին. Ո՞չ սա էր որ նստէրն եւ մուրանայր։ Կիսքն (ոմանք) ասէին, Նա է։ Այլքն ասէին. Ոչ, այլ նըմանն է նմա։ Եւ ինքն ասէր թէ ես եմ։ Ասեն ցնա. Իսկ զիմդ բացան աչք քո։ Նա ետ պատասխանի. Այր մի որում Յիսուս ասեն՝ կաւ արար եւ ծեփեաց զաչս իմ, եւ ասէ ցիս, Երթ ի Սիլոամ եւ լուա։ Զոգայ, լուացայ եւ տեսանեմ. Ասեն ցնա. Ո՞ւր է նա։ Եւ նա ասէ ցնոսա, Ոչ գիտեմ։ Ածին առ փարիսեցիան զնա որ երբեմն կոյր էր։ Եւ էր շաբաթ յորժամ զկաւն արար Յիսուս, եւ եբաց զաչս կուբին։ Դարձեալ հարցանէին զնա եւ փարիսեցիքն. Զիմդ տեսանես։ Եւ նա ասէ ցնոսա. Կաւ եդ ի վերայ աչաց իմոց, եւ լուացայ եւ տեսանեմ։ Ասեն ոմանք ի փարիսեցւոցն. Ոչ է այրն այն յԱստուծոյ, զի զշաբաթն ոչ պահէ։ Կիսքն ասէին, Իսկ զիմդ կարէ մարդ մեղաւոր այսպիսի նշանս (հրաշս) առնել։ Եւ էին հերձուած (էրկպոռաթոնքն) ի մէջ նոցա։ Ասեն դարձեալ ցկոյրն. Դու զի՞ (ինչ) ասես վասն նորա, զի եբաց զաչս քո (աչէդ բանալըն համար դուն ի՞նչ կ'ըսես)։ Եւ նա ասէ, Մարգարէ է։ Եւ ոչ հաւատային Հրեայքն զնմանէ թէ կոյր էր եւ բացաւ, մինչեւ կոչեցին զծնողս բացելոյն, հարցին զնոսա եւ ասեն. Սո՞ւ է որդին ձեր զորմէ դուքն ասէիք եթէ կոյր ծնաւ. արդ զիմդ տեսանէ։ Պատասխանեի եւ ասեն ծնողքն նորա եւ ասեն. Գիտեմք զի սա է որդին մեր, եւ զի կոյր ծնաւ. բայց զիարդ այժմ տեսանէ, ոչ գիտեմք. կամ թէ ով եբաց զաչս դորա, մեք ոչ գիտեմք. ցդա իսկ հարցէք, իճքնին (ինքը) ի չափ հասեալ է, ինքն իսկ խօսեսցի վասն իւր։ Զայս ասացին ծնողք նորա, զի երկնչէին ի Հրեից։ Քանզի ուխտ (պայման) եդեալ էր Հրեից, զի եթէ ոք խոստովանեսցէ զՅիսուս Քրիստոս, ի բաց կացցէ ի ժողովրդենէն (էկեղեցէն հանուի)։ վասն

այսորիկ ասացին ծնողք նորա թէ ինքնին ի չափ հասեալ է, ցնա իսկ հարցէք։ Դարձեալ կրկին անգամ կոչեցին զայրն որ կոյրն էր, եւ ասեն ցնա. Մեք գիտեմք զի այրն այն մեղաւոր է։ Եւ նա ասէ. Թէ մեղաւոր իցէ ես ոչ գիտեմ. բայց զայս գիտեմ զի կոյր էի եւ արդ տեսանեմ։ Դարձեալ ասեն ցնա. Զինչ արար քեզ, զիմդ եբաց զաչս քո։ Պատասխանի ետ նոցա այրն. Այժմ ասացի ձեզ եւ ոչ լուարուք. զի կամիք միւսանգամ լսել. մի՞թէ եւ դուք կամիք աշակերտել նմա։ Նոքա հայհոյեցին զնա եւ ասէին. Դու լինիր նորա աշակերտ. մեք Մովսեսի աշակերտք եմք. մեք գիտեմք զի ընդ Մովսիսի խօսեցաւ Աստուած, զսա ոչ գիտեմք ուստի է։ Պատասխանի ետ այրն եւ ասէ ցնոսա. Այդ իսկ ես սքանչելիք (այս է շատ նշանաւէն) զի դուք ոչ գիտէք ուստի իցէ, եւ զիմ աչս եբաց. եգիտեմք զի Աստուած մեղաւորաց ոչ լսէ, բայց եթէ աստուածապաշտ ոք իցէ եւ զկամս նորա առնիցէ, նմա լսէ. ի յաւիտենից ոչ ոք լուաւ եթէ երաց ոք զաչս կուրի ի ծնէ կոյր ծնելոյ. եթէ ոչ յԱստուծոյ էր այրն այն ոչ կարէր առնել ինչ։ Պատասխանի ետուն վարիսեցիքն եւ ասեն ցնա. Ի մեղս իսկ ծնեալ ես ամենեւին, եւ դու վարդապետ լինիս մեզ։ Եւ հանին զնա արտաքս։ Յովհ. Թ։

Եղբայրն Մարիամու եւ Մարթայի Ղազարոս հիւանդ էր։ Առաքեցին (արս) առ Յիսուս քորք նորա եւ ասեն. Տէր, ահաւասիկ զոր դուն սիրէիր՝ հիւանդացեալ է։ Իբրեւ լուաւ Յիսուս թէ հիւանդացեալ էր Ղազարոս, զտեղի կալաւ (էկաց) անդէն ուր էրն՝ աւուրս երկուս։ Յետ այնորիկ ասէ ցաշակերտս իւր. Եկայք երթիցուք միւսանգամ ի Հրէաստան։ Ասեն ցնա աշակերտքն. Այժմ եւս խնդրէին զքեզ Հրեայքն քարկոծ առնել, եւ դարձեալ երթաս անդրէն։ Ասէ ցնոսա Յիսուս. Ղազարոս բարեկամ մեր հնջեաց, երթամ զի զարթուցից զնա։ Ասեն ցնա աշակերտքն. Տէր, եթէ հնջեաց, ապա ապրի։ Յիսուս վասն

մահուն նորա ասէր , նոցա այնպէս թուեցաւ թէ վասն
ննջելոյ քնոյն ասէր : Յայնժամ ասէ ցնոսա Յիսուս յայտ-
նապէս . Ղազարոս մեռաւ , եւ ես ուրախ եմ ի չէի
անդ . բայց արդ եկայք երթիցուք առ նա : Ասէ Թովմաս
ցաշակերտակիցսն . Օն (հայոե) , եկայք եւ մեք ի ընդ
նմա մեռցուք : Եկն Յիսուս եւ եգիտ զՂազարոս չորե-
քօրեայ (աբս օբն է վեր) ի դերեզմանի : Եւ էր Բեթանիա
(ուր էր Ղազարոս մեռեալ) մերձ յերուսաղէմ , եւ քա-
ղումք ի հրէից անտի եկեալ էին առ Մարթա եւ առ Մա-
րիամ զի մխիթարեսցեն զնոսա վասն եղբօրն : Մարթա
իբրեւ լուաւ թէ Յիսուս գայ , ընդ առաջ գնաց նորա .
բայց Մարիամ նստէր անդէն ի տան . Ասէ Մարթա ցՅի-
սուս . Տէր , եթէ աստ լեալ էիր , եղբայրն իմ չէր մեռ-
եալ : Զայս իբրեւ ասաց , գնաց կոչեաց զՄարիամ
զքոյր իւր լռելեայն եւ ասէ . Վարդապետն եկեալ է եւ
կոչէ զքեզ : Նա իբրեւ լուաւ , յարեաւ վաղվաղակի եւ
եկն առ Յիսուս : Զեւ եւս էր եկեալ (դէս եկած չէր) Յի-
սուս ի գեւղն , այլ էր անդրէն ի տեղւոջն ուր ընդ առաջ
եղեւ նմա Մարթա : Իսկ Հրեայքն որ էին ընդ Մարիամու
ի տան անդ եւ մխիթարէին զնա , իբրեւ տեսին զՄարի-
ամ թէ յարեաւ վաղվաղակի եւ գնաց , գնացին եւ նոքա
զհետ նորա . համարէին թէ ի դերեզմանն երթայ զի լաց-
ցէ անդ : Իսկ Մարիամ իբրեւ եկն ուր էրն Յիսուս (Յէ-
սոսէն եղած տեղը) եւ տեսս զնա , անկաւ առ ոտս նորա
եւ ասէ . Տէր , եթէ աստ էիր դիպեալ , ոչ էր մեռեալ
եղբայրն իմ : Յիսուս իբրեւ տեսս զնա զի լայր , եւ որ
ընդ նմայն էին Հրեայքն (անոր հետ եղող Հրեաներըը) լայեն,
խառնեցաւ յոգի իւր եւ ասէ . Ո՞ւր եդիք զնա : Ասեն
ցնա , Տէր , եկ եւ տես : Գայ Յիսուս ի դերեզմանն , եւ
էր այր (մաղար) մի եւ վէմ մի եդեալ ի վերայ նորա : Եւ
ասէ Յիսուս , Ի բաց արարէք (դեղէ ըռէ) զվէմդ : Ասէ
ցնա Մարթա քոյր մեռելոյն . Տէր , արդ հոտեալ իցէ ,
քանզի չորեքօրեայ է : Իբրեւ ի վեր առին (վերցոյցին)

զվէմն , ի ձայն մեծ աղաղակեաց Յիսուս եւ ասէ . Ղա-
զարէ , արի , եկ արտաքս : Եւ եկ մեռեալն ոտիւքն կա-
պելովք , եւ ձեռօքն երիզապնդօք (էրկոյն ըռնէրով ֆոլ-
նած յեռոըընէրով) ; եւ երեսօքն վարշամակապատօք
(վըշամակով պոռած էրեռնէրով) : Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս .
Լուծէք զդա եւ թողէք երթալ : Բազումք ի հրէից որ
եկեալ էին առ Մարիամանս , իբրեւ տեսին զոր արարն
Յիսուս՝ հաւատացին ի նա : Յովհ. ԺԱ :

Էին ի միասին Սիմոնէ Պետրոս եւ Թովմաս եւ Նա-
թանայէլ եւ որդիքն Զեբեդեայ : Ասէ ցնոսա Սիմոնէ Պետ-
րոս . Երթամ ձուկն որսալ . եւ նոքա ասեն , Գամք եւ
մեք ընդ քեզ : Գնացին եւ մտին ի նաւ , եւ յայնմ գիշերի
կալան եւ ոչինչ : Իբրեւ այգ եղեւ (լոռցոռ) , կայր Յիսուս
ի գոր ծովուն , բայց ոչ ծանեան աշակերտքն թէ Յիսուս
իցէ : Ասէ ցնոսա Յիսուս . Մանկունք , միթէ ունիք ինչ
ուտելոյ : Պատասխանի տուին նոքա եւ ասեն ցնա , Ոչ :
Ասէ ցնոսա Յիսուս . Արկէք յաջակողմն նաւին զուռկանդ
եւ գտանիցէք : Արկին եւ ոչ կարէին ձգել (ւաշել) ի բազ-
մութենէ անտի ձկանցին : Ասէ աշակերտն այն զոր սի-
րէրն Յիսուս՝ ցՊետրոս . Տէր է այն : Սիմոնէ Պետրոս իբրեւ
լուաւ թէ տէր է , արկաւ զիւրեւ գսպիծաճեղին (ֆեշտե-
ֆալ) , քանզի մերկ էր , եւ ընկէց զինքն ի ծովն . եւ այլ
(դռռ) աշակերտքն նաւաւն իսկ գային , քանզի չէին հեռի
ի ցամաքէն , այլ իբրեւ երկերիւր կանգնաւ , եւ քարշէին
զզորձին հանդերձ ձկամբքն : Իբրեւ ելին ի ցամաք , տեսա-
նեն կրակեստղ կայծակաց (վռռած էրէն , ւէօղ) եւ ձուկն մի
ի վերայ եւ հաց : Ասէ ցնոսա Յիսուս . Բերէք ինձ ի ձկանց
այսմ զոր դուքդ կալարուք այժմիկ : Եմուտ Սիմոնէ Պետ-
րոս եւ ձգէր զզորձին ի ցամաք լի մեծամեծ ձկամբք ,
հարիւր եւ յիսուն եւ երիք . եւ այնջափ ինչ (այնըչափ բան)
կայր եւ ոչ պատառեցաւ գորձին : Ասէ ցնոսա Յիսուս .
Եկայք ճաշեցէք : Եւ ոչ ոք յաշակերտացն իշխեր (կը հա-
մարձակէր) հարցանել թէ Դու ո՞վ ես . զի գիտէին թէ տէրն

էր : Գայ Յիսուս եւ առնու զհացն եւ ասէ նոցա , նոյնպէս եւ զձուկնն : Յովհ . ԻԱ :

Այր ոմն Անանիա անուն , հանդերձ կնաւ իւրով Սափիրաւ . վաճառեաց ագարակ , եւ խորհեաց (մտ մը ընել ըսել) ի գնոյ անտի դիտելով եւ կնոջն , եւ բերեր մասն ինչ եդ առ ոտս առաքելոցն : Ասէ Պետրոս . Անանիա , ընդէր խորհեցեր ի գնոյ գեղջն . ոչ ապաքէն մինչ կայրն քո էր , եւ ի վաճառելն՝ ընդ քո իշխանութեամբ էր : Իբրեւ լուաւ Անանիա զբանս զայսոսիկ , անկաւ եւ եհան զոգի , եւ եղեւ ահ մեծ ի վերայ ամենեցուն որ լուան զայս : Ցոան կացին երիտասարդքն եւ ամփոփեցին (պաթել) զնա , եւ տարան թաղեցին : Իբրեւ ժամք երիք անցին , եւ կին նորա ոչ գիտէր գինչ եղեալն էր (եղածը) , եմուտ ի ներքս : Ասէ ցնա Պետրոս . Ասա ինձ թէ այնչափ գնոյ զգետնն վաճառեցէք : Եւ նա ասէ , Այո , այնչափ : Ասէ ցնա Պետրոս , Զի է դի միաբանեցէք դուք փորձել զհոգին տեառն . ահա ոտքն որ թաղեցին զայրն քո ի դրանն՝ հանցեն եւ զքեզ : Եւ անկաւ կինն անդէն առ ոտս նորա եւ եհան զոգի : Մտին երիտասարդքն եւ գտին զնա մեռեալ , եւ հանին թաղեցին առ առն իւրում : Գործ . Ե :

Եւ յանէկն ի մնալն (սպասել) Նոցա Պաւղոսի , զայրանայր հոգի նորա , զի տեսանէր ի կռապաշտութեան զքաղաքն : Խօսէր ի ժողովրդեանն (ժողովրդականին վրայ) ընդ Հրեայն եւ ընդ պաշտօնեայսն եւ ի հրապարակին զամենայն օր որոց եւ պատահէին : Ոմանք յեպիկուրեանցն եւ ի Ստոյիկեանց փիլիսոփայից հակառակէին ընդ նմա : Ոմանք ասէին , Զինչ կամիցի սերմանաբանս (շաբաթօս) այս խօսել : Իսկ այլք թէ՝ Օտարոտի (օտար) իմն դից թուի պատմիչ լինել : Եւ առեալ ածին զնա յԱրիսպագոսն եւ ասէին , Կարասցուք խանդալ թէ զինչ է նոր վարդապետութիւնդ որ ի քէն պատմի . օտարացուցիչս (զարմացնող) իմն բերես ի լսելիս մեր , կամիմք գիտել թէ

զինչ կամիցի այս լինել : Զի Աթենացիք ամենեքին եւ եկեղ օտարք (օտարներըը , պանդուխտները) ոչ յայլ ինչ պարապիին (զբաղիլ , եօթե ըլլալ) բայց ասել լինչ եւ լսել նորագոյնս : Եկաց Պաւղոս ի մէջ Արիսպագոսին եւ ասէ . Արք Աթենացիք , ըստ ամենայնի (բոլորովին) իբրեւ պաղտօնատարս (բարեպաշտ) տեսանեմ զձեզ . քանզի չբջեալ եւ տեսեալ զպաշտամունս ձեր (յեր կրօնական պաշտօնը) գտի բագին (սեղան կոծ) յորում գրեալ էր , Անծանօթի Աստուծոյ : Զոր դուք յանծանօթս (չճիպոտված) պաշտէք , ես զնոյն պատմեմ ձեզ : Աստուած որ արար զաշխարհս եւ զամենայն որ ի նմա , նա երկնից եւ երկրի է տէր , ոչ ի ձեռագործ տաճարս բնակէ , եւ ոչ ի ձեռաց մարդկան պաշտի իբրեւ կարօտ իմիք : Նա տայ ամենայնի կեանս եւ շունչ եւ զամենայն ինչ . արար ի միոջէ արենէ զամենայն ազգս մարդկան բնակել ի վերայ երեսաց երկրի . հաստատեաց ժամանակս նոցա խնդրել զԱստուած , զի թերեւս զննիցեն (չքնել , պեռնել) զնա եւ գտանիցեն : Նա եւ ոչ հեռի իսկ է յիւրաքանչիւր ումեքէ ի մէնջ , զի նովաւ կեամք եւ չարժիմք եւ եմք , որպէս ոմանք ի ձերոց ճարտարաց (բանաստեղծ) ասացին թէ նորա եւ ազգ (սերունդ) իսկ եմք : Եւ արդ , որովհետեւ ազգ եմք Աստուծոյ , ոչ պարտիմք համարիլ ոսկւոյ կամ արծաթոյ կամ քարի , որ ի ճարտարութենէ եւ ի մտաց մարդկան քանդակեալ (քրծնել , չքնել կռնով եւսլին) , զաստուածականն (աստուածընկնում) լինել նմանող : Իբրեւ լուան զայս ամենայն , ոմանք ծաղր առնէին , կէսքն ասէին , Լուիցուք ի քէն վասն այդորիկ միւսանգամ : Եւ ապա Պաւղոս ել զնաց ի միջոց նոցա , եւ ոմանք արք անկեալք ի նա (անոր յարելով) հաւատացին : Գործ . ԺԷ :

Յետ այսորիկ մեկնեալ (քաշնուելով) Պաւղոսի յԱթենացւոց անտի եկն ի Կորնթոս , եւ եգիտ զոմն Հրեայ , անուն Ակիւղաս , յազգէ Պոնտացի , այն ինչ (դեռ նոր) եկեալ յիտալիայ , եւ Պրիսկիլղա կին նորա ընդ նմա , վասն

հրամանին կղաւդեայ որոշել (ѡѳѻѻբԷ) զամենայն Հրեայս ի Հռոմայ, եւ յարեցաւ ինոսա: Եւ վասն զի (ѻրովհետեւ) ճամարուեստ (ѧրօԷսոփկէց) էր, եղեւ առ նոսա եւ դարձեր, քանզի էին խորանակարք արուեստիւ: Իբրեւ իմին ի Մակեդոնիա Շիղա եւ Տիմոթէոս, գնաց Պաւղոս անտի եւ եհուա ի տուն ուրումն որոյ անուն էր Տիտոս Յուստոս, պաշտօնեայ Աստուծոյ, որոյ ապարանքն (ѻօնը) էին մերձ ի ժողովեստղն (ժողովրդոնոց), եւ նստաւ անդ տարի մի եւ ամիսս վեց: Առ Գաղիոնաւ, փոխանակաւ բդեշխին (անբնհէպѻօոս, հէպѻփѻօի փէղѻպոհ) Աքայեցւոց, յարեան միաբան Հրեայքն ի վերայ Պաւղոսի եւ ածէին զնա յատեան եւ ասէին. Արտաքոյ օրինաց Հրէից պատրէ (կը ѳաբէ, կը ѵըբէցնէ) սա զմարդիկ պաշտել զԱստուած: Եւ իբրեւ մերձ էր Պաւղոս բանալ զբերան իւր, ասէ Գաղիոն ցՀրեայսն. Եթէ էր ինչ անիրաւութիւն կամ խարդախութիւն չարեաց, ով Հրեայք, ի դէպ էր (ѧբժան էր, կը վայլէր) ինձ անսալ ձեզ, ապա թէ խնդիրք ինչ են օրինաց ձերոց, տեսէք ձեզեն (ѧօօ՛ անյոմբ), քանզի դատաւոր այդպիսի իրաց չկամիմ լինել, եւ մերժեաց զնոսա յատենէ անտի: Եւ առեալ Յունաց զՍոսթենէս ժողովրդապետն հարկանէին առաջի ատենին, եւ ոչինչ զգայնմանէ Գաղիոնի փոյթ լինէր (ѻնհնէ՛ն հոբ էբ ընէբ): Բայց Պաւղոսի տակաւին մնացեալ աւուրս բազումս, յորմէ հրաժարեալ նաւէր յԱսորիս, եւ ընդ նմա Պրիսկիլղա եւ Ակիւղաս: Իջին յԱնտիոք, եւ եղեն անդ ժամանակս ինչ: Թողեալ զնոսա անդ Պաւղոսի ինքն եւ չորկել կարգաւ ընդ Գաղատացւոց աշխարհն եւ ընդ Փռիւգիա: Հրեայ ոմն Ապողէս անուն, աղեքսանդրացի յազգէ, այր ճարտարապան, եկն եհաս յԵփեսոս: Սա զօրաւոր էր գրովք: Իբրեւ լուան ի նմանէ Ակիւղաս եւ Պրիսկիլղա, առին զնա առ իւրեանս. եւ իբրեւ կամեցաւ նա գնալ յԱքայիս, յօժարեալ եղբարք գրեցին առ աշակերտսն ընդունել զնա: Գործ. ԺԸ:

Իբրեւ կատարեցաւ այս, Եդ Պաւղոս ի մտի (ѻբՀնէց) չորկել ի Մակեդոնիա եւ ընդ Աքայիա եւ գալ յԵրուսաղէմ: Ասէր, Ցետ երթալոյն իմոյ անդր, պարտ է ինձ եւ զՀռոմ տեսանել: Առաքեաց ի Մակեդոնիա երկուս ի պաշտօնէից իւրոց, զՏիմոթէոս եւ զԵրաստոս, եւ ինքն մնաց ժամանակս ինչ յԱսիա: Եւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ խռովութիւն ոչ սակաւ (էչ ѻղէչ) վասն ճանապարհին: Դեմետրիոս ոմն անուն, արծաթագործ, որ ծէր մեհենաց (ѧբչՀա, պѻփէբ) արծաթիա Արտեմեայ դից (Աբѻեѻ՛ չѻѻբѻѻՀէն), եւ տայր ճարտարացն (չէնѻնէբբѻն) լինել ոչ սակաւ չահ. որ եւ ժողովեաց իսկ զգեղագիտս (ѻրհեѻբѻѻѻբ, վբպէբ) արուեստին եւ ասէ. Արդ, դուք ձեղէն իսկ գիտէք զի յայսմ գործոյ է շահ մեր (Ռէբ վѻѻբոնը) եւ տեսանէք եւ լսէք եթէ ոչ միայն զեփեսացւոց, այլ գրեթէ ամենայն իսկ Ասիացւոց Պաւղոս այս հաւանեցուցեալ ղրջեաց (Հѻѻղէչէվ բѻբյѻѻ) բազում ժողովս (ժողվѻբբ, քѻչմѻնէՀն), ասել թէ ոչ են աստուած ձեռագործք: Զայս իբրեւ լուան արքն, լի եղեն բարկութեամբ, աղաղակէին եւ ասէին, Մեծ է Արտեմիս Եփեսացւոց: Եւ լցաւ քաղաքն խռովութեամբ: Դիմեցին առ հասարակ ի թէատրոնն, յափշտակեցին զԳայիոս եւ զԱրիստարքոս Մակեդոնէացի, զուղեկիցսն Պաւղոսի: Բայց Պաւղոս իբրեւ կամեցաւ մտանել յամբոխն (քѻչմѻնէՀն)՝ ոչ թողին զնա աշակերտքն. ոմանք եւ յԱսիապետացն որ էին նորա բարեկամք՝ յղէին առ նա (ասս) եւ աղաչէին մի տալ զանձն (չնէչ) ի թէատրոնն: Այլք այլ իմն (ѻՀնѻէը ѻչյѻՀկ կնէպ, ՀѻѻՀѻչէѻՀ) աղաղակէին յամբոխին, զի էր ժողովն նոցա խռովեալ, եւ բազումք ի նոցանէ ոչ գիտէին թէ վասն որ ժողովեալ էին: Յամբոխին բազմութենէ յառաջ կային (ѻѻբկՀ ѻѻչէյկՀ) Հրեայքն զԱղեքսանդրոս. եւ իբրեւ ածին զնա յառաջ, Աղեքսանդրոս չարժեաց զձեռն եւ կամէր պատասխանի առնել ամբոխին: Իբրեւ գիտացին թէ այրն Հրեայ էր, միաբարբառ

(ՔՈՅՆ) եղեալ ամենեցուն, իբրեւ ժամն երկուս աղաղակեցին։ Լուեցոյց զպրապետն զամբոխն եւ ասէ. Արք Եփեսացիք, ով է ի մարդկանէ որ ոչ գիտէ զԵփեսացւոց քաղաքս մեհենագարդ մեծին Արտեմեայ դիցն (ԱՐՔԵՔՈՆԱՑՈՑՆ ՊՕՊԵՔՆԵՔՈՎԸ ՔԱՐՏԱՐՈՒՆԻՆ)։ եւ զի այդ այդպէս է անդուդր (ՆՐՀ, ՃՇՄԱՐԻՒ), պարտ է ձեզ հանդարտել եւ մի ինչ յանդգնութեամբ գործել։ Ածէք (ԲԵՐԷՔ) զարտ զայդոսիկ այսր, ոչ իբրեւ մեհենապղծս (ՔՀԵՆ ԿՈՂՊՈՈՂ) եւ ոչ հայհոյիչս Աստուծոյն մերոյ։ Եթէ Դեմետրիոս եւ որ ընդ նմա ճարտարք ունիցին ինչ ընդ ումեք բանս (ՔՆՈՒՆ ՀՆԻ ՊԱՒ, ԿԱՀ ՈՒՆԻՆ), յատեան երթիցեն, եւ դատաւորք դուն, եւ ամբաստան լիցին զմիմեանց, ապա թէ վասն այլ իրիք խնդիր իցէ, յօրինաւոր ժողովն վճարեսցեն (ԼՈՒԾԱՆԻՆ)։ քանզի եւ մեզ վիշտ վըտանգի է ընդ կոտուղս այսր առուր (ԱՅՍՕՐՈՒՆ ԿՈՒԳԻՆ ՀԱՒՍՔ ՔԼՈՒՆ ՍԱ ՊԻՏԻ ՅՈՒՒ), առանց իրիք յանցանաց լինելոյ (ՈՒՐԱՆՑ ՅՈՆՑՈՒՐ ԸԼԼԱԼՈՒ) ոչ կարասցուք տալ պատասխանի (ՔՆԵԼ ՊԱՊՊԱՅՆԻԼ) վասն ժողովոյս (ամբոխիս) այսորիկ։ Եւ զայս ասացեալ արձակեաց (ՅՐՒԵՑ) զժողովն։ Գործ. ԺԹ։

Յետ դադարելոյ ամբոխին կոչեաց Պաւղոս զաշակերտան եւ մխիթարեաց. ողջոյն առ եւ ել գնաց ի Մակեդոնիա։ Եւ չրջեալ ընդ կոմանան ընդ այնոսիկ եկն յԵլլադա։ Իբրեւ արար (ԱՆՑՈՒՑ) անդ ամիսս երիս, եղեւ նմա դաւ ի Հրէից, մինչդեռ կամէր ելանել յԱսորիս։ Խորհուրդ կալաւ (ԽՈՐՀԵՑՈՒ, ՈՐՈՂԵՑ) դառնալ ընդ Մակեդոնիա, եւ երթայր ընդ նմա մինչեւ յԱսիա Սոսիպատրոս Բերիացի, եւ ի Թեսաղոնիկեցւոց՝ Արիստարքոս եւ Սեկոնդոս, եւ Գայիոս Դերբացի եւ Տիմոթէոս, եւ Ասիացիք՝ Տիւքիկոս եւ Տրոփիմոս։ Սոքա յառաջ երթեալ մնային մեզ ի Տրովադա։ Եւ մեք նաւեցաք յետ աւուրցն բաղարջակերաց ի Փիլիպպէից, եւ եկաք առ նոսա ի Տրովադա մինչեւ յաւուրս հինգ։ Անդ դադարեցաք աւուրս եօթն։ Եւ

յաւուրն չաբաթուց մինչդեռ ժողովեալ էաք, Պաւղոս խօսէր ընդ նոսա, զի գնալոց (ԴԻՆԵԼՈՑ) էր ի վաղիւ անդր, եւ երկայնեաց զբանն մինչեւ ի մէջ գիշերին (ԿԷՍ ՏԵՂԷՐ)։ Եւ էին լապտերք բազումք ի վերնատանն ուր էաքն ժողովեալ, եւ նստէր ոմն երիտասարդ անուն Եւտիքոս ի վերայ պատուհանին, նիրհէր ի քուն ծանրութեան, եւ ի խօսելն Պաւղոսի յառաջ (ՇՈ), ընկղմեալ ի քնոյ անտի անկաւ յերրորդ դասիկունէն ի վայր եւ բարձաւ մեռեալ։ Եւ իջեալ Պաւղոսի անկանէր զնովաւ, եւ առնոյր զնա ընդ գիրկս եւ ասէր. Մի խռովիք, քանզի ոգի որպա ի սմին է. եւ ած զպատանին կենդանի։ Եւ մեք մտեալ ի նաւն ամբարմամբ յԱսովն (ԷԼՆԻ ՅԱՈՆ). անտի ակն ունէաք (ԿԷ ՅՈՒՈՒՑԷՒ, ԿԷ ՈՊՈՒԷՒ) միւսանգամ առնուլ ընդ Պաւղոս, զի այնպէս պատուիրեալ էր (նորա), մինչ ինքն գցամաքաւն (ՅՈՄՈՒՆ) երթայր էր։ Եւ իբրեւ դիպեցաւ (ՀԱՆԴԷՊԵՑՈՒ) մեզ յԱսոնն, առեալ զնա եկաք ի Մելիտոնէ եւ անտի նաւեալ՝ ի վաղիւ անդր հասաք հանդէպ Քիոյ, եւ ի միւսում աւուր հասաք ի Սամոս, եւ ի վաղիւ անդր եկաք ի Մելիտոն, զի ի մտի եդեալ էր Պաւղոսի նաւել առ Եփեսաւս, որպէս զի մի լիցի նմա ժամանակ ինչ յամել յԱսիա, քանզի փութայր, եթէ հնար ինչ իցէ նմա, զօրն պենտեկոստէից երթալ յԵրուսաղէմ։ Գործ. Ի։

Մեկնեալ մեր ի նոցանէ, հանդեպ գնացեալ (ՔԷՊ Է ՊԻՆՈՑ ԵՐԹԱԼՈՎ) եկաք ի Կոզ, եւ ի վաղիւն անդր (ՀԵՔԷԼԱԼ ՕՐԸ) ի Հռոդոն, եւ անտի ի Պատարա։ Եւ գտեալ նաւ մի զի (որ) երթայր ի Փիւնիկէ, ելեալ ի նա գնացաք։ Թողեալ զկիպրոս ի ձախակողմն, նաւեցաք յԱսորիս, եւ իջաք ի Տիւրոս, քանզի անդ էր նաւն թափիլոց (ՊԱՐՔԱԼ) զբեռնուն։ Եւ գտեալ զաշակերտան՝ կացաք անդ զաւուրս եւթն, որք ասէին ցՊաւղոս մի ելանել յԵրուսաղէմ։ Ազաչեցաք եւ մեք, եւ որ ի տեղւոջն հինն՝ (ՀՈՆ ԵՐԵՑԵՐԸ) չելանել նմա յԵրուսաղէմ։ Յայնժամ հան պատասխանի Պաւղոս եւ ասէ. Զինչ գործէք, զի լայդ եւ ճմլեցու-

ցանիք («էրա» էը վերցնէ) զսիրա իմ. քանզի ես ոչ միայն կապելոյ, այլ եւ մեռանելոյ յերուսաղէմ պատրաստ եմ: Եւ ի չանսալն նորա՝ ասեմք. Տեառն կամք լիցին:

Յետ աւուրցն այնոցիկ հանդերձեալ (պատրաստուելով) ելանէաք յերուսաղէմ: Եկին ընդ մեզ եւ յաշակերտաց անտի կեսարացւոց, եւ տանէին զմեզ առ որում վանս ունէիցոյ հաք («որուն որ պոնը պէտ ընակէին»), Մնասոնի ումենն կիպրացւոյ: Եւ ի մտանելն մեր յերուսաղէմ խընդութեամբ ընկալան զմեզ եղբարք: Ի վաղիւ անդր եմուտ Պաւղոս ի տաճարն, եւ տեսեալ զնա Ասիացւոց Հրէիցն ի տաճարին, գեղդուին զվնասու («էղեցէր ոնոր բոլորած») զամենայն ամբոխն, եւ արկեալ (բոնելով) ի նա ձեռս աղաղակէին. Արք Իսրայելացիք, օգնեցէք. այս այր է որ հակառակ ժողովրդեանն եւ օրինացն՝ ամենեցուն ամենայն ուրեք ուսուցանէ. մինչեւ եւթանասս եւս եմոյծ ի տաճարն եւ պղծեաց զսուրբ տեղիան: Քանզի էր նոցա յառաջադոյն տեսեալ ընդ նմա ի քաղաքին զՏրովիմոս զԵփեսացի, զոր կարծէին եթէ ի տաճար անդր եմոյծ Պաւղոս: Շարժեցաւ քաղաքն ամենայն եւ կուտեցաւ ժողովուրդն, եւ առեալ զՊաւղոս ձգէին արտաքոյ տաճարին, եւ վաղվաղակի փակեցան դրունքն, եւ խնդրէին զնա սպանանել: Եհաս զրոյց (լուր) ի հազարապետ անդր գնդին, եթէ խռովեալ է ամենայն Երուսաղէմ, Առեալ անդէն հազարապետին զօրականս եւ հարիւրապետս, դիմեաց ի վերայ նոցա. եւ նոցա տեսեալ զհազարապետն եւ զզօրականն, դադարեցին ի հարկանելոյ զՊաւղոս: Յայնժամ մատուցեալ հազարապետն կալաւ զնա եւ հրամայեաց կապել կրկին շղթայիւք, եւ հարցանէր թէ ով իցէ, եւ զինչ իցէ արարեալ: Այլք այլ ինչ աղաղակէին զնմանէ յամբոխին: Իբրեւ ոչ կարաց գիտել զստոյգն վասն ամբոխին, հրամայեաց ածել զնա ի բանակն: Իբրեւ եհաս (Պաւղոս) յաստիճանսն («անդղէն վրայ»), դէպ եղեւ բառնալ բերել զնա զօրականացն («էնոռընէրէն վեր վերցնելով բերուելը») վասն

բռնութեան ամբոխին, քանզի զհետ երթայր բազմութիւն ժողովրդեանն, եւ ասէին, Բարձ զդա: Մինչդեռ մտանելոց էր Պաւղոս ի բանակն, ասէ ցհազարապետն, եթէ արժան իցէ ինձ խօսել ընդ քեզ («էյնո՞ր ւեղէ հեռ խօսէլ»): Եւ նա ասէ, Յունարէն գիտես. մի արդեօք («ըէլլաց որ») դու իցես Եգիպտացին, որ յառաջ քան զայս աւուրս ապստամբեցուցեր եւ հաներ յանապատ չորս հազար արս: Եւ ասէ Պաւղոս, Ես եմ այր Հրէայ, ի Տարսոնէ Կիլիկեցւոց, ոչ աննշան քաղաքի քաղաքացի, աղաչեմ զքեզ հրամայեա ինձ խօսել առ ժողովուրդդ: Եւ ի հրամայելն նորա Պաւղոս կացեալ ի վերայ աստիճանացն՝ չարժեաց զձեռն ժողովրդեանն: Իբրեւ բազում լռութիւն լինէր, սկսաւ բարբառել Հեբրայեցւոց բարբառովն—: Գործ. ԻԱ:

Ունկն դնէին նմա մինչեւ ցայս բան. ապա բարձին զձայնս իւրեանց եւ ասեն. Բարձ յերկրէ զայդպիսիդ, զի չէ պարտ այդպիսւոյդ կեալ: Եւ յաղաղակէն նոցա եւ յընկենուլ զհանդերձս եւ զվաւշին ցանել յօդսն, հրամայեաց հազարապետն մուծանել զնա ի բանակն, ասէր դանել հարցանել զնա, Զի գիտացից, ասէր, վասն որոյ յանցման այնպէս աղաղակէին զնմանէ: Եւ իբրեւ պրկեցին զնա փոկովք (խոյէլով կապելէն), ասէ Պաւղոս ցհարիւրապետն որ ի վերայ կայր, Եթէ զայր Հռոմայեցի եւ անարատ («անդղ») պարտ իցէ ձեզ գան հարկանել: Իբրեւ լուաւ հարիւրապետն, մատուցեալ առ հազարապետն պատմեաց եւ ասէ, Զինչ կամիցիս առնել, քանզի այրն այն Հռոմայեցի է: Եւ մատուցեալ հազարապետն ասէ ցՊաւղոս, Ասա դու ցիս, Հռոմայեցի ես: Եւ նա ասէ, Այո: Պատասխանի եւս հազարապետն, Ես բազում գլխոց («պոխ») զղխնութիւնս զայս ստացայ: Ասէ Պաւղոս, Ես ծնեալ իսկ ի դմին եմ: Եւ վաղվաղակի ի բաց կացին ի նմանէ որ հարկանելոցն էին զնա, եւ հազարապետն իսկ երկեաւ, իբրեւ գիտաց եթէ Հռոմայեցի էր Պաւղոս, եւ զի կապեալ եւս էր զնա: Գործ. ԻԲ:

Իբրեւ այդ եղեւ, արարեալ ժողով Հրէից, ցզովեցին (Եբբ՝՝՝ ըբէն) զանձինս ոչ ուտել եւ ոչ ըմպել մինչեւ սպանցեն զՊաւղոս։ Եւ էին աւելի քան զքառասունն որոց զայս ընդ միմեանս երդմունս արարեալ էր։ Որք եւ մատեան առ քահանայապետսն եւ ասեն, Նզովիւք նզովեցաք զանձինս ոչինչ ճաշակել մինչեւ սպանցուք զՊաւղոս. բայց դուք զգացուցեք (Եմայո՝ցէ) հաղարապետին զի իջուսցէ զնա առ ձեզ, որպէս թէ կամիցիք ճշմարտագոյնս ինչ գիտել զնմանէ, եւ մեք յառաջ քան զմօտել նորա պատրաստ եմք ի սպանանել զնա։ Եւ լուեալ քեռորդւոյն Պաւղոսի զդաւաճանութիւնն եկն եւ մտաւ ի բանակ անդր, պատմեաց Պաւղոսի։ Եւ կոչեցեալ Պաւղոսի առ իւր զմի ի հարիւրապետաց անտի ասէ, Զպատանիս զայս տար առ հազարապետն, զի ունի ինչ պատմել նմա։ Եւ նորա առեալ զնա տարաւ առ հազարապետն եւ ասէ. Կապեալն Պաւղոս կոչեաց զիս եւ աղաչեաց զպատանիս զայս ածել առ քեզ, ունի ինչ խօսել ընդ քեզ։ Առեալ զձեռանէ նորա հազարապետն գնաց մեկուսի, հարցանէր թէ զինչ ունիս խօսել ընդ իս։ Եւ նա ասէ, Հրեայք միաբանեցին աղաչել զքեզ զի վաղիւ զՊաւղոս իջուսցես յառեան, իբրեւ թէ կամիցին ինչ ճշմարտագոյնս հարցանել վասն նորա. արդ, դու մի անասցես նոցա, քանզի դարան դրծեալ է նմա ի նոցանէ արանց աւելի քան զքառասունն, որ նզովեցին զանձինս ոչ ուտել եւ ոչ ըմպել մինչեւ սպանցեն զնա. արդ, պատրաստ են եւ սպասեն քումմէ հրամանին։ Ապա հազարապետն արձակեաց զպատանին՝ պատուիրեալ մի ումեք ասել թէ Զայս զգացուցեր ինձ։ Կոչեաց հազարապետն երկուս ի հարիւրապետացն եւ ասէ, Պատրաստեցէք զօրականս երկերիւր որպէս զի երթիցեն մինչեւ ի Կեսարիա, եւ հեծեալս եւթանասունս եւ սիպառս երկերիւր յերից ժամուց գիշերոյն (ֆէլէբօ՝՝՝ ժամը ԵբԷ+ին), եւ գրաստս (յէ) պատրաստական զի իջուցեալ զՊաւղոս ապրեցուսցեն։ Եւ առ փեղիքս դատաւոր զրեաց

թուղթ որ ունէր օրինակ զայս, Կղաւդիոս Լիսիաս առքաջ (լ՝՝) դատաւոր փեղիքս ողջոյն։ Զայրս զայս կապեալ ի Հրէից եւ մերձ ի սպանանել ի նոցանէ՝ հասեալ ի վերայ զօրականաւ ապրեցուցի (ապ՝՝Ցէ), իմացեալ թէ Հռոմայեցի է։ Կամեցայ զիտել զվնասն (յանցանէը) վասն որոյ ամբաստանէին զդմանէ, իջուցի զդա յատեան նոցա, եւ դտի ամբաստանեալ վասն խնդրոյ իրիք իւրեանց օրինացաց (էրճնէին), եւ ոչինչ արժանի մահու կամ կապանաց ունէր նա զքեա։ Իբրեւ ազդ եղեւ ինձ նենգութեան յայդր լինելոյ ի նոցանէ (Եբբ Եմայայ որ անանցնէ նէնգ՝՝՝ նէ՝՝ կայ այս մարդոյն դէմ), յղեցի զնա առ քեզ, հրամայեաց առեալ եւ չարախօսացն (ամբաստանողներդ՝՝) խօսել զդմանէ առաջի քո, ողջ լեր։ Եւ զօրականացն ըստ հրամանի նորա առեալ զՊաւղոս ածին գիշերայն Անտիպատրիս, եւ ի վաղիւ անդր արձակեալ զհեծեալսն ընդ նմա երթալ, իւրքեանք դարձան ի բանակն։ Նոքա մտին ի Կեսարիա, եւ առեալ ցդատաւորն զթուղթն, առաջի կացուցին նորա զՊաւղոս։ Իբրեւ ընթերցաւ դատաւորն զթուղթն, եհարց զՊաւղոս թէ յորմէ նահանգէ լիցէ, եւ ստուգեալ եթէ ի Կիլիկեայ (Կ՝՝ւսայց քեզ, ասէ, յորժամ եւ չարախօսքն քո եկեսցեն, եւ հրամայեաց յատենարանն Հերովդէ պահել զնա։ Գործ. ԻԳ։

Յետ հինգ աւուրց էջ Անանիայ քահանայապետն Անանիա հանդերձ ծերովք ոմանօք եւ հռետորաւ Տերտուղեայ ոմանէ, որք եւ ղդացուցին դատաւորին վասն Պաւղոսի։ Իբրեւ կոչեցաւ Պաւղոս, սկսաւ Տերտուղեան ամբաստանել զնմանէ եւ ասել, Բազում խաղաղութիւն գտեալ է ի քէն եւ իրաց ուղղութիւն ազգիս այսորիկ քով խնամովամենայնիւ եւ ամենայն ուրեք չնորհակալ եմք, քաջդ փեղիքս, ամենայն գոհութեամբ։ Բայց զի մի եւս աւելի աշխատ արարից (յոքնեցնել) զքեզ, աղաչեմ լսել մեզ կարճ ի կարճոյ (էէչ ճը) քոյին հեզութեամբդ։ Գտաք զայրս զայս ապականիչ եւ խռովիչ ամենայն Հրէից որ են

ընդ տիեզերս, որ եւ զտաճարն իսկ կամեցաւ պղծել։ Կալաք զնա, եւ ըստ մերոց օրինաց դատել կամեցաք, այլ եկեալ Լիւսիաս հազարապետ՝ մեծաւ բռնութեամբ ի ձեռաց մերոց եհան, հրամայեաց եւ չարախօսացն նորա գալ առ քեզ, զի դու իսկ բաւական լինիցիս վերատին դատել ամենայնի հասու լինել զորոց մեզ ամբաստանեմք զդմանէ։

Պատասխանի ետ Պաւղոս յանդիմանել զնա դատաւորին խօսել։ Ի բազում ամաց լինել քեզ դատաւոր ազգիս այսորիկ գիտեմ. յօժարութեամբ վասն իմոց իրաց պատասխանի առնեմ։ Ոչինչ աւելի է իմ քան զաւուրս երկոտասան յորմէ հետէ ելի երկիր պագանել յԵրուսաղէմ, եւ ոչ ի տաճարի անդ գտին զիս ընդ ումեք խօսեցեալ, եւ կամ ժողովս արարեալ բազմաց, ոչ ի ժողովուրդս եւ ոչ ի քաղաքի, եւ ոչ յանդիման առնել (ապացոյցանել) կարեն քեզ վասն որոց այժմ չարախօսեն զինէն։ Ցապաղեաց (երկայնաբար, երբեք ընդունի) զնոսա Փելիքս եւ ասէ. Յօրժամ Լիւսիաս հազարապետ իջցէ այսր, տեղեկացայց վասն ձեր։ Եւ հրամայեաց հարիւրապետին պահել զնա եւ ունել լրնդարձակի (դիւրընթաց պաշար), եւ մի զոք յիւրոց ցնտի արգելուլ ի պաշտելոյ զնա (անոր ծառայութիւն ընելը)։ Յետ աւուրց ինչ եկն Փելիքս հանդերձ Դրուսիղաւ կնաւ իւրով որ էր Հրեայ, կոչեաց զՊաւղոս, եւ ի խօսեն նորա վասն արդարութեան եւ ժուժկալութեան եւ հանդերձեալ դատաստանին, զահի հարեալ Փելիքս ետ պատասխանի. Դու առ այժմ (հիմա) երթ, եւ յորժամ ժամ լինիցի (երբ պատեհութիւն ըլլայ), կոչեցից զքեզ։ Միանգամայն եւ ակն ունէր (կը յուսար) թէ տացի ինչ նմա ի Պաւղոսէ, վասն որոյ եւ ստէպ (շատ անգամ) կոչեցեալ զնա խօսէր ընդ նմա։ Եւ ի կատարել երկուց ամաց եկն փոխանակ Փելիքսի Փեստոս Պորկիոս։ Իբրեւ կամեցաւ շնորհս առնել Հրէիցն (Հրեից հաճոյ բան ընել) Փելիքս, եթող զՊաւղոս կապեալ։ Գործ. ԻԴ։

Փեստոս իբրեւ եհաս յիշխանութիւնն, յետ երից ա-

ւուրց ել յԵրուսաղէմ ի Կեսարեայ։ Զդացուցին նմա զվխտորք Հրէիցն զՊաւղոսէ, եւ աղաչէին խնդրել շնորհս ինձանէ զի կոչեսցէ զնա յԵրուսաղէմ, եւ դարան դրծեալ էր նոցա սպանանել զնա ի ճանապարհին։ Իսկ Փեստոս արար պատասխանի պահել զնա (թէ պահելոց է) ի Կեսարիա, զի եւ ինքն իսկ ընդ հուպ (չուտ մը) անդր երթալոց էր։ Որ ի ձէնջ կարողք իցեն, ասէ, ընդ իս իջցեն. եթէ իցէ ինչ յառնն վնաս՝ ամբաստան լիցին զնմանէ։ Եղեալ նորա անդ (հոն ճաշելով) աւուրս ոչ աւելի քան զուրթ կամ զտասն, եկն էջ ի Կեսարիա, եւ ի վաղիւ անդր նստեալ յատենի հրամայեաց ածել զՊաւղոս։ Իբրեւ եկն Պաւղոս, կացին չուրջ զնովաւ որ յԵրուսաղեմէ իջեալ էին Հրեայքն։ Բազում եւ ծանր վնասս ղնեին (յանցանք դնել կը բերէին) ղորս ոչ կարէին ցուցանել, քանզի առնէր պատասխանի Պաւղոս եթէ՝ Ոչ յօրէնս Հրէից եւ ոչ ի տաճարն եւ ոչ ի կայսր ինչ վնասակար եմ։ Բայց Փեստոս կամեցեալ Հրէից շնորհս առնել, ասէ ցՊաւղոս, կամիս յԵրուսաղէմ ելանել եւ անդ վասն դոցին իրաց դատել առաջի իմ։ Ասէ Պաւղոս, Յատենի կայսեր հասեալ կամ, ուր պարտ է ինձ դատել, Հրէից ինչ չեմ վնասակար, որպէս եւ դուն իսկ (դուն ալ) քաջ (աղէկ) գիտես. ապա եթէ վնասակար եմ եւ արժանի ինչ (բան մը) մահու գործեցի, ոչ զանգիտեմ (վար վրէնաբ) ի մեռանելոյ, իսկ եթէ ոչինչ է զորոց սոքայս ամբաստան լինին զինէն, ոչ ոք կարէ զիս դոցա շնորհել, ի կայսր բողոքեմ։ Յայնժամ Փեստոս խօսեցեալ ընդ խորհրդակցին արար պատասխանի. Ի կայսր բողոքեցեր, առ կայսր երթիջիր։

Իբրեւ անցին աւուրք ինչ, Ագրիպպաս արքայ եւ Բերնիկէ եկին ի Կեսարիա յողջոյն (ողջունելու, ընդունելու) Փեստոսի։ Եւ իբրեւ աւուրս բազումս հանեին (անցուցին) անդ, Փեստոս զեկոյց (լսացոյց) արքային զՊաւղոսէ եւ ասէ. Այր մի աստ մնացեալ է կապեալ ի Փելիքսէ։ Իբրեւ չոքայ յԵրուսաղէմ, զդացուցին ինձ վասն նորա

գլխաւորքն Հրէից, խնդրէին յինէն առնել նմա պատուհաս (պոքՀել)։ Եւտու նոցա պատասխանի եթէ չի օրէն Հռոմայեցւոց ընծրնել ոմեք զոք, մինչչեւ ամբաստանեալն յանդիման ունիցի զդատախազսն եւ տեղի պատասխանոյ առնուցու վասն ամբաստանութեանն (Հոմայեցոց օրէնէն չէ ընդ ոչ մի ոք մատնել մինչ եթէ ամբաստանեալն ոչ ամբաստանողքն երես երեսի վկայ, և ամբաստանելոյն պատեհութիւն ընդդէմ ինքզինք արդարացնելու)։ Իբրեւ եկին դատախազքն այսր, ոչինչ յապաղեցին, այլ ի վաղիւն (Հեռաբաշ օրը) նստեալ յատենի հրամայեցի ածել զայրն, վասն որոյ մատուցեալ ամբաստանքն եւ ոչ մի ինչ վնաս չարութեան ի մէջ բերէին զորոց եմն կարծէի, բայց խնդիրս ինչ վասն իւրեանց պաշտամանն (կրօնէն) ունէին ընդ նմա։ Իբրեւ յանիւնարս մտի (ճաբս հաստատ) վասն այնպիսի իրաց քննութեան, ասեմ ցայրն եթէ կամիցի երթալ յերուսաղէմ, եւ անդ դատել վասն նոցին իրաց։ Բայց ի Պաւղոսի բողոքելն զի պահեցի ի քաջի արաւցն յանդիմանութիւն (կայսեր ներկայնալոյ), հրամայեցի պահել զնա մինչեւ տայ տանել առ կայսր։ Ագրիպպաս ցՓեստոս ասէ, կամէի եւ ես լսել առնն, եւ նա ասէ, վաղիւ լուիցես։ Եւ ի վաղիւ անդր իբրեւ եկն Ագրիպպաս եւ Բերենիկէ բազում եւ երեւելի սպասուք (շբեբեթով), եւ մտին յատեանն հանդերձ հազարապետօքն եւ արամբք պատուաւորօք քաղաքին, հրամայեալ Փեստոսի, ածին զՊաւղոս։ Եւ ասէ Փեստոս. Արքայ Ագրիպպա եւ ամենայն արք որ ընդ մեզ էք, տեսանէք զսա. վասն որոյ ամենայն ժողովք Հրէից աւբաստան եղեն ինձ յերուսաղէմ, եւ աստ աղաղակէին թէ չէ պարտ զմա կեալ. բայց ես ի վերայ հասի (վերահասող եղայ) թէ ոչինչ է զորս արժանի մահու գործեալ, եւ զոր բա ինքնին բողոք կալեալ առ քաջ արաւցն (կայսեր), խորհեցայ յղել։ Բայց սուտ գուբեամբ ինչ գրել տեառն իմում ոչ ունիմ, վասն այնորիկ ածի զդա առաջի ձեր,

եւ մանաւանդ առաջի քո, արքայ Ագրիպպա, որպէս զի վերատին քննեալ մարթացից (կարող ըլլալ) ինչ գրել. քանզի անպատեհ իմն թուի ինձ տալ մանել կապեալ մի, եւ ոչինչ վնաս գտանել նշանակել։ Գործ. ԻԵ։

Եւ Ագրիպպաս ասէ ցՊաւղոս, Հրամայեալ է վասն քո խօսել։ Յայնժամ Պաւղոսի ձգեալ զձեռն առնէր պատասխանի։ Վասն ամենայն ամբաստանութեան Հրէից զինէն, արքայ Ագրիպպա, համարիմ զանձն երանելի, զի քո առաջի տալոց եմ այսօր պատասխանի. մանաւանդ զի գիտակ իսկ ես (ջէպես, պեղէկ ես) ամենայն կրօնից (ձէս, պրաբողը-ներն) եւ խնդրոց Հրէից. վասն որոյ աղաչեմ երկայնմտութեամբ լսել ինձ։ Նմանոց խոց, որ ի մանկութենէ նէ յազգի անդ իմում կեցուսաղէմ, տեղեակ են ամենայն Հրեայք. յառաջագոյն (սաջուց) զիսեն ի վաղուց ճեռե (ղոպոնց), եթէ կամիցին վկայել, զի ըստ ճշմարտագոյն (սուղղափոս) կրօնից օրինացն մերոց կեցեալ եմ փարիսեցի. Պատչաճ համարեի զբազում ինչ հակառակ անուանն Յիսուսի Նազովրեցւոյ գործել, զբազումս ի սրբոցն եւ բանտարդել առնէի ի քահանայապետութիւն առեալ իշխանութիւնն, եւ զսպանելոցն նոցա բերէի համար (հաչէ, պելկոներն), եւ բազում անգամ պատժեալ զնոսա բռնադատէի հայհոյել. առաւել եւս մոլեալ (կատաղեալ, չկարեալ) ի վերայ նոցա հալածէի մինչեւ յարտաքին քաղաքսն։ Ի գնալ իմում ի Դամասկոս իշխանութեամբ եւ հրամանօք քահանայապետին, զմիջաւուրըն (կէս օրուան գըլուխն) ի ճանապարհի տեսի, արքայ, յերկնից առաւել քան զլուսաւորութիւն արեգական ծագեալ զինեւս լոյս, եւ զնոքօք որ ընդ իս երթային. եւ յամենեցունն մեր անկանելն յերկիր, լուայ ձայն որ ասէր ցիս Հեբրայեցւոց բարբառովն. Սաւուղ, Սաւուղ, զի հալածես զիս, խոստ է քեզ ընդդէմ խթանի (պէղ) աքացել (կէց ջըտնել)։ Պաւղոսի գայս պատասխանի տուեալ (երբ այս պատմութիւնը գրուած), Փեստոս ի ձայն մեծ ասէ, Մոլիս (կը ցնորիս), Պաւղէ, բա-

զուսմ դպրութիւնք (շաբ ուսմունք) զքեզ ի մոլութիւն (խենթութիւն) դարձուցանեն։ Իսկ Պաւղոս ասէ, Ոչ մոլիմ, քաջդ Փեստոս, այլ զգածութեան (խոհեմութեան, ընթացքի) եւ ճշմարտութեան բանս բարբառիմ (կ'ասպասանեմ)։ Յոտն կացին արքայն եւ դատաւորն եւ Բերենիկէ եւ որք ընդ նոսայն նստէին, եւ իրրեւ գնային, խօսէին ընդ միմեանս եւ ասէին. Ոչինչ արժանի մահու կամ կապանաց գործեալ է այրս այս։ Իսկ Ագրիպպաս ցՓեստոս ասէ. Արձակել մարթ էր զայրս զայս, եթէ ոչ էր բողոքեալ ի կայսր։ Գործ. ԻՋ։

Իրրեւ հրամայեցաւ մեզ նաւել յԻտալիա, տային զՊաւղոս եւ զայլս ոմանս կապեալս ի հարիւրապետ մի որում անուն էր Յուլիոս, սեբաստեան գնդին։ Եւ ելեալ ի նաւ մի անդրամիտեացի որ երթայր ի կողմանս Ասիացւոց՝ գնացաք. էր ընդ մեզ Արիստարքոս Մակեդոն Թեսաղոնիկեցի, եւ ի վաղիւ անդր իջաք ի Սիդոն։ Մարդասիրութիւն ցուցեալ Յուլիոս առ Պաւղոս, հրամայեաց (հրամայ, ըսյլ պոտաս) առ բարեկամսն երթալ եւ դարման գտանել (շաբսանասէլ)։ Եւ անտի ելեալ խոնարհագոյն (պէտ է վար) նաւեցաք ի Կիպրոս վասն հողմոյն ընդդէմ լինելոյ։ Յայնժամ ընդ մէջ (մէջէն) ծովուն Կիլիկեայ եւ Պամփիլեայ նաւեալ իջաք ի Միւռա Լիկեացւոց. եւ անդ գտեալ հարիւրապետն նաւ մի աղեքսանդրացի որ երթայր յԻտալիա՝ եմոյծ զմեզ անդր։ Ի բազում աւուրս ծանրանաւեալք հազիւ (շատ դժուար) հասաք առ Կնիդեաւս, եւ ի չթողացուցանել մեզ հողմոյն՝ նաւեցաք խոնարհագոյն ի Կրետէ առ Սաղամինեաս. հազիւ անցեալ առ նովաւ եկաք ի տեղի մի որ կոչէր գեղեցիկ նաւահանգիստ, յոր հուպ էր քաղաքն Ղասեայ։ Եւ իրրեւ բազում ժամանակք անցանէին, եւ սկսեալ եւս լինէր նաւելոյն, խրատ տայր Պաւղոս եւ ասէր. Արք, տեսանեմ զի բազում վնասու, ոչ միայն բեռինդ եւ նաւիդ, այլ եւ անձանց մերոց լինելոց է նաւարկութիւնս։ Իսկ հարիւրապետն նաւապե-

տին եւ նաւավարին առաւել անսայր քան բանիցն Պաւղոսի։ Իրրեւ դժպատեհ (անյարմար) իմն թուէր նաւահանդիստն առ ի ձմերել, բազումք խորհեցան դնալ անտի, զի թերեւս կարասցեն հասանել ի Փիւնիկէ, ձմերել ի նաւահանգստին Կրետացւոց։ Ի չնչել հարաւոյն՝ համարեցան ուր դիմեալն էին հասանել. եւ անկեալ մօտ առ ցամաքաւն՝ անցանէին առ Կրիտեաւս։ Եւ ոչ յետ բազում ժամուց անկաւ վնասաւն հողմ ուռուցիկ։ Ընդ յափշտակել նաւին եւ ի չհանդուրժել (չդիմանալ) ընդդէմ հողմոյն, թոյլ առեալ երթայաք եւ գայաք։ Ապա ի կղզի մի դիմեալ որ կոչէր Կղաւդիա՝ հազիւ կարացաք ըմբռնել զմակոյկն, զոր առեալ կապէին ընդ նաւն, եւ երկուցեալք թէ դուցէ ի յորձանուտն (ափընդիը) անկանիցին, իջուցեալ զառագաստն՝ այնպէս երթային եւ գային։ Ի սաստկագոյն վշտանալոյն մերոյ (շատ նեղուելով) ի վաղիւ անդր զկապրասին ընկենէին առնեին (նետէլ), եւ յերի՛ր աւուրն (երրորդ օրը) ընդ իւրեանց ձեռս (իրենց յետ էն) զգործի նաւին ընկենէին։ Իրրեւ ոչ արեւ եւ ոչ աստեղք երեւէին ի բազում աւուրս, եւ ձմեռն ոչ սակաւ կայր ի վերայ, ապա բառնայր ամենայն յոյս փրկութեան մերոյ։ Եւ զի բազում աւուրս նօթի էին, յայնժամ Պաւղոս կացեալ ի մէջ նոցա ասէ, Պարտ էր ձեզ, ով արք, անսալ ինձ եւ ոչ ելանել ի Կրետեայ, եւ չահել զվիշտս զայս եւ զվնասս. եւ արդ, խրատեմ զձեզ քաջալերել, զի վնաս անձին եւ ոչ միում ի ձէնջ լինիցի բայ ի նաւէդ։ Իրրեւ չորեքտասաներորդ գիշեր լինէր, մինչդեռ ծփէաք ի հանդրիւն (ադբէնան) անդունդս, ի մէջ գիշերին կարծէին նաւավարքն եթէ հասեալ իցեն յաչխարհ ուրեք, եւ ընկեղեալ զգուշացան (ջնդապնեցը) զտին գիրկս (քուլաճ) քսան. եւ սակաւ մի դադարեալ դարձեալ ընկենէին, եւ գտին գիրկս հնգետասան։ Զահի հարեալ թէ դուցէ ի խիտ մի տեղիս անկանիցին, յետուստ կողմանէ ընկենէին խարիսխս չորս, ըղձանային (կը փափաքէին, կը ջաղնէին) այգուն լինե-

լոյ։ Բայց նաւավարքն խնդրէին վախչել ի նաւէ անտի, եւ իջուցին զկուրն ի ծով անդր պատճառանօք որպէս թէ առաջոյ կողմանէ զխարիսխն ձգելոց (+աղԼ) լցեն։ Ասէ Պաւղոս ցհարիւրապետն եւ ցզօրականսն. Եթէ ոչ դոքա մնան ի նաւի, ապրել (ապաթԼ) ոչ կարէք։ Յայնժամ զօրականքն հատին զլարս (ը-ան) կրից (անթաԼ) եւ ի բաց ընկեցին։ Եւ մինչդեռ այգն կամէր լինել, աղաչէր Պաւղոս զամենեսեան առնուլ կերակուր, ասէ. Այս չորեքտասաներորդ օր է որում ակն ունիք (կը սպասէ) նոքա թիս կատարել, եւ չէ ինչ ճաշակեալ. վասն որոյ աղաչեմ զձեզ ճաշակել կերակուր, զի այն իսկ վասն ձերոյ փրկութեան է. զի ոչ ուրուք ի ձէնջ մազ մի ի գլխոյ կորիցէ։ Ցաջալերեցան ամենեքին եւ առին կերակուր։ Իբրեւ յաղեցան կերակրոյն, թեթեւացուցին զնաւն թափեալ զցորեանն ի ծով։ Իբրեւ այգ եղեւ, զերկիրն ոչ ճանաչէին, բայց զգոգ մի նշմարէին թէ ափն ծովուն լցի, յոր խորհէին, թէ հնար ինչ լցէ, զերծանել զնաւն։ Զխարիսխն հատեալ ընկեցին ի ծովն, թուլացուցին զխառնելիս (կապերսը) թեւոցն (առագաստ) եւ ի բաց առին (քաշին) զառագաստն, եւ եառնն հողմոյն յափն կոյս ծովուն (դէպ է ծովեզերը)։ Անկեալ ի տեղի մի երկծով բիւրեցին (ծովեղեր, շաքիօղլո) զնաւն, եւ առաջոյ կողմն նաւին խրեալ անշարժ մնայր, եւ յետին կողմն բակեր (կը փայտերը) ի բռնութենէ (սաստկութենէն) ալեացն։ Զօրականքն խորհուրդ արարին զի զկապեալսն սպանցեն, զի մի ոք լուղիցէ եւ փախիցէ, բայց հարիւրապետն, քանզի կամեցաւ ապրեցուցանել (ապաթԼ) զՊաւղոս, արգել զնոսա ի խորհրդոյն. հրամայեաց զի որ կարողն լիցեն լուղել՝ անկանիցին եւ ի ցամաքն ելանիցեն, այլքն՝ ի տախտակս եւ յայլ ինչ կամ ի նաւէ անտի (ըստ ընտրութեան ծովը նետելով ցամաք ելլէն; սրբենէրն ալ տախտակներով կամ նաւին սրբէն ձեռ կտրածովը). եւ այսպէս եղեւ ամենեցուն փրծանել (ազատիլ, սպաթԼ) յերկիր։ Գործ. ԻԷ։

Ասպրեալք (ապաթելվ), յայնժամ գիտացաք եթէ Մելիտենէ էր անուն կղզւոյն։ Բարբարոսքն չնորհեցին ոչ սակաւ մարդասիրութիւն մեզ։ Լուցին խարոյկ եւ ընկալան զամենեսեան զմեզ վասն անձրեւին որ ստիպեր (կը փոքնապէը) եւ վասն ցրտոյն։ Եւ ի ժողովել Պաւղոսի խոտիս (ըլը ւբրթը) բազում եւ դնել ի վերայ խարուկին, իժ մի ի ջերմութենէն ելեալ կալաւ զձեռանէ նորա։ Իբրեւ տեսին բարբարոսքն կախեալ զգազանն զձեռանէ նորա, ասէին ցմիմեանս. Ուրեմն սպանող է այրս այս, որ թէպէտ ապրեցաւ ի ծովէն, իրաւունքն չեառն նմա կեալ։ Եւ նորա թօթափեալ զգազանն ի հուրն, եղեւ նմա չար (ջնաս) եւ ոչինչ, եւ նոքա ակն ունէին նմա այտնլոյ կամ անկանելոյ եւ յանկարծակի մեռանելոյ։ Իբրեւ շատ (քաւական ժամանակ, երկայն ատեն) ակն կալեալ տեսանէին թէ ոչինչ վնաս եղեւ նմա, դարձեալ դարձուցին զբանսն եւ ասէին թէ Աստուած ոմն է։ Եւ շուրջ զտեղեաւն այնուիկ էին գիւղք գլխաւորի կղզւոյն որում անուն էր Պուպղիոս, որ առ զմեզ յերաշխի (ընդունել էր +վԼը) զերիս աւուրս եւ սիրով ընկալաւ։ Եւ եղեւ հօրն Պուպղեայ ի ջերմն եւ յախտ բանջից (էհալ) հիւանդացեալ դնել. առ որ մտեալ Պաւղոս եւ կացեալ յաղօթս եդ ծունր եւ բժշկեաց զնա։ Իբրեւ այս եղեւ, այլ հիւանդք որ էին ի կղզւոջն՝ գային եւ բժշկէին, որք եւ բազում պատուովք պատուեցին զմեզ, եւ իբրեւ զնացաք, եառն մեզ որ ինչ պէաք էին։

Յետ երից ամսոց ելաք ի նաւ մի աղեքսանդրացի որ ձմերեալ (չնդաթը անցունել) էր ի կղզւոջն, եւ իջեալ ի Սիրակուսա եղեաք աւուրս երկուս. անտի զնացեալ հասաք ի Հռեգիոնէն։ Յետ աւուր միոյ ի չնչել հարաւոյն երկօրեայք (երկու օրն) եկաք ի Պատիողուս, ուր եւ գտաք եղբարս։ Աղաչեցեալք ի նոցանէ լինել աւուրս եօթն, ապա ելաք ի Հռոմ, եւ անտի լուեալ եղբարց զմեզնջ եկին ընդառաջ մեր. զորս տեսեալ Պաւղոսի գոհացաւ զԱստուծոյ

եւ քաջալերեցաւ։ Իբրեւ մտաք ի Հռոմ, հրամայեցաւ Պաւղոսի լինել առանձինն հանդերձ զինուորաւն, պահապանաւ իւրով։ Եւ եղեւ յետ երից աւուրց կոչել նմա զՀրէից զլխաւորս։ Ժամ եղեալ նմա օր մի (ՕՐ ՄԸ ՈՐՔԼՎ) եկին ի վանսն (ՔՆԱԲՈՆԸ) առ նա բազումք, որոց խօսէր յայգուէ մինչեւ ցերեկոյ։ Ոմանք հաւանեին (ՆԸ ՀՈՒՐԷՆ) բանիցն, եւ կէսք չհաւատային, եւ անմիաբան լեալք ի միմեանց արձակեին (Կ'ԱՐՁԱԿԵՆ, ԿԸ ԴԷՆԷՆ)։ Եւ եղեւ Պաւղոս գերկեամ մի (ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ) բովանդակ իւրով վարձու (ԻՐ ՏՈՒՆՎԸ), եւ ընդունէր զամենեսեան որ մտանէին (ԿՈՒՅԱՆ) առ նա։ Գործ. ԻԸ։

ՏՈՒԲԻԹ

Ես Տուբիթ զճանապարհս ճշմարտութեան գնացի եւ յարդարութեան զամենայն աւուրս կենայ իմոյ. եւ ողորմութիւնս բազումս արարի ես եղբարց իմոց եւ ազգին իմոմէ որ ընդ իս էին յերկրին Ասորեստանեայց ի Նինուէ։ Եւ յորժամ էի ես ի դաւառի իմում յերկրին Իսրայէլի, եւ մինչդեռ մանուկն էի, ամենայն ազգն Նեփթաղիմայ հօրն իմոյ մերժեցան, ի բաց եղեն ի տաճարէն Երուսաղէմ, եւ ես միայն երթայի բազում անգամ անդր ի տօնս տարեկանաց. զպտուղս եւ զառաջնորդս գարդեանց (ՔԵՐԹ) տայի որդւոցն Ղեւեայ որք պաշտօնեայքն էին յերուսաղէմ. եւ զերկրորդ տասանորդսն ժողովէի եւ վաճառէի, եւ երթայի ծախեի (ՁԱԽԵ ԸՆԵԼ) զայն ամենայն յերուսաղէմ եւ զերրորդն տայի որոց արժանին էր, որպէս պատուիրեաց մայր հօրն իմոյ, զի որք մնացեալ էի ես ի հօրէ իմմէ։ Եւ յորժամ եղէ այր, առի ես ինձ կին ի զաւակէ հայրենւոյ իմոյ եւ ծնայ ես ինձմանէ զՏուբիա։ Եւ յորժամ գերի վարեցայ ի Նինուէ, ամենայն եղբարք իմ եւ ազգ իմ ուտէին ի հացէ անտի հեթանոսաց, եւ ես պահեցի զանձն իմ զի մի կերայց։ Եւ ես ինձ Բարձրեալն

չնորհս առաջի Նեմեսարայ եւ էի նորա վաճառական։ Երթայի ես ի Մարս. եւ եդի ես ի պահեստի (ՊՈՀԵԼ) առ Գաբաելոյ յերկրին Մարաց արծաթոյ քանքարս տասն։ Եւ յորժամ մեռաւ Նեմեսար եւ Թագաւորեաց Սենեքերիմ որդի նորա փոխանակ նորա, եւ ղի էր խռով (ԽՈՎՈՐԵՆ) յամս նորա, ոչ եղեւ լինձ երթալ յերկիրն Մարաց։ Եւ յաւուրս Նեմեսարայ ողորմութիւնս բազումս առնէի ես եղբարց իմոց. զնայ իմ տայի քաղցելոց եւ զձորձ իմ մերկոց, եւ զոր տեսանէի ես յազգէն իմմէ թէ մեռեալ էր եւ ընկեցեալ արտաքոյ պարսպին, թաղէի. եւ կամ յորժամ սպանանէր զոք Սենեքերիմ արքայ յորժամ եկն փախստական ի Հրէաստանէ, դողմանայի եւ թաղէի զնոսա. վասն զի զբազումս կոտորեաց նա սրամտութեամբ իւրով եւ յետոյ խնդիր արար (ՓՈՓԵԼ) մարմնոց դիականցն եւ ոչ եգիտ։ Եւ եմուտ ոմն ի Նինուէացւոց անտի, եւ խնայուցանէր Թագաւորին վասն իմ զղիակունսն թաղելոյ, եւ Թագաւոր, զի գիտացի եթէ խնդրեն սպանանել զիս. եւ զահի հարեալ փախստեայ գնացի. եւ յափշտակեցան ամենայն ինչք իմ եւ ոչ մնայ բնաւ ինչ բայց միայն կին իմ եւ Տուբի որդին իմ։ Եւ ոչ անցին աւուրք յիսուն, մինչեւ սպանին զնա երկոքին որդիք նորա եւ փախեան նոքա ի լերինս Հայոց։ Եւ Թագաւորեաց Ասորդան որդի նորա ընդ նորա. եւ կարգեաց նա զԱքիաքարոս որդի եղբօր իմոյ ի վերայ ամենայն իշխանաց Թագաւորութեան իւրոյ եւ ի վերայ ամենայն տան իւրոյ. եւ աղաչեաց Աքիաքարոս զԹագաւորն վասն իմ. եւ եկին դարձուցանել զիս, եւ եկի ես ի Նինուէ։ Եւ էր Աքիաքարոս տակառապետ, եւ ամենայն զիր համարոյ ելի եւ մտի տան Թագաւորին ի ձեռին նորա էր։ Եւ յորժամ եկի ես ի տունն իմ, եառուն լինձ զԱննա կին իմ եւ զՏուբի զորդին իմ։

Եւ ի տօնին մեծի արարին լինձ ճաշ մեծ, եւ բազմեցայ ուտել եւ ըմպել, եւ տեսի ես առաջի իմ խորտիկս բազմապատիկս եւ ասեմ ես ցորդին իմ. Երթ, ած

դու յեղբարց մերոց յաղքատաց զորս եւ գտանես, եւ ես ընդ քեզ: Եւ եկն եւ ասէ. Հայր, մի ոմն յազգէս մերմէ որոյ բախեալ են (ընկած են) ոտք նորա, եւ անկեալ պղծողունք (ոտքին ընկերը) նորա, կայ ի հրապարակի անդ մեռեալ: Եւ իմ մինչչեւ էր ճաշակեալ, չոքայ առի զնա եւ բերի ի տուն իմ մինչեւ եմուտ արեգակն. եւ ընդ երեկս լուացայ եւ ուտէի զհաց իմ տրտմութեամբ, եւ լացի յոյժ. եւ յորժամ եմուտ արեգակն, փորեցի եւ թաղեցի զնա. եւ մերձաւորքն իմ այպն առնէին (ծաղրեին) եւ ասէին. Արդ ոչ եւս երկնչի մեռանել վասն իրացս այսոցիկ. զի վասն որոյ հալածեցաւն՝ դարձեալ եկեալ թաղէ զդիակունս:

Եւ ի նմին գիշերի դարձայ իբրեւ թաղեցի. եւ նըստեալ ես պղծեալ առ որմոյ գաւթին, եւ զերեսս իմ ոչ ծածկեցի: Եւ ոչ գիտէի թէ ճնճղուկք նստէին յառաստաղս (ընը) անդ. եւ աչօք բացօք ի վեր հայէի. եւ ծրտէին ճագքն ջերմաջերմ յաչս իմ. եւ երթեալ իմ առ բժիշկս, ոչինչ օգտեցայ. եւ Աքիաքարոս դարմաներ (ինքնիրեն, նայել) զիս ոսոճկօք (ընչին) իւրովք: Եւ կլինն իմ մանկը եւ գործէր ձեռօք իւրովք, եւ ապր տերանցին, եւ նոքա տային զվարձս նորա, եւ յաւելին եւ եւս նմա ուլ մի եւս: Եւ յորժամ եկն նա առ իս, սկսաւ կապել (կոծել) ընդ իս. եւ ասեմ ցնա. Ուսոյի բերեր դու զուլդ զայդ. մինէ գողունի (քաղցած բան) իցէ. տուր զդա անդր ցտերաս իւր, զի ոչ է ինձ օրէն ուտել զդողունի: Եւ ասէ կլինն իմ. Պատիւ եւս լինէ վասն վարձուց իմոց. եւ ես ոչ հաւատացի նմա, այլ սակիպէի տալ զնա ցտերաս իւր եւ զաւօթի հարկանէի. եւ նա ասէ ցիս. Ո՞ւր են այն ողորմութիւնք քո եւ արդարութիւն, զի ահաւասիկ յայտնի եղեն քեզ: Եւ ես տրտմեցայ եւ լացի, եւ յարեայ կացի յաղօթս զայրագին սրտիւ: (Գանգի եւ ի նմին ինչ աւուր էր լուեալ Տուբլիթայ զկրան որ հին անցեալ (պատահած էր) ընդ Սարրա ընդ դուստր Հռագուելայ որ էր յեկեսեացն ի Մարաց գաւառին. զի նախատէին զաղջիկն աղախնայք հօր նորա, քանզի էր տուեալ զնա արանց եւթանց, եւ դեւն չար սպանանէր զարսն: Եւ նախատէին զնա աղախնայքն եւ ասէին. Ո՞չ իմանաս զի հեղձուցանես զարս քո. զի ահա եւթն այր առեր եւ ոչ իմուում վայելեցեր, արդ զմեզ զի տանջես, ընդէր եւ ոչ դու ընդ նոսա կորեար: Ձայս իբրեւ լուաւ աղջիկն, տրտմեցաւ յոյժ, եւ կամէր խեղդել զինքն. եւ ասէր. Մի եմ ես, միամօր հօրն իմոյ, արդ՝ եթէ զայս նախատինս առնեմ նմա, իջուցանեմ ես զծերութիւն նորա ցաւօք ի դժոխս: Եւ կայր նա յաղօթս ընդ պատուհանն որ էր ընդդէմ Երուսաղէմի: Եւ լսելի եղեն աղօթք երկուցունցն առաջի մեծին Հռաւիայելայ, եւ առաքեցաւ նա բժշկել զերկոսեան. Տուբլիթայ կեղեւել (ինքնահանել պետհանել) զյուսնն (ալէբ բէբութ) յաչաց նորա, եւ զՍառայի զդստերն Հռագուելի հանել զդեւն, եւ տալ զնա կին Տուբլիայ որդւոյ Տուբլիթայ, վասն զի Տուբլիայ անկ խակ էր (ինչնաբ) ժառանգել զնա: Եւ ի նմին ժամանակի դարձաւ Տուբլիթ եւ եմուտ ի տուն իւր, եւ Սառա էլ ի վերնատանէ իւրմէ):

Եւ յաւուր յայնմիկ յիշեաց Տուբլիթ զարծաթն զոր եդ առ Գաբայեղայ ի Հռագիւս քաղաքի յերկրին Մարաց. եւ ասէ նա ի միտս իւր. Ես խնդրեցի մահ անձին իմոյ, ընդէր ոչ կոչեմ զՏուբլիայ զորդին իմ եւ ցուցանեմ նմա զամենայն մինչչեւ մեռեալ իցեմ: Եւ կոչեաց զնա եւ ասէ ցնա. Որդեակ իմ, եթէ մեռանիցիմ ես, թաղեսջիր զիս, եւ մի անարգիցես եւ կամ անտես առնիցես (հոգ չառնել) զմայր քո, այլ պատուեսցես զնա զամենայն աւուրս կենացդ քոց, եւ արասցես նմա զամենայն ինչ որ հաճոյ է նմա. եւ մի տրտմեցուցանիցես զնա, եւ յիշեսցես դու զի բազում ձգունս (նեղութիւն) կրեաց վասն քո յորժամ էիր դու յորովայնին եւ յորժամ մեռանիցի, թաղեսցես զնա ընդ իս ի նմին գիրմի (քերծվածք): Ցընչէից քոց առնիցես

ողորմութիւնս. եւ մի ագահիցի (խնայէլ) ակն քո յորժամ առնիցես դու զողորմութիւնն, եւ մի դարձուցանիցես երեսս քո յամենայն աղքատէ, եւ ի քէն ոչ դարձուսցէ Տէր Աստուած երեսս իւր: Որչափ եւ իցէ քո՝ ըստ նմին բազմութեան արասցես ողորմութիւնն. եթէ սակաւ իցէ քո՝ ըստ սակաւին, եւ մի յապաղիցես (դանդաղէլ) առնել ողորմութիւնն, զի դանձս բարիս դանձեսցես քեզ յաւուրն կենաց քոց. զի ողորմութիւնք փրկեն ի մահուանէ: Եւ առնուցուս դու կին ի զաւակէ հարց քոց եւ մի առնուցուս դու կին յազգէ օտարէ: Վարձք վարձկանի (վճիռ) քո առ քեզ մի ագցին (առնէ էբէկ-ընէ գնէլ յաջորդ առաւօտն հաւլ), այլ հատուսցես դու առաժամայն (անդիմաձա), եւ զոր առես դու՝ ումեք մի առնիցես: Գինի արբեցուբեան (քէնվէնդաղ) մի ըմպիցես. մի երթայցես դու արբեալ (քէնավ) ի ճանապարհ. ի հայէ քումմէ տացես քաղցելոց եւ ի հանդերձէ քումմէ մերկոց: Խորհուրդ յամենայն մարդոյ խնդրեսցես, եւ մի արհամարհեսցես զամենայն խորհուրդս պիտանեաց: Եւ արդ որդեակ իմ, յիշեսցես դու զամենայն պատուիրանս իմ զոր պատուիրեմ ես քեզ. մի չնչեսցին նոքա ի սրտէ քումմէ: Եւ արդ, ես ցուցանեմ քեզ զտան քանքար արծաթոյն զոր եդի ի պահ (պահել) առ Գաբայեղայ ի Հռագաւ յերկիրն Մարաց: Եւ մի երկնչիցիս, որդեակ, զի աղքատացաք յոյժ. զոն քո բազում ինչք եւ ստացուածք, եթէ երկնչիցիս դու յԱստուծոյ, եւ ի բաց լինիցիս յամենայն մեղաց, եւ արասցես դու զհաճոյս առաջի նորա:

Պատասխանի եւս Տուբիա եւ ասէ ցնա. Հայր, արարից զամենայն ինչ զոր պատուիրեցեր ինձ. այլ ես զիարդ կարացից դառնալ զարծաթն, զի ոչ գիտեմ զայրն: Եւ ետ նմա (Տուբիթ) զգիր (ենէթ) առնն առ որում կայր արծաթն յաւանդի. եւ ասէ ցնա. Խնդրեա դու քեզ այր որ եկեսցէ ընդ քեզ. եւ ես տայ զվարձս նորա մինչ կենդանի եմ, եւ երթիցես առցես զարծաթն: Եւ գնաց Տու-

բիա խնդրել ընդ իւր վարձուոր: Եւ եգիտ նա զՀռափայէլ հրեշտակ. եւ նա ոչ գիտէր ով իցէ նա. եւ ասէ ցնա Տուբիա. կարես գալ դու ընդ իս ի Հռագաւ յերկիրն Մարաց, եւ կամ ես դու տեղեակ խնայամուտս տեղեացն: Ասէ ցնա հրեշտակն. Եկից ես ընդ քեզ, եւ ճանապարհին տեղեակ եմ, եւ ճանաչեմ զԳաբայէլ զեղբայրն մեր: Եւ ասէ ցնա Տուբիա. Մնա դու վայրիկ մի (ւէնջ ոթէն) ասացէն մինչեւ մտից հարցից ես զհայրն իմ: Եւ ասէ ցնա (հրեշտակն). Երթ եւ մի յամիցես (ուշանալ):

Եւ եմուտ պատմեաց հօրն. Ահաւասիկ գտի ընկերը որ գայ ընդ իս: Եւ ասէ ցնա հայր իւր. Կոչեա դու զնա առ իս զի գիտացից թէ յորմէ ազգէ է նա, եւ կամ թէ հաւատարիմ է գալ ընդ քեզ: Եւ նա կոչեաց զնա ի ներքս, եւ ողջոյն ետուն միմեանց: Եւ ասէ ցնա Տովբիթ. Եղբայր, յորմէ ի ցեղին մերոց ես դու, պատմեա ինձ: Եւ ասէ ցնա. Զազգատոհմի իմ խնդրես թէ վարձուոր որ երթայ ընդ որդւոյդ քումմ: Եւ ասէ ցնա Տովբիթ. Կամիմ եղբայր, գիտել զազգն քո եւ զանուն: Եւ ասէ. Անուն իմ է Ազարիա Անանիա: Եւ ասէ ցնա Տովբիթ. Ողջ եկիր, եղբայր, եւ մի ցասնուր ինձ զի խնդրեցի զազգատոհմն քո գիտել. զի դու եղբայր իմ իսկ ես, ի բարի եւ յազնուական ազգէ: Այլ արդ, ասա դու ինձ. զինչ տայցեմ քեզ վարձս. զրաամ մի յաւուր, եւ զոռոմիկն (ուրպէլէ) որպէս որդւոյ իմում, եւ յաւելից եւս ի վարձն քո, եթէ ողջութեամբ դառնայցեք այսրէն: Եւ հաճոյ թուեցաւ նոցա առնել այսպէս: Եւ ասէ Տուբիթ. Պատրաստ լեր դու, որդեակ, ի ճանապարհ եւ յաջողեսցի ձեզ: Եւ պատրաստեաց մանուկն զրոզակ (պուշբ) ճանապարհին: Եւ ասէ ցնա հայր նորա. Գնա դու, որդեակ, ընդ առնդ ընդ այդմիկ. այլ որ բնակեալն է յերկինս Աստուած՝ յաջողեսցէ զճանապարհ ձեր, եւ հրեշտակ նորա ուղեկից լիցի ձեզ: Եւ եկին գնացին երկոքեան ի միասին, եւ շուն պատահեկին ընդ նոսա: Եւ ասէ մայր նորա լալով. Տուբիթ, զի ար-

ձակեցեր զորդեակն ի մէնջ. ո՞չ դա է ցուպ ծերութեան մերոյ. մտանել եւ ելանել առաջի մեր. արծաթ արծաթոյ մի ժամանեսցէ. այլ եղիցի փոխանակ որդեկին մերոյ. քանզի որ պատրաստեալ է մեզ յԱստուծոյ՝ բաւական է մեզ։ Եւ ասէ ցնա Տուբիթ. Մի լիցի քեզ տրտմութիւն, քոյր, զի ողջութեամբ եկեսցէ, եւ աչք քո տեսցեն զնա. զի հրեշտակ նորա բարի առաջնորդեսցէ նմա եւ աջողեսցէ զճանապարհս նորա, եւ դարձցի այսրէն ողջութեամբ։ Եւ ապա դադարեաց մայրն ի լալոյ անտի, եւ նոքա դնացին ի ճանապարհն։

Եւ եկին ի գետն Դկդար (Տէդբէ), եւ հանդեան առ ափամբն. եւ պատանեակն էջ լուանալ յեզր գետոյն, եւ վագեաց (յաթկէց) ձուկն մի ի գետոյ անտի, եւ կամէր կլանել զպատանեակն։ Եւ հրեշտակն ասէ ցպատանեակն. Բռունց ձար (բռնէ), կալ զձուկնդ։ Եւ կալաւ պատանեակն զձուկնն եւ հան զնա ի ցամաք։ Եւ ասէ ցնա հրեշտակն. Բաց դու զփոր ձկանդ, եւ հան զսիրտդ եւ ըզ լեարդդ (աե՛ ձկէր) եւ զլեղիդ, եւ դիր զդուշութեամբ։ Եւ արար պատանեակն որպէս եւ ասաց ցնա հրեշտակն. եւ զձուկնն խորովեցին (էրա՛կէ վըց եէլ. էհպաթ) եւ կերան. եւ ապա գնացին երկոքեան ի միասին, մինչեւ մօտ եղեն յԵկբատանա։

Եւ ասէ պատանեակն ցհրեշտակն. Ազարիա եղբայր, վասն ո՞ր բարձաք (աե՛ն+ ճկութ) զսիրտս եւ զլեարդս եւ զլեղիս ձկանս։ Եւ ասէ ցնա. Եթէ զոք ունի դեւ կամ այս պիղծ, զսիրտդ եւ զլեարդդ՝ արժան է ծխել (ըէ՛ն՛ աե՛ ընէլ) առաջի առնն կամ կնոջ, եւ այլ ոչ եւս դիւահարեսցէ. եւ եթէ ոք ունի զլուսն յաչս իւր, օծանի (էսա՛էլ) լեղեաւս եւ բժշկի։ Եւ իրրեւ մերձեցան նոքա ի Հռագաւ, ասէ հրեշտակն ցպատանեակն. Եղբայր, այսօր ուղիմք մեք հանգչել (պէտ հանէչնէ) առ Հռագուէլ, եւ նա ինքն ազգական է քո. եւ է նորա դուստր եւ անուն է նորա Սառա. արդ խօսեցայց ես վասն նորա

զի տացէ զնա քեզ կին, զի քեզ անկ է ժառանգութիւն աղջկանն. եւ դու միայն ես յազգէ նորա, եւ աղջիկն արդարեւ բարւոք է, զգաստ է եւ իմաստուն (խելէ՛ը ըէ՛ ը՛խը, էեա՛ժլ). եւ արդ լուր ինձ եւ խօսեցայց ընդ հօր աղջկանն, եւ յորժամ դարձցուք մեք այսրէն ի Հռագուացւոց անտի, արասցուք քեզ զհարսանիսն. քանզի գիտեմ ես զի զՀռագուէլ ոչ տացէ զնա առն օտարի. վասն զի եւ զժառանգութիւնն քեզ արժան է առնուլ քան զամենայն մարդոյ։ Ցայնժամ ասէ պատանեակն ցհրեշտակն. Եղբայր, Ազարիա, իմ այսպէս լուեալ է վասն աղջկանն, թէ տուեալ է զնա եւթն առն, եւ ամենեքեան նոքա մեռեալ են յառագաստի (հաբա՛ն ա՛ էե՛ն աենեա՛կը) անդ. եւ ես մի եմ, միամօր հօրն իմում. երկնչիմ, դուցէ մտանիցեմ եւ մեռանիցիմ որպէս եւ առաջինքն. զի ունի զաղջիկն դեւ եւ սիրէ զնա, եւ ոչ մերձենայ մեդանըէլ (էնա՛ել) ումեք բայց միայն որոց մերձենանն առնուլ զնա կենդանեան. արդ՝ եթէ առնեմ զայս, երկնչիմ. դուցէ իջուցանիցեմ ես զհայրն իմ եւ զմայրն իմ ցաւօք ի վերայ իմ ի դերեզման իւրեանց. եւ որպի այլ ոչ դոյ որ թաղէ զնոսա։ Եւ ասէ ցնա հրեշտակն. Ո՞չ յիշես դու զբանս պատուիրանաց հօր քոյ առնուլ քեզ կին յազգէ քումմէ. եւ արդ լուր դու ինձ, զի քեզ եղիցի նա ի կնութիւն, եւ վասն դիւին մի ինչ հոգար, զի ի գիշերիս յայսմիկ առցես դու զնա քեզ կնութեան։ Եւ յորժամ մտանիցես յառագաստ անդր, առցես դու աճիւնախառն կրակ (էեշ) յորում խունկք ծխեալ են, եւ դիցես դու ի վերայ նորա ի սրտէ անտի եւ ի լերդէ ձկանն, եւ ծխեսցես. եւ հոտոտիցէ (հոթը աե՛նէլ) դեւն եւ վախիցէ, եւ ոչ եւս դարձցի անդրէն։ Եւ յորժամ մտանիցէք դու եւ աղջիկն ի սենեակ անդր, յարիջիք դուք երկոքեան եւ գոչեսջիք առ ողորմածն Աստուած լալով մեծաւ, եւ կեցուսցէ զձեզ եւ ողորմեսցի ձեզ, զի քեզ էր պատրաստեալ ի սկզբանէ իւրմէ, եւ դու ապրեցուսցես զնա, եւ նա ընդ քեզ ե-

կեսցէ ի տուն քո, եւ կարծեմ թէ որդիք լինին քո ի նմանէ: Եւ իբրեւ լուաւ զայս Տուբիա, անկաւ նմա գութ («էը կաչէց) ընդ աղջկանն, եւ ոգի ցորա կցեցաւ ի սէր ցորա (հոջէն անոջ «էրովը կապուեցաւ):

Եւ եկին նոքա յԵկբատանա եւ մտին նոքա ի տուն Հռագուէլայ, եւ ել ընդ առաջ (դէմաուրել) նոցա Սառա եւ ողջոյն եա նոցա եւ նոքա նմա. եւ տարաւ զնոսա ի տուն: Եւ Հռագուէլ ասէ ցԷհեդնա ցկին իւր. Տեսանես զի նման է պատանեակս Տուբիթայ եղբօրորդւոյն իմոյ: Եհարց ցնոսա Հռագուէլ եւ ասէ. Ուստի՞ էք, եղբարք: Եւ ասեն ցնա. Ցորդւոցն Նեփթաղիմայ եմք որք գերեալն են ի Նինուէ: Եւ ասէ ցնոսա. Ճանաչէ՞ք զՏուբիթ զեղբայր մեր: Եւ ասեն. Ճանաչեմք: Եւ ասէ ցնոսա. Ո՞ղջ է: Եւ նոքա ասեն. Ողջ է: Եւ ասէ Տուբիա. Հայր իմ է: Եւ յաբուցեալ վաղվաղակի Հռագուէլ համբուրեաց զնա եւ ելաց յոյժ, եւ օրհնեաց զնա եւ ասէ ցնա. Բարւոյ եւ բարեբարի առն որդի: Եւ իբրեւ լուաւ թէ Տուբիթայ կացին աչքն (կոչնաւ), ելաց. եւ արտմեցաւ ինքն եւ Էհեդնա կին իւր եւ Սառա դուստր նոցա: Եւ ընկալան եւ հանդուցին զնոսա մեծաւ ուրախութեամբ, եւ զեղեն նոցա խոյ մի ի խաչանց, եւ յօրինեցին եղին առաջի նոցա խորտիկս բազումս: Եւ ասէ Տուբիա ցՀռափայէլ. Եղբայր Ազարիա, արդ խօսեաց դու վասն որոյ խօսելիրն ի ճանապարհի անդ, զի եղիցի այնպէս: Եւ դարձոյց (Հռափայէլ) զբանն անդրէն առ Հռագուէլ: Եւ ասէ Հռագուէլ ցՏուբիա. Կեր, արբ եւ ուրախ լեր զի քեզ անկ է առնուլ զմանուկն իմ. բայց ասեմ քեզ զճշմարիտն. եառ ես զմանուկդ իմ եւթն առն. եւ յորժամ կամէին մտանել առ դա, մեռանէին ի նմին գիշերի: Եւ ասէ Տուբիա. Ոչինչ ճաչակեմ ես աստ, մինչեւ հաստատէք առ իս զիրդ: Եւ ասէ Հռագուէլ. Առ զնա քեզ ըստ օրինաց, զի դու եղբայր ես աղջկանն, եւ քեզ լիցի: Եւ կոչեաց նա զՍառա զդուստր իւր, եւ կալաւ նա զձեռանէ նորա եւ եա զնա

Տուբիայ կնութեան եւ ասէ. Ահաւասիկ ըստ օրինացն Մովսէսի առ դու զնա, եւ տար դու զնա առ հայր քո. եւ օրհնեաց զնոսա: Եւ կոչեաց նա զԷհեդնա զկին իւր, եւ առեալ նա տայր աղջկանն զամենայն ինչս զտանն. եւ հաստատէր մուրհակօք («էնէօ) եւ հինգեր. եւ ապա սկսան ուտել եւ ըմպել եւ ուրախ լինել: Եւ կոչեաց Հռագուէլ զԷհեդնա զկին իւր եւ ասէ ցնա. Քոյր, պատրաստեա դու զմեզ սենեակն եւ տար անդր զաղջիկն: Եւ արար որպէս եւ հրամայեաց նոսա. եւ տարաւ զնա անդր: Եւ ելաց աղջիկն. եւ ջնջէր մաքրէր մայրն զարտասուս աղջկանն, եւ ասէր ցնա. Քաջալերեաց, դուստր. Տէր երկնից եւ երկրի տացէ քեզ ուրախութիւն եւ ցնծութիւն փոխանակ սրտմտութեանս այսորիկ. քաջալերեաց, դուստր, քաջալերեաց: Եւ իբրեւ կատարեցին նոքա ուտել զընթրիսն, տարան զՏուբիա առ աղջիկն: Եւ իբրեւ եմուտ, յիշեաց նա զբանն Հռափայէլի, եւ առ նա զաճիւնախառն զկրակն խնկոցն, եւ եդ ի վերայ նորա զսիրտ ձկանն եւ զլեարդն, եւ ծըխեաց: Եւ իբրեւ հոտոտեցաւ դեւն զհոտն զայն, փախեաւ ի վերին կողմն սահմանացն Եգիպտոսի, եւ կապեաց զնա հրեշտակն: Եւ ննջեցին երկոքին ի միասին ի գիշերին յայնմիկ: Եւ չոքաւ Հռագուէլ եւ փորեաց նմա գերեզման, քանզի երկնչէր եթէ գուցէ եւ նա մեռանիցի: Եւ եկն Հռագուէլ ի տուն իւր, եւ ասէ ցԷհեդնա զկին իւր. Ցղեա դու զմի ոք յաղախնաց այսր, եւ տեսցէ թէ կենդանի իցէ. ապա թէ ոչ թաղեսցուք զնա եւ մի ոք գիտասցէ: Եւ եմուտ աղախինն եւ եառս զերկոսեան ի ննջեցին. եւ ել նա եւ պատմեաց նոցա եթէ կենդանի են: Եւ հրամայեաց Հռագուէլ ծառայից իւրոց խցուել (ջոցէլ ձակ մը, եաչը) զգերեզմանն. եւ արար նոցա հարսանիս աւուրս չորեքտասան: Եւ ասէ ցնա Հռագուէլ. Երդմնեցուցանեմ զքեզ, մի գնասցես դու աստի մինչեւ կատարեսցին աւուրք չորեքտասան հարսանեացս, եւ ապա առցես դու զկէս ընչից իմոց, եւ երթիցես դու եւ աղջիկդ

խաղաղութեամբ առ հայր քո, եւ զայն ամենայն առնուցուք, յորժամ մեռանիցիմք ես եւ կինա իմ։

Եւ կոչեաց Տուբի զՀռափայէլ եւ ասէ ցնա. Եղբայր Ազարիա, առ դու ընդ քեզ պատանի մի եւ երկուս ուղտս եւ գնա դու ի Հռագիսս Մարաց առ Գաբայէլ, եւ քեր դու ինձ զարծաթն անտի, եւ գնա առեալ ընդ քեզ աճցես ի հարսանիս, վասն զի երդուաւ Հռագուէլ եթէ Ոչ արձակեմ զքեզ։ Արդ հայր իմ հաշարէ (Խ-է) զաւուրսս. եւ եթէ յամենմք, մեծաւ վշտօք ի տրտմութեան լինի։ Եւ գնաց Հռափայէլ եւ հանդեաւ առ Գաբայելայ, եւ ետ նմա զդիր մուրհակին, եւ եբեր գպարկսն (պոպբ) կընքօքն հանդերձ եւ ետ ցՏուբի։ Եւ կանխեալ (կանխ եը լը) ընդ առաւօտն գնացին նոքա ի հարսանիս անդր, եւ հաճեցաւ Տուբիա ընդ կինն իւր։

Եւ Տուբիթ հայր նորա զամենայն աւուրս խորհէր ի սրտի իւրում։ Յորժամ կատարեցան աւուրք ժամանակելոյն (պոշոշ օրերը) եւ ոչ եկին, ասէ. Արդեւք մեռաւ Գաբայէլ եւ ոչ ոք ետ նմա զարծաթն, եւ նա ոչ կամի գալ յամօթոյ։ Եւ տրտում էր նա յոյժ. եւ ասէ ցնա կին նորա. Կորեաւ մանուկն զի յամեաց այսչափ։ Եւ սկսաւ լալ եւ սգալ զնա եւ ասէ. Ոչ է ինձ պիտոյ, որդեակ իմ, եւ ոչինչ. այլ ընդէր բնաւ թողի զքեզ, լոյս աչաց իմոց։ Եւ ասէ ցնա Տուբիթ. Լուռ լեր եւ մի հոգար (ջէ-ջէ-ե ընել). ողջ է մանուկն։ Եւ նա ասէ ցնա. Դու լուռ լեր եւ մի խաբեր զիս. զի մանկիկն իմ կորեաւ։ Եւ եւնէր զօրհանապազ (ոքն օր) եւ գայր ի ճանապարհն ընդ որ գնացին. ի տուէ հաց ոչ ուտէր եւ ի գիշերի ոչ դադարէր ի սգալոյ զՏուբիա զորդին իւր։ Իբրեւ կատարեցան աւուրք չորեքտասան հարսանեացն զոր երդուաւ Հռագուէլ լինել նոցա անդ, ասէ Տուբիա ցՀռագուէլ. Արձակեա զիս, զի հայր իմ եւ մայր իմ ոչ եւս ակն ունին տեսանել զիս ի հոգոց (ջէ-ջէ-ե)։ Եւ ասէ ցնա աներն իւր. Կաց մնա դու աստ առ իս, եւ ես յղեցից

մանկունս առ հայր քո, եւ նոքա պատմեսցեն նմա վասն քո։ Եւ ասէ Տուբիա. Ոչ է այդպէս, այլ արձակեսցես զիս առ հայր իմ։ Եւ յարեաւ Հռագուէլ եւ ետ նմա զԱսառա զկին նորա եւ զկէս ընչից իւրոց եւ զծառայ եւ զաղախին եւ զանասունն եւ զարծաթ, եւ օրհնեաց զնոսա եւ արձակեաց եւ ասէ. Ցաջողեսցէ ձեզ, որդեակ իմ, Տէր Աստուած երկնից մինչչեւ մեռեալ իցեմ ես։ Եւ ասէ ցդուստր իւր. Պատուեա դու, որդեակ իմ, զկեսուրն քո եւ զկեսրայրն, քանզի արդ նոքա են քո հայր եւ մայր. եւ ի բաց (հէ-ոո) լեր դու ի բանից առելութեան, եւ հաճութեաց զնա։ Եւ Հեղնա ասէ ցՏուբիա. Եղբայր սիրելի, ողջութեամբ տարցի զքեզ Տէր ի տուն քո, եւ տայէ տեսանել ինձ զաւակ ի Սառայէ դստերէս իմմէ, զի բերկրեցայց (շոպ ո-բոխ ըլլը) ես առաջի Տեառն։ Եւ արդ յանձն առնեմ զսա քեզ, մի տրտմեցուցանիցես զսա յետ այսորիկ։ Եւ Տուբիա երթայր եւ օրհնէր զԱստուած, զի յաջողեաց Տէր զճանապարհ նորա։ Իբրեւ մերձեցան նոքա ի Նինուէ, ասէ Հռափայէլ ցՏուբիա. Արդ ոչ գիտես դու եղբայր, սրպէս թողեր դու զհայր քո. եկ, յառաջ անցցուք մեք քան զկինդ քո եւ պատրաստեսցուք մեք զտունն. եւ առ դու ի ձեռն զեղի ձկանն։ Եւ գնացին նոքա, եւ եկն շունն զկնի նոցա։ Եւ Աննա նստէր եւ սպասէր ըստ սովորութեանն ճանապարհի որդւոյն իւրոյ. եւ ետես նա զնա զի գայր եւ ասէ ցայր իւր. Ահաւասիկ որդին քո գայ, եւ այրն որ ընկերն չոքաւ՝ ընդ նմա։ Եւ ասէ Հռափայէլ ցՏուբիա. Գիտեմ ես զի բանան աչք հօր քոյ. արդ՝ օծ (յոխ) չուրջ զաչօքն զեղիւդ, եւ նա կսկծեցուսցէ (ցոոցնէլ) եւ հանցէ զլուանն յաչաց նորա, եւ տեսանիցէ։ Եւ ընթացաւ ընդ առաջ Աննա եւ անկաւ ի վերայ պարանոցի որդւոյն իւրոյ եւ ասէ ցնա։ Տեսի ես զքեզ, որդեակ իմ, արդ այսուհետեւ անհոգ մեռանիմ. եւ լացին երկոքեան։ Եւ Տուբիթ ելանէր արտաքոյ առ դրունսն, խարխափէր (ռոբ պեղը կոմ կոյբէ

պէս երթալ) գնաբեր (բերել, տանել). որդին ընթացաւ առ նա, եւ յարուցանէր կանգնէր զհայր իւր, եւ ցանէր նա զկեղին յաչս հօր իւրոյ եւ ասէր. ժուժեա, հայրիկ, եւ համբերեա։ Եւ իբրեւ եկաց վայր մի (ելանել ընդ ոտն), վազ-վազակի կեղեւեցան եւ անկան լուսունքն յաչաց նորա. եւ եաես նա զորդին իւր, եւ անկաւ նա զպարանոցաւ նորա եւ լայր։ Եւ եմուտ որդի նորա ի ներքս խնդութեամբ, եւ պատմեաց նա հօրն իւրում զնիճամնճան որ եղեւն նմա ի Մարս։ Եւ ել Տուբիթ ընդ առաջ նուագն (հոտ) իւրոյ խնդութեամբ, եւ օրհնէր զԱստուած առ դրունսն Նինուէի, եւ զարմանային ոչք տեսանէիցն զնա զի յընթանալն իւրում տեսանէր։ Եւ Տուբիթ դոհանայր առաջի նոցա թէ որպէս ողորմեցաւ նոցա Աստուած. եւ իբրեւ մօտ եղեւ Տուբիթ առ նուն իւր, օրհնեաց զնա եւ ասէ. Եկիր ողջութեամբ, դուստր. օրհնեալ է Աստուած որ ածն զքեզ առ մեզ. եւ եղեւ ուրախութիւն եղբարց նորա որք էին ի Նինուէ, եւ արարին հարսանիս աւուրս եւթն։

Եւ կոչեաց Տուբիթ զՏուբիա զորդին իւր եւ ասէ ցնա. Տես արդ, որդեակ, գվարձս (պետանել ընծայ, ընծայել տալ) առնդ որ եկն ընդ քեզ, եւ յաւելուլ յայն արժան է։ Եւ ասէ որդին. Հայր, ոչինչ պակաս է ինձ, եթէ տամ զմա զկէս ընչից իմոց զոր բերի. զի զիս ած առ քեզ ողջ, եւ զկինն իմ ողջացոյց, եւ զարծաթն իմ եւբեր եւ զքեզ նոյնպէս ողջացոյց։ Եւ ասէ ծերն. Յիրաւի (երդում) է տալ նմա։ Եւ կոչեաց նա զհրեշտակն եւ ասէ ցնա. Առ դու զկէս այնր ամենայնի զոր բերեր եւ առ յայնժամ հրեշտակն զնոսա զկերկոսին եւ ասէ ցնոսա. Օրհնեցէք դուք զԱստուած եւ խոստովան եղերուք առաջի ամենայն կենդանեաց վասն այդր զոր արար ընդ ձեզ, զի բարի է օրհնել զԱստուած եւ բարձրացուցանել (փառաւորել, հընչել) զանուն նորա, եւ զպատգամս գործոց Աստուծոյ պատուով մեծացուցանել։ Զխորհուրդ թագաւորի բարւոք է ծածկել, այլ զգործս Աստուծոյ յայտնել։

ՅՈՒԴԻԹ

Նաբուգոդոնոսոր արքայ հանդէս առնէր (հանել, հաստել) զօրաց իւրոց։ Կոչեաց նա զամենայն մեծամեծս իւր եւ զկուսակալս, եւ խորհէր ընդ նոսա խնդրել վրէժ յամենայն երկրէ։ Եւ նոցա պատասխանի տուեալ ասեն. Սատակեսցի ամենայն մարդ դիմակաց (դէմ կենդանի, անձնաղնդ) թագաւորին։ Եւ կոչեաց նա զՀողոփեռնէս զսպարապետ ամենայն զօրաց իւրոց եւ ասէ ցնա. Ընտրեսցես առցես դու քեզ հետեւակս հազարս հարիւր քսան (հարիւր քսան հազար), եւ բազմութիւն յոյժ հեծելոց բիւրս երկոտասան, եւ ելցես դու ընդ կողմն արեւմտից, քանզի ապախտ արարին (բանի պէս չընէին) զնակիչք կողմանցն այնոցիկ զբանիւք հրամանաց իմոց։ Եւ պատուիրեսցես նոցա զի պատրաստեսցեն զերկիրն եւ զջուրսն, զի ելանեմ ես բարկութեամբ իմով ի վերայ նոցա, եւ առնեմ կոխան ոտից (ոտէ ոտ առնել, ճզնել) զնոսա, եւ վիրաւորք նոցա լցցեն զձորս եւ զձորձորս, եւ գետք խաղասցեն յարենէ նոցա։ Եւ դու ելանիցես, պատիցես պաշարիցես զսահմանս նոցա, եւ ոչ անիսայեսցի (խնայել, ողբալ) ակն իմ ի վերայ այնոցիկ որ ապախտ արարին զիս։ Եւ մի գանց առնիցես (անգնել, վաճառել) եւ մի զմիով բանիւ զոր ետուս քեզ հրամանս (հրամայեցի)։

Եւ ել Հողոփեռն յերեսաց տեառն իւրոյ, եւ կոչեաց առ ինքն զամենայն իշխանս եւ զզօրագլուխս, եւ ընտրէր ի նոցանէ, եւ թուէր արս ի պատերազմ բիւրս երկոտասան, եւ հեծելազօրս աղեղնաւորս երկոտասան հազար, եւ կարգէր կազմէր զնոսա ճակատեալս ի պատերազմ։ Եւ առ նա ուղտս եւ գրաստս (քեռ երոյ անասուն) բազումս յոյժ, բառնալ զկահ եւ զկարասի, եւ խաչն եւ արջառս եւ երամակս (սէրեւ) այծից ի դարմանս (պաշար) իւրեանց, եւ տայր ամենեցուն թոշակ ի ճանապարհ՝ ոսկի

եւ արծաթի ի տանէ թագաւորին բազում յոյժ : Եւ դնաց ին նոքա ի Նինուէ քաղաքէ գնաց երից աւուրց (երե+ օր-ան ճամբայ) ի դաշտն, եւ բանակեցան նոքա մերձ առ լերինն ի ձախակողմն վերին Կլիլիկեայ. եւ առ զամենայն զօրս իւր, զհեծեալս եւ զհետեւակս (ոտանաւոր ըզր+), եւ զկնս եւ զկառս, եւ դնաց նա անտի ի լեռնակողմն : Քանդիր (կոբձանել) եւ աւար ցարկանէր (կողոպտել) զամենայն որդիսն Հռամասեայ որ բնակեալ էին ընդ երեսս անապատին, ընդ հարաւակողմն: Եւ անց ընդ Եփրատ գետ եւ չրջեցաւ նա ընդ Միջագետս եւ եհար վանեաց զամենայն քաղաքս բարձունս, եւ հարկանէր սատակէր զամենայն դիմադարձս իւր: Եւ եկն մինչեւ ի սահմանս Ցաբեթայ ի հարաւակողմն որ է դեմ յանդիման (դէմացը) Ասրաբիայ, եւ արգելեալ փակեաց զամենայն որդիսն Մադիամու, եւ հրձիգ արար զամենայն յարիս եւ զխորանս նոցա, եւ աւերէր քանդէր զամենայն գոմս (ոչխարներու ախոռ) խաչանց նոցա : Եւ էջ նա ի դաշտն Դամասկոսի յաւուրս հնձոց ցորենոյ, եւ հրձիգ արար զամենայն զանդս եւ զադարակս նոցա, եւ զհօտս եւ զանդեայս (ուլաներու խումբ) նոցա արար յասպականութիւն. զքաղաքս նոցա աւար հարկանէր եւ զմանկունս նոցա ջարդէր, եւ հարկանէր սատակէր զերիտասարդս նոցա ի բերան սրոյ: Եւ անկաւ ահ եւ երկիւղ ի վերայ բնակչաց ծովեզերեայց: Եւ առաքեցին առ նա խօսել ընդ նմա բանիւք խաղաղութեան եւ ասեն. Ահաւասիկ մեք ծառայք Նաբուգոդոնոսորայ եմք. ահա տունք մեր եւ ամենայն դաշտք ցորենոյ եւ հօտք եւ անդեայք եւ ամենայն դոմք խաչանց մերոց. եկ, մուտ ի առաս որպէս եւ բարի թուի քեզ: Եւ առ նա ի քաղաքաց անտի արս ընտիրս պատերազմակից իւր. եւ եկին ընդ առաջ նորա քաղաքքն այնոքիկ երդովք եւ պատկօք եւ ծնծղայիւք (զէլ) եւ թմբկօք (պաւլ-ը): Եւ փորեաց նա զսահմանս նոցա եւ ի բաց ընկէց զամենայն անտառս նոցա, եւ եկն նա դէմ յանդիման ապ-

րոյն (լերան ձայր) մեծի Հրէաստանի, եւ եղեւ անդ ամիս մի ժողովել ոռճիկս եւ դարմանս (կերակուր, պուրէն) զօրաց իւրոց: Եւ ահ նորա պատեալ էր զամենայն բնակիչս որ շուրջ զնովաւ:

Իբրեւ զայն լուան որդիքն Իսրայելի եւ բնակիչքն Հրէաստանի, երկեան նոքա յոյժ յերեսաց նորա. զի ընդ այն ժամանակս էին դարձեալ ի գերութենէ անտի իւրեանց, եւ իբրեւ նորք էին ժողովեալք ի Հրէաստան, եւ զսեղանն Տեառն Աստուծոյ իւրեանց եւ զսպասսն (կաթսայ, ջոջէ) եւ զտունն ի պղծութենէ անտի դեռեաս (պէս-նոր) էին սրբեալ: Եւ առաքեցին նոքա յամենայն սահմանս Շամրնի (Սամարեայ), եւ հասին կալան զամենայն գլուխս լերանց բարձանց, եւ պարսպեցին զգիւղս որ էին ի նոսա, եւ կազմեցին եւ եդին անդ զդարմանս (պաշար) ի գործ պատերազմի, զի ընդ այն ժամանակս (ան ապէննէրը) էին հնձեալ զանդս իւրեանց: Եւ գրեաց Յովակիմ քահանայ մեծ եւ ծերակոյտ ժողովրդեանն Իսրայելի որ նստէին յԵրուսաղէմ՝ բնակչացն Բեթիղուայ եւ ասեն. Ելէք, կալէք զանցս (անցնելու փեղ) լեռնային կողմանն. զի ընդ այն էին մուտք ի Հրէաստան, եւ էր դիւրին նոցա արգելուլ զնոսա, քանզի նեղ էին անցք կրճից (նեղ փեղ) զոր կարէին պահել սրբ երկու: Եւ արարին որդիքն Իսրայելի որպէս եւ հրամայեաց նոցա Յովակիմ քահանայ մեծ. եւ կարդացին առ Տէր եւ խոնարհեցուցին զանձինս իւրեանց՝ ինքեանք եւ կանայք իւրեանց, եւ ամենայն պանդուխտք եւ վարձկանք հանդերձ անասնօք իւրեանց պաշարեցան, եւ արծաթազին ծառայք նոցա արկին քուրձ զմիջովք իւրեանց, եւ ամենայն այր Իսրայելի կանամբք եւ մանկամբք իւրեանց ի դուռն իջեալ (ձնկան վրայ ջալ) առաջի տաճարին Տեառն աղաչէին, եւ արկին մոխիր զգլխովք իւրեանց, եւ թօթափէին զքուրձն առաջի Տեառն, եւ զզբուրթեան սեղանոյն քուրձ արկանէին, եւ խնդրէին յամենակալէն ապրեցուցանել զնոսա ի վտանգէն:

Եւ պատմեցին Հողեփեռնեայ եթէ որդիքն Իսրայելի պատրաստեցան ի պատերազմ, եւ զանցս լեռնային կողմանցն փակեցին, եւ պարսպեցին զամենայն գլուխս լերանց բարձանց, եւ թագուցին ի դաշտս որոգայթս։ Եւ բարկացաւ յոյժ Հողեփեռնէս բարկութեամբ մեծաւ, եւ կոչեաց նա զամենայն իշխանս եւ զղօրագլուխս եւ զամենայն նախարարս Ծովեզերեայս, եւ ասէ ցնոսա. Պատմեցէք դուք ինձ, ո՞վ են ժողովուրդս այս որ նստին ի լեռնակողմանս, եւ զինչ քաղաքք են յորս բնակեալ են սոքա եւ կամ բազմութիւն զօրաց նոցա, եւ ի՞նչ է ոյժ նոցա եւ կամ զօրութիւն, կամ ո՞վ է թագաւոր նոցա եւ առաջնորդ զօրաց նոցա, եւ ընդէր թիւրեցին (ձ-ԵԼ, ԴԸՅՆԵԼ) զմիտս իւրեանց զի մի եկեսցեն ընդ առաջ (ԴԷՄ-ՈՒԲԼ) իմ։ Եւ ասէ ցնա Աքիովր առաջնորդ ամենայն որդւոցն Ամմոնայ. Ժողովուրդս այս են յազգէ Քաղդէացւոց, եւ եւս ևս նոքա ի հայրենի երկրէն իւրեանց, եւ երկիր պագին Աստուծոյ երկնաւորի զոր ճշմարտեալ ծանեան։ Եթէ աւգիտութիւն (յԱՆՑԱՆ+) ինչ լինի ի ժողովրդեան նոցա եւ մեղանչիցեն Աստուծոյ իւրեանց, դումարեսցուք ի վերայ նոցա, եւ ասացուք ի վերայ նոցա պատերազմ։ Ապա թէ չիցէ ինչ նոցա անիրաւութիւն առ Աստուածն իւրեանց, զանց արասցուք առ նոքօք. զուցէ պաշտպանիցէ նոցա Տէր Աստուածն իւրեանց, եւ լինիցիմք յաւօթ նախատանս ամենայն երկրի։ Եւ եղեւ իբրեւ դադարեաց Աքիովր ի խօսելոյ զբանս զայս, որոնք լսեալ ամենայն բանակն որ շուրջ զնորա էին, եւ ասեն իշխանքն ցՀողոփեռն զի պատուհասեսցէ զԱքիովր։ Եւ ասէ Հողոփեռնէս ցԱքիովր. Ո՞վ ես դու, Աքիովր, որ զիմաղարձ ես ժողովրդեանն այլազգեաց։ Եւ զի ասացեր թէ մի ասացուք պատերազմ ընդ որդիսն Իսրայելի. ոչ եւս յաւելցես տեսանել զերեսս իմ յօրէս յայսմանէ մինչեւ խնդրեցից վրէժ յազգէն որ յԵգիպտոսէ ելին. եւ ապա անցցի (ՏԴՆԵԼ, ԽՈՐՈՒԼ) սուր զօրաց իմոց ընդ կողս քո։ Այլ այժմ դարձուսցեն զքեզ

ծառայք իմ ի լեռնակողմն, եւ պահեսցեն զքեզ յանցս քաղաքի միոյ որ յանցս ճանապարհացն է, եւ մի կորնչիցիս մինչեւ սատակեսցիս նոքօք հանդերձ. եւ եթէ յուսաս եթէ ոչ մատնին, յայդ ինչ մի վատահ լինիցիս։ Եւ կալան զնա ծառայք Հողոփեռնեայ եւ ածին զնա արտաքոյ բանակին ի դաշտ անդր, եւ դնացին նոքա ի դաշտէ անտի եւ եկին ի լեռնակողմն աղբերցն ի ներքոյ Բեթխուղայ։ Եւ իբրեւ տեսին զնոսա արք քաղաքին ի վերայ դլխոյ լերինն, առին նոքա զզէնս իւրեանց եւ յարձակեցան ի վերայ նոցա ի գլուխ լերինն. եւ ամենայն այր պարսաւոր (ՈՒՖԱՆ ՆԷՈՂ) կալան գելս (ԵԼԵԼՔ- ԳԷԼ) նոցա եւ քարանձիգ արարին (ՀԱՐ ՆԷՈՒԼ) ի վերայ նոցա. եւ մտին նոքա ընդ լեռնոտանին եւ կապեցին զԱքիովր եւ ընկեցին զնա առ լեռնոտինն։ Եւ իջին որդիքն Իսրայելի ի քաղաքէ անտի, եւ հասին ի վերայ նորա եւ լուծին զնա, եւ տարան ի Բեթխուղա։ Եւ կոչեցեալ զԱքիովր ի մէջ ամենայն ժողովրդեանն հարցանէին զնա եթէ վասն էր եղեն ընդ քեզ այդ ացիք (ԴԷՊՈՒՆՋ). եւ նա պատմէր զբանս խորհրդոյն Հողոփեռնեայ, եւ զոր ինչ միանգամ մեծաբանեալ խօսեցաւ Հողոփեռնէս վասն տանն Իսրայելի։ Եւ ի գուճս իջեալ ամենայն ժողովուրդ երկրին երկիր պագանէին Աստուծոյ։ Եւ մխիթարեցին զԱքիովր եւ դովեցին յոյժ զնա. եւ առ զնա Ոզիա եւ տարաւ իտուն իւր, եւ արար նմա կոչունս։

Եւ ի վաղիւ անդր պատուիրեաց Հողոփեռն զօրաց իւրոց չուել զնալ ի Բեթխուղա, եւ ի վերայ եւից լեռնակողմանն, եւ հասանել տալ պատերազմ ընդ որդիսն Իսրայելի։ Եւ կազմեցան պատրաստեցան զնացին յաւուրն յայնմիկ ամենայն այր պատերազմի եւ ամենայն հետեւակազօր պատերազմողացն հարիւր եւթանասուն հազար, եւ հեծելազօրքն վառեալք երկոտասան հազար, թող զայլ ռամիկն ամենայն եւ զկառ եւ զկարասի բազում սաստիկ յոյժ։ Եւ բանակեցան նոքա ի հովտին որ մերձ էր ի Բե-

տիւղա ի վերայ աղբերն, եւ որդիքն Իսրայելի լցրեւ տեսին զայնչափ բազմութիւն, խառնեցան յոյժ, եւ ասեն այր ցընկեր իւր· Այժմ լիզուն նոքա զամենայն երեսս երկրի, եւ ոչ լերինք բարձունք եւ ոչ ձորք եւ բլուրք կարասցեն կալ առաջի (ՊԷՏՈՒԼ, ՊԵՏ ՊՆԵԼ) զօրութեան դոցա: Եւ առին որդիքն Իսրայելի այր իւրաքանչիւր զդէն իւր, եւ լուցանէին Յահն ի վերայ աշտարակաց քաղաքին, եւ կային պահէին զամենայն դիշերն զայն: Եւ յաւուրն երկրորդի ահան Հողովհեռնէս զամենայն զհեծելազօրն դէմ յանդիման որդւոցն Իսրայելի որ էին ի Բեթիւղա, եւ հաս նա ի վերայ ելից քաղաքին նոցա, եւ զաղբերս ջրոցն հինգեաց եւ ամապարիր (ՓՈՒՐԱԼ) պաշարել զնոսա, եւ ճարկաւեր (ԿԱՅԿԷՐ, ԿԸ ՀԱՆԷ) ի վերայ նոցա բանակս բանակս յարանց պատերազմողաց, եւ ինքն չուէր գնայր անդրեւն (ՔՆՏԱՐՈՒՆԱԼ) ի բանակն իւր: Եւ մատեան առ նա զօրագլուխք ծովեզերեայց եւ ասեն. Ժողովուրդ որդւոցս Իսրայելի ոչ են յուսացեալ ի նիզակս իւրեանց եւ ոչ ի ղէնս, այլ ի վերայ լերանց բարձանց իւրեանց, եւ ոչ իսկ հնար է հասանել ի նոսա: Եւ արդ, Տէր, մի տար դու ընդ նոսա մարտ պատերազմի, այլ կալցին ծառայք քո զաղբերս ջուրցն որ ելանեն ի լեռնոտանէ անտի, քանզի անտի ըմպեն ամենայն բնակիչք քաղաքիդ, եւ սատակիցեն նոքա ի ծարաւոյ, եւ ապա ինքեանք իսկ մատնեսցեն զքաղաքն ի ձեռս քո· քանզի սպառեսցին նոքա ի տուոյ եւ ի ծարաւոյ, ինքեանք եւ կանայք իւրեանց եւ որդիք իւրեանց, մինչեւ եկեալ լցէ ի վերայ նոցա սուր, տապաստ անկցին (ՆՈՒԱՅ ԷՆԱԼ) ի հրապարակս քաղաքին իւրեանց, վոխանակ զի ի կռիւ կացին (ԿՈՒԻ ԵԼԼԵԼ) եւ ոչ հնազանդեցան քեզ խաղաղութեամբ: Եւ հաճոյ թուեցաւ խորհուրդն Հողովհեռնէսի, եւ գնաց բանակ որդւոցն Ամմոնի եւ ընդ նոսա հազարք հինգ որդւոցն Ասուր, եւ բանակեցան նոքա ի ձոր Հովոին, եւ հասին կալան նոքա զաղբերս ջուրցն զորդւոցն Իսրայելի: Եւ որդիքն Իս-

րայելի դոչեցին առ Տէր Աստուած իւրեանց, զի զահի հարեալ սպառեալ էին ոգիք նոցա: Եւ լքան պարտասեցան (ՇՈՒՆԵԼ ՀԱՊՆԷԼ ՆՐԷԼ) ամենայն բնակիչք Բեթիւղայ եւ ամենայն ամանք նոցա սպառեալ էին ի ջրոյ, եւ գուբք (ՋՐՀՈՐ, ԽԱՂՆԵ ՋՈՒԲԷ) սպառեալ թափեալ (ՊԱՐՊՈՒԱԾ) էին, եւ ոչ դոյր ըմպելի միւսում աւուր, եւ զոր ըմպէին չափով եւ կշռով ըմպէին եւ ի վարանի եւ ի տարակուսի կային կանայք եւ մանկունք նոցա, եւ երիտասարդք նոցա լքեալ էին ի ծարաւոյ եւ գնդրեալք (ԼՆԱՀ, ԼՐՁԱՆԱՀ) կային ի հրապարակս քաղաքին եւ ընդ անցս դրանցն, եւ ոչ ուստեք էր նոցա մխիթարութիւն: Եւ ժողովեցան ամենայն ժողովուրդն ի վերայ Ոզիայ եւ ի վերայ իշխանաց քաղաքին, երիտասարդք եւ կանայք եւ մանկտին, եւ լացին նոքա ձայնիւ մեծաւ առաջի ամենայն ծերոց ժողովրդեանն, եւ էին ի վարանս եւ ի մեծ տարակուսանս:

Եւ լուաւ յաւուր յայնմիկ Ցուդիթ, դուստր Մերարեայ: Մերեալ էր այր նորա յաւուրս հնձոյ գարեաց, զի կայր նա ի վերայ հնձողաց իւրոց ի դաշտին· զի յղբեացալ (ՓՂԵԼ) խորշակին (ՍՄՈ ԵՂԼ) եւ գալ հասանել ի վերայ գլխոյ նորա մեռաւ ի Բեթիւղա ի քաղաքի իւրում եւ թաղեցաւ նա յայգաբակին որ մերձ էր առ Դովթայիմ: Եւ նստէր Ցուդիթ այրի ի տան իւրում աման երիս եւ ամիսս չորս, եւ արար նա տաղաւար (ՓՈՒԼԱՓԷ) ի տանիս (ՊԱՆՔ ՎՐԱՆ, ՊՈՄ) տան իւրոյ, եւ ած քուրձ (ՓՈՒՉՔ ՊՈՒԲԷԼ) ի վերայ մէջոյ իւրոյ, եւ էր արկեալ գիւրեւ (ՀԱՓՆԷԼ) հանդերձ այրութեան, եւ պահէր նա զամենայն աւուրս այրութեան իւրոյ, բայց միայն զօր չաբաթոն եւ զամսամտից (ՄՈՈՆ ՓԼՈՒՆ) եւ զատարեկանացն եւ զուրբաթեան տանն Իսրայելի: Եւ էր նա գեղեցիկ յոյժ, եւ եթող նմա Մանասէ այր նորա ոսկի եւ արծաթ, ծառայս եւ աղախնայս եւ անդս եւ ագարակս եւ անասուն· ինքն Ցուդիթ դարմանէր զնոսա, եւ ոչ ոք ասէր վասն նորա բան չարութեան, զի երկիւղած էր նա յոյժ ի տեառնէ: Եւ ա-

աքեաց զնաժիշտն (կին «էնեկոպէթ») իւր որ էր ի վերայ ամենայն ընչից իւրոց, եւ կոչեաց զՈզիա եւ զամենայն ծերս քաղաքին իւրոյ եւ ասէ ցնոսա. Լուարուք դուք ինձ. Արարիչ ես իրս մի որ պատմեսցի ազգաց մինչեւ յազգս, եւ որդւոց մինչեւ յորդիս։ Դուք կացէք առ դրան քաղաքիս զդիշերս զայս, եւ ելից ես նաժշտաւս իմով, եւ դուք մի քննէք զգործն զոր գործելոց եմ, քանզի ոչ իսկ ասացից ձեզ մինչեւ կատարեսցի այն զոր եան առնեմ։ Եւ ասէ Ոզիա իշխանօքն հանդերձ ցնա. Գնա դու ի խաղաղութիւն։ Եւ նոքա դարձան ի տաղաւարէ անտի Յուդիթայ յիւրաքանչիւր տեղիս։

Եւ անկաւ Յուդիթ ի վերայ երեսաց իւրոց, եւ ի բաց առ (վերցոնել) զգուրձն զոր զգեցեալ էր, եւ ցանեաց մոխիր ի վերայ գլխոյ իւրոյ, եւ կարզաց նա ձայնիւ մեծաւ առ Տէր Աստուած, եւ ասէ. Տէր Աստուած իմ, լուր ձայնի աղաչանաց քոց, եւ նայեաց ի խնդրուածս այրուցս։ Ահաւասիկ Ասորեստանեայն ելից զօրօք իւրովք վերկիրս, եւ բարձրացաւ հեծելովք երիվարացն, եւ հպարտացեալ մեծամտեաց (մեծ համարոտ ոնենալ) ի բազուկ հետեւակացն բազմութեան, եւ յուսացաւ ի նիզակս եւ ի սպառազինութիւնս եւ ի կորովս (ճկունութիւն) աղեղնաւորացն եւ պարսաւորաց եւ ոչ գիտաց թէ դու ես որ խորտակես զպատերազմունս։ Տուր ձեռն (օգնել) աղաչանոյ քումմ, եւ հար կործանեա զծառայն խաբեաւօք (հրապոյր) չրթանց քոց, եւ խորտակեա զսաստկութիւնն նոցա ի ձեռն կնոջս. զի ոչ եթէ ի բազմութենէ է քո զօրութիւնդ, եւ ոչ կարդ (կարողութիւն) քո յայնս է որ հզօրքն են, այլ խոնարհաց ես Տէր Աստուած, եւ կարօտելոց ես օգնական, տկարաց ես ընդունելութիւն (ընդունող), կարօտելոց ես խնդրակ (խնդրող), անյուսից ես փրկիչ։

Եւ իբրեւ դադարեաց Յուդիթ յաղօթից իւրոց, յոտն եկաց, եւ կոչեաց զնաժիշտն եւ էջ ի տուն իւր։ Մերկաւորեաւ յիւրմէ զգուրձն զոր զգեցեալն էր, եւ ի բաց եհան

զհանդերձ այրուելեան իւրոյ, եւ լուաց զմարմինս իւր ջրով, եւ օծաւ իւղով անուշիւ, եւ եհիւս զհեր գլխոյ իւրոյ, եւ կապեաց զապարանջն (գլխոց կապ) ի ճակատ իւր, եւ զգեցաւ զհանդերձ ուրախութեան իւրոյ զոր զգենոյր առ կենդանութեամբ առն իւրոյ, եւ ապանէր կօշիկս ոսկեզօծս, եւ արկանէր ապարանջանս ի ձեռս իւր, եւ արկանէր քայլս (կերպանդակ) յականց պատուականաց ընդելուզեալս մարգարտով ի պարանոց իւր, եւ մատանիս ի մատունս իւր եւ գորշապահանգս (գլխոց կոնք ընելոց շորց) ի գլուխս իւր, եւ յօրինէր կազմէր ամենայն զարդու իւրով, եւ պայծառանայր առաւել յոյժ։ Եւ առ ցաղախին իւր զհախաղն, եւ ելից զնա փոխանդով (գոնիդ, եղէգ մրկած ալեր) եւ պաղատակօք (շոր ընաղ շրթով, գինի ենճէր) եւ հացիւք սրբովք, եւ գինադաղակն (պահեճանա, չորթ) գինւոյ եւ զպրուակն (չիշէ) իւղոյ, եւ սրբէր կազմէր զամենայն ըստ օրինի իւրեանց եւ տայր ցաղախին իւր։ Եւ էլ Յուդիթ ինքն եւ աղախին իւր ընդ նմա, եւ միտ դնէին նմա արք քաղաքին յերթալն նորա, մինչեւ եղեւ նա ընդ լերամբն, մինչեւ անց նա ընդ ծործոր (փէրէ, ոռոպի ըոր կը վազէ) հովտին, եւ ապա ոչ եւս տեսին զնա։ Եւ երթային նոքա ընդ ծործոր հովտին ուղիղ ընդ ճանապարհն, եւ պատահեցին նոցա պահապանքն Ասորեստանեայց եւ կալան զնոսա եւ տարան զնա ի խորանն։ Եւ Հողոփեռն նստէր ի գահոյն իւր, եւ էր փակեալ զնա վարագուրօք չուրջանակի, զորս էր ընդելուզեալ (քանոաճ) ոսկւով եւ մարգարտով եւ ակամբք պատուականօք։ Եւ իբրեւ լուաւ նա զՅուդիթայ, ել նա արտաքս ի սրահ խորանին ջահիւք եւ լապտերօք արծաթեօք, քանզի գիշեր էր. եւ իբրեւ եահս զնա Հողոփեռնէս, զարմացաւ ընդ տեսիլ գեղոյ նորա։ Եւ անկեալ ի խոնարհ երկիր պադանէր Յուդիթ Հողոփեռնեայ, եւ կանդնեցին զնա ծառայք նորա։ Եւ ասէ ցնա Հողոփեռնէս. Համարձակեաց, կին դու, եւ մի երկնչիր։ Ծողովուրդ զոր այդ որ բնա-

կեալը է ի լեռնակողմանդ, եթէ ոչ էր ապստամբեալ յինէն, ոչ էր իմ առեալ զնիզակ իմ ի վերայ դոցա· այլ դոքա ինքեանք արարին անձանց իւրեանց զայս: Արդ ասա դու ինձ, վասն որոյ ես դու փախուցեալ ի նոցանէ եւ եկեալ ես առ մեզ: Եւ ասէ ցնա Յուդիթ· Ընկալ զբանս աղախնոյ քո, եւ խօսեսցի աղախին քո առաջի քո եւ ոչ ինչ առնիցէ պատուիրեսն տեառն իմում ի գլուխս յայսմիկ: Զբանն զոր խօսեցաւ Աքիոր ի խորհրդեան սենեկի քումմ, լուաք եւ մեք· զի խնայեցին ի նա արք Բեթուղայ, եւ նա պատմեաց զամենայն որպէս եւ խօսեցաւ ընդ քեզ: Եւ արդ այժմ, Տէր, մի անցանիր գբանիւք նորա (անոր խօսքին ալ ելլեր) այլ հաստատեա զնոսա ի սրտի քումմ, քանզի ճշմարիտ են· զի ոչ ոք կարէ չարչարել զազգս մեր, եւ ոչ սուր թշնամւոյ ձեռասէ մեզ, բայց յորժամ մեզանչիցեն Աստուծոյ իւրեանց: Արդ արարին նոքա մեղս մեծ անօրէնութեան, եւ ես աղախին քո յորժամ գիտացի զայս, փախեայ ի նոցանէ, զի աղախին քո աստուածապաշտ է, եւ աղաչեմ զցայգ եւ զցերեկ զՏէր Աստուած երկնից: Եւ արդ մնացից ես առ քեզ, Տէր իմ, եւ ելցէ աղախին քո ի գիշերիս յայսմիկ ի ծորձոր հովտին, եւ կացից յաղօթս առ Տէր Աստուած իմ· նա պատմէ ինձ յորժամ մեղանաճն (գործէ) նոքա նմա, եւ ես դամ եւ պատմեմ քեզ· եւ դու ելցես ամենայն զօրօք քովք հանդերձ, եւ ոչ լցէ ինոցանէ որ ապրիցէ ի քէն: Եւ ասացյ զքեզ ընդ աչմէ Հրէաստանի, մինչեւ ասացյ զքեզ յԵրուսաղէմ, եւ արկցես զաթոռ քո ի միջի նորա, եւ ժողովեսցես զնոսա· որպէս զհօտ որոց ոչ լցէ հովիւ, եւ ոչ հաչեսցէ չուն մի լեզուաւ իւրով ընդդէմ քո: Հաճոյ թուեցան բանք նորա առաջի Հողոփեռնեայ եւ առաջի ամենայն ծառայից նորա, եւ զարմանային ընդ իմաստութիւն նորա, եւ ասեն· Ոչ գտանի կին գեղեցիկ հասակաւ սմա ի ծագաց (ծագ, ծայր) երկրի մինչեւ ի ծագս իմաստութեամբ, բանիւք եւ դեղեցկութեամբ: Եւ ասէ ցնա Հո-

ղոփեռնէս· Տեսանեմ զքեզ կայտառ (աշխոյժ, վո-վո-ռան) տեսլեամբ· եթէ արասցէ որպէս խօսեցար Աստուածն քո, եղիցի նա եւ իմ Աստուած, եւ դու ի տան Նաբուգոդոնոսորայ նստցիս եւ եղիցիս անուանի քան զամենայն երկիր:

Եւ հրամայեաց տանել զնա ի տուն գանձին, եւ հրամայեաց (կարգեց) նմա ոսկիկս (ոսկեվէ+ և ըմպելիք+, ըսպէն) յիւրոց խորտկաց (ճաշ-ոց) եւ ի գինւոյ անտի զոր ինքն ըմպէր: Եւ ասէ Յուդիթ· Ոչ կերայց ես ի դոցանէ, այլ տացես ինձ հրաման ուտել ինձ անտի զոր բերի ինձ ի քաղաքէ անտի: Եւ ածին զնա ծառայքն Հողոփեռնեայ ի խորան անդր, եւ ննջեաց նա անդ մինչեւ ի մէջ գիշերի: Եւ եղեւ նա ի բանակի անդ աւուրս երիս· եւ ելանէր նա ի գիշերին ի ձորն Բեթուղայ եւ մկրտեր (լո-ցո-ուել) ի բանակի անդ յաղբիւրս ջուրցն ըստ օրինի Հրէիցն:

Եւ եղեւ յաւուրն չորրորդի արար Հողոփեռնէս կոչումն ծառայից իւրոց միայն, եւ կոչեաց ի կոչումն եւ ոչ զմի ոք յօտարաց անտի: Եւ ասէ ցԲագոս ցիներքինին իւր որ էր հազարապետ (պռոխս) հաւատարիմ ի վերայ ամենայն ընչից նորա· Երթ, հաւանեցո (համոզէ) դու, ասէ· զկինն Հերրայեցի որ է առ քեզ, ուտել եւ ըմպել ընդ մեզ, եւ զինչ է այդ այպն կատակացաց (ամօթ, նախատինք+) թողուլ մեզ զայսպիսի կին եւ ոչ քնաւ խօսել ընդ նմա· արդ եթէ ոչ առցուք գմարդդ (կին), գուցէ (ըլլայ ոք)ծաղր ինչ առնիցէ զմեզ: Եւ ել Բագոս յերեսաց Հողոփեռնեայ, եւ եհտա առ Յուդիթ եւ ասէ ցնա· Մի դանդաղեսցի աղախինդ գեղեցիկ գալ առ տէր իմ եւ փառաւորել ի նմանէ, եւ ըմպել ընդ նմա զգինի ուրախութեան մեւք հանդերձ: Եւ ասէ ցնա Յուդիթ· Եւ ո՞վ ոք եմ ես որ ընդդէմ դառնամ տեառն իմում: Եւ յարեաւ զարդարեցաւ, եւ զնաց առ Հողոփեռն, եւ մաեաւ նաժիշտ նորա եւ արկ նմա բազմական (նստարան, աթոռ) ի դէմ յանդիման Հողոփեռնեայ զակումբն մաշկեայ

(ֆոլՐՆԵ Նաֆոլան) զոր առ նա ի Բադուայ ի հանապազորդ սպաս (ՀԱՐՈՆԱԿ ՖՈՐՃԱՃԵԼՈՆ) նմա. եւ բազմեցաւ Ցուդիթ ի վերայ նորա: Եւ ուրախ եղեւ Հողոփեռնէս ի վերայ նորա, եւ արբ նա գինի սաստիկ յոյժ որչափ ոչ էր արբեալ նորա յօրէ ծննդենէ իւրմէ: Եւ իբրեւ երեկոյ եղեւ, փութացոյց զծառայս իւր գնալ արտաքս. եւ Բագու վակեաց զդուրս խորանին, եւ գնացին նոքա յիւրաքանչիւր անկողինս իւրեանց արտաքոյ քան զխորանն, քանզի էին ամենեքեան խոնջք եւ վաստակք (յոգնած) ի բազում գիներբռաց (շատ գինի խմելեն) անտի, եւ մնացին Ցուդիթ եւ Հողոփեռնէս միայն ի խորանին: Եւ Հողոփեռնէս մտեալ ի գահոյս իւր ի քուն եղեւ, եւ էր թմբրեալ յոյժ ի գինւոյ անտի: Եւ ասէ Ցուդիթ ցաղախին իւր զի կացցէ արտաքոյ խորանին եւ սպասեսցէ նմա: Եւ մատեաւ Ցուդիթ առ քանուն (երկայն փառաղան, ֆորֆիւքէթ) գահոյիցն որ էր ընդ մնարան Հողոփեռնեայ, եւ ետան զդաշոյն նորա յաջմէրէ նորա, եւ կալաւ գլխոց նորա եւ ասէ. Զօրացո զիս, Աստուած Իսրայէլի, յաւուրս յայսմիկ: Եւ եհար ի պարանոցի նորա երկիցս զօրութեամբ իւրով, եւ հատեալ երարձ զգլուխ նորա, եւ բաւալեցոյց (ծլորՐԵԼ) ընկէց զմարմին նորա ի գահոյից անտի: Եւ յետ ժամու միոջ ել եւ ետ նաժշտին իւրում զգլուխն Հողոփեռնեայ, եւ ընկէց ի մախաղ (չանթա) կերակրոյն իւրոյ: Եւ ելին երկոքին ի միասին ըստ սովորութեան իւրեանց, եւ անցին նոքա ըստ բանակն, եւ չրջեցան եկին ընդ ձորն, եւ ելին նոքա ի լեառնն Բեթիուղայ, եւ եկին նոքա ի դրունս քաղաքին: Եւ ասէ Ցուդիթ ի հեռաստանէ ցպահապանս դրանցն. Բացէք, բացէք արդ զդրունդ, զի ընդ մեզ է Տէր Աստուած մեր:

Եւ իբրեւ լուան արք քաղաքին ձայն նորա, փութացան իջանել ի դրունս քաղաքին իւրեանց, եւ կարդացին (կանչԵԼ) նոքա զծերս ժողովրդեանն, եւ ժողովեցան ի փոքուէ մինչեւ ցմեծամեծս, քանզի զարմացեալ

էին նոքա յոյժ ընդ գնալն նորա: Եւ բացին զդուռն քաղաքին եւ առին զնոսա ի ներքս, եւ լուցին զլապտերս իւրեանց եւ կացին չուրջ զնոքօք: Եւ ասէ Ցուդիթ բարձրաձայն բարբառով. Որդիք Իսրայէլի, օրհնեցէք զԱստուած որ ոչ մերժեաց զողորմութիւն իւր ի տանէս Իսրայէլի, այլ եհար վանեաց զթշնամիս մեր ի ձեռն իմ ի գիշերիս յայսմիկ: Եւ եհան զգլուխն ի մախաղէն եւ ետ յոյց նոցա, եւ ասէ ցնոսա. Ահաւասիկ գլուխն Հողոփեռնեայ զօրագլխի զօրացն Ասուրայ, եւ ահա վարագոյրքն պատուականք ընդ որով անկեալ դնէր յարբեցութեան իւրում, եւ սատակեաց զնա Տէր Աստուած ի ձեռն կնոջ: Եւ ասէ Ցուդիթ ցնոսա. Լուարուք դուք ինձ, եղբարք, զոր ասեմ. Առէք զգլուխս զայս եւ կախեցէք զսա առաջի մահարձանաց (աշտարակ, ՓՆԸ ՓՈՒՆԵՎ ԿՈՒԵՏ ՊԵՂ) պարսպայ քաղաքիս: Եւ եղիցի յորժամ մերկասցի առաւօտն եւ ծագեսցէ արեգակն յերկիր, վառեցարուք ամենայն արք զօրաւորք պատերազմի, եւ կացուցանիցէք ի վերայ ձեր զօրավարս եւ ելանիցէք արտաքոյ քաղաքիս, իբրեւ թէ իջանիցէք ի դաշտ անդր ի թեւս մի պարսկապանաց (քանակի պահապան) որդւոցն Ասուր. եւ անդր մի իջանիցէք, այլ խառնուլ հարկանիցիք (խուվչտնԵԼ) նոցա, եւ նոքա առցեն զզէնս իւրեանց եւ գնասցեն ի քուն բանակն եւ յարուցանիցեն զզօրագլուխան, եւ ժողովեալք դիմեսցեն ի խորանն Հողոփեռնեայ եւ զնա ոչ գտանիցեն, եւ անկեալ ի վերայ նոցա ահ եւ ի փախուստ դարձցին (ֆուչԼԷՆ) նոքա յերեսաց ձերոց. եւ դուք զկնի մտեալ (ԵՒԵՒՆ ԽՆՈՂՎ) եւ ամենայն բնակիչք սահմանացս Իսրայելի տապաստ արկեալ վանեսջիք զնոսա յամենայն ճանապարհս նոցա: Եւ արդ՝ մինչչեւ արարեալ զայս կոչեցէք առ իս զԱքիովր զի տեսցէ զայն որ ընդ ոտն Եհար (ԱԲհոմՓԵԼ, ՆԱԽՈՓԵԼ) զտունս Իսրայելի, եւ որ կապեացն զնա եւ ետ ածել այսր ի մահ: Եւ կարդացին զԱքիովր ի տանէն Ողիա. եւ իբրեւ եկին եւ ետես

նա զգլուխն Հողոմեոնեայ ի ձեռին առն միոջ ի ժողովրդեանն, անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ թաւալեցաւ (ՏԸՐԻԼ ԷՆԱԼ), եւ իբրեւ անդէն զօրացաւ, աճկեալ առ nտս (ՈՒՏԸ ԷՆԱԼ) Յուդթայ երկիր եպագ նմա։

Եւ յորժամ ծագեաց առաւօտն, կախեցին զգլուխն Հողոմեոնեայ ի պարսպէ անտի։ Վառեցաւ (ԼԷՆԸ ՀՈՒՐՆԼ) ամենայն այր զէն իւր, եւ ելին նաքա առնել զոր հրամայեաց Յուդթի։ Եւ որդիքն Ասուր իբրեւ տեսին զնոսա, ազդ արարին նոքա առ առաջնորդս իւրեանց, եւ եկին նաքա առ զօրագլուխս, եւ դիմեցին նոքա ի խորանն Հողոմեոնեայ եւ ասեն ցսենեկապետ նորա. Արդ՝ մուտ, յարո զաչերդ մեր, զի իչխեցին Հրեայք ի վերայ մեր ի պատերազմ, եւ սատակեցուք զնոսա ի սպառ. (ՊՆԱԼ ՎԵՐԱԼԸ, ԲՈԼՈՐՎԻՆ)։ Եւ եմուտ Բագու եւ բախեաց զդուրս սենեկին, քանզի կարծէր թէ ի քուն իցէ հանդերձ Յուդթաւ։ Իբրեւ ոչ ոք էր նմա պատասխանի, քաջալերեալ եմուտ ի ներքս ի սենեակն, եւ եռես զի անկեալ կայր ի վերայ դեռնոյն մերկ, եւ գլուխ նորա բարձեալ էր ի նմանէ։ Եւ գոչեաց Բագու ձայնիւ մեծաւ եւ լալով եւ ողբմամբ յոյժ, եւ պատառեաց նա զպատմուճան իւր, եւ եմուտ նա ի սենեակն Յուդթայ եւ ոչ եգիտ զնա. եւ ել ընթացաւ նա առ զօրսն եւ ասէ. Արար ամօթ նախատանս կրն մի Հեբրայեցի տան արքային Նաբուգոդոնոսորայ, զի ահաւասիկ Հողոմեոն յերկիր կործանեալ եւ գլուխ իւր չէ առ նմա։ Եւ իբրեւ լուան զայս բանս իչխանք զօրացն Ասուրայ, պատառեցին ամենեքեան զպատմուճանս իւրեանց եւ երկեան յոյժ։ Եւ իբրեւ լուան որք ի վրանն էին, յիմարեցան վասն իրացն որ եղեն. եւ անկաւ ի վրայ նոցա ահ եւ դողումն յոյժ եւ ապա ոչ մնացին ամենեւին այր ընկերի իւրում, եւ ճեղեալք գբաղեալք (ՏՈՒՔ ՊՐԲՈՅՆԼ, ՅԲՈՒԼ) առ հասարակ ի փախուստ դարձան ի դաչտակողմանն եւ ի լեռնակողմանն չուրջ զԲեթխուզաւ, եւ դարձեալ անտի փախստեայք լինէին։ Եւ ապա ամե-

նայն այր պատերազմող որդւոցն Իսրայելի յարձակէին անկանէին ի վերայ նոցա, եւ կոտորէին հարկանէին. մինչեւ անցուցանէին զնոսա ընդ Դամասկոս եւ ընդ սահմանս նորա։ Եւ բնակիչքն Բեթխուզայ ելանէին աւար հարկանել, ժողովել զառ եւ զապրանս (ՏՂՊՈՐ) բանակացն, եւ լցան յոյիացան (ՊՐՊՐՈՒՆՔՄԲ ԱՆԱՌԱԼ) մեծացան (ՀԱՐՍՊԱՆԱԼ) յոյժ։ Եւ որդիքն Իսրայելի զարձան ի կոտորածէ անտի, եւ սկսանէին ժողովել զկապուտ (ՊՐՊ) կողոպուտ զանկելոցն (ՊԱՊԷՐԱԶՔ ԶԼՔ ՀԲԱՃ)։ Եւ ժողովուրդն կրէին շատ բանակին զաւուրս երեսուն, եւ առուն Յուդթայ զխորանն Հողոմեոնեայ եւ զամենայն զարծաթ խորանին եւ զգահոյսն, եւ զամենայն զսպասսն զոսկւոյ եւ արծաթոյ նորա։ Եւ նորա առեալ կուտէր զայն ի սայլս իւր եւ ի վերայ գրաստուց իւրոց եւ բերէր ի ներքս ի քաղաքն։ Եւ եկին առ նա ամենայն կանայք որդւոցն Իսրայելի տեսանել զնա, եւ օրհնեցին զնա եւ նուագէին նմա երգս պարուք, եւ առեալ նորա ոստս արմաւենեաց եւ ձիթենեաց ծաղկօք հանդերձ տայր նոցա։ Եւ այլ եւս կանայք մեծամեծք գային գունդագունդ գովել զնա, եւ ամենայն Իսրայէլ զկնի երթային նոցա վառեալք եւ կազմեալք, պսակս գունակս գունակս (ՊՀՔ ՊՀՔ) ի գլուխս իւրեանց, եւ օրհնութիւնք ի բերանս իւրեանց փառաւորել զԱստուած։

ԲՈՒԶԱՆԴ ՊԱՏՄԱԳԻՐ

Իբրեւ եղեւ խաղաղութիւն ի մէջ թագաւորին Յունաց եւ Ներսեհի արքային Պարսից, հաւանեցան մեծաւ սիրով առնել զկամս միմեանց։ Դարձուցանէր կայսրն Յունաց զդեսպանսն (ԳԼՐԻՆԵՐԸ) արքային Պարսից, եւ Ներսեհ թագաւորեցոյց զԱրշակ որդի Տիրանայ, եւ արձակեաց զնա մեծաւ փառօք հանդերձ կանանմբ նորին եւ ամենայն գերութեամբ եւ դանձիւք։ Խաղաց գնաց Արշակ

արքայ ամենայն ընտանեօք իւրովք, եկն եհաս յերկիրն Հայոց, եւ ժողովեաց զզրուեալս երկրին եւ թագաւորեաց ի վերայ նոցա։

Ցայնմ ժամանակի ի խնդիր ելանէր արքայն Արշակ տոհմին զօրավարաց քաջացն մամիկոնենից, մանաւանդ զի դայեակք եւ մնուցիչք նորա էին։ Երթեալ գտանէր զնոսա յամուրս Տայոց, յիւրեանց աշխարհին, եւ դարձուցանէր զնոսա, զի պատուակեալք եւ քակտեալք (քաջանոաջ, փակոաջ) էին յընտանութենէ եւ յամենայն գործոց Հայոց ի ժամանակս խռովութեանն (քոոոզըւնէն) Տիրանայ։ Եւ կացոյց արքայն զՎարդան զերէց եղբայրն ի նահապետութեան ազգին իւրեանց, եւ զՎասակ զմիջին եղբայրն, զիւր դայեակն, ի սպարապետութիւն զօրավարութեան, սոյնպէս եւ զկրտսերն ի պետս գօրացն (զքոպէփ) կացուցանէր։ Եւ նորոգեցաւ զուարթացաւ տէրութիւն թագաւորութեան Հայաստան երկրին որպէս եւ զառաջինսն (ոոՀչ ոոկննէրբ), եւ մեծամեծքն յիւրաքանչիւր գահու առաջի թագաւորին պատիւ ի գլուխ (պոոոոՀ) բազմէին, ինն հարիւր բարձ (քազմական, նոոոզ) որ մտանէր ի ժամ տաճարին ուրախութեան բազմակալացն (ոէոզանէ, ննՀչոյէ ոոկէն), Թող զոհանկայս գործակալութեանն սպասու (ոոոէ վբայ ձոոոյոոընէրէն զոոփ)։

Ապա ի մի ժողով կուտեցան առ արքայն Արշակ նահապետք ազգաց ազգաց, գնդից եւ զրօշուց տեարք, ամենայն ազատք, զօրավարք եւ սահմանապահք, զի խորհեցին վասն իւրեանց առաջնորդի, թէ ումեմն արժան իցէ նստել յաթոռ հայրապետութեան։ Ապա յաղթեաց կալաւ այս բան խորհրդի, զի ի մնացորդաց տանն Գրիգորի գտցեն զոք յառաջնորդութիւն։ Ամենեքեան ասէին ցարքայն, վասն զի նորոգեաց Աստուած զթագաւորութիւն ձեր, սոյնպէս պարտ է յայնմ զանակն (ոէրոոնդրէն) նորոգել զհոգեւոր նահապետութիւնն, զի ընդ նորոգել այրը աթոռոյ, ասեն, նորոգեսցին պայծառ վարք աշխարհիս Հայոց։

Ապա յականէ յանուանէ իսկ խնդրեցին աշխարհաժողով զօրքն (քոոր երէրէն զբփը) զՆերսէս, զորդի Աթանագինէ, զթոռն Ցուսկան, որդւոյ Վրթանայ, որդւոյն Գրիգորի, մեծին եւ առաջնոյ քահանայապետին։

Եւ էր Ներսէս մեծ եւ բարձր հասակաւ, եւ վայելուչ դեղով, նախանձելի յարութեան (աբէոոընէն) եւ ի վիճակս կրթութեան. երկիւղած ի Տեառնէ, յոյժ աւանդապահ պատուիրանաց նորա, մարդասէր, սուրբ, զգաստ, սաստիկ խմաստուն եւ առանց ակնառութեան (անաչոո), իրաւարար (աբդաբոոընէն ընողչ), ցածուն (պաբկնէչ), քաղցր, խոնարհ, եւ զաղքատս այնպէս սիրէր եւ ակն ածէր (հոփ պոնիչ) ի վերայ նոցա, զի զիւր ինչ հանդերձս եւ զկերակուր հասարակիր (հաոոոոբ, հոչդդ ընիչ) ընդ նոսա, եւ նեղելոց եւ տարակուսելոց (նիչդոոընէն չփոլաֆ) օգնական եւ վերակացու, եւ ջատագով (պաշդպան) ամենայն զրկելոց (անէբոոոընէն կբողչ) լինէր նա։

Մինչ դեռ եւս զգիմնաւորական ճեռն (չփէոպ, նշանաչփէոպ) յինքեան բերէր, եւ զարդարեալ էր զեղեցիկ պատմուճանաւ, ցանկալի դեղով, երկայն հասակաւ եւ չքնաղատես հերօք վարսից իւրոց կայր մօտ ի սնարս (փլփոոն կողչը) արքայի, զարքունական սուսերն, զպղպզավարիկն, զոսկեպատեանն հանդերձ ականակապ (վբան ակոոն+ փոմոոոաֆ) մարգարտազարդ կամարաւն ի սպասու նորա բարձեալ, առ հասարակ առեանն զբողոք բարձեալ (փոչէչ) աղաղակէին եթէ Ներսէս լիցի մեր հովիւ։ Զայս լուեալ Ներսիսի, զբողոք բառնալով, զանձն անարժան համարեալ, չկամէր առնուլ յանձն, եւ առ յոյժ խոնարհութեան իւրում խօսէր զանձնէ իւրմէ զանօրէնութիւնս։ Իբրեւ լուան զայս բազմութիւնքն, առ հասարակ հանդերձ թագաւորաւն թալացեալ էին ի ծաղուռ (ինդոլէն տաբէչ)։ Եւ զօրքն աղաղակէին առ հասարակ, ի մեզ եւ ի գլուխ մեր դարձցին այն մեղք զոր գործեցեր։ Եւ թագաւորն Արշակ ձգեալ (փոչէչ) զսուսերն արքունական զոր նմա

Ներսէսն բարձեալ ուգեր (կը կրէր) ի սպասու ըստ օրինաց սենեկապետութեանն՝ ի բաց հանէր ի նմանէ, եւ զհերսն զանգրագեղս, զվայելուչ թագագանգուր վարսիցն, ի բաց խզել հրամայէր, եւ ընդ նմին զվայելուչ պատմուճանն ի բաց պատառել։ Եւ բերին հանդերձս կղերիկոսայ եւ զգեցուցանէին նմա։ Եւ հրաման թագաւորին, եւ կոչեցին զծերունի եպիսկոպոսն որում անուն էր Փաւստոս, եւ տայր զնա ձեռնադրել ի սարկաւագութիւն։ Յորժամ զհերսն վիրայիցն (ածելիւ) ի նմանէ, բազումք յարտասուս ճարան (լացին), այլ յորժամ տեսին զնա քրիստոսեան գեղովն զարդարեալ, բազմայ լինէր ուրախութիւն։ Բուզ. Դպր. Դ. ԷՂ 65—70։

Ապա արտմտեալ թագաւորն Վաղէս յարոյց (հանէց) հալածանս ի վերայ եկեղեցեաց ընդ ամենայն կողմանս իւրոյ իշխանութեանն, եւ զամենայն եպիսկոպոսս մեկնեաց (ղարեց) եհան յիւրաքանչիւր ժողովրդոց եւ ընկէց զնոսա յօտարուքիւն (օթար երկիր)։ առաւել էր ցնծութեալ (սրտիւ ՀՈՒՆԱԼ) բարկութեամբ ի վերայ սրբոյն Ներսէսի, վասն զի կարծէր եթէ պատճառաք մահուան միամօր (ՄԻՆ հարկի) որդւոյն իւրոյ սիրելւոյ եղեւ նա. ապա (ՈՒՐԱԽ) դառնութեամբ մահուան կամէր վճարել (ՏՈՒՆԵԼ) զնա։ Եւ ածամնծքն եւ ամենայն խորհրդականք թագաւորին չհաւանեալ չառնուին յանձն, այլ հազիւ (ՔԱԽՍԱԲԱ) կարացին բաւիղ (ալարել) զՆերսէս ի մահուանէ։ Ապա եւս հրաման կայսրն ընկենուլ զնա ի կղզի մի մեծ։ Եւ ելին որք ընդ նմայն աքսորեցան (ԱՆՈՐ ՀԱՅ ԱՒՍՈՐԱԾՆԵՐՆ ԷԻՆ), յիւրոցն՝ երկու, անուն միոյն Ռաստոմ սարկաւագ, եւ երկրորդին՝ Տիրանամ. եւ այլ եւս արք եւթանասուն զորս ուստեք ուստեք (ՅԱՐԱ ՅԱՐ ՓԵՂԵՔ) ընդ նոսա ամացեալ (ՀԱՒՈՒՆԵԼ) ի նաւն՝ ի կղզին խաղաղացուցին (ՓՈՒԵՑԻՆ)։ Եւ զնոցա մնելնեցաւ նաւն որ զնոսայն տանէր, եւ ըստ հողմոյն յայղուքեան ի հնդեստանն օր հասանէր ի հրամայեալ տեղին, եւ բաւիեաց (հանէց, պաշտէց) զնոսա նաւն

ի կղզին, եւ ինքն այսրեւն դարձաւ (ՎԵՐԱԴԱՐՁԱ)։ Եւ յայնմ կղզւոջ ոչ ջուր ըմպելոյ եւ ոչ դոյզն ինչ արմատ։ Վասն այնորիկ իակ տարեալ էր (մարդկանն) զնոսա անդր ի սովամահ լիցին նոքա ըստ խստութեան հրամանի թագաւորին։ Եւ եղեւ իբրեւ եհաս (ՊԷՊԵՑԱ) նոցա յամել անդ ամսօրեայ մի ժամանակ, որ տկարագոյնքն էին ի նոսա՝ սկսան ցրտել (ցամչէլ, չալՀէլ) ծարաւել նուաղել (մաՀէլ), եւ ներդեւեալ դորտալել (ՀԷՀՀԷԼ) ի քաղցոյ։ Եւ յարեաւ ի ծովու անդ հողմ սաստիկ, եւ սկսաւ ընկենուլ ի կղզի անդր ձուկն յոյժ, մինչեւ չեղջս չեղջս կուտել ի ցամաքի, եւ ընդ նմին վայս սաստիկ յոյժ։ Հանին կուտեցին արքն զիայտն, եւ լուցեալ վառէին, ապա մատուցեալ արկին, զձկունսն ի խրովս (խորովեցին) եւ բաղմեցան յուտել։ Իբրեւ կերան յագեցան եւ պէտք եղեն ըմպելոյ ջուր, յոտն եկաց սուրբն Ներսէս, եւ մատուցեալ փորեաց զաւազն ի կղզւոջն, եւ բխեաց աղբիւր ջրոյ քաղցր, եւ անտի ըմպէին որք հանապազորդք էին ի կղզւոջն։ Բուզ. Դպր. Դ. 90—93։

Ապա ի մի վայր եկեալ (ԴԻՊԵՂ ՔԱԼ, ՀաղԼԷԼ) խորհեցան մոլեկան (կապուղ) արիանոսաց աղանդոյն վարդապետք, եւ ասէին ցկայսրն. Թող պայքար (ՎՃՔԱՆՈՒԹԻՒՆ) յանդիմանութեան լիցի, արքայ, եւ որոյ կողմանն իցէ յաղթութիւնն՝ յայտ լիցի։ Եւ թագաւորն Վաղէս զայս լուեալ խնդալից լինէր։ Ընտրեաց իւր արս երկուս ճարտարս եւ պատրաստաբանս, զորս կարծէր դպիրս բանիբուն (ՀԱՔՊՍՔԱԾ) աղանդոյն արիանոսաց. եւ առաքէր պատգամ առ եպիսկոպոսն Կեսարու Եւսեբիոս գալ ի պայքար յանդիմանութեան։ Ապա իբրեւ սահմանեցաւ (ՈՐՈՇԵԼ) ժամադրութիւն, առեալ եպիսկոպոսն Եւսեբիոս զկղերն զամենայն ի մեծ հոգս մտանէր, եւ հաստատեցաւ այս բան ի խորհրդեանն, յղել եւ հաւանեցուցանել (ՀԱՄՈԶԵԼ) զերանելին Բասիլիոս գալ առ նոսա։ Գրեաց թուղթ աղաչանաց եպիսկոպոսն առ երիցապետն Բարսեղ մի դնել ի

մոի (յէշՀ) զառաջին բանիցն դժուրթիւն, այլ վաղվաղակի վուրթալ գալ առանց դանդաղանալոյ։

Ա.յն ինչ արքն յուդի անկան (ճաՔայ ելան) երթալ առնել անդը զԲասիլիոս, նա կայր ի պաշտաման Տեառն, եւ անկաւ նմա քուն ծանր թանձրամած, եւ տեսանէր ի տեսլեան զի այգի մի էր մեծ եւ վայելուչ, քաջաբեր, լի պաղով. եւ խոզք երեք անկեալ էին յայգին, ապականէին զնա եւ բրէին. պատառէին բաղում ռնջա (ւէ-ՐՒ-ւ) որթոյ, արմատաքի խլէին գտաղտն (Ք-ղՔ-Ջ) գվխովին, եւ զբազուկսն (ձէ-ղ) ընջռվին (ա-մ-ա-վ)։ Եւ մատուցեալ էին այգեգործքն, չանային եւ ոչ կարէին հանել զվնասակար խոզն յայգւոյ անտի։ Ապա զաղաղակ հարեալ (պ-օ-ա-ըՀ) գոչէին առ Բասիլիոս եւ ասէին, ԵԹԷ ոչ դու, Բասիլիոս, եկեսցես, ոչ ոք կարէ հանել զսոսա. աճապարեա, եկ հասիր, զի աւասիկ զնասս մեծամեծս առնեն։ Ապա մատուցեալ Բասիլիոս հանէր զխոզն յայգւոյ անտի, եւ կազմէր զխախտածն։ Զարթեաւ սքանչելին Բարսեղ եւ էր մտախորհ զարմացեալ՝ ԹԷ զինչ տեսին իցէ. եւ անդէն հասեալ առաքեալքն ի Կեսարիայ քաղաքէ մատուցանէին նմա զԹուղթն։ Իբրեւ ընթերցաւ Բասիլիոս զԹուղթն, խնդայր եւ ուրախ լինէր, զի գիտայ ԹԷ յԱստուծոյ պատրաստեցաւ կոչել նմա (Ա-պ-ո-ՃՆ Եղ-ո-ը կ-ան-ը-Եց-ո-) Ջատագով ճշմարտութեան, եւ յարուցեալ գնաց զհետ կոչելեացն (կ-ը-ղ-ց), եւ չոքաւ առ եպիսկոպոսն Եւսեբիոս։ Իբրեւ խորհեցան երկոքին զարժանն, ասէ Բասիլիոս ցեպիսկոպոսն խնդրել ի կայսերէ իշխանութիւն՝ զոք յերիցանց տանել ընդ իւր։ Եւ խնդրէր Եւսեբիոս ի կայսերէ եւ ասէր. Երկուս ածես ինձ ախոյեանս, Թող եկեսցէ մի ոք ընդ իս յերիցանց իմոց։ Եւ հաղցանէր կայսրն ցարիանոս եպիսկոպոսս, եւ յանձին կալան նոքա զի ածցէ Եւսեբիոս ընկերս ընդ ինքեան յորժամ դայցէ յատեանն։ Իսկ իբրեւ ժամ առնին հասանէր, առեալ ածէր կայսրն զեպիսկոպոսն Եւսեբիոս եւ ընդ նմա զերանելին Բասիլիոս

զերիցապետան, եւ զերկուս ախոյեանսն որ ի կուսէ արիանոսաց, որք մտանէին ի բանից քննութիւն։ Եւ Բասիլիոս որ զկնիագոյն (Ե-է-օ-ւ) կայր եպիսկոպոսին Եւսեբի, ածեալ վկայութիւնս յամենայն աստուածաշունչ գրոց, զերկոսին ախոյեանսն կարկեալ (պ-պ-ն-Յ-ց-Ն-Ե) ըմբռնեալս ամօթապարտեալս հանդերձ Թագաւորաւն կացուցանէր։

Ապա նայեցաւ Թագաւորն վաղէս ընդ եպիսկոպոսն եւ ետես զի զրռնեալ էր, սկսանէր խօսել եւ ասէր. Այդ զի է զի այդչափ հոսեն ի քէն քրտունգք, զի ի բանս ճշմարտութեան քննութեան վարձկանագրչաւդ յաղթեցեր (ք-ն-ը՞- հ-մ-ը ա-ա-ը-ւ ւ-ը-ի-ւ կը Ր-ւ-ե-, ւ-ն-ի ա-ա-ն-ց յ-ք-ն-Ե-ը-, վ-ր-յ-ի-ն-ի ՛ը ՛ե-ը-վ յ-աղ-Ր-ց-ե-ը)։ Եւ պատասխանի Բասիլիոս Թագաւորին եւ ասէր. Երկուս խոզս եւ մի էշ վարեալ (ւ-շ-Ե) է մեր այնչափ ընդ երկար ճանապարհ, եւ դու ասես. Չի ես քրտնեալ այդչափ։ Զղջացաւ Թագաւորն Թէ ընդէր զԲասիլիոսն հրամայեաց բնաւ օժանդակ Եւսեբի Թողուլ ի ներքս։ Ապա յոտն կացեալ ամօթով արիանոսքն ասացին ցԹագաւորն. Ընդ էր այս աչխատութիւն քննութեանց են, այլ միրաբար տուր հրաման զի որ քո կամացդ ոչ լուիցեն, անկցին ի տագնապ նեղութեան։ Եւ լուծեալ առեանն վճարեցաւ (վ-Ե-ղ-ց-ա-)։ Բուզ. Դպր. Դ. 94—98։

Ապա խնդիր հրամայէր առնել Թագաւորն վաղէս, զի տեսցեն զոյն այր մի ճարտար որ կարող իցէ դնել (շ-ա-պ-Ե-Ե) զրով բանս դիմադարձութեան ընդդէմ հաւատոյ քրիստոնէութեան։ Եւ պատմեցին նմա զի էր այր մի սովետաւս ճարտար ի քաղաքն միոջ։ Ապա առաքեաց կայսրն առ նա իշխանս զի երթիցեն փութով, եւ անգրադպակս (ն-յ-պ-պ-ղ) զայրն առ նա ածցեն։ Իբրեւ զայն օ-Թեւանս երկուս, դէպ եղեւ նոցա դիպել այլ քաղաքի միոջ, եւ արտաքոյ քաղաքին էր վկայանոց մի սուրբ սիկնոջն Թեկղի։ Էջ սովետաւսն, եւ իւր վանս ռներ (է-ջ-ե-ն-Ե-Ե) ի ներքս ի վկայանոցի անդ. խակ իշխանքն ունէին

իւրեանց վանս ի քաղաքին: Իբրեւ կերաւ հաց սուխեա-
ձէն, էարկ անկողին, եւ վակեաց զդուրս վկայանոցին,
եւ ինքատ եղեալ (ՆՈՒՒԼ) ի վերայ անկողնին կամէր լինել
ի կողմն (ԸՆՈՂՄՆԷԼ, ՊՈՒՒԼ): Մինչդեռ արթուն էր, ա-
չօք բացօք տեսանէր զի յանկարծ բացան դրունք վկայա-
նոցին, եւ եղեւ ժողով մեծ բազմութեան վկայից: Եւ
ելանէր ընդ առաջ նոցա սուրբ սիկինն Թեկղէս զարդարե-
եալ մեծապայծառ, զի նչոյլք որպէս ի լուսոյ հառանէին
ի նմանէ, եւ ասէր ցնոսա սիկինն Թեկղ, Բարի եկիք,
սիրելի բարեկամք: Տուեալ միմեանց ողջոյն, արկեալ զիւ-
րաքանչիւր աթոռան նստէին կարգաւ: Ապա սկսանէին
սուրբքն խօսել եւ ասէին. Սուրբք Տեառն ի նեղութեան
են, են որք ի կապանս են, են որք ի բանտս, եւ են որք
յաքսորս, եւ են որք յայլ բռնութեան եւ ի խոշտանգանս
չարչարանաց: Բազում մշակք Տեառն խափանեալ կան,
եւ բազում անդք ի դերեւ ելին (ԱՆՀՉԱԿ ՓԱՉԼ) եւ բազում
այգիք խոպանացան. արդ եկայք առաքեսցուք ի մէնջ
երկուս, որք երթեալ վճարիցեն ի կենաց ղչարագործն
Ղազէս: Եւ արձակէին երկուս, միում անուն էր Սարգիս,
եւ միւսումն Թէոդորոս: Դնէին ժամ (ՃԱՄԱՊՂԷ ԼԻՆԵԼ) եւ
ասէին. Վաղիւ ի սոյն ժամու եկեսջիք դուք այսր: Ջայս
ամենայն լուեալ սուխեաէան կայր զարմացեալ, եւ անքուն
լինէր մինչեւ ցառաւօտն:✕

Եւ ընդ այս այգոյն (ԱՐՓՈՒՆՑ ԿԱՌՈՒՔ) եկին հա-
սին իչխանքն եւ ասեն ցսուխեաէան. Արի գնասցուք զնա-
նապարհ մեր. եւ նա խօթապատճառս լինէր (ՀԻՒՆԴ ԼԷ ՅԵ-
ՒԱՒՐ), եւ ոչ կարէր ի տեղւոյն խաղալ: Իբրեւ սկսան
նոքա տիպել զնա, նա թալանայր (ՏՐԷԼ), ոտի զգուռզ
ածէր (ԼԷ ՀԻՒՐ), եւ ոչ կարէր բանիցն տալ պատասխանի
մինչեւ յերեկոյ: Ապա իբրեւ երեկոյ եղեւ, թողին զնա
իչխանքն ի վկայանոցին, եւ գնացին ի քաղաքն, ի վանս
(ՔՈՒԱՔԱՆ) իւրեանց: Եւ սուխեաէան վակէր զդուրս վկա-
յանոցին եւ ի կողմն լինէր յիւրում տեղւոջն: Ցանկար-

ծակի բացան դրունք վկայանոցին եւ եկին կուտեցան
վկայքն. ասպա արկանէին զաթոռս իւրաքանչիւր, եւ յօ-
րինեալ բոլորէին կարգէին ինասել (ԼԸՐ ՀՐՈՒԵԼՎ ԼԸՈՒՒԷՆ):
Եւ գային սուրբքն Սարգիս եւ Թէոդորոս ի գործոյն: Հա-
յեցեալ բազմութեան ժողովոյ վկայից, ասեն ցնոսա. Ո՛ր-
պէս, յոր գործ երթեալ էիք՝ վճարեցէք: Պատասխանի
տուեալ երկոքեան ասէին. Յորժամ ի ձէնջ գնացաք, սպա-
նաք զԹագաւորին ճշմարտութեան զՂազէս: Եւ յայն մեծի
լինէր սուխեաէան մինչեւ ցառաւօտն: Ապա իբրեւ այդ ե-
ղեւ, եկին իչխանքն եւ ասեն ցսուխեաէան. Արի, գնաս-
ցուք առ կայսրն: Նորա պատասխանի տուեալ ասէ. Կայսրն
մեռաւ, արդ մեք առ ի երթիցուք: Եւ բազում վիճումն
լինէր ի մէջ նոցա վասն այսր բանիս, եւ գրաւական եդին
(ՊԷՍ ԲՈՒՆԵԼ) ի մէջ մինչեւ յերիս աւուրս. եւ յետ երից
աւուրց առուգեցաւ զրոյցն, զի մեռեալ էր կայսրն: Բուզ.
Դպր. Դ. 100—103:

Յետ այսորիկ հասին կուտեցան զօրքն Պարսից աւե-
րել զաշխարհն Հայոց: Եւ ժողովէր սպարապետն Վաչէ
զազատախուժս բանակ նախարարակոյտ (ԴԱԽՕՐՔՆԵՐԷՆ
ԺՈՂՈՎՈՅ) զօրացն եւ ելանէր տայր ընդ զօրսն Պարսից
պատերազմ, եւ լինէր անհնարին (ՉԵՉ, ՈՒՈՒՔՒ) կոտորած
յերկոցունց կողմանց, եւ բազում ծախ (ՍՊԱՌՈՒՄ, ԿՈՐՈՒՍ)
մեծամեծ աւազանուն: Անկանէր եւ մեծ սպարապետն
Հայոց Վաչէ ի ճակատուն, եւ լինէր ամենայն աշխարհին
սուգ անհնարին, զի բազում անգամ էր տեսեալ վիրաւո-
ՐԻԼԻՆ տուեալ Հայոց ի ձեռն նորա: Բազում անձկայրեաց
(ՆԵՐՔՈՒՆ ՍՐՏՈՎ) տրտմութեամբ եւ արտասուախառն ողբով
եւ ծանրաթախիծ հոգով սգային զնա թագաւորն Խոսրով
եւ զօրքն ամենայն, զորս մատուցեալ սիմիէր մեծն Վրդա-
նէս եւ ասէր, Մի լացցուք զսոսա, այլ պատուեալ առ
նահատակսն դիցուք (ՏՐՈՊԷՐՈՍՑ ԿԵՐՑՆ ԱՌՈՒՆՔՆԻ), զի ա-
մենայն ոք զսոցա յիշատակ քաջութեանն ամ յամէ ան-
խափան կատարեսցէ:

Սակայն զՎաչէի զօրավարի փոքրիկ մանկիկ մի, զնո-
րուն զորդի, որում անուն էր Արտաւազդ, ի հայրենի բարձ
գահոյն մատուցանէր Թագաւորն (հձբը պաշտօնէն ՀՔ ՊԲ-),
զի որդի վաստակաւորի (էՖԲԳՈՔ) էր եւ ի վաստակաւոր
ազգէ, եւ այլ ոք ոչ գտաւ ճոխ (ըՖԳՀՈՈ) յազգին
յայնմիկ: Իսկ զզօրավարութեան զգործն յանձն առնէր Ար-
շաւիր Կամսարականի, իշխանին Շիրակայ եւ Արշարունե-
եաց գաւառին, եւ Անդովկայ իշխանին Սիւնեաց, զի նոքա
վեհապէտք էին տանն Մամիկոնեան տոհմին: Յետ այսորիկ
փոխեալ լինէր քաջ արանցն, աշխարհաչէնն Խոսրով, եւ
ժողովեալ, աշխար եղեալ (ՈՂՔԱԼ) լացին զնա ամենայն
սահմանք Հայոց մեծաց, եւ տարան թաղեցին զնա առ իւր
նախնիսն յՈՒնի: Յետ սորա փոխեցաւ եւս յաշխարհէ մեծ
քահանայապետն Վրթանէս, եւ ժողովեցան ամենայն աշ-
խարհն Հայոց, եւ մեծաւ պաշտամամբ եւ երդ օր հոգեւո-
րօք, կանթեղօք եւ մոմեղինօք եւ խնկածու հոտովք յու-
զարկէին զնա մինչեւ ի գեղն Թորդան:

Յանցանելն յաշխարհէ Թագաւորին Խոսրովու, Տիրան
որդի նորա առ զԹագաւորութիւնն, եւ ընդ նմին երա-
նելին Յուսիկ յաջորդեաց զտեղի հայրապետացն Հայոց:
Եւ էր սա աւուրբք մանուկ, տիօք առոյգ, բարձր հասա-
կաւ, դեղով երեսաց աքանչելի եւ չքնաղ, սուրբ եւ պայ-
ծառ հոգւով, ամենեւեին ոչինչ զբաղեալ ընդ աստիս (ՈՈ-
պէ, այս աշխարհս), իբրեւ զքաջ սպառազէն Քրիստոսի,
իբրեւ զախոյեան նահատակ ի տղայութեան տիոց ճշգա-
ղիեր (ՔԵՀ ՔՆԼ, ՔԵՀ ԵԼԼԼ) աներեւոյթ թշնամւոյն: Ամէն
առնուլ կամ աչառել մարդկան բնաւ ամենեւեին ոչ դի-
տէր, այլ զքան հոգւոյն սրբոյ սուրբ ածեալ (կՊՔԼ) ընդ
մէջ իւր կրէր: Իսկ Թագաւորն Տիրան եւ այլ մեծամեծ
աւագանին ոչ ինչ ըստ Աստուծոյ կամացն վարս յանձն
առեալ իմաստուն ինչ գնացեալ լինէին (կէ ՀՔՈՈԵՔՆ), վասն
որոյ հանապազ բանիւն Աստուծոյ խոցոտեալ լինէին ի
սուրբ հայրապետէն: Իբրեւ յաւուր միում դիմաց գալ

Թագաւորն Տիրան հանդերձ աւագանւովն մատանել յեկեղե-
ցին, նա (Յուսիկ) ընդդէմ բարբառեալ ասէր. Ձեզ ար-
ժանի, հիմ (ընդԵ՞ը) գաս, մի գար ի ներքս: Վասն որոյ
հրաման տայր Թագաւորն անդէն ի ներքս քարշել զնա յե-
կեղեցւոջն: Եւ բրածեծ եղեալ, ջախջախեալ (կՈՈՔՈՒԼ)
երանելի մանուկն Յուսիկ, կիսամահ կողկոձեալ (ՀԼՀՈՈՒԼ
ՈՈՈՊԼԿ) ընկեցեալ լինէր, զոր բարձեալ պաշտօնէիցն բե-
րին ի գեղն Թորդան, եւ անդ ոչինչ յետ բազում աւուրց
հանդեաւ:

Զկնի թոպամանին լինելոյ (ՀԼՀՈՎ ՈՊՈՈՈՒԼ) երանել-
ւոյն Յուսկան, անառաջնորդ եղեալ իբրեւ զկոյրս մոլորե-
ցան կամակոր ազգ տանն Հայոց, զի ոչ ոք գոյր որ նոցա
մոլեգնութեանն պատկառուկս արկանէր (ՈՂՂՆԵԼ, ՂՊԵԼ):
Նմանեալ լինէին այնմ հօտի խաչանց որ զպահպանութիւն
չանցն պահապանաց ի բաց մերժիցեն, եւ իբրեւանց կա-
մօք գիշ (ՈՐ, ՀԷՐ) գայլոցն մատնեցան: ԶԹագաւորն իբ-
եանց օրինակ չարի առնէին. նովին օրինակաւ ձեւել սկսան
եւ նոյնպէս գործել: Զի ի վաղնջուց (ի սկզբանէ), յոր-
ժամ առին նոքա զանուն քրիստոնէութեան, լոկ իբրեւ
զկրօնս լինն մարդկութեան (մարդկային), եւ ոչ ջերմե-
ռանդն ինչ հաւատովք ընկալան զնա, բայց միայն ի սա-
կաւուց որք զհանգամանս դիտէին Հէլլէն կամ Ասորի
գպրութեան (ՅՈՒՈՒԲՀՆ Կ՚ ԱՈՈՐԲՀՆ ԼԲՊՈՒ ՊԵՂԼՈՒ ԵՀՆ): Իսկ խառնաղանճ բազմութիւն մարդկանն, նախարարաց
եւ չինականաց, եթէ զգայր եւ զգերեվ նատեալ վարդա-
պետաց, ըստ նմանութեան ամպոց, իբրեւ զյորդահեղեղ
ինչ անձրեւաց սաստկութիւնն՝ զվարդապետութիւնն ի վե-
րայ հոսէին, ոչ մի բան եւ ոչ կէս բանի, ոչ գոյն յիշա-
տակ ինչ եւ ոչ նշմարանս ինչ յորոց լսէինն՝ կարէին ու-
նել ի մտի. վասն զի միաք նոցա ընդ անպիտանս եւ
եթէ զբօսեալ էին. զկարեւորացն ոչինչ փոյթ արարեալ՝
զեղերեալ մաչէին յանուդդայս (ՅՈՈՒ ԲՈՒՆԲՐՎՀ) ըստ
չքոտի (ԸՂՀՆ) մտաց հեթանոսութեան, զիւրեանց երգս

առասպելաց զվիպասանութեան սիրեցեալք ի նոսին հանապազորդէին, ի հետ (ապէ-ընէն) եւ ի նախանձ, չարակնութեամբ եւ առելութեամբ ոխութեան զմիմեանս խածատէին եւ նենգէին այր զընկեր (զմիմեանս)։

Իբրեւ ոչ ոք գոյր յորմէ խիթային (ունձել, տալ-ել), եւ ոչ հովիւ կամ առաջնորդ որ կայր գլուխ ժողովրդեանն, մեծամեծք նախարարացն հաւանեցուցին զթագաւորն ածել զծերունի քորեպիսկոպոսն Դանիէլ, զի նատի նա յաթոռն հայրապետական, եւ ածին զնա առ թագաւորն Տիրան։ Իբրեւ մտանէր նա առաջի թագաւորին, անդէն ի ձեռն առնոյր զկշտամբութիւնն։ Մինչդեռ խօսէր նա, հիացեալ զարմացեալ թագաւորն եւ միտ եդեալ լուռ եւ եթ կայր, եւ ապա բորբոքեալ ցասմամբ հրամայ տայր անդէն խեղդամահ առնել զնա։ Մեծամեծք նախարարացն չառ եղին ի մտի արքային (էրա պուն) չառնել ինչ ինեա առնն, այլ նա ոչինչ անսաց նոցա, եւ սպասաւորացն լուեալ զհրաման թագաւորին, ճոպան (ջուան) ի փող եդեալ խեղդամահ արարին զծերունին։ Բուզ. Դպր. Գ. 26—42։

Յայնմ ժամանակի ոչ միայն թշնամիք թշնամեաց, այլ եւ բարեկամք բարեկամաց եւ ընկերք ընկերաց դաւաճանութիւնս սկսան յարուցանել ի մէջ Հայաստան երկրին, եւ ազգի ազգի թշնամութիւնս գործէին, վասն զի անկաւ ի նոսա խռովութիւն եւ ոգի մոլորութեան, զի նախ միմեանս քանդեալ աւերեցան։ Բայց քան զամենեսին աւելի այր մի անօրէն եւ այսամուտ որ ունէր զպատիւ մեծի մարզպետութեան (ներքինապետութիւն), այր ներքինի, չարասիրտ չարախորհուրդ չարագործ, որում Հայն կոչէին։ Սա ընդ ազգս նախարարացն զրգռէր զթագաւորն Տիրան, եւ զրպարտութիւն ի նախարարացն առ քսութեամբ (խօսէ խոսնելով) առանց ճշմարտութ (պանդոյանութէ) կոտորել, եւ խանդարեալ զսէրութիւն թագաւորութեանն։ Մանաւանդ աւելի զերկուս տոհմն զաւազս տայր իւրով չարախօսութեամբ հաներ ընդ սուր (սուբէ անդնել), եւ անուանդ (անէ-

պնդել) առնել միահաղոյն (իւղդվէն), զտոհմն Ռշտունեաց եւ զտոհմն Արծրունեաց. մինչ անգամ եւ զէգան կոտորեցին։ Յայնմ ժամանակի գտանէին ի դահեակս մանկունս երկուս փախստեայս, զՏաճատ որդի Մեհենդակայ Ռշտունւոյ, եւ միւս եւս զՇաւասպ որդի Վահէի Արծրունւոյ, տղայս ամենայն, զորս ածին առաջի թագաւորին, որ իբրեւ տեսանէր զմանկունսն, տայր հրաման հանել փողոտել զնոսա, զի նոքա եւ եթ ճեւո (անդնդ) մնացեալ էին յաղագն։ Անդ դիպեալ Արտաւազդ եւ Վասակ, արք ի Մամիկոնեան տոհմէն, որք էին զօրավարք ամենայն զօրացն Հայոց, եւ յարուցեալ անկան ի վերայ մանկանցն տղայոց, եւ մէն մի (ձյնկէ հոպ) յանցի հարեալ (խօլնո-նը ղընել) ի դուրս գնացին։ Զէն ի վեր առեալ կառուց պատրաստէին ի վերայ այնց մանկանց մեռանել։ Զի թէպէտ եւ մնուցանէին նոքա զորդի արքային զԱրշակ, սակայն զջարեալ (նեղանալ, ղայրանալ) ընդ գործ ժամանակին, թողին զսանն խրեանց, եւ գնացին ի քաց (հեռացան) ի բանակէն արքունի։ Եւ չոքան յաչխարհն իւրեանց յամուրս Տայոց, եւ անդ նստան առ բաղումս ընտանեօք իւրեանց, եւ մնուցանէին զայն մանկունսն, զՇաւասպն եւ զՏաճատ, եւ հետուն նոցա զդաստիս իւրեանց ի կնութեան, ուստի միւսանգամ աղգքն այնոքիկ աւերեցան։ Բուզ. Դ. Դպր. 46—47։

Բայց զևս բարեկամութիւն էր ի մէջ թագաւորին Հայոց եւ Պարսից, այլ անկաւ խռովութիւն արարք միայ անարգաւ որ ոչինչ պակաս քան զդէս էր մոլորութեամբ եւ որոյ անուն Փխակ կոչէր, որ եւ սենեկապետ էր արքային Տիրանայ, աղգաւ Սիւնի։ Սա զհասան գնացեալ էր առ վարազ Շապուհ զոր թողեալ էր սահմանապահ արքային Պարսից յԱտրպատական աշխարհին։

Զայնու ժամանակաւ արքային Տիրանայ ձի մի էր երիւար (պրա յի) զորմէ կարի զարմանային, եւ էր ձին գեղեցկագոյ ճարտուկ ճանճկեն (պէսակ), ի քաջութեամբ, հոյա-

կապ, մեծ եւ բարձր քան զամենայն ձիս, եւ հասեմատ նմա այլ ոչ գտանէր: Սենեկապետն արքային փիսակ մատնեաց զձին Վարազայ, որ խնդրէր յարքայէն զձին Թղթով զոր փիսակին առեալ բերէր արքային Հայոց, եւ արքայն տալ ոչ առնոյր յանձն զձին, այլ զի կասկածէր (կը վախնար) յառնէն, ի խնդիր անկանէր գտանել զնոյն գոյն ձի, եւ երիւար մի նմին նման ճարտուկ ճանճկէն գտեալ, բայց ի մեծութենէն, հանդերձ պատարագօք (ընծայ-) ի ձեռն մոլեկանն փիսակայ առ իշխանն Ատրպատականի առ Վարազ արձակէր: Ասացեալ, ասէ, եթէ այս ինքն է զոր խնդրեցեր, զի առ սէր քո ոչ խնայեաց ի քէն: Իսկ փիսակայ հասեալ առ Վարազ՝ յայտնէր զիրս խնայութեանն: Ա՛ինչափ, ասէ, ի հեռ եւ ի նախանձ, ի չարակնութեան (չ-ակ), ի թշնամութեան, յատելութեան, ի չկամութեան (հակառակ), յերկմտութեան եւ յաներկիւղութեան է առ քեզ եւ առ թագաւորն Պարսից արքայն Հայոց Տիրան, մինչ անգամ վանն կաշուոյ միոջ խնայ արարեալ թագաւոյց, եւ զքեզ ծաղր արար այլ ընդ այլոյ (չկար-ն պես-բէշ չէ) առաքեալ զի զմիտս քո գողասցի (չեղ խաբէ): Եւ ոչ այդ միայն է, ասէ, այլ եւ ի կայսր եւ ի զօրս նորա յուսացեալ խորհի հանել (առնել) զթագաւորութիւնն Պարսից յազգէն Սասանայ, զի ասէ թէ Մեր լեալ է եւ հարցն մերոյ այն տէրութիւն, եւ չեմ ծուլալոց (պիտի չդադրիմ) մինչեւ զնախնի թագաւորութիւնն Պարթեւաց այսրէն (նորէն) առ զաւակ (սերունդ) նոցա յազգ իմ դարձուցանեմ:

Իբրեւ զայս ամենայն լուաւ Վարազ Շապուհ ի կատաղութիւն, ի չնաբերանն փիսակայ, վաղվաղակի նամակ ամբաստանութեան գրէր զարքային Հայոց Ներսեհի արքային Պարսից, եւ առնոյր հրաման ի նմանէ մարթել գտանել ճանապարհս (հնար չը գտնել), մեք ենայիւք (չենք-ով) գայթակղութիւնս դնել՝ որպէս ըմբռնել զարքային Հայոց: Ապա Վարազ արձակէր գեսպան առ արքայն Հայոց, եւ զանձուկ սիրոյ պատճառեալ (սեր և կարօտ ունե-

նալ կեղծելով)՝ համարձակութիւն խնդրէր գալ նմա առնա (որ անոր երթայ): Իբրեւ լուաւ զայս Տիրան արքայ, փութապէս մեծաւ ուրախութեամբ առ ինքն կոչել զնա հրամայէր: Եւ մինչչեւ նա եկեալ էր, խորհէր արքայն ընդ իւր ծառայսն, սպասաւորս իւրոյ սենեկին, եւ ասէ: Արժան է մեզ զայրն որ գայ առ մեզ՝ ընծայեցանել եւ ուրախ առնել որսովք: Բայց մի մեծ ինչ նախճիրս որսոց կոտորեսցուք (շատ անասուն ջարդենք-) առ ի ցոյցս առնելոյ (ցոյց տալու համար), այլ վարկպարապի (ընտիր, վեր է վերոյ) արասցուք վասն չարակնութեան եւ յաչազանաց չարաբարոյ եւ նենգաւոր ազգին Պարսից (Պարսից նախանձոտ-ընտանեք համար):

Ապա եկն եհաս Շապուհ վարազ երիւք հազարօք, յանդիման եղեւ Թագաւորին յերկրին Ասպահունեաց, եւ մեծապէս մեծարեցաւ ի նմանէ: Այն քանք որ վասն որսոյն ի Թագաւորէն ասացան՝ վաղվաղակի յուսնին զօրավարքն Պարսից հասանէին ի բերանոյ չորիւն չոկմագն (բանաբկո-) տիրանենգն տիրապղուժն տերամատնիչն տիրասպանուն փիսակայ, յաչխարհակորոյս առնէ անտի: Այլ իշխանն Պարսից զթշնամութիւնն զոր ունէր ի նենգոյ՝ խորամանկեալ առագաստեալ (ձածկել) բերէր, եւ առներ սպաս (պատրաստութիւն կը «պատրէ) զղաւն կատարել: Եւ ի ժամանակին յայնմիկ այնպէս դիպեցաւ զի զօրավարք Թագաւորին Հայոց էին անդ, այլ սարտուցեալ (պղտոզված երթալ) էին, եւ մեծամեծք ի նախարարացն եւ աւագ տանուտէրքն (ցեղապետ) եւ զօրքն արքունի յիւրաքանչիւր կայանս գադարեալ էին, եւ ոչ էին ճնացեալ առ Թագաւորին ոչ դարեալ էին, բայց միայն սակաւ սպասաւորք՝ դունդ եւ ոչ այրուձի, բայց միայն սակաւ սպասաւորք՝ որսոցն պատրաստութիւն (պատրաստութիւն) եւ ռահվիրայ (ճամբայ բացող, ընկող) մարդկանն եւ խառնաղանջ (պայծառ) խոհանոցի զօրուն, եւ տիկնանն հանդերձ արքայորդին, մանուկն Արշակ: Թէպէտ եւ հասեալ Տիրան արքայ հարուստ (ղարա-ր) դնդաւ եկեալ զզօրավարն Պարսից, զի էին ընդ

նմա սպառազէնք վառեալք արք իբրեւ երեք հազարք, ոչինչ խիթացեալ զդուշաւ (զգուշութեամբ)՝ անկասկած լինէր։ Իբրեւ ոչ բաղում աւուրք ընդ մէջ եղեն (շաբ օբ չանցա՜), ընթրիս առնէր զօրավարն Պարսից, ի հաց հրաւիրեր զարքայն Հայոց։ Իբրեւ ընդ գինիս մտին (երբ էլնէ խոելա՜կան), քաջ արբեալ լինէին թագաւորն եւ որ ընդ նմայն էին, եւ զօրն Պարսից զարանակալ՝ յանպատրաստից յանկարծօրէն ի վերայ հասեալ ըմբռնէին զնոսա յիւրաքանչիւր բազմականի, եւ վահանակալ (վահանով ծածկած) չերտաւորացն (որոնց որ չեռ-ը չէրթ կայ) հասեալ պատէին զթագաւորն Տիրան, եւ կալեալ կապէին զոտս եւ զձեռս նորա ի կապս երկաթիս, զբանակն աւար հարկանէին, եւ զգանձս եւ զտաճարածս, զկին եւ զորդիս թագաւորին զոր գտին ի բանակին՝ խաղացուցին յերկրէն Ապահունեաց։ Իբրեւ եկին հասին ի գիւղ մի որում անուն Դալարիս կոչէին, ասէ Վարազ. Աղէ, տեսէք (բէրէ՛) ածուխս, որով երկաթ չողայուսցուք զի զայս խարեացուք (ծա՛ կէրէվ ալ-ը հանէլ) զարքայիս Հայոց։ Եւ անդէն բերին ածուխս, եւ խարէին զաչս Տիրանայ։ Բուզ. Դպր. Գ. էջ 49–53։

Եւ մարդպետն Հայր էր այր չար եւ ժանտաբարոյ, անօրէն եւ անիրաւ քան զառաջինն Հայր անուն մարդպետս։ Ելանէր նա չարչել ընդ մարդպետութիւն իւր, եւ եկն էջ ի գաւառն Տարօնոյ զիւր գիւղն տեսանել։ Զայնու ժամանակաւ եւ սուրբ կաթողիկոսն Ներսէս չարչէր ընդ իւր ձեռնական իշխանութիւնս (կալա՜ծ), զի հնդեւտասան գաւառ ձեռական իշխանութեան ունէին իբրեւ սեպհական ի բնէ (ա՜ազնո՜ց է վէր) կաթողիկոսք Հայոց։ Ցանկացաւ մարդպետն ելանել ի սուրբ տեղիսն Աշտիշատ։ Կալ յաղօթս, եւ առնուլ ողջոյն ի սրբոյ եպիսկոպոսապետէն Ներսիսէ։ Իբրեւ կացին երկոքեան յաղօթս, եւ տուն ողջոյն, եւ հրաման տայր սուրբ հայրապետն Ներսէս սպասաւորաց իւրոց ճաշ պատրաստել մարդպետին եւ եկելոցն ընդ նմա։ Մինչդեռ նոքա պատրաստէին նմա արժանի աւագօրէն սպաս, նա ելանէր յեկեղեցական կայենէն, յապարանիցն մինչեւ ի վկայարանս սրբոցն, ի մեծ եւ ի գեղեցիկ հրապարակին զերթեւեկս առեալ չորէր։ Տեսանէր զգեղեցկութիւն վայրացն, զնիստ (բէբ) չքեղութեան (չէ՛եղ) բարձրաւանդակ տեղեացն, եւ զնայեացն ի խոնարհ (բէա՛լ ի վար նայո՜ած-ը, բե՛ա-ը) զի կարի վայելուչ էր, եւ չարակնեաց (նախանձոտ՜) Ապա եմուտ բազմեցաւ յուտել եւ յըմպել։ Յորժամ արբեցաւ սխալակեցաւ (ջինովնի՜կ, ութ ըլլա՜լ), սկսաւ ներքինին խօսել բանս հպարտս եւ ամբարտաւանս յարքելեաց (ջինովնիկնե՜ն ա՜պէնը), դներ բղնամանս (կը՜նախոտէր) Տրդատայ արքայի, աղգի եւ տակի (ցեղ) եւ տոհմի Արշակունեաց թագաւորացն Հայոց։ Զիմբրդ, ասէ, զայսպիսի տեղիս կամանցա հանդերձ (ինչո՜ն պես ջինովնիկ հագնող) մարդկան տուեալ է, եւ ոչ արանց։ Եւ զսուրբ տեղեօքն քամահեալ արհամարհէր, եւ ասէր. Զայս տեղիս ի բաց քակեմք, զի աստ պարտ է չինել զապարանս արքունի։ Եթէ ես Հայր մարդպետ կենդանի իցեմ եւ առ թագաւորն հասից, որ ինչ աստ իցէ՝ զայն ի բաց վտխեցից, եւ զորս իցեմն աստէն՝ զնոսա հանից եւ զտեղիս սենեակ արքունի կազմեցից։ Իսկ սուրբ եպիսկոպոսապետն յորժամ լսէր զայս, ասէ. « Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս որ պատուիրեաց մի ամենեւին յայլոյ ինչ դնել կամ ցանկալ՝ ընտրեաց զայս տեղի դնել զանուն իւր աստ. իսկ որ ժլատեալ ի նորա նուէրսն քեզնեն աչս՝ մի հասցեն որում ցանկանն »։ Ապա գնայր մարդպետն Հայր ի սուրբ տեղեացն, եւ էջ յամին գետոյն հոսանացն Եփրատու, ի հովիտս թանձրախոտուն անտառին, ի գետախառնուկն երկուց գետոց, ի թաւուտն խարձից (խոշ, անտառ) մանկեաց (վայրէ ապրը), յորում տեղւոջ ի հնումն էր չինեալ քաղաք Սանատրուկ արքայի։ Իբրեւ եկն եհաս մարդպետն յայն տեղի, մտանեցաւ նա ի ձեռս առն միոյ որում անուն Շաւասպ կոչէր, մնացորդ աղգին Արծրունեաց։ Մինչդեռ նստէր Հայր ի կառն եւ երթայր

զճանապարհն, եկն Շաւասպ, սկսաւ պատմել մարդպետին
սուտ ի քմաց իւրոց, եւ ասէ. Արջ մի մեծ սպիտակ իբ-
րեւ զձիւն: Եւ հրապուրեալ զմարդպետն իջանել ի կա-
ռաց անտի եւ հեծանել ի նժոյգի, եւ մեռեալ պառակեին
մայրեացն (անդառնն ձեզ որ ընելոյ սկսան): Իբրեւ ընդ
թաւուման անկանէին, զվնի եղեալ (եղեալ կենալ) սակաւ
մի Շաւասպն, յետսագոյն մնացեալ (եղեալ ծալ), յետոյ
յառաջ (եղեալն դեպ առաջ) նետիւ հարկանէր զմէջ ներ-
քինոյն Հայրի, եւ անդէն թափ հաներ (ձեռ կողքն ձգե-
կողջ անցոնել) զնեան: Անդ յերկիր անկեալ սատակեցաւ
մարդպետն: Եւ առնն Աստուծոյ սասցեալքն հուպ ընդ
հուպ (շուտով) կատարեցան, զի առնելոյն բան ի գեհեն
ոչ անկանէր առնն Աստուծոյ (Բուզ. Դպր. Դ. 113—115:

Ձայնու ժամանակաւ էր դուստր մի գեղեցիկ Անդով-
կայ նահապետին Սիւնեաց, եւ գնէր եղբօրորդի արքային
Էառ զնա ի կնութիւն: Առ համբաւ գեղեցկութեան կնոջն
հօրեղբօրորդին գնելոյ Տիրիթ տրփեալ (ցանկալ) անկանէր
ի դաղտագողօնս, մինչ զի զնոսն իւր տեսանել կարասցէ
(ձաձուկ եղեւ էր նէ հաբսը պեռնելը): Եւ յորժամ եհաս
որում ցանկալն (երբ բաղձանքն հասաւ), այնու հնարս
խնդրէր կորտեան առն կնոջն, ո գիտէ՝ զնոյն նորա նմա
հնար լեցի յափշտակել զնա: Ապա ի հնարս նենդութեան
մտեալ (նենգութեան բռնեցեալ) քոխս առութեան զգնելոյն
առ թագաւորն Արչակ մատուցանէր (առաջ խօսք կը խօսէր
ընչաւորքն իրեն գնելին պէս): Գնել, ասէր, թագաւորել
կամի եւ զքեզ սպանանել: Ամենայն մեծամեծք սիրեն
զգնել, եւ ամենայն աշխարհս նախարարք կամին զտէ-
րութիւն նորա ի վերայ իւրեանց առաւել քան զքո: Արդ,
գիտա եւ տես, արքայ, զինչ գործեսցես, զիարդ մար-
թասցիս (կռիւ տալ) առլոյ (պաշել): Ոխացեալ թագաւորն
ընդ պատանեկին գնելոյ, նիւթէր նենգութիւն (նենգու-
թիւն կը խորհէր, կը պարբաստէր) բազում ժամանակս: Ապա
զնաւասարդաց ժամանակօքն առնէր խորհուրդ թագաւորն

Արչակ կոչել առ ինքն զպատանեակն գնել եւ սպանա-
նել: Առաքէր զՎարդան, զեղբայր սպարապետին, զնա-
հապետ Մամիկոնեան տոհմին պատրանօք եւ հրապուրա-
նօք ածել զնա մինչեւ ի տեղի մահուն: Եւ էր բանակ թա-
գաւորին ի Շահապիվանի, ի բուն բանակի տեղիս Արչա-
կունեաց: Երթեալ Վարդանայ մեծաւ ուխտիւ եւ բա-
զում պատրանօք հաւանեցուցանէր զպատանեակն գնել
հանդերձ հինաւն երթալ ի բանակն արքունի, եւ իբրեւ
այն թէ ի մեծարանս ինչ զնա կոչիցէ թագաւորն՝ բազում
խնդանօք տարեալ հասուցանէր ի բանակն: Ոչ կասկեցաւ,
ասէ, թագաւորն Արչակ զտօնս նաւասարդայ առանց քո
անցուցանել, վասն զի եհաս ի վերայ (մօտաւ) զի զուր
առէր զքեզ որ ի նմանէն մեծ սիրոյ արժանի ես: Եւ յայնմ
աւուր տօն դիսակեցաւ յիշատակի մեծին Յովհաննու որ ի
Գրիգորէ եւ ի Տրդատայ յաւանին Բագաւանի կարգեալ էր:
Եւ յայնմ դիշերի ցայգազաչտօն (ընդհանուր պաշտօն) մեծ
եղեւ ի բանակին առ կաթողիկոսին:

Իբրեւ առաւօտն ծագեաց, հասանէր վաշտն (գունդ)
գնելոյ ի բանակն արքունի. եւ մինչ գնէն արքունական
բանակին լինէր միջամուխ, ազդ լինէր թագաւորին եկն
(գալուստը) նորա, եւ անդէն յարքունուստ հասանէին բա-
զում սպասաւորք վառեալք, սուսերաւորք, նիզակաւորք,
վաղրաւորք (վազք, կռիւ ընել), սակրաւորք (սակը, պատը),
սունաւորք, (սունկ, սիւնակ) եւ սպարակիր (վահանաւոր)
հետեւակք, որք բուռն հարեալ ընկենուին յերիւարէ զպա-
տանեակն գնէլ, եւ ձեռս յետս կապէին զնա, եւ առեալ
զնային ի տեղի կառավարելոյն (բևեռման պետը): Եւ քանզի
կին նորա եկեալ էր ընդ նմա ժամուաւ (ձանուա, նախընթաց-
ման) եւ ի նմին վաշտու էր ընդ առն իւրում, իբրեւ տե-
սանէր թէ կալան զայր իւր եւ կապեցին, վաղվաղակի
ընթացաւ յեկեղեցականսն ուր առաւօտին աղօթքն մատա-
չէին, եւ անդ էր ներսէս մեծ եպիսկոպոսապետն: Հաս-
եալ կինն առ եպիսկոպոսապետն գոյժ արկոներ նմա գի-

րոյ առնցն տարապարտ կորուստն (էբ էբկանը անէրաս ահա-աան պեռաբ ըաբը կաբաբ)։ Ձկէր (կը պաբաբ) մեծամարն, վաղ հասիր, ասէ, զամուսինն իմ առանց ինձասու (յանդանէ) խողխողեն։ Մեծին Ներսիսի խափանեալ (քաբբեցնել) զպաշտօնն, ընթանայր ի խորանն արքունի։ Իսկ Թագաւորն իբրեւ տեսանէր զմեծ քահանայապետն, դիտացեալ զբարեխօսութիւն հանդերձելոյն վասն առնն մահուանն, զիւր սամոյրն զդլխովին ածեալ (սահաբը ընբենը էաղենվ), զդէմս երեսացն ծածկէր, քնոյ պատճառ եղեալ (էնանալ յենանաղվ) զի զնորա բանն մի լուիցէ։ Իսկ սուրբն Ներսէս մատուցեալ բուռն հարկանէր զԹագաւորէն, եւ խօսէր ընդ նմա բազում ինչ։ Բայց Թագաւորն սալացեալ (էաբացնալ) ոչ ինչ լսէր եւ ոչ կամէր առնել բանիցն պատասխանի, այլ ընկողմնեալ պատեալ ծածկեալ կայր ի գահոյսն (գահաւորակ, վբան նոռելաբ և պահկեաբ)։ Մինչդեռ եպիսկոպոսապետն բանս ողորոյ (սբոպաբբէ խօսէնը) ընդ Թագաւորին խօսէր, դայր արտաքուստ դահճապետն Երազմակ, մտանէր ի խորանն արքունի, սկսանէր պատմել։ Ի գլուխ հանել, կատարեցի, ասէ, զհրամանն արքունի. առի գնացի զԳնել, տարայ մինչեւ յորմ Սիւսին, սպանի վնա եւ անդէն Թաղեցի։ +

Ցայնժամ խօսել սկսանէր սուրբն Ներսէս եւ ասէր ցԹագաւորն. Փոխանակ զի խոցեր դու զականջս քո եւ կաիուցեր զլսելիս զի մի լուիցես զօգտակարս, այլ զդատանաց բարս առեալ սկսար լինել մարդախանձ (մաբբաս աբնան ֆաֆտող), եւ փոխանակ զի զդործս Կայենի դատիցեր, զանէծան Կայենի զդեցջիր. անկջիր կենդանուդն ի Թագաւորութենէդ քումմէ, եւ չարչարեսցիս առաւել քան զՏիրան զնայն քո, եւ դառն մահուամբ զկնանս քո վճարեսջիր։ Եւ էր արդարեւ տարեալ դահճապետին զպատանեակն Գնել ի սարակ (ընէէ) լերինն, մօտ յորմածս արգելոցացն որոյն երեոց (սբոի կենդանիներուն պատճ էրջապատաած տեղէն մօտ), ընդդէմ մրատատանին (մբոենի-

նէրաս պաբաէղէն), յանդիման քանակեաեղն (քանակեցող, քանակի տեղ) եւ անդէն կառափեալ (կատափել, ընկատել)։

Ապա հրաման տայր Թագաւորն զի ամենայն մարդիկն որ էին ի բանակին՝ առհասարակ երթիցեն դիցեն աղնար (ոդբ) կոծոյ եւ լացցեն զԳնէլ սեպուհն Արշակունի. եւ ինքն Թագաւորն երթեալ նստէր առ դին եւ լայր։ Իսկ կինն սպանելոյն, փառանձեմ, զհանդերձն պատառեալ, զդէսս արձակեալ, ձայն արկանելով ճչէր, յողբս արտասուաց, աղիողորմ գուժիւք առհասարակ զամենեսեան լացուցանէր։ Եւ Թագաւորն Արշակ ի լալիսն (կոձէն ապինը) տեսեալ զկին սպանելոյն տուփեր (ցանկալ) եւ ակն դնէր առնուլ զնա իւր կնութեան։ Իսկ Տիրիթ որ յառաջագոյն հարեալ (աէբահարբաձ) էր ի կնոջն յայնմիկ, պատգամ յղէր առ նա, ասէ. Մի կարի զանձն քո աչխատ առներ այդչափ (այսչափ չափալանց զ յոճնէբ), եւ սիրեցի զքեզ եւ մատնեցի զայր քո ի մահ զի զքեզ առից ինձ կնութեան։ Մինչդեռ զկոծ մոլութեանն զդխակամբն ջայլէին (էբբ դեռ ռեհելէն վբայ այս այմաբական լացը կ'ելլաբ), զայսպիսի պատգամս առաքէր Տիրիթն։

Իբրեւ իրքն հատարձակ յայտնեցան, ձայնարկուքն (լալհաններըը) ի ձայն ողբոյն սկսան նուագել զիրս տրփանացն (աէբահարբաբհեան) Տիրիթայ, զակն դնելն, զքաջութիւնն, զհնարս մահու նիւթել (զանի ռեհցնել պալաբ զիշց ֆնարհելը) եւ զսպանումն. զայս ամենայն ձայնիւք մրմնջոցն ի վերայ սպանելոյն ի մէջ կոծոյն բարբառէին գեղգեղեալ խանդաղատութեամբ (ֆոբվալէ եղանակով երգելով կ'ըսէին այս քառերը ռեհելէն վբայ)։ Զայս իբրեւ լուաւ Թագաւորն Արշակ եւ եհաս ի վերայ իրացն (պեղկայաս քաղին), զարմացեալ լինէր. արմանայր, ընդարմանայր (ապղելվ ճաց), սարջացեալ (ղղջելվ, ցաւելվ) ի միտ առնոյր զիրն։ Ապա խօսել սկսանէր Թագաւորն, ծաղ զծաղի հարեալ մեծաւ զղջմամբ ընդ իրսն զոր գործեաց, ասէ. «Վաղ զի ի կնոջն գնելոյ անարժան սիրով հարաւ Տիրիթ, նիւթեաց քաւ-

թիւն, եւ զմեզ եւս արդար արեանն չաղախեաց զուր եւ տարապարտ»։ Իբրեւ այսպէս հասանէր թագաւորն յիրացն հաստատութեան վերայ (էջէ պապէս հոգոպ կէրպով պէղէկայս), եւ ճչդրտէր (պոռէլ) զիրան, խվխվեալ անապար առ ժամանակ մի (ժամանակ մը լռեց)։ Իբրեւ աւուրք հարուստ (շատ) անցին ի վերայ իրացն գործելոց, պատգամ յղէր Տիրիթն առ թագաւորն. «Կամ լիցի (հածէ), ասէ, քեզ արքայի, զի հրաման տացես, զփառանձեամ կին գնելոյ Թող առից լինձ կնութեան»։ Զայս լուեալ արքային, ասէ. «Արդ հաստատ գիտեմ եթէ զոր լուայն ստոյգ է». եւ խորհէր սպանանել զՏիրիթ։

✗ Յետ այսորիկ էառ իւր Արշակ զկին սպանելոյն զփառանձեամ. եւ որչափ սիրէր արքայն Արշակ զկինն, նոյնչափ ատեաց կինն զարքայն, ասելով թէ Թաւ է մարմնով եւ Թուխ է գունով։ Իբրեւ կինն ինա ոչ յանկոյց զմիտս իւր (էնկոզիւեցաւ անոր), առաքեաց Արշակ յերկիրն Ցուներաց, եւ խնդրեաց էած անտի կին ի կայսերական տոհմէն, անուն նորա Ողոմպի. եւ ուժգին սիրով սիրեաց զնա, եւ նախանձուկս արկանէր նովաւ առաջին կնոջն (նախանձը ջրժաւել), եւ կինն փառանձեամ ոխացաւ ընդ Ողոմպիին եւ խնդրէր սպանանել զնա։ Բայց ծնաւ փառանձեամ թագաւորին ուստր մի, եւ կոչեցին զանուն նորա Պապ, եւ անուցին զնա եւ ի չափ հասուցին։ Եւ իբրեւ ջրթափեաց նա եւ եղեւ հուժկու (էջէ չափահաս եղաւ), ետուն զնա պատանդ ի դուռն կայսեր։ Իսկ փառանձեամն մեծաւ նախանձու եւ ոխութեամբ գնայր (էէ վազիւէր) ընդ Ողոմպիայ եւ խնդրէր սպանանել զնա դեղովք (նայն)։ Իբրեւ ոչինչ հնարս մեքենայիցն (հնչոց) կարէր դառնել, վասն զի անձին իւրում զդոյշ կայր Ողոմպին, մանաւանդ ի կերակրոց եւ յըմպելեաց, զի զիւրոց նաժշտացն կերակուրս արարեալ եւ զնոցին պարգեալ (տալէ, ղրկէ) զդինի ճաշակէր, ապա զերէց ոմն Մրջիւնիկ անուն ի բանի արկանէր (խօսէը հէկ կընէր) փառանձեամն անօրէն։ Ընդ ատեր-

նական ընդ սուրբ ընդ աստուածական մարմինն, ընդ հացն օրհնաց (հաղորդութեան հացը) խառնէր զդեղն սատակման երէցն Մրջիւնիկ, եւ տուեալ զայն յեկեղեցւոջ Ողոմպեայ տիկնոջն, սպանանէր զնա։ Բուզ. Գ. Դպր. 116—123։

Յայնմ ժամանակի կոչէր առ ինքն Շապուհ արքայն Պարսից զթագաւորն Հայոց զԱրշակ, որ մեծարեցաւ ի նմանէ բազում պատուով եւ մեծաւ փառօք, եւ իբրեւ զեղբայր, որպէս զորդի գրգեալ եղեւ (սէրտեցաւ, ֆայֆայուեցաւ) ի նմանէ։ Երկոքին թագաւորքն ի միասին ի միում տախտի (ֆառ) դահուն բազմէին՝ միագոյն միանչան համահանդերձ զարդու։ Ապա եղեւ դէպ օր մի յաւուրց, եկն եւուստա թագաւորն Հայոց Արշակ չրջել զասպաստանաւ միով (ասպասպան, պլոս) զարքային Պարսից. իսկ ազխոռատեան արքային Պարսից նստէր ի ներքս ի տան ասպաստանին։ Իբրեւ տեսանէր զթագաւորն Հայոց, ոչ ինչ առ լաւս կալեալ մեծարեաց զնա, եւ ոչ ինչ շուրս դնէր ընդ նմա (պոռէ չըտա անոր), այլ անարգանս եւս դնէր թշնամանաց, ասելով ի Պարսկերէն լեզու. «Այծից Հայոց արքայ, եկ նիստ ի խրճան (խուչն, փէֆէ) խոտոյ վերայ»։ Զայս բանս իբրեւ լսեր սպարապետն Հայոց, որում Վասակն կոչէր, ի Մամիկոնեան տոհմէն, մեծաւ սրտմտութեամբ բարկանայր, եւ ի վեր առեալ զսուսերն զոր ընդ մէջն ունէր, հարեալ անդէն ի տեղւոջն զախոռատեան արքային Պարսից զվխատէր ի ներքս յասպաստանի անդ, զի ոչ կարաց լսել եւ ժոյժ ունել (համբերել) զիւրոյ թագաւորին զանարգանս. զիւր մահն առաջի եդեալ (աչէը առնել) լաւ հաչուեր մեռանիլ քան զտեսանն իւրոյ լսել զվատթարութեան թշնամանս։ Իսկ թագաւորն Պարսից յորժամ զայս լսէր, բազում չնորհս ունէր (շնորհակալ ըլլալ) զօրավարին Վասակայ, ընդ վայելատրութիւն նորա զարմացեալ եւ ընդ բազում աներկիւղութիւնն, եւ բազում պարգեւաց եւ պատուոյ արժանի առնէր՝ զքաջութիւնն եւ զտիրասիրութիւն գովեալ։

Մինչդեռ անդէն առ արքային Պարսից էր Թագաւորն Հայոց Արշակ, եւ մեծ սէր էր ի մէջ նոցա, երկեաւ Շապուհ եթէ դուցէ առեսցէ սիրոյ նորա Արշակ եւ լիցի միաբան ընդ կայսերն Յունաց, եւ կամ կողոպակ ինչ լիցի (ղարու-է) ի նմանէ. վասն այսորիկ երդումն պահանջէր ի նմանէ· «Հաւանեաց, ասէ, եւ երդումբ լինիմ յօրէնս քո զի մի առեսցես լինիմ»: Իբրեւ կարի բռնադատեցաւ Արշակ արքայ եւ ի նենգ անկաւ, եւուն հրաման ածել զերիցունս եկեղեցւոյն Տիբրոնի, եւ բերին զաւետարանն սուրբ, եւ տայր արքային Պարսից արքային Հայոց Արշակայ երդնուլ յաստուածեան աւետարանն, զի կացցէ յուխտի (ուխտ, գալչուի, գաբաուրդ) նորա, եւ պահեսցէ զդաշինն: Եւ վասն զի պատգամաւոր (ելչուդ) իրացս այսոցիկ էր տանուտէրն Մամիկոնեան տոհմին Վարդան, մեծապէս արքային Շապուհ յակն առեալ (պէրէլ) սիրէր զնա: Իսկ եղբայրն Վարդանայ Վասակ զօրավար Հայոց, ճախանճ բերեր (նախանձել) ընդ երիցու եղբօրն իւրում: Բուզ. Դպր. Դ. 124—126:

Ցետ այսորիկ Մերուժան վատանչան զրգռէր զթագաւորն Պարսից զՇապուհ ի վերայ Թագաւորին Արշակայ: Զօրաժողով լինէր Շապուհ, լրտեսս արձակէր դիտել զարքայն Հայոց, որ զդուշացեալ կայր հանդերձ իւրովքն յԱտրպատական աշխարհին: Մինչդեռ անդ սպասէր Արշակ զօրացն Պարսից, նոցա առաջնորդ կալեալ զՄերուժան, ընդ այլ կողմն ասպատակ յաշխարհն Հայոց առնէին: Զբազում տեղիս այրեացաւեր առնէին (այրել-ը-եբել), եւ զանթիւ մարդիկ արկանէին ի սուր սուսերի իւրեանց, զկանայս եւ զմանկտի հանէին ընդ ցից սայլից, զկէս զոր ի ներքոյ կամացն (կամ, ցուբէն կոնելը-այլ) արկեալ կառուին: Զարանց բազմութիւնս տային ի կոխումն փղաց, եւ զառաջս բուոյ (ռնիւ-) զմատաղ մանկտի ի գերութիւն վարէին, եւ զբազում ամուրս քանդէին, եւ զբերդս աւերէին զամուրս: Առին աւերեցին զմեծ քաղաքն Տիգրա-

նակերտ, որ էր ի գաւառին Աղձնեաց, յիշխանութեան բդեչխին, եւ քառասուն հազար երդ ի գերութիւն խաղացուցին, եւ ինքեանք ի ծուխս մեծ արչաւեցին: Անդ էին բերդք՝ զոր առին, եւ էր՝ զոր ոչ կարացին առնուլ (քեբրդեբէն ոմանդ առին, ոմանդ չկրցան առնել): Եւ գային պահ արկանէին (պաշարել) շուրջ զԱնգեղ բերդսն, զի անդ էին բազում Հայոց Թագաւորացն գերեզմանք չիրմայ, բազում գանձք մեծերեալ կային ի հնոց ժամանակաց հետէ: Ապա իբրեւ ոչ կարէին առնուլ զնա վասն ամրութեան տեղւոյն, Թողուին եւ գնային: Զբազում բերդօք զանց առնէին, զի ոչ կարէին մարտնչել ընդ ամուրսն. բայց միայն մատնեցաւ ի ձեռս նոցա ամուր բերդն Անի ի Դարանաղեաց գաւառին, զի չարադործն Մերուժան հնարաւորութեամբ մեքենայեր ամուր բերդին այնմիկ (խաբեբաներ-ը-եմբ առաք): Ելանէին ի վեր եւ կործանէին զպատրիպ նորա, եւ իջուցանէին անթիւ զանձս ի բերդէն: Եւ բանային զդերեզմանս զառաջին Թագաւորացն Հայոց, զարանց քաջաց Արշակունեաց, եւ խաղացուցանէին ի գերութիւն զոսկերս նոցա, բայց միայն զդերեզման չիրմին Սանատրկոյ արքային ոչ կարացին բանալ վասն անհնդեգ (չաբ ինչ) սկայագործ հաստաչինած ճարտարագործ արաբածոյն (չինաց-ի): Ապա գնացեալ անտի ասպատակս կապէին ընդ կողմանս Բասենոյ, կամէին ի թիկանց կուսէ անկանիլ հասանել ի վերայ զօրաց Թագաւորին Հայոց:

Մինչդեռ այս ամենայն լինէր, դուժիկան հասանէր առ Թագաւորն Արշակ, եւ ասեն նմա. Դու աւադիկ առաջոյ ասպատս թշնամեացն, նոտիս յԱտրպատական, իսկ թշնամիքն զթիկամբ անկեալ (եթե-է կողքն) կոտորեցին զաշխարհս, եւ արդ զէմ եղեալ գան ի վերայ քո: Իբրեւ զայս լսէին Թագաւորն Հայոց եւ զօրավար նորին Վասակ, հանդէս առնէին զօրաց իւրեանց, եւ գնան ի ժամանակին անդ ընդ ձեռամբ զօրավարին Վասակայ արք գործոյ (գործ-ծոնեայ մարդիկ) իբրեւ վաթսուն հազար (վաթսուն հազարի

ղէ), ընտիրք եւ պատերազմողք, միամիտք եւ միասիրտք ի մարտնչել վոխանակ քնակ (քուն) տերանց իւրեանց Արշակունեաց։ Նոքօք հանդերձ դարձեալ ընդ կրունկ (եպ ջառնալով) գայր հասանէր վասակ ի միջնաշխարհն Հայոց, գտանէր զզօրն Պարսից զի հասեալ մածեալ էին (պոյծաոոած) բազմութեամբ եւ բանակեալ զղաւառաւն Արաբատեան։ Անկանէին զօրքն Հայոց ի վերայ բանակին Պարսից ի գիշերի յեղակարծումն ժամանակի (էկրձոոած ոոպեն), եւ անդէն առ հասարակ ընդ սուր հանէին զնոսա, բայց միայն թագաւորն միակի ճողոպրեալ (ոեկ յէով ողոպեվ) մազապուր (հոպե) փախչէր։ Բուզ. Դպր. Դ 141—143։

Ջերեսուն եւ զչորս ամ եւ պատերազմ երկիրս Հայոց ընդ թագաւորին Պարսից, եւ յետ այնորիկ ճանճրացան լքան երկոքին կողմանքն։ Եւ սկսան սորսորել գնալ (ոեկեկ ոեկեկ ոեկել) ի բանակին Հայոց մեծամեծ աւագանին, եւ թողին զիւրեանց արքայն Արշակ։ Բդեաշխն Աղձնեաց, եւ Նորշիրական բդեաշխն եւ բդեաշխն Գուգարաց միահաղոյն (ոանձամայն) ապստամբեցին ի թագաւորէն Հայոց. յետս եկաց ինանէ (ոպոոոմբեցաա) եւ ամուր աշխարհն Մարաց, եւ զձնեցաւ (նաաոոոցաա) թագաւորութիւնն մեծապէս։

Ցետ այսորիկ առաքեաց առ Արշակ թագաւորն Պարսից եւ ասէ. «եթէ հաճ եմք (հաշո, էէվ) ես եւ դու ընդ միմեանս, եկ առ իս»։ Եւ ամենայն մարդիկ երկրին Հայոց բռնագբօսեցին (ջջր էնդէ) զիւրեանց թագաւորն զԱրշակ, եւ շտապեցին (ֆօոնացնել) դի յարիցէ գնասցէ յանդիման լինել թագաւորին Պարսից։ Յարեաւ թագաւորն Հայոց, առ ընդ իւր զզօրավարն Հայոց զվասակ իւր, խաղաց գնաց յերկրէն Հայոց յերկիրն Պարսից առ Շապուհ։ Իբրեւ հասին գնոսա Շապուհ, հան պահել զերկուսեանն արձակ (առանց կապանաց) ի մէջ ազատագունդ փուշփոխան (ընկնապահ) զօրացն։ Ապա յետ աւուրց լինչ հրաման տայր

Շապուհ բերել զդիայս եւ արկանել ի պարանոցն Արշակայ եւ յոտս եւ ի ձեռս նորա, եւ խաղացուցանել (պոնել) յԱնուշ բերդն։ Ի վաղիւ անդր եւ հրաման Շապուհ արքայ ածել զառաջեաւ իւր զվասակ զսպարապետն Հայոց, սկսաւ պատուհասել (յանդիմանել) զնա։ Եւ զի էր վասակ անձամբ (ոոչնով) փոքրիկ, ասէ ցնա Շապուհ. «Աղուէս, դու էիր խանգարիչ որ այսչափ աշխատ արարեր զմեզ. դու ես այն որ կոտորեցեր զԱրիս այսչափ ամս, եւ զի գործես, զմահ աղուեսու սպանից զքեզ»։ Իսկ վասակ տուեալ պատասխանի ասէ. «Այժմ քո տեսեալ զիս անձամբ փոքրիկ, ոչ առեր զչափ մեծութեան իմոյ (չճանչցար էմ ոեծուքէնես)։ ցայժմ ես քեզ առուծ էի, եւ արդ աղուէս։ Բայց մինչ ես վասակն էի, ես սկայ էի. մի ոտնս ի միոյ լերին կայր, եւ միւս ոտնս իմ ի միոյ լերին կայր. յորժամ յաջ ոտնս յենուի, զաջ լեառն ընդ գետին տանիմ տանիի (քէոնէն հաոոոոր կ'ընէէ), յորժամ ի ձախ ոտնս յենուի, զձախ լեառն ընդ գետին տանէի»։ Ապա հարցանէր թագաւորն Պարսից Շապուհ եւ ասէ. «Աղէ, ասէր ինձ զիտել, ոյք են լերինքն այնոքիկ զորս դուն ընդ ոնջ (յոոոկ) տանիէիր»։ Եւ ասէ վասակ, «Լերինքն երկուք, մի դու էիր, եւ մի թագաւորն Յունաց։ Մինչ տուեալ էր ինձ Աստուծոյ, զքեզ ընդ գետին տանէի եւ զթագաւորն Յունաց. մինչդեռ օրհնութիւն հօրն մերոյ Ներսէսի հանգուցեալ էր ի վերայ մեր, եւ Աստուծոյ զմեզ ի ձեռանէ չէր թողեալ, պիտացաք տալ քեզ խրատ, մինչեւ մեզէն աչօք բացօք անկաք ի խորխորատ։ Արդ, զինչ եւ կամիս արա»։ Ապա եւ հրաման թագաւորն Պարսից մորթել (ոորնը հանել) զզօրավարն Հայոց վասակ, եւ զմորթն հանել եւ ընտել խոտով։ Բուզ. Դ. Դպր. 159—169։

Իբրեւ չոքան տարան յերկիրն Պարսից զամենայն գերութիւն Հայոց, զՁուխթ երէց Արտաշատ քաղաքի ունէին կապանօք առաջի թագաւորին Պարսից Շապհոյ։ Եւ նայէր թագաւորն Պարսից եւ տեսանէր զերէցն Ձուխթ այր բարձր

եւ անձնեայ եւ ի տիոց մանուկ, եւ հեր գլխոյն ալեւորեալ (ճերմկած) էին, այլ մօրուքն տակաւին սեաւ եւս կային։ Ապա յորժամ զառաջինն խօսել սկսաւ Շապուհ, ասէ. «Տեսանէք զառնդ զայդորիկ գչարութիւն, քանզի յայտ է, եւ ի հերաց այսի երեւի թէ կախարդ է, զի հերքն սպիտակ են եւ մօրուքն սեաւ»։ Իսկ երիցսն տուեալ պատասխանի ասէ. «Գեղ զի պէտ էցէ, զինչ կամիս խօսել խօսեաց. այլ վասն այդորիկ գիտեա, զի յիրաւունս (էրաւոմբ) սպիտակացեալ են նախ հերքս. քանզի բազում աւուրբք երեց են. գոնեա հնգետասան ամօք քան զմօրուս նախաբոյս են»։ Իբրեւ զայս ասաց, զայրացան վերակացուք սպանողութեանն, եւ տապնապաւ (ֆոբով) ի տեղի մահուն հասուցանէին։ Իսկ նա մեծաւ խնդութեամբ կարկառեալ զպարանոցն վճարէր (ռնոաս) ի սուսերէն։ Բուզ. Դ. Դպր. 174։

Եւ Մուշեղ լինէր սպարապետ Հայոց փոխանակ Վասակայ հօր իւրոյ, կարզէր յօրինէր զամենայն գունդս Հայոց զօրացն արս ընտիրս միամիտս միականս իբրեւ քառասուն հազար, եւ կազմեաց զնոսա ձիով եւ թոչակաւ եւ զինու։ Հասանէր անկանէր ի վերայ զօրուն Պարսից, զամենայն կարաւան բանակին առ հասարակ ընդ սուր հանէր, եւ զբազումս յաւագանւոյն Պարսից ձերբակալս առնէր, եւ առնոյր զգանձս Թագաւորին Պարսից յաւարի, եւ ըմբռնէր զտիկնանց տիկնին հանդերձ այլովք կանամբք։ Արս իբրեւ վեց հարիւր հրամայէր մորթել զօրավարն Հայոց Մուշեղ եւ ընուլ խոտով, եւ տայր քերել առ Պապ արքայն Հայոց։ Առնէր զայս ի վրէժս հօրն իւրոյ Վասակայ։ Բայց զկանայս Շապհոյ Թագաւորին Պարսից ոչ ումեք Թոյլ տայր Մուշեղ զօրավարն Հայոց անարգել, այլ ժանուարս (ընդընդբովն) տայր նոցա կազմել ամենեցուն, եւ հանեալ արձակէր զամենեսեան զհետ առն նոցա։ Իսկ Թագաւորն Պարսից զարմացեալ ընդ բարերարութիւնն Մուշեղի, զի ոչ արար լինչ նմա չաղագս կանանցն Թշնամանս,

եւ էր ի ժամանակին յայնմիկ երիվար Մուշեղի, ճերմակ ձի մի։ Իսկ Թագաւորն Պարսից Շապուհ յորժամ առնոյր գինի ի սատուռնան ըմպել, իբրեւ խրախութիւնս առնէր զօրաց իւրոց, ասէր. «Ձերմակաձին գինի արբցէ»։ Եւ ետ նկարել ի տաշտի (ֆաս) զպատկեր Մուշեղայ ճերմակաւն, եւ ի ժամ ուրախութեան իւրոյ գինէր զտաշտն առաջի իւր, եւ յիշէր հանապազ զնոյն բանս ասելով. «Ձերմակաձին գինի արբցէ»։ Բուզ. Ե. Դար. 189—190։

Ցետ այսորիկ Թագաւորն Պարսից զօրաժողով լինէր ամենայն ուժով իւրով, եւ զօրավարն Հայոց Մուշեղ ժողովէր զամենայն զօրս Հայոց աւելի եւս քան զինիսոնն հազար։ Իբրեւ զօրահասոյց առնէր Շապուհ զզօրս իւր ի վերայ աշխարհին Հայոց եւ ի վերայ զօրացն Յունաց (էրբ Շապուհ էր չբրէը կը բաֆներ Հայոց և Յունաց վրայ), Ուռնայր արքայ Աղուանից անդ էր առ Թագաւորին Պարսից։ Ապա յառաջ գայր եւ խնդրէր պարգեւս Ուռնայր ի Շապհոյ արքայէն Պարսից եւ ասէր. «Կամ լիցի քեզ, արանց քաջ, հրաման տալ ինձ զի Հայոց գնդին Պապայ արքային ես ելից իմով գնդովս նահատակ (ախոյեան)։ Զի Արեաց գնդին պատեհ է (կը վայլէ) դիպան եւանել (բէմոց եւլել) զօրացն Յունաց, իսկ ես իմով գնդաւս Հայոց իշխանացն ելից»։ Եւ Շապուհ Թագաւորն հաճեցաւ եւ չնորհ կալաւ եւ հրամայեաց։ Բայց Մերուժանայ Արծրունւոյ պատասխանի տուեալ Ուռնայրի ասաց. «Աստ արկեր զդազիւ գիրկս, բայց Թէ ժողովել կարիցես, մեծ զարմանք իցէն (ֆոշ բէյնէցէր, Բայց չեմ բէներ Ըն պէտ կընաս ժողովել)»։ Եւ զաղտուկ խորհրդով զայս գուշակութիւն Մերուժանն ի ձեռն հրեշտակի առ Մուշեղ զօրավարն Հայոց հասուցանէր. «Գիտեա, ասէ. եւ պատրաստեաց, Մուշեղ, զի մեծաւ պարծանօք պարգեւ խնդրեալ է զձեզ Ուռնայրի արքային Աղուանից. արդ տես զինչ գործիցես»։ Մինչչեւ մտեալ էր ի ճակատ, սպարապետն Հայոց Մուշեղ երեք գնչանս (ջրօշ) իւր եւ զղէնն առ ներսէս զի

օրհնեսցէ։ Յայնժամ յիշեաց Թագաւորն Պապ զհին զրոյցն (խօս+) եւ ասէ. «Յիշեցի ես զի բարեկամ է Մուշեղ Թագաւորին Պարսից։ Ո՞չ այդ այն Մուշեղ է որ արձակեաց զկանայս Շապհոյ հանդերձ ժանուարօք եւ վաշականօքն (ֆոՆդ), եւ լուեալ եւս է իմ թէ ի Պարսիկս խօսի (պաՆէց հեռ խօս+ը Նէկ ե)։ արդ մի մոցէ զա ի ճակատս»։ Իսկ Մուշեղ բարեխօս առնէր առ Թագաւորն Պապ զմեծ քահանայապետն Ներսէս, եւ Թագաւորն, քանզի զբանիւ ինչ ոչ անցանէր զնորա ի ժամանակին յայնմիկ, ասէ ցՆերսէս, «կամք քո կատարեսցին»։

Իբրեւ մերձեցան առ միմեանս բանակքն երկոքեան, գունդն Մուշեղեան յառաջեալ քան զայլ գունդսն՝ յառաջամուխ տագնապեալ երթային (ֆոՐՈվյաաալ նը ՆիոՒէՆ) մինչ զի նայեր Թագաւորն եւ տեսանէր զի ըստ ակն անկանէին (այԼեա ալ+ի չէՆ ԵրԷՒնալ), եւ ոչ երեւէին նշանքն Մուշեղի։ Իբրեւ չերեւեալ սկսան նշանքն, աղաղակել սկսաւ Թագաւորն Պապ առ Ներսէս. «Դու խրեցեր այրեցեր զիս, զի ասացի ես քեզ, Մի յղեր զայրն զայն ի գործ պատերազմիս, ահա ի զօրն Պարսից անկաւ նա, եւ արդ մեծամեծ զինաս գործեսցէ»։ Եւ ասէ Ներսէս, «Մի, արքայ, մի կարծեր (ռէ կաՒածէր), զի ոչ ասէ մեզ այրն այն, այլ տեսցես քեզէն զքաջութիւն նորա»։ Ա.յլ ի պատերազմին յայնմիկ օգնութիւն Աստուծոյ հասանէր, եւ հաստատն զնդին լինէր յաղթութիւնն։ Եւ Մուշեղ սպարապետն սպաս արարեալ (սպասԼ, ԴէՒէԼ) զիսկէր զնդին Աղուանից, եւ հասանէր Ուռնայրի, արքային նոցա ի փախուստեան, եւ նիզակարնաւն ի կառավն մատուցեալ ձեծէր բազում ասելով. «Այդմ չնորհս կալ (ՇնորհաԼ ԵղէՐ) զի այր թագաւոր ես եւ թագ ունիս. ես ոչ սպանից զայր թագաւոր, թէ (ՐՆ Ե-) կարի նեղ հասցէ ինձ»։ Եւ ուժ հեծելով թոյլ եառնոյ փախչել երթալ յաչխարհն Աղուանից։

Ապա ամբաստան լինէին ոմանք քսութեամբ առ Թագաւորն Պապ զզօրավարէն Մուշեղէ եւ ասէին. «Դիտեա,

արքայ, զի մեծաւ նենգութեամբ է ընդ քեզ Մուշեղ, եւ քեզ մահու սպասէ, զի զբազումս ի թշնամեաց բազում անգամ ի բուռն արկեալ՝ սովոր է արձակել։ ԶՈւռնայր արքայ արձակեալ թոյլ եւ ապրել»։ Եւ վասն այսր իրաց բազում անգամ լինէր գժտութիւն Թագաւորին Պապայ ընդ զօրավարին Մուշեղի։ Իսկ զօրավարն Մուշեղ տայր պատասխանի Թագաւորին։ «Զիմ ընկերսն զամենեսեան ես կոտորեցի. իսկ որ Թագս ունին՝ նոքա իմ ընկերք չեն այլ քո. եկեսցես սպանանել զքոյսն, որպէս ես զիմսն սպանի. այլ իմ յայր Թագաւոր որ Թագ ունի՝ ոչ ձգեալ է ձեռն երբէք եւ ոչ ձգեմ, եւ մի այլ ձգել լիցի։ Եթէ կամիս սպանանել զիս, սպան. այլ ես, եթէ գայ ինձ ի ձեռն երբէք այր Թագաւոր, որպէս եկն բազում անգամ, ոչ սպանանեմ զայր Թագաւոր որ գամ մի (անփամՐը, ԵրԲէԹ) Թագ ունի, եթէ ոք իսկ զիս սպանցէ (ՐՆ Եզիս սպաննէՆ)»։ Թագաւորն Պապ իբրեւ լսեր զբանս զայս, յարտասուս հարեալ, եւ յարուցեալ ի գահոյիցն բուռն հարկանէր զՄուշեղէ, արկանէր զնովաւ գիրկս եւ լայր ի վերայ պարանոցի նորա, եւ ասէր. «Մահապարտ են այնոքիկ որ իչխեն խօսել չարութիւն (ՓեՀ խօսԼ, ամՔաապօանԼ) զՄուշեղէ, զառնէ քաջէ եւ զպատուականէ։ Զի այր որ աղգաւ պատուական է իբրեւ զմեզ, եւ նախնիք դորա իբրեւ զնախնիս մեր։ Թողեալ նոցա զԹագաւորութիւնն ձենաց աչխարհին առ մեզ եկեալ, եւ ի վերայ նախնեաց մերոց կեցեալ եւ մեռեալ են։ Հայր սորա ի վերայ հօրն իմոյ մեռաւ, եւ ի ձեռն դորա չնորհեցաւ մեզ բազում խաղաղութիւն. զիմիդ ասեն ցիս եթէ Մուշեղ քեզ մահու սպասէ։ Սա աւասիկ այր իրաւախորհ (ԱրԴաՒ, ՀԷՈՒՀ) է, զի որ յօտար տեարն վասն բարեկամութեան իւհայեաց, զիմիդ ի բնակ (ԲՆԷՀ) տեարս ձեռն ձգէր։ Ցայնմ ժամանակի բազում պարգեւս եւ պատիւս եւ բազում գեղեան (ՓէՒՂԷՐ) Մուշեղի Պապն չնորհէր։

Ապա լինէր գուշակ (ՓաղՐ ԿՆմաՆԷՐ) Մուշեղի Ուռնայր

արքայ Աղուանից, յղէր առ նա հրեշտակ եւ տայր նմա տեղեկութիւն, ասէր. « Մեծ չնորհակալութիւն ունիմ ի-խանակ ի ոչ սպաներ դու զիս : Աստուած էած զիս ի ձեռս քո եւ դու անխայեցեր (ենայեցէր). զայս սէր քո ոչ մոռացայց մինչեւ իցեմ ես : Բայց գուշակեալ իմ քեզ (կ'ե-ռացուանիմ էնզէ), զի Շապուհ Թագաւորն Պարսից ամենայն զօրօք իւրովք կամի գալ անկանել յանպատրաստից ի վե-րայ քո » : Եւ Մուշեղ սպարապետն գումարեաց ի մի զայր զղօրսն աւենայն Հայոց, կուռ վառեալ լինելոյն հաղար այր ընտիր՝ նիզակ ի ձեռն, թող զսպարակիրս : Իսկ Թագաւորն Պարսից Շապուհ գայր հասանէր աւենայն զօրօք իւրովք ի տեղի պատերազմին : Եւ լինէին խառնուրդք ճակատուց : Ի պարտութիւն մատնեցան զօրքն Պարսից : Մանաւանդ գունդք նիզակաւորացն Հայոց յարձակեալք քաջութեամբ զախոյեանան ի վերուստ յերիվարաց յերկիր կործանէին յան-դիման Թագաւորին Պարսից, եւ ընդ ընկենուլն (վար նե-ռէնուն պէս) խրախոյս բառնային (ուբախուրէան, վոռա-հուրէան յայն հանել) ամենայն զօրքն պատերազմիկք Հա-յոց՝ հասակ (ճէշ, դէշն) զայս բանս ասելով « Առ Արշակ քաջ » : Զամենայն ախոյեանան զոր ի ճակատուն սպանա-նէին՝ նուիրէին իւրեանց Թագաւորին Արշակայ, ասէին. « Արշակայ Թագաւորին մերոյ զոհ լիցիր » : Եւ յորժամ Հայոց ազատանուին նիզակաւորացն ռազմ արարեալ (կռուոյ պորբառուէլ) յարձակեալ, զղօրսն Պարսից ընկենուլն, ասէին ի խրախուսելն, « Առ Արշակ քաջ » : Իսկ յորժամ զենեալ գլխատէին զախոյեանան, ասէին, « Արշակայ զոհ լիցիր » :

Շապուհ Թագաւորն յորժամ յաչխարհն իւր հասանէր, զարմացեալ ընդ քաջութիւն գնդին Հայոց, ասէր. « Զար-մացեալ եմ ես զոր ինչ տեսի. զի իմ ի մանկութենէ իմմէ համակ ի ճակատ եւ ի կռիւ մտեալ է, եւ բազում ազգ են զի հասի ի Թագաւորութիւն, եւ առանց կռուոյ ամ չեմ լեալ (որբէ մը առանց կռուի ելլած չեմ). բայց իմ չերմ

կռիւ զայս էր տեսեալ, որ այս անգամս դիպեցաւ ինձ : Զի յորժամ Հայոց նիզակաւորքն յարձակէին որպէս զքաոն մի բարձր եւ կամ որպէս զաշտարակ մի հաստաբեսո (հաս-պասուն) հզօր եւ անշարժ, եւ յորժամ մեք զնոսա սակաւ մի չարժէաք, նոքա ի լեզէոնն Հոռոմոց (Հռոմայեցոց) ա-պաստան լինէին, եւ նոցա զվահանաւիական բայեալ (վա-հաննէրը բանալով) իբրեւ ի քաղաքորմ պարսպաւոր (էբր ըն-պըրպով պուրճ տպէի մը ճէջ) ամրացեալ զղօրսն Հայոց ընդունէին : Եւ անտի սակաւիկ մի ոգի առեալ զօրացն Հայոց, դարձեալ ելեալ մարտնչէին : Եւ միւս եւս (ճէյ տ'ալ նէ-), ընդ մտերմութիւն միաւորութեան Հայաստան գնդին, ընդ սիրասիրութիւն նոցա զարմացեալ եմ ես : Զի այն-չափ ամք են զի տէրն նոցա Արշակ կորուսեալ է ի նո-ցանէ, եւ նոքա ի պատերազմին ի նա խրախուսէին : Յոր-ժամ զախոյեանան ընկենուին, համակ ասէին, Առ Արշակ : Նա չէր ի մէջ նոցա, զի յԱնդմըշն բերդին կայ նա յերկ-րին Խոռհաստանի, եւ նոքա առ գութն համարէին թէ ի գլուխ նոցա նա իբրեւ թագաւոր կայցէ, եւ կամ ընդ նոսա ի մէջ գնդին իցէ ի գլուխ ճակատու պատերազմին, եւ առ տիրասիրութեանն զոր առ բնակ տէրն իւրեանց ունին՝ զամենայն ախոյեանան զոր սպանանէին՝ նմա նուի-րէին : Երանի՛ որ Հայոց գնդին տէր իցէ, այնպիսի տիրա-տէր եւ միաբան միամիտ զօրաց » : Բուզ. Դպր. Ե. 189—202:

Իսկ մարդպետն Դղակ զոր կացուցեալ էր Պապայ սահ-մանապահ (սահմանաքըրխը պահող) ի Գանձակ՝ խոստանայր արքային Պարսից Շապհոյ մատնել ի ձեռս նորա զթագա-ւորն Հայոց զՊապ. բայց այլ մեծամեծ նախարարք որ էին առ նմա՝ գաղտ ազդ առնէին Թագաւորին Պապայ : Ապա Թագաւորն Պապ յղեաց դեսպանս առ մարդպետն եւ ասէ. « Զզօրսդ որ են ընդ ձեռամբ քոմ յանձն արասցես գնե-լոյ Անձեւացւոյ եւ վազ եկեսցես, զի պիտոյ է ինձ յղել զքեզ առ Թագաւորն Պարսից, զի ես մտից նմա ի ծառա-յութիւն » : Յորժամ լսէր զայս մարդպետն, մեծապէս

խնդացեալ ասէր ընդ միտս իւր. «Արդ դիւրին է ինձ կատարել զոր խոստացայն թագաւորին Պարսից, զի դուրս գամ (ճամբայ ելայ) յանհոգս առնել բանիւք զՊապ, եւ յանկարծօրէն յանպատրաստից արկանել զթագաւորն Պարսից զգլխով նորա»։ Եւ ապա դայր յանդիման լինէր թագաւորին։ Մեծապէս մեծարեցաւ իթագաւորէն, եւ իժամ ընթրեացն հրաման եւս արքայն Պապ տանել պատմուճան եւ ապուցանել մարդպետին Դղակայ, եւ ապուցին նմա դրաստս (պարմանճան երկայն) եւ վարտիս։ Եւ էր հանդերձն անհեղեղ մեծութեամբ, զի խորշ վխորչիւ (խոռ խոռ) ի-ջանէր։ Եւ ապուցեալ զպատմուճանն մեծ էած զգօտին ընդ մէջ իւր զորմէ թուրն կախէր, եւ խորշ ի գօտւոյ դրաստին իջեալ զթուրն ծածկէր։ Եւ իբրեւ զվարտիսն զգեցեալ եւ մայկս (էշըք) ապուցեալ, զնրանն (խոշաղն) յաղդերն կապէր, խորշն ի վարտեացն իջեալ անկանէր ի վերայ Նրանին եւ ծածկէր մինչեւ ի սրունսն, եւ ոչ իմանար Դղակ թէ այն մեծութիւն հանդերձին չատոյ նորա էցէ (անոր կոբպեան պարմանճա պէտի ըլլար)։ Իսկ յիւրմն ժամու աւուրն կոչեցին զԴղակ եւ ասեն, Կոչեն զքեզ յընթրիս ի ներքս յարքունիս։ Եւ մուծին զնա ի փող (դեղ ճամբայ) տանն յորում արքայն էր, եւ էր փողն ընդ երկար, եւ բազում երդս լոյսիջոյցս էր թողեալ (վէրէն պարուհանդեղ կայէն)։ Իբրեւ տանէին զնա ընդ այն, կայր չուրջ սպատրակիրն (վահանաւոր ջոջ) սակրաւորօք, եւ զերդս առնոյն լուսոյն ծածկէին։ Ապա ձգձգէին (կըտշկոփէին) զնա սակրաւորքն անդէն ի տեղւոջն. իսկ նա թէպէտ տանէր ձեռն ի զէն, ի խորչխորչան (խոռ խոռ) հանդերձիցն պատատելոց զոր էր զգեցեալ՝ ոչ զմի զէն ոչ կարաց դատնել։ Եւ զի էր ինքն Դղակն այր մեծ եւ անձնեայ, քսջ հարուստ (շատ ջջաւոր) ոսկերօք, ասպարակիր մարդկանն պատեալ զնովաւ բարձին զնա, եւ վերըմբարձ տանէին զնա մինչեւ ի դուրս տաճարին (էրթէրոյ օրհ) արքունի։ Իսկ իբրեւ եհաս թագաւորն թէ անդր տանէին, ասէ.

Մի այսր, մի այսր, այլ մուծէք զդա ի տուն պատմուճաճացն (հագուելու պէդ)։ Եւ ի փողին զօրք սպարակրացն մուծին զնա կապեալ ձեռս յետս ի ներքս ի տունն պատմուճաճայ, այսինքն ուր թագ արքունի դնէին։ Եւ անդէն խօսել սկսաւ Դղակն եւ ասէ. Ասացէք ցարքայ, դոզէք (ըսէ), եթ այս մահու արժանի էի, բայց քեզ արժան էր զիս ի հրապարակի սպանանել եւ ոչ ի տան թագոյ, եւ զքո թագդ արեամբ չաղաղել։ Եւ զայս միայն ժամանեաց (կըցաւ) ասել, եւ անդէն ի վանս (պոռ, քնալոցան) պատմուճաճայն փողոտեցին զնա, եւ հատին զգլուխ նորա եւ հանին հարին (անցուցին) ի նիզակի, եւ կանգնեցին ի հրապարակին արքունի։ Բուզ. Դպր. Ե. 303–205։

Եւ էր ներքինի մի Հայոց թագաւորին Արշակայ, հաւատարիմ յոյժ, անուն Դրաստամատ։ Սա բազում մեծամեծ քաջութիւնս գործեաց ի պատերազմին Պարսից ընդդէմ Բուշանաց, եւ զՇապուհ իսկ վիրաւորեաց ի թշնամեացն անտի։ Յորժամ դարձաւ Շապուհ յերկիրն Պարսից, ասէ ցԴրաստամատն, Խնդրեա դու ինչ յինէն. զինչ եւ խնդրեսցես տայ քեզ։ Եւ ասէ Դրաստամատ ցթագաւորն, Ինձ ի քէն այլ ինչ ոչ պիտի (պէտէ), բայց տուր ինձ հրաման զի երթայց տեսից զընակ տէրն իմ զԱրշակ արքայ Հայոց, եւ առ մի օր (օրուան մը չափ) հրաման տուր արձակել զնա ի կապանացն, եւ ես իշխեցից լուանալ զգլուխ նորա եւ օծանել, եւ ապուցանել նմա պատմուճան, եւ արկանել նմա բազմականս, եւ դնել առաջի նորա խորտիկս, եւ տալ նմա գինի, եւ ուրախ առնել զնա արուեստականօք (էշխարհով) մի օր ճիշդ։ Եւ ասէ Շապուհ, Խիստ են խնդրուածքդ, զի յորմէ հետէ թագաւորութիւնս Պարսից կանգնեալ է, եւ բերդն այն Անյուշ բերդ կոչեցեալ է, չիք ոք ի մարդկանէ որ իշխեցեալ է յիշեցուցանել թագաւորաց զոր յայնմ բերդի եդեալ զոք է թագաւորաց։ Բայց զի քո մեծ վաստակք (արժանի, էվէտ) են առ իս, զոր ինչ խնդրեցեր, երթ, առեալ լեսցէ քեզ։ Եւ

ետ նմա Շապուհ փուչտիպան (պահապան) մի հաւատարիմ եւ հրովարտակ արքունի զի երթիցէ ի բերդն յԱնդմըշն, եւ զիարդ եւ կամք իցէ նորա (ո֊ըշդին պէս) արասցէ կապելոյն Արշակայ։ Եւ չոքան Դրաստամատն յԱնյուշ բերդն, եւ հառս զտէրն բնակ, եւ արձակեաց զնա ի կապանացն երկաթեայ, ի ձեռակապացն եւ յոտից երկաթոց եւ յանրոց (հալչս) պարանոցին, եւ լուաց զդլուխ նորա եւ լոգայոյզ զանձն նորա (քաղնէ֊ ընել պալ, քաղբ մարմնով լոել), եւ ազոյզ նմա պատմուճան ազնիւ, եւ էարկ նմա բազմականս (ախոէը, գինոէը դնել) եւ բազմեցոյց զնա, եւ եդ առաջի նորա ընթրիս ըստ օրինաց թագաւորաց, եւ սթափեաց (խելքը ետ֊եը քերել) նա եւ մխիթարեաց, եւ ուրախ առնէր զուսանօք (երգիչով, երաժիշտ)։ Եւ ի ժամ աղանդեր (չերչել) մատուցանելոյ եդին առաջի նորա միրգ, խնձոր եւ վարունգ, եւ ամիճ (գի պրոց) զի կերիցէ։ Եւ եդին դանակ նմա որպէս զի հատցէ եւ կերիցէ զիարդ եւ կամեսցի։ Եւ Դրաստամատն մեծապէս ուրախ առնէր զնա, կայր յոտն եւ մխիթարէր զնա։ Իսկ յորժամ արբեցաւ Արշակ, եւ գինին եկն զակամբ նորա (գինին ետ֊ի պրկաց, գինովցաւ), ասէ։ «Վայ ինձ, Արշակայ, այս անցք անցին ընդ իս (այս բաները նկան իմ ետ֊նս)»։ Եւ զայս առացեալ, զդանակն զոր ունէր ի ձեռին, որով ըզմիրգն կամ զամիճն կամէր ուտել, եհար ի սրտի իւրում, եւ մեռաւ անդէն մինչդեռ կայր ի բազմականին։ Յորժամ զայն տեսս Դրաստամատն, յարձակեցաւ եհան ի նմանէ զնոյն դանակ, եւ եհար յիւրում կղպին, եւ անդէն մեռաւ եւ նա։ Բուզ. Ե. Դպր. 205—208։

Այլ Ցոհան եպիսկոպոս, եթէ արժան իցէ զնա կոչել եպիսկոպոս, էր այր կեղծաւոր, եւ երեւեցուցանէր զանձն իւր մարդկան պահող եւ խորհրդանդերձ (խոբէ հաքնող), մինչ զի մոյզս (կօշկի) անգամ ոչ ագանէր, այլ զամառն հեսկով (խոէը) պատէր զոտս իւր, եւ զձմեռն՝ կեմով (մորի, կաշի)։ Եւ յագահութեան առանց չափոյ էր։ Էր երբեմն

զի ի ճանապարհի ուրեմն (ճամբորդութեան մը ատեն) նստէր նա ի դրաստս վերայ եւ գայր։ Եկն դիպեցաւ սմա օտար պատանի մի աչխարհական հեծեալ ի ձի, տուսեր ընդ մէջ, թուր զգօտւոյ, աղեղնակապարճ զմիջոցին, լուացեալ զհերս իւր, օծեալ մարձեալ (մրչել, ելլել), վարսակալ եդեալ ի գլուխ իւր, եւ օդիկ (պէնէլ) արկեալ զուսովք իւրովք, եւ գայր զճանապարհ իւր, թերեւս յաւազակութենէ։ Իսկ ձին յորում հեծեալ էր՝ մեծ էր հասակաւ, գունաւոր եւ գնացող (ոդկ գալը)։ Մինչ ի բացէ (հեռուէն) տեսանէր եպիսկոպոսն Ցոհան զձին, մեծապէս զարմացեալ ակնկռոյզ լինէր։ Ապա իբրեւ եկն մերձեցաւ հեծեալն մօտ ի նա անդր, սպասեալ Ցոհանու բուռն հարկանէր զերասանակաց (ետ֊լոր) ձիոյն, եւ ասէր ցայրն. «Էջ դու վաղ-վաղակի ի ձիոյ այսի, զի բանք են ինձ ընդ քեզ»։ Ասէ այրն, «Ոչ դու զիս գիտես, եւ ոչ ես զքեզ։ զինչ այն բանք իցեն զոր դու ընդ իս իցես խօսելոց»։ Մանաւանդ զի այրն արբեալ եւս դիպեցաւ, եւ չատ յամառեաց իջանել ի ձիոյն։ Ապա բռնադատեաց զնա Ցոհան, իջոյց ի ձիոյ անտի, եւ առ տարաւ զնա մեկուսի ի ճանապարհէ անտի, եւ առնն խոնարհել (ծռել) հրամայէր եւ ասէր. «Զերիցուվեան ձեռն դնեմ ի վերայ քո (ինչ երէց պէտի յեռնադրեմ)»։ Իսկ նա տայր պատասխանի զանձնէն (կ'ըսէր էրէն համար)։ «Այր աւազակ սպանող չարագործ եւ խառնագնաց լեալ ի մանկութենէ իմմէ, ես ոչինչ եմ արժանի այդպիսի իրաց, եւ այժմ դեռ ի նմին գործ կամ»։ Եւ չատ ի վէգ եկեալ (դեմ կենալ) յամառէր այրն, իսկ նա եւս չար քան զնա։ Ապա բռնաբար զդեհանեալ զայրն, դնէր Ցոհան զձեռն իւր ի վերայ նորա առնել զնա երէց, եւ յարուցեալ հրամայէր լուծանել զհանդոյցս (կապ) մեկնոցին (վէրպիճոէն), եւ արկանէր նմա ազաբօղոն, եւ ասէր. «Երթ ի գիւղ քո եւ լիջիր դու անդ երէց ի գեղջն ուսոի ես»։ Եւ անդամ ոչ գիտէր թէ յորմէ գեղջէ իցէ։ Ապա մատուցեալ Ցոհան բուռն հարկանէր զձիոյն եւ ա-

սէր · « Այս լինձ կօչիկք լիցին, փոխանակ ղի երեց արարի ղքեզ » : Իսկ այրն յամառեալ ի վերայ ձիոյն չառնոյր յանձն տալ · ապա բռնաբար յինքն հանեալ (յափշտակել) Յոհաննու զձին, զայրն արձակեաց : Եւ այս ամենայն իրքս վանն ձիոյն եղեն :

Ապա այրն թէ (ընդէ՞ր) ոչ կամօք՝ աղաբողոն արկեալ գնայր ի տուն իւր, եւ երթեալ մտանէր ի մէջ ընտանեաց իւրոց, ասէր ցկին իւր եւ ցընտանիս · « Արիք, յաղօթս կայք » : Եւ նոքա ասեն, « Մոլիս դու (խենթեցար), զեւ ուրեմն հարաւ ի քեզ (դէ՞ւահարեցա՞ր) » : Իսկ նա ասէ, « Արիք, կայք յաղօթս, վասն ղի երեց եմ » : Իսկ նոքա զարմացեալ մերթ չկինէին, մերթ ծիծաղէին, մինչեւ բազում անգամ յամառեալք ապա ուրեմն հաւանեցան կալ յաղօթս ընդ նմա : Ապա ասէ կինն ցայրն իւր, « Ո՞չ (ոչ ապաքէն) դու երախայ (ընկերասէր) էիր, եւ չէիր մկրտեալ » : Ասէ այրն ցկին իւր · « Որ արարն ղիս երեց՝ ապչեցոյց զիս, չեմ յիշել, եւ ոչ ես յիշեցի զայդ ասել ցնա · զիս երեց արար, եւ զձին սանձաւ թամբաւ առ եւ անց » : Եւ ասեն ցայրն ընտանիք նորա, « Ցարիցես անդրէն գնասցես առ եպիսկոպոսն եւ ասասցես, « Մկրտեալ չէի զի արարեր զիս երեց » : Իսկ նորա յարուցեալ գնաց առ եպիսկոպոսն եւ ասէ ցնա · « Ես մկրտեալ չէի, զի արարեր զիս երեց » : Եւ ասէ Յոհան, « Սափորով միով ջուր բերէք » : Եւ առեալ զջուրն էարկ զգլխով նորա եւ ասէ · « Երթ, մկրտեցի զքեզ » : Եւ արձակեր զայրն վաղվաղակի յիւրմէ :

Երբեմն սոյն Յոհան անցանէր առ այգեօք ուրումն, եւ էր ժամանակ զայգիսն յատկոյց (պոռպոռաց) : Աղաղակեր առ նա այր մի յայգւոյն եւ ասէր · « Օրհնեա, աեր եպիսկոպոս, զմեզ եւ զայգիս » : Ասէ Յոհան, « Փուչ եւ տատասկ բուսցի » : Ասէ այրն, « Ի մարմինդ քո բուսցի փուչ եւ տատասկ, փոխանակ զի տարապարտուց անիծանես զմեզ » : Եւ եղեն նշանք յԱստուծոյ, զի իբրեւ

չոքաւ եպիսկոպոսն ի վանս (պոռն) իւր, հասին հարուածք ի վերայ նորա · սկսաւ ընդ ամենայն անդամս մարմնոյ նորա որպէս զփուչ հարկանել : Եւ մեծապէս չտապեալ անկեալ ի տանջանս չարաչարս, ի մեծ տագնապի կայր աւուրս բազումս : Ապա յղեաց կոչեաց առ ինքն զայգորդն (այգեպետը), աղաչեաց զնա առնել ի վերայ նորա աղօթս զի վրկեսցի նա ի ցաւոցն : Այգորդն ասէր · « Իսկ ես ոչ եմ զի կարեմ զոք օրհնել կամ անիծանել, Թող թէ զայր եպիսկոպոս » : Իսկ նա բռնադատէր զնա, մինչեւ յառնէր այգորդն կայր յաղօթս, եւ անդէն բժշկեցաւ եպիսկոպոսն, եւ սկսաւ յամենայն մարմնոյն փուչն իբաց թափել :

Սոյն Յոհան եպիսկոպոս յորժամ երթայր առ թագաւորն Հայոց, խաղակատակ լինէր (ծաղրածուներ կ'ընէր) : Ի չորս անկեալ յոտս եւ ի ձեռս (ըրթոպանէի պէս ըրս ոտ ըւլըվ) սողէր առաջի թագաւորին, եւ զուղտոյ զձայն ածէր հառաչելով եւ զօրէն ուղտոյ (ոռռոռ պէս) փարեալով : Եւ ընդ հառաչելն մի մի բան խառնէր ասելով, « Ուզտ եմ, ուզտ եմ, եւ զարքայի զմեղս բառնամ · դիք ի վերայ իմ զմեղս արքայի, Թող բառնամ » : Իսկ թագաւորն ըզմուրհակս (պենեպ) դիւղից եւ զաղաչակաց գրեալ եւ կընքեալ դնէր ի վերայ ողին (կռնակ) Յոհաննու փոխանակ ընդ մեղաց իւրոց : Եւ ի թագաւորացն Հայոց ստացաւ նա իւր գիւղս եւ ագարակս եւ դանձս յուղտն լինելոյ եւ զմեղսն բառնալոյ : Ա.յսպիսի էր Յոհան կալեալ ի ուժգութեան եւ յագահութեան զամենայն աւուրս կենաց իւրոց :

ԵԶՆԻԿ

Բարւոք է արեգակն եւ գեղեցիկ բնութեամբ (ի քնէ) եւ մեզ եւ ամենայն արարածոց որ ի ներքոյ երկինից՝ յոդուստ եւ ի դարման, իբրեւ ճրագ մի ի մեծի տան ի մէջ ձեղուան (ըռվան) եւ յատակի լուցեալ, առ ի զնաւարն եւ զտուներն զերկուց մեծացն անօթոց ի բաց ի միջոյ փա-

բառելոյ · բայց ինքն եթէ իցէ եւ եթէ չիցէ՝ զայն ոչ գիտէ : Մերթ երթայ զօղէ (ըռէչէ) իբրեւ զարհուրեալ , եւ տայ տեղի խաւարին ընուլ զմիջոց ի մեծի տանս , եւ ընդ ժամանակս ժամանակս (ոթեն ոթեն) ի խաւար դառնայ առ ի յանդիմանութիւն եւ յամօթ (յանդիմանելոս և ամչնելոս համար) իւրոցն պաշտօնէից , յայտ արարեալ եթէ Զեմ ես արժանի պաշտաման , այլ այն՝ որ զիս զամենայն տիւ լուսաւոր պահէ եւ զցայդ (ցիղէրը) զօղեցուցանէ եւ երբէք երբէք (ոթեն ոթեն) խաւարեցուցանէ. եւ իբր խօսուն բերանով անչշունչն (անխօսը) բողոքէ (կը ճուչ) եթէ Զեմ արժանի պաշտօն առնլոյ (պաշտօնելոս) այլ պաշտօն հարկանելոյ (պաշտելոս)։ Կամ (զիարդ պաշտիցեմք) զլուսին որ ամսոյ ամսոյ (ոթեն ոթե) հիւծանի (կը մաչի) , գրեթէ եւ մեռանի, եւ ապա սկիզբն առնու կենդանանալոյ , զի քեզ գարուն թեան օրինակն նկարիցէ : Կամ (զիարդ պաշտիցեմք) զօդ որ մերթ գոչիցէ վարագացեալ (խողչ պիս կապոցած) հրամանաւ (Աստուծոյ) , եւ մերթ սարսռ (վախնալով կը լռէ) ի գոչելոյն սաստիւ (Աստուծոյ)։ Եւ կամ (զիարդ պաշտիցեմք) զհուր որում եւ զքեզ երկրորդ արարիչ կազմեաց (ըրա) յօրինիչն (շինողը) , զի յորժամ կամիցիս՝ վառիցես , եւ յորժամ կամիցիս՝ խափուցանիցես (մարես)։ Կամ (զիարդ պաշտիցեմք) զերկիր զոր հանապազ բերեմք (կակղնելու համար) , ցանգ (գետ) կոխեմք , եւ զաղբ զմեր եւ զանասնոց մերոց ի նա հեղուլք։ Կամ զջուրս՝ զոր հանապազն ըմպեմք , եւ զանուշութիւն նոցա ի ժանտահոտութիւն (գարշահոտութիւն) ի վորլ մերում դարձուցանեմք , եւ ըզ ներքին եւ զարտաքին աղտեղութիւնս մեր նոքօք սրբեմք (կը մաքրենք) ։

Նա եւ դողումն եւ սոսկումն (վախ) ունի (կը քաշէ) զարարածս , յորժամ զպատիւ արարչին ոք նոցա մատուցանիցէ . եւ յայտ առնէ երկիր չարժելովն , եւ լուսաւորքն՝ խաւարելովն , եւ օդքն՝ զգդմելովն (նեղանալ) եւ քստմնելով (դողդողալ , սարսիլ) , եւ ծով սաստկութեամբ ալեացն ։

Զի թէ ոչ սաստ արարչին նահանջէր (կը քաշէլ) զնոսա , մի մի (ոթեն մէկը) ի նոցանէ բառական էր (կը նայէր) զամենեսեան սատակել՝ առ ի խնդրելոյ զվրէժ հասարակաց արարչին ։ Ծով՝ ծածկելով , որ տակաւ աւազովն պաշարեալ չիշխէ անցանել ըստ ճրամանն (հրամանը չկարենալ) . կամ երկիր՝ կլանելով , կամ հողմ՝ պարտասեցուցանելով (ընդդիմանալ չկարենալ , ընդդէմ կրնալ) , կամ օդք՝ երբեմն զսաստիկն (պոտ հովը) չնչելով , եւ երբեմն զխորշակն (պոտ հովը) բերելով ։

Ա հաւասիկ իբրեւ զկառս լինի լծեալ ի չորից երիվարաց զաչխարհս տեսանելիք . ի ջերմութենէ , ի ցրտութենէ , ի ցամաքութենէ (ըրդութեն) եւ ի խոնաւութենէ (թացութեն) , եւ զօրութիւն լինի ծածուկ կառավար որ զչորս կազեցողն (կռռող) ընդ միմեանս ի հաշտութեան եւ ի հաւանութեան (համաձայն և միաբան) պահել նուաճէ (կը քաշէ , կը ղպէ)։ Ամենայն կառք ի համազգեաց (համազգէն , նոյնաջնէ) երիվարաց լծին , բայց միայն յայսց կառաց՝ որ ի չհամազգեաց լծեալ են։ Որ ի համազգեացն լծեալ են (նոյնպէսով երիվարներէ լծուած կռռէրը)՝ երբեմն սայթաքին (ոտէը ցրնել , ընկալ ծռ ըլլալ) , երբեմն օձտեն (ճամբեն դուրս կ ելլել) եւ ի տապնասի (վռանի) զկառավարն եւ զանձինս կացուցանեն , եւ երբեմն խորտակումն իսկ կառացն գործեն (կը կոտրտին) . եւ յորժամ ողջ (մէջողջ) կառքն իցեն , եւ ողջ կառավարն եւ վարժ երիվարքն , ուղ եդեալ ի հանդէպ երեսաց եւ եթ (շիշկիպոկ ռռռջ) արշաւեն (կը վազեն)։ Այս կառք զարմանալիք (այս պրմանալի կռռէը) ի հակառակ եւ յանդիման երիվարաց լծեալ եւ ծածուկ ձեռամբ ուղղեալք , ոչ ի մի միայն կողմն ի հանդէպ երեսաց եւ եթ արշաւեն , այլ յամենայն կողմանս վարպին (կը վազեն) եւ ընդհանուր (ոթեն պէ) արշաւեն , եւ ընդ քնաւս (ոթեն կողմ) սլանան (կը վազեն)։ Յորժամ ընդ արեւելս ընթանան , չէ ինչ արգել թէ ընդ արեւմուտս ոչ արշաւիցեն , եւ յորժամ ընդ հիւսիսի վարպին , չէ ինչ արգել թէ

ընդ հարաւ ոչ սուրայցեն (վ-ուչ-ել), զի ձեռն կառավարին բառական է (կ-ըր-ը է) յամենայն կողմանս դիմեցուցանել, եւ ընդ չորս անկիւնս սիւեղերաց արշաւեցուցանել։ եզն. Ա։

Եթէ Աստուած բարեաց արարիչ է, ասեն, եւ ոչ չարաց իրաց, ուստի՞ է խաւար, ուստի՞ են չարիք, ուստի՞ են աչխատութիւնք, ուստի՞ են ախտք (ն-եղ-ո-ւ-թ-ի-ւն) մերթ ի ցրտոյ, մերթ ի խորշակէ։ Կամ ուստի՞ են անզգամութիւնք (ը-ղ-ր-ջ-ո-ւ-թ-ի-ւն), զի տեսանեմք երկուս արս միազգիս որ ընդ միմեանս գրգռեալ, միմեանց մահու եւ արեամբ ծարաւի են։ Եւ այլք զգերեզմանս կրկտեն (կը քանան, կը ջ-ր-ջ-ե-ն), եւ զթաղեալ մարմինս ընդ հողով մերկացեալ խայտառակեալ (ը-ր-պ-ր-ո-կ-ե-լ, օ-ր-ն-ան հ-ա-ն-ե-լ) արեւուս ցուցանեն, եւ զմեծարեալ զին (ը-ր-ի-ն-ը) առ վուէթի չծածկելոյ (ա-ճ-ա-պ-ա-ր-ա-ն-ք-ն չ-ծ-ա-ծ-կ-ե-լ-ո-վ) թերեւս եւ չանց եւս կուր արկանեն (կ-ե-ր-ա-կ-ո-ւ-ր կ'-ը-ն-ե-ն)։ Եւ է երբէք զի մին վախճացեալ երթայցէ անճճապուր (ք-ն-ջ-ի-ջ ա-պ-ա-ր-ի-ւ-ր) ուրեք զկեանս անձինն չահել, եւ միւսն ցաւմամբ բորբոքեալ, զրով զկին ընթացեալ ոչ դադարէ, մինչեւ յագեցուցանէ զցաւսումնն. ուստի է այն անյագ ցաւսումնն։ Եւ ումն մերկանայ զհանդերձս ընկերին. եթէ ընդդէմ դառնայցէ նա, յարեւէ եւս արկանէ (ռ-ե-ց-ն-ե-լ)։ Եզն. Ա։

Եթէ Աստուծոյ կամօք գործէին (կը ջ-ո-ր-ծ-ո-ւ-է-ի-ն) այնպիսի չարիք, ընդէր ի գործելեաց (ջ-ո-ր-ծ-ո-ղ-ա-ց) չարեացն վրէժս պահանջէ (կը պ-ա-հ-ա-ն-ջ-է). այլ այնու զի (Աստուած) ըստ չարեաց գործոցն վրէժս պահանջիցէ (ը-ր ջ-ո-ր-ծ-ե-ր-ո-ւ հ-ա-մ-ա-ր պ-ա-հ-ա-ն-ջ-ե-լ-ը-վ), յայտ է թէ ոչ ախորժէ զչարիսն, այլ առեայ, եւ պատիժս պատուհասից ի վերայ գործելեացն ածէ։ Եզն. Ա։

Ցորժամ զբմբռնեալն ի գողութեան ոք սպանանիցէ, պատուհաս ի վերայ ածեալ վասն յանդգնութեանն, չառնէ չար ինչ։ Ապա եթէ ոք զանմեղն որոյ ոչինչ ի վճռականացն (պ-ա-տ-ճ-ո-յ ա-ք-ա-ն-ի, ա-ք-ե-լ-ե-լ ք-ա-ն) գործեալ լիցէ, սպանանիցէ, կամ վասն ինչս գերծանելոյ (ի-ն-ի-ջ ա-ռ-ն-ե-լ-ս հ-ա-մ-բ), կամ վասն ստացուածս հատանելոյ (պ-ա-տ-ճ-ա-ռ-ա-ծ-ը ա-ռ-ն-ե-լ-ը-), չարութիւն գործէ, եւ գործն նոյն է երկոցունց, բայց օրինակն (ե-ղ-ա-ն-ա-կ-ը) ոչ նոյնպիսի։ Նա եւ յինչս առնուլ նոյն բանք են (ա-ն-կ-ե-ն ք-ա-ն մ-ը ա-ռ-ն-ե-լ-ը- ա-ն-ջ ա-լ պ-ա-յ-ն-պ-է-ս է)։ որ պարզեւս ի տեառնէ կամ ձիր (ը-ն-ծ-ա-յ) ի բարեկամէ առնուցու, ոչինչ չարութիւն գործէ. իսկ որ բռնաբար յաղագաւագէն (պ-ա-կ-ա-ք-ե-ն) հանիցէ (յ-ա-փ-շ-տ-ա-կ-է), չարութիւն գործէ. եւ առնուլն երկոցուն նոյն է, բայց օրինակ առնլոյն ոչ նոյնպիսի։ Նոյնպէս եւ աստուածապաշտութեան յօրինակէ անտի (կ-ե-ր-պ-է-ն) ցուցանի չարութիւնն. եթէ զճշմարիտն Աստուած ոք պաշտիցէ, գործ ազնուական (լ-ա-ւ, ֆ-ա-ք-ւ-լ-է) գործէ. ապա եթէ թողեալ զճշմարիտն, քարանց եւ փայտից, որպէս թէ Աստուծոյ, պաշտօն մատուցանիցէ, անհնարին ինչս գործէ։ Եթէ պատկեր ոք գործիցէ, եւ ոչ վասն սիրոյ սիրելոյն որ մահուամբ յաչացն վրիպեցաւ, կամ վասն զճարտարութիւն ցուցանելոյ, այլ ի պաշտօն առեալ եւ կիւր պագանիցէ իբր Աստուծոյ, գործ չարութեան գործէ։ Եզն. Ա։

Աստուած այնպէս պատուել զմարդն կամեցաւ, զի զանձնիշխանութիւնն (ա-ք-ա-ա-ր-ե-ն-ո-ւ-թ-ի-ւ-ն, ա-ք-ա- կ-ա-ծ) պարզեւեաց նմա, որով կարող իցէ (մարդն) առնել զինչ եւ կամիցի, եւ զանձնիշխանութիւն նորա ի լաւն խրատէ դարձուցանել։ Որպէս հայր ոք յորժամ խրատիցէ զորդի իւր, որ կարող իցէ ուսուցին ինչ ուսանել, չծուլալ յուսմանէն այլ յառաջադէմ լինել ի լաւն ստիպէ. վասն զի գիտէ եթէ կարող է յառաջադէմ լինել, պահանջէ զուսումնն յոր աւանդեցաւ։ Նոյնպէս եւ զԱստուծոյ պարտ է խնամել, եթէ յօժարեցուցանէ զմարդն անսալ հրամանաց նորա, քայց զկամակար իշխանութիւնն (ա-ն-յ-ն-ե-ն-ա-ր-ա-ր-ո-ւ-թ-ի-ւ-ն) ոչ հանէ (ը-ն-ե-ր) ի նմանէ, որով կարողն է (մարդն) անսալ (ո-ւ-կ ը-ն-ե-լ) եւ չանսալ հրամանացն։ Եւ արդ յայտ է թէ անձնիշխան եղեւ մարդն առնել զբարի եւ ժտել (յ-ա-ն-ձ-ն-ե-լ, յ-օ-ժ-ա-ր-ե-լ) ի չարն. քանզի զիաջող երեւեր ընտրու-

քիւն (պարբերութիւն) գործոցն, եթէ ոչ ունէր մարդն իշխանութիւն երկոցունց, եւ անասլոյն եւ չանասլոյն: Այսպէս մարդն առաջին առնոյր պատուէր յԱստուծոյ, եւ չհնազանդեալ աստուածական հրամանին՝ մտաբերեր (կը յանդիներ, կը յօժարէր) ի չարիս: Եղն. Ա:

Ցորժամ իցէ ոք ուրուք թշնամի, եւ թագուցեալ զգ թշնամութիւնն՝ գաղտ կամիցի վնասել, եւ չգիտիցէ զհանգամանս վնասակարութեանցն (վնասելոյ կերպս), եւ շուրջ եկեալ յածիցի հնարս խնդրել (արդեն անդեն գնալ գործոց իւրոց): ապա գտեալ ժամանակ (պարեհութիւն), յորժամ ոք ի բժշկաց թշնամւոյն նորա պատուէր տայցէ յայս լինչ չհպել (չդպչիլ), եւ յայս նիչ կերակրոց չճաշակել, որով առողջութեանն կարիցէ հասանել, եւ նորա լուեալ՝ վաղվաղակի ի կեղծիս բարեկամութեան կեղծաւորեալ զգ բժիշկն պարսաւիցէ, եւ զօգտակարսն նմա վնասակարս թելադրեալ (երես տալ) կարծեցուցանիցէ, եւ պատուէրս հակառակ հրամանաց բժշկին տայցէ, եւ այնու առնիցէ նմա վնաս. ոչ եթէ յառաջագոյն դիտէր զհանգամանս վնասակարութեանն, այլ ի պատուիրելոյ բժշկին գտեալ հնարս (պետս գործելով) եղեւ վնասակար: Նոյնպէս եւ Սատանայ ժառանգեալ զմարդն անցանել զհրամանաւն Աստուծոյ. ոչ եթէ ստուգեալ գիտէր նա եթէ այնու նմա վնաս լինչ գործել կարիցէ, այլ ի պատուիրանէն Աստուծոյ ուսեալ կամեցաւ վնասել մարդոյն: Եթէ յառաջագոյն չէր գուշակեալ (նմանեալ) Աստուծոյ մարդոյն չուտել ի կերակրոյ ծառոյն, եւ նորա յանդգնեալ (ընդվզելով) կերեալ (էր), չլինէր նմա պատիժ մահ. կամ որպէս թէ առ ի չգիտացն (ընդհանրապէս) եկեր, կամ թէ առ չժուժալոյ (չդիմանալով) ի կերակրոյ ծառոյն, չէր լինչ պատժի պարտական: Քանզի եւ մանուկ կաթնակեր որ առ ի չգոյէ կաթին (կրծել պակասելն) յայլ լինչ կերակուր մտաբերիցէ, ոչ պատժելի է, այլ արգահատելի (ցավելի): Եղն. Ա:

Նա եւ ընդ լինելոյն իսկ Սատանայի յԱստուծոյ (Աստուծմե

պես) գիտաց եթէ անսաստել (անհնազանդ ըլլալ) ումեք Աստուծոյ չար է. եւ վասն այնորիկ յիրաւի (երեսաբ) տանջէ զնա Աստուած, զի գիտէ նա զբարին եւ ոչ առնէ, եւ հմուտ է չարին եւ ոչ խորշի: Եւ այն իսկ մեծ եւ զարմանալի է զի մարդն վառեալ Աստուծոյ օդնականութեամբն, պատերազմեալ յաղթիցէ Սատանայի: Որպէս մարտուսոյց ոք ամենայն հնարիւք հնարեալ (ամեն ջանք ընելով) զիւր աչակերտն թեքել (կրնել), առ ի ցուցանելոյ զհանգամանս մարտիցն (կռիւներու երեսը ցուցնել), որով մարթիցեն յաղթել ախոյանիցն, առաքիցէ զնոսա ի հրահանգս (կրնալու ղրկել) սրցել ընդ ախոյեանան, եւ յաղթութեանց ուշ առնել (մի դներ, նայիլ) խրատիցէ, մինչեւ զկեանս անգամ արհամարհել. զի լաւ համարի թէ վասն անուան բարւոք մեռանիցին, քան թէ կենդանի կայցեն եւ վատանուն լինիցին: Եւ նոցա զթելադրութիւնս (երես) վարդապետին (վարդապետը) ի մոլ եղեալ եւ զպարգեւս ընդ (փոխանակ) յաղթութեանն, դեր ի վերոյ լինիցին (յադրնեն) ախոյեանին, եւ պսակեալ առ վարդապետին հաստատիցեն, եւ նշանակ ճգնութեան (մշտան, կռուին) ընդ ախոյեանին՝ առ նա զպսակն բերիցեն: Ապա եթէ զմարտուսոյցն զմտաւ ոչ ածիցեն, եւ յաղթութեան եւ պսակի ոչ ցանկանայցեն, կործանին վատանուն յախոյեանէ անտի. յիրաւի այնուհետեւ թշնամանին (կը նախատուին) եւ տանջին, եւ մահու պատիժ փոխանակ ընդ վատութեանն կրեն: Նոյնպէս եւ զԱստուծոյ իմանալի է, թէ իւրովք պատուիրանօք վառէ (կը վառէ) զեղեցիկ (գեղեցիկ) զմարդիկ՝ առ ի պսակելոյ զյաղթողն, եւ յամօթն առնելոյ (մատնել, խայտառակել) զվատացեալն: Եւ վասն այնորիկ թողեալ է Աստուծոյ զՍատանայ իբրեւ ի հրահանգս կռուանցայց (մեռնելու պես) յաչխարհի, զի յորժամ իւր ճանաչակեալքն (ընտրյալն ջեմ եւ ուղղ, պարբերվող) կռուիցին եւ յաղթիցեն նմա, պարծանք առաջնոյ յաղթութեանն նորա քակեսցին (ըլլան, փճանայ): Եղն. Ա:

բնութեամբ (ի բնէ) են, ասեն, չարիք, եւ ոչ կամաւ ծնիւք: Եթէ բնութեամբ իսկն չարիք, ընդէր օրէնք ի թաղաւորաց դնիցին, եւ սաստք յիշխանաց, եւ պատիժք՝ ի դատաւորաց. ոչ ապաքէն վասն կարճելոյ (ընչեցուցանելոյ) չարեացն: Այնպիսին (չարիքը իբրեւ են ըսողը), եթէ կին նորա յանցանիցէ, չպարտի մեղադիր լինել (յանցաւոր համարիլ), քանզի ոչ կամաւ յօժարեցաւ ի չարն, այլ բնութեամբ բռնադատեցաւ: Եւ եթէ որդւոյ իւրոյ սուր առեալ ի վերայ խաղայցէ (վրան գայ), մի լիցի նմա մեղաւոր, զի ոչ իւր կամաւ երթայ նա, այլ չարն տանի զնա յայն: Եւ եթէ ի զրացւոյ եւ ի բարեկամէ թշնամանեսցի, մի վոխարէն թշնամանիցէ, այլ առաւել արդահատեսցէ (ջրոյ), զի ոչ եթէ նա ինչ թշնամանէ, այլ չարն՝ որ բռնաբար վարէ զնա: Նոյնպէս յորժամ դուստր զմայր առնարգիցէ, եւ նա՝ (հարս) զսկեսուր իւր, եւ կին՝ զայր, եւ ծառայ՝ զտէր, եւ եղբայր՝ զեղբայր, մի ինչ տարցին ընդ միտ (սրտովն, վշտանաւ) որք անարդեցանն, այլ արդահատեսցեն նոցա որպէս ի չարէն բռնադատելոց: Իսկ եթէ տեսանեմք թէ թագաւորն զիւրոց օրինաց վրէժս պահանջէ, եւ պահանջմամբ վրիժուցն զվնասն կարճէ (կը քաւնայ), եւ դատաւորն զգողն եւ զաւազակն պրկէ (պինդ կապէ) եւ քերէ (մօր կորչ կորչ հանէ) վասն զվնասակարութիւնն ի միջոյ բառնալոյ, եւ հայր զորդի դժնեայ մահապարտեալ՝ դատաւորաց մատնէ, եւ այլքն ամենեքեան իւրաքանչիւր զանարգանաց վրէժս պահանջեն կամ անձամբ կամ իշխանօք, յայտ է թէ չարիքն որ գործին՝ կամածինք են եւ ոչ բնականք: Եղն. Ա:

Նաեւ այլոստ եւս մարթեմք իմանալ (կրնանք հակաբերել) զի մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող է եւ ոչ չարեաց: Զի չունն որ չնայ, միանգամ իսկ իգործ (գործողութիւն) չնութեանն լցէ, եթէ ոք չուն կոչէ զնա, ըմբռոստանայ (կը ցայտնայ, բեմ կ'ելլէ). նոյնպէս եւ գողն եւ աւազակն եւ այլ եւս չարագործքն, թէպէտ եւ զգործ

չարագործութեանն գործեն, զանուն չարագործութեանն յանձն ոչ կամին առնուլ: Նա եւ կեղծաւորն կեղծաւորեալ, որ մեղմեխաճօք (կեղծաւորութեամբ) ընկերին (սիրելին) կամիցի վնաս առնել, թագուցանէ զկեղծաւորութիւնն, եւ որպէս թէ բարւոյ ինչ խրատ տայցէ, հրապուրեալ (խաբեալ, մոլորցնել) արկանէ ընդ վնասիւք (յանցաւոր կ'ընէ) զանմեղն. եւ եթէ ոչ զբարւոյ դէմս զգեցեալ մեղմեխիցէ (քաղցր չեռանալ) չկարէ ստերիւրել (ծածկելն հանել, խոտորցնել) յիրաւանց զիրաւագէսն (երեւոյթ ճանչցողը): Նաեւ յորժամ ոք զխիստ իշխան կամիցի ի քաղցրութիւն ածել (հաղցրացնել), չկարէ յայտ (յայտնապէս) երթալ ասել թէ Դու խիստ ես. այլ քաղցրախառն բանիւք մատուցեալ ողոքէ (աղաչէ, անուշ խօսի) թէ Դու, տէր, քաղցր ես եւ բարերար ամենեցուն, ամենեքին գոհ են զքէն, բոլորք (ամենը) առ իրաւագիտս ուղիղ (ամէն հարց եղբօրդ ճանչցողէ պէտ երթ է). եւ այնպէս կարէ մեղմով (կամաց) քաղցրացուցանել զխստութիւն իշխանին, եւ խոնարհեցուցանել ածել յիրաւն եւ յարժան (ընել պաշ բանը որ երթ է): Նոյնպէս եւ առ ցասուցեալն եւ տրտմեալն քաղցրութեամբ ոք մատչի եւ ցածուցանէ (կ'ընկճէ). եւ անտի յայտ է թէ բարեաց ցանկացող է բնութիւն մարդկան եւ ոչ չարեաց: Եղն. Ա. ԺԵ:

Եթէ զգազանս վասն գազանութեանն չար ինչ բնութեամբ կարծիցեն, գիտասցեն զի կէսքն յանասնոցն ի պէտս արարան, որպէս արջառ եւ ոչխար եւ ամենայն ինչ որ ուտելի եւ կրելի (քեր կրող) է, եւ կէսքն վասն երկիւղ ի միտս մարդկան գնուցանելոյ: Զի եթէ գազանք առհասարակ են եւ վիշապք եւ օձք եւ այլ ճճիք (անասուն) ճշասակարք, եւ մարդն այնչափ հպարտացեալ է մինչ ըստ Աստուածոյ երկիւղին սահմանս արտաքոյ ելեալ անասնոյն (անհնազանդ կ'ըլլայ), եթէ այնպէս զարհուրեցուցիչք չէին, որչափ եւս առաւել չկայր երբէք յակաստանի (չեր ըպոնեը): Նաեւ նոքին իսկ որ չարքն կարծին անմտաց՝ երբէք եր-

բէք օգտակարք լինին եւ զերծուցիչք ի մահուանէ։ Զինչ չար քան զօձ կայցէ, եւ ի նմանէ թերիակէ (ՐԷրԻաՓ), որ ի սպանող (ՀահացուԼ) դեղոց (ՐուՆ) որք ինինդուքենէ մարդկան կազմեցան, չեւ հասուցեալ եւ անդեն բուժէ (ՀասնԷլ-ն պԷս կԷ ԲԺշկԷ)։ Եթէ բնութեամբ չար ինչ էր օձ, ապա չգտանէր ինչ ամենեւին ինձա օգտակար, եւ ոչ զգօնացնայր (ԼմաՓաՆանալ, ԽԷլցՏնալ) երբէք ի գազանութենէ անտի իւրմէ. նա աւանիկ տեսանելմբ (զօձս) ի հնազբագիտութենէ (ՃաբգիտուքենԷն) թովչաց զգօնացեալ, եւ իբրեւ զչուան խաղալիկ (չուՆճաՓ) է նոցա, եւ բազում անգամ բնակեալ (օձք) ի տան, չմեղանչեն (չԷՆ ՔաուԲԷ) բնակչացն։ Եւ օձապաշտքն այնչափ զգօնացուցանել զօձս գիտեն (կԷՆաՆ), մինչեւ կոչել յուրիւք (կԻՒրԻՒրուՆԻաՄՔ, հմայիւ) ի տունս։

Որպէս վերագոյն (վԷրՔ) ասացաւ, եթէ չար ինչ էին գազանքն, ոչինչ ի նոցանէ օգտակար գտանէր, այլ ամենեւին իսկ վնասակար։ Իսկ արդ տեսանելմբ զի կիսոցն (ոմանց) մորթքն պատսպարան (ՃաՃկոց) մերկութեան մերոյ լինին, եւ կիսոցն ճրագուն (ՃուրԷՆ ԵղԷ) դեղնեղի (վաՒԷւս ՆիՒ, ՃրաՓ) լինի, որպէս առիւծոյն եւ արջոյ եւ այլոց, ապա յայտ է թէ չեն ինչ չար գազանքն ի բնէ, զի որ չար ինչ է, նորա ամենայն ինչ վնասակար է, եւ մորթ եւ միս. այլ նոցա (գազանաց) որպէս զմորթն ղեղնուամբ եւ ոչ վնասէ, եւ զմիսն (ՃԷՆ ա Լ) եթէ սիրտ ուրուք առնոյր (չԷր ՓՆԷր) եւ ուտէր, ոչ վնասէր. որպէս վարազի (վայրէ ԽուԼ), որ գազանագոյն է քան զամենայն գազանս, ուտի միսն եւ ոչ վնասէ։ Իսկ յարջառ, զորմէ ասեն թէ բարի է, գտանի ինչ վնասակարութիւն։ Զգլուխ միս ուտել դարման (ա-ուղՔաՔ) է մարմնոյ, բայց եթէ զարիւնն ոք ըմպիցէ, սաստկի։ Նոյնպէս եւ ի բանջարս (ԽոՓԷղԷՆ, Փ-ՆՆ) է ինչ որ առանձինն սաստկիչ (ՀահացուԼ) է, եւ խառնեալ ընդ այլ բանջարս՝ բժշկիչ պէս պէս ցաւոց լինի։ Մանրագոյն, եթէ ոք լոկ ուտիցէ, սաստկիչ

է, եւ խառնեալ ընդ այլ արմատս՝ քնածու լինի քնահատաց (չԷՆացուՂ, Փ-ՆԷը կորած)։ Եւ հազար, եթէ ի տօր (ՓաՓ) ժամանակի (ԵղանաՒ) ուտիցէ ոք, քանզի զովացուցիչ է, զտապս (ՁԷրմ-ՐուԷՆ, Է-ՃՒ-ՆԷՐ) ի փորոյն փարատէ, եւ եթէ ի հով ժամանակի (ՀովԵղանակԷ ԴԷՁ) ուտիցէ ոք, ՃնասէՀ. եւ եթէ զմուրն քամեալ (ՆԷՀՐԷՄՎ հանԷԼ) անապակ (ՂԷ-Փ, ՈՆՁ-Ր) ըմպիցէ ոք, սաստկի։ Եւ մոլախնդ առանձինն սպանող է, բայց նովիմբ զմաղձս հնացեալս հնարին բժիշկք հատանել։ Եւ կաղանչան ազգ ինչ (ԴԷՂ ՓԷՈակԷ) առանձինն սպանող է, եւ խառնեալ ընդ այլ դեղոյ՝ մաղձադեղ է, բուժիչ ի մահուանէ։ Եղն. Ա։

Ա֊ինչափ ինչ չար ի գազանաց բնութեամբ ոչ գոյր (ՃաՂանաց ԴՁՂ Է ԲՆԷ ՂԸր այՆՂՃ ՆՒՐ որ) . . . մինչեւ ածեալ (Ա֊ատուծոյ զնորարարսն (Նոր ապԷՂՃա-ա-ՃՆԷՐԸ) առ նորաստեղծն (Ադամ), նմա նոցա անուանս դնել հրամայէր. եւ եթէ մօտ ոչ գային (գազանք), զիմդր (Ադամ) միոյ միոյ (ամեն ԴԷՂ-ա) ըստ իւրաքանչիւր ազգաց (ամեն ԴԷՂ ՓԷ-ա-ԱՆԷՆ ՀաԴՀաՓ) անուանս յօրինէր. ապա եթէ մօտ գային եւ ընտելութիւն (ընՓանա-ՈՒՐ-ն) ընդ մարդոյն ունէին, յայտ է թէ ոչ չարք էին եւ ոչ մարդոյն վնասակարք։

Եւ առաջնոյ չվնասակարութեան գազանացն մարդոյ՝ այժմու համբոյրս (ընՓանա-ՈՒՐ-ն, վՐՃա-ՈՒՐ-ն) եւ ընտելութիւնս վկայեն։ Զի ոմն զգայլոյ կորիւն մնուցանէ, եւ իբր զչան կորիւնս առ ընտելութեան ընդ անձն անկանին (վՐան ԵլԼԷԼ, Փ-ՐՒԼ, Փ-ՃՆԷԼ)։ Եւ միւսն (ա-ՐՒՇ ՏԸ) զառիւծու կորիւն (ՅաՓ) մնուցեալ՝ ածի ի համբոյր եւ ի բծիծս (Կ'ընՓաա-ՆԷՅՆԷ), մինչեւ (ՃՅՆԴԷ ՈՐ) պատել զմնուցանելեւսն (ա-ՈՈ-ՅաՈ-ՂԱՆ Ֆ-ՐՈՈ-ԻԼ), եւ եթէ այլ ոք ինա հուպ գայցէ (ՏօՓԿՆաՅ), չմոռացեալ զբարս (ԲՈա-ՈՒՐ-ն) գազանութեանն՝ ի վերայ յարձակի, եւ նորա (աՒՐԸ) սաստեալ (ԱՐՐ-ՈՂԷԼ, ՀԷ-ԽԷԼ) գազանին իբր չան, ցածուցանէ (կԸ հանՐ-ԱՐԻԷՅՆԷ) յանասատ (ՏՐՒԿ ԼԸՈՂ) գազանութենէն։ Եւ այլ ոք զարջոյ Ք֊ոժիւս (ՅաՓ) մնուցեալ՝ կաքաւիջս ուսուցանէ (կ-Փ-ա-ՈՒԼ

կը ուրվէնդնե), եւ զդաղանաբարոյն ցածուցանէ։ Եւ այլ ոք զկապիկս անասպատակս (անաղարտ, վայրենի) ըմբռնեալ՝ ճտպիտս եւ ընչապտուկս եւ ամենաչար ուսուցանեի (խելք կարգալ-գրել-անել, լաւ կարդալ, խաղեր ընել կը սորվեցնե)։ Եւ այլոց զքարքս (ուրուակ մը օյն) իգակերպս (էգէն կերպարան+ ուներգող) կաղեալ թռվկռթեամբ յընտելութիւն մարդկան ածեն, ջրեցուցեալ (ընկճված) զթոյնն ապաշնողս։ Եւ եթէ զխորչակս եւ զառատանիս վանն ձկասակարութեանն չար կարծիցեն, դիտասցեն զի եթէ ոչ ձիւն եւ սառամանիք սինդէին (նիհար, ջերմանալ) ղերիս, արմատաք խոտոց ոչ պարարէին։ Եւ եթէ ոչ տօթ ջեռուցանէր (պահպանել) զանդաստանս (անդր, պարտէզ), պտուղք ոչ հասանէին (հասունանալ)։ Եզն։ Ա։ ԺԶ։

Եթէ զախտս եւ զհիւանդութիւնս եւ զմահս տարաժամս (ժամանակին սուտ, պարբերական մահ, եօլէր) եւ զընաւ իսկ զմահ (նայն կեանքն մահը) ի չարէ արարչէ իմանայցեն (կարծել, ենթադրել), մեք զցաւոց եւ զմահուան բաղում ինչ պատճառս ունիմք ճշմարիտ բանիւ ի մէջ բերել։ Նախ այն իսկ զի յորժամ մարդն զԱստուծոյ պատուիրանսն անց (ջնջեց), ապա եղեւ ընդ ցաւովք եւ ընդ մահուամբ (հիւանդութեան եւ մահուան ենթակայ)։ Քանզի ցկիրն առաց։ Ցաւովք եւ տրտմութեամբ որդիս ծնցիր։ Եւ ցայրն՝ թէ Անչափաւութեամբ եւ քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո։ Ապա յայտ է զի, թէպէտ եւ բնութիւն մարդոյ, քանզի մարմնապատ (նիւթական, տարրերէ բաղադրեալ) է, ընդ ցաւովք եւ ընդ մահուամբ կարծէր, այլ թէ կացեալ էր ի պատուիրանին (պատուէրը բռնել), պահէր զնա կենդանարարն կենդանի. զի որ յոչընչէն կարող եղեւ ըզ չունչ (ոչինչ, տարրեր ունենալ բոլորովին) մարդոյն առնել, նոյն եւ զմարմինն զոր յերկրէ առեղծ՝ կարող էր պահել կենդանի։

Այլ ասեն. Եթէ ոչ մահկանացու իսկ էր մարմին, զիմաղդ էր զի վանն դոյզն (չուր, ներքին) յանցման անկա-

նէր ընդ մահուամբ, եւ ոչ արգահատէր (ծեղրանալ) նմա արարիչն եւ ներէր յանցմանն։ — Զի ներող եւ արգահատող է արարիչն, այն ամենագուն իսկ յայտնի է, եւ առաւել յայնմանէ յայտ է, զի յետ յանցանելոյ (յանցանք ընել) մարդոյն իջեալ անմարմինն (Աստուած) իբրեւ զմարմնաւոր ոք ոտնաձայն առնէր ի դրախտին, եւ մեղմով եւ աղերսալից բարբառով (չողոքել յայնով) ասէր ցյանցուցեալն, «Ո՞ւր ես Ադամ»։ զի մի տագնապեցուցեալ (նեղը դնելով, չխրճելնելով) չտացէ ուշաբերել նմա ապաշխարութեան (ապաշխարել, խոհել)։ Եւ զի չեկն ի զղջումն, յիրաւի կրեաց պատիժ զմահ։ Եզն։ Ա։

Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ընդէր եմոյծ զնոսա (սատանան եւ մարդը) ի կռիւ ընդ միմեանս։

Աստուած թէպէտ եւ ունէր իշխանութիւն զիւրոյ ստեղծուածոյն գիանդես տեսանել (ճոխանալ), այլ ոչ ինքն զրգեաց զնոսա անկանել ընդ միմեանս (իրարու հետ խնալ, կռուիլ)։ Իբրեւ տեսաւ (Աստուած) զսատանայ նախանձու բորբոքեալ, թոյլ եաս անձնիշխանին ընդ անձնիշխանին ոգորել (կռուիլ)։ քանզի գիտէր եթէ ոչ ինչ տկարագոյն էր սորա անձնիշխանութիւնս քան զնորայն, եւ ոչ նա կանխագէտ եւ սա ոչ կանխագէտ, եւ ոչ նա բռնաւոր (ջրաւոր) եւ սա տկար ոք։ Եւ զի չէր (սատանայ) բռնաւոր ոք, յայնմանէ յայտ է (ջրաւոր չըլլալը անկէ յայտնի է ու) զի ցկիրն պատրանօք (խաբեբայութեամբ, նենգաւ) մատուցեալ հարցանէր, եւ ոչ բռնութեամբ զարհուրեցուցանէր։ Դարձեալ եւ ի ցօղայ փորձանացն ի ուսանել (կրնայ սորվել) թէ չէ սատանայ հարուստ (ջրաւոր) եւ կանխագէտ։ Զի եթէ հարուստ ոք ինչ էր նա, ոչ յԱստուծոյ խնդրեալ առնոյր օգնական (հրոման, խորհրդական, պաշտօնեական), եւ ապա մխեր (ծռնելը, ծռեցնել, չեռնադրել) ի փորձութիւնսն։ Եւ եթէ կանխագէտ էր, ոչ մատչէր փորձել. քանզի գիտէր թէ յորժամ ոչ կարէ յաղթել, յամօթ լինելոց է (ամչնալու ըլլալ, պարկէշ չեռալ)։

Եւ ընդէր, ասեն, տարաժամ մահք լինիցին։ — Առնին (կ'ըլլա՛, պէտք կ՚ունենա՛) մահք տարաժամք, զի յամենայն տիս եւ ի բոլոր (ամին) ժամանակս պատրաստական (պատրաստ) մարդոյն գտեալ չգեղծիցի (չխո՛ւճայ, անհոգ ընելայ, վնասուիլ) յաստուածպաշտութենէ։

Իսկ վասն ցաւոց (յա՛, հիւանդութիւն, ախտ), ասացուք. են ցաւք որ վասն մեղաց լինին, եւ են՝ որ վասն փառաց Աստուծոյ, եւ են ցաւք որ ի չկշռելոյ (անհաւասարակշռութենէ) խառնուածոց լինին։ Քանզի մարդոյ մարմին ի չորից տարերց (նիւթ) խառնեալ (բաղադրեալ, պատրաստուած) է, ի խոնաւութենէ, ի ցամաքութենէ, ի ցրտութենէ եւ ի ջերմութենէ. եւ եթէ մի ինչ (ի սոցանէ) պակասիցէ կամ յոլովիցի (աւելնայ), ցաւս գործէ (կը պատճառէ) ի մարմնին. եւ այն կամ ի չաս ուտելոյ եւ յըմպելոյ լինի, կամ ի սաստիկ պահոց, կամ յանխոհեմ կերակրոց, կամ յոյժ ի տօթի աշխատելոյ, կամ կարի ի ցրտոյ յլկելոյ (նեղուիլ), կամ յայլոց ինչ այնպիսեաց հակառակորդաց (էութեան հակառակ բան), որովք անկարգութիւնք (անկանոնութիւն, անկարգութիւն) ի մարմնին գործին (կ'ըլլա՛, կը պատճառէ)։

Եւ դիւահարութիւնք վասն հպարտութեան մարդկան լինին. քանզի եթէ որդի ուրուք մտաւարժ (խելքէ, հնազանդ) իցէ, դան ոչ ըմպիցէ, եւ որ չէն մտաւարժ (խելքէ վերջնէն) բազում անգամ զծառայ այր առաջի նորա զանհարկանեն (ձեռնհաս), զի ինձ հայեցեալ, ընդ այն (անով) լինիցի մտաւարժ (խելքէը ելլութիւնը էլ, վերապահութիւն), ապա եթէ եւ այնու եւս ոչ խրատիցի (առղջութիւն), ինձ իսկ մատուցանեն զանձկանան։ Տանջին անմեղք, զի ի մոլի կալցին (պահել, ձեռք) այլք զբան խմաստնոյն որ ասէ. եթէ արդարն հազիւ (դժուարաւ) կեցցէ, ամբարիշտն եւ մեղաւորն ո՞ւր գտանիցին։ Այսպէս Աստուած սակաւուց տանջանօք ածէ յերկիւղ եւ ի խրատ (կը վախցնէ եւ կ՚առղջէ) զբազումս։ Եղեւ. Ա։

Դեւ մտանելոյ ի մարդ չունի իշխանութիւն առանց Աստուծոյ թուլացուցանելոյ (ըլլալ պատճառ)։ Եւ յայտ անտի է, զի յորժամ ի խոզից երամակն մտաբերեցին (առջեւէն, յանդիմանութենէ) մտանել, ոչ կարացին մտանել եթէ ոչ նախ ի փրիատոսէ առնին հրաման։ Եւ յորժամ զՅոբն կամեցաւ փորձել սատանայ, ոչ իշխեաց ժտել եթէ ոչ նախ յԱստուծոյ առ հրաման։ Եւ զՅուդայէ ասէ դիր թէ ընդ պատառոյն եմուտ ի նա սատանայ։ Զի թէ չէր փրիատոսի թուլացուցեալ եւ սատանայի որ գրդռէրն եւ Յուդայի որ վասն կծծութեան (ագահութիւն) եկն (յանձնառութեամբ) յայն, ոչ իշխէր մտանել ի նա չարն. այլ վասն յանդիմանելոյ (յանցնելու համար) զանճնիշխանութիւն երկոցունն՝ թուլացոյց (ըլլալ պատճառ) ըստ կամաց երկոցունց։ Նաեւ եթէ ոչ Աստուծոյ սաստ պահէր, ազգի ազգի (բազմազան) խեղութեամբք խեղէին (ախտել), եւ անհնարին (չարաչար) մահուամբ սպանանէին դեւք զպաշտօնեայս իւրեանց։ Բայց Աստուած որպէս առնելոյն (ախտելու) տէր է, նոյնպէս եւ ի դարմանսն վայելեցուցանելոյ (բժշկել, պահել), եւ ի լկանց չարին ապրեցուցանելոյ. զի այր իւր ինչ ոք է՝ յիւրն ղընդայ եւ խնայէ (մարդ ինչ որ իրենն է՝ անոր հոգ կը պահէ), եւ որ ոչ է իւր (ինչ որ իրենը չէ), զօտարին օգտէ եւ ցրէ (առիւծը կը վտարէ և կը ցրուէ)։ Այլ ճչմարտից հաւատացելոյ ոչ սատանայ փորձութեամբքն կարէ ստնանել (վնասել, նեղութեան), եւ ոչ կախարդք դիւօք։ Նաեւ տեսանեմք իսկ զկախարդսն միշտ ծնգեալս (ձեռքերով, նիհարցած) ի դիւաց, եւ մանաւանդ մոլիքն (աստուածպաշտութենէը, իրէլէվ և պէտհապկան շրջապատէը ընելով) խոստանան տալ որ չիցէ ի ձեռս՝ ոչ նոցա եւ ոչ դիւաց։ Բայց, ասեն, կախարդք մարքեն (կ'ուռան) անդէն կապել զդեւն, զի հանապազ խեղդ ընդ անձն (նպաստել, կուկնդեղել) հոգւոց մարդոյն դեւն լինիցի։ Եւ արդ, քան անդէն կապել կախարդացն զդեւն, եւ խեղդ ընդ անձն միշտ ոգւոց մարդոյն առնել, լաւ էր թէ յայտ-

նէր (կախարդաց յետով դեռը մարդոն հոգւոյն մէջ կապելէն է նէ, ոեվէլ ազէկ էր որ յայտնուէր Նն) , եւ սրբովք աղաչեցեալ զԱստուած՝ օգնականութիւն գոանէր բուժելոյ ի չարէն : Եզն. Ա: +

Եւ զայն եւս պարտիմք գիտել թէ հրեշտակք եւ դեւք եւ ոգիք մարդկան անմարմինք են : Հոգիս կոչեն գիրք զհրեշտակս վասն արագութեանն (արքալբեւներն) , որպէս թէ ասիցէ թէ քան զհոգիս թեթեւք են : Փանզի ոգւոյ եւ հոգմոյ անուն Եբրայեցերէն եւ Յունարէն եւ Ասորերէն նոյն է . նա թէ եւ Հայերէն ոք մաներ (ծշրէ) միտ գնիցէ , նոյնպէս գոանէ : Յորժամ տագնապեալ (քոնեն, ոքէլել) ոք յոմանքէ իցէ , ասէ . Զետ ոգի կլանել , Զետ ոգի առնուլ . եւ այնու զօդոյս զոր միշտ ծծեմք (նէքս կ'առնեն)՝ յայտ առնէ :

Երեքեան Ջոկքս այսոքիկ (ոո երէս քոսը , խոմքը)՝ հրեշտակք , դեւք եւ մարդիկ , քանզի համաբնեայք (քնոոընեակից , նոյն քնոորնեն ոնեցող) են , նմանագոյնս եւ նուվին իսկ անուամբ ոգի անուանին : Ասի հրեշտակ ոգի , այլ ոգի հարկաւոր (ոքոոոոոքը) , որ է հնազանդ եւ կամակատար . ասի եւ դեւ ոգի , այլ ոգի չար վասն անհնազանդութեանն եւ ապստամբութեան . զոր թէպէտ եւ ի մեր լեզու այս չար ասեմք , որպէս ի խորանաց հարցն մեծոց առաջնոց ըստ սովորութեան ի մեզ կարգելոյ (մեր նախնեաց ըրած քոբերոնենեն որ ովերոնեամբ մեղի եկած է) , այլ զիտեմք եթէ այսն հողմ է , եւ հողմն ոգի : Փանզի յորժամ մեք ասեմք սիւք (հով) չնչէ , Ասորնայք (Ասորիք) ասեն՝ Այս չնչէ : Այս ամենայն ասացաւ զի ցուցցի թէ որ ինչ երեւի՝ մարմնաւոր է , եւ որ ինչ ոչ երեւի՝ անմարմին : Եւ ի մարմնաւորաց են որ թանձրամարմինք (քոնչր, խէր) են , եւ են որ անօսր (քոքոյ, անէքոյր) մարմինք : Եւ միանգամայն իսկ ասացեալ (ընդհանրապէս խոսելվ) , որ ինչ ի զգայնոցս (ղէքոոնէ , ղէքոքոնէ) չօշափիլ (յետովվ Նն) , կամ զննի (ոչէովվ) եւ ազդի (կէ ղէքոոէ , ինղես մարքովվ)՝

այն մարմնաւոր է . եւ որ զգայնոց ոչ ազդի՝ անմարմին : Նուրբ է տարր լուսոյ (լոյսին նէրքը) , այլ զի ակամբ զննի՝ մարմնաւոր է . նուրբ է տարր հրոյ , այլ զի ջերմութեամբն ազդի մարմնոյ՝ մարմնաւոր է : Եզն . Ա:

Գիրք (Ասոոոձաշոնքը) յուշկապարկաց ասեն քնակել յաւերակս . Յոյն լեզու իշացուլս ասէ : Այլ գիրք ըստ մարդկան կարծեաց եկեալ (մարքոյ կարծէրէն յոմքերքվվ) ասեն առ ի նշանակելոյ զսաստկութիւն (շոո ծեծ ըևևշևը) աւերածի աշխարհին : Արդ ցուցցեն թէ գոանիցին իշացուլք ի Բաբելոնի : Ապա ուրեմն յայտ է եթէ անուանք առանց անճանց (քոյոոքնեն) են յուշկապարկացն եւ ձիացլուց . եւ գիրք ըստ կարծեաց մարդկան եկեալ նոյնպէս անուանեցին՝ առ ի զաւերն Բաբելոնի նշանակելոյ : Զծովացուլն ի կովէ ելեալ ասեն , եւ զպայն (մարքոկերպ ոոոոոքևշեալ կենդանի) լինն ի մարդկանէ , եւ զառլեզն ի չանէ . եւ այն (ոոոն) ոչ եթէ անճիկք ինչ են (քոյոոքնեն ոոնեցող քոներ չեն) , այլ անուանք գբանիգտանաց (էքեոոկոյանոն , կեղծ) եւ բայլաղանք մոլորելոց մտաց ի դիւաց : Ոչ երբէք ի մարդկանէ ելեալ է պայն , եւ ոչ ի կովուց ծովացուլն ելեալ (է) եթէ ի ծովակս (լճ) բնակիցէ , եւ ոչ ի չանէ լինչ ելեալ է , զոր առլեզն կոչեն , եւ ասեն եթէ ընդ աներեւոյթ զօրութիւնս լինչ կեցցէ , եւ յորժամ վիրաւոր ոք անկեալ ի պատերազմի դնիցի , լիզիցէ եւ ողջացուցանիցէ : Այս ամենայն առասպելք են եւ պառաւանց դրդջիւնք (պոոոոէ ֆոոոլ) :

Այլ եւ վիճեալ եւս պնդին ի բանիցն վերայ (Ե ըոոձնէն նէ պնդեն) : Մին ասէ թէ ի մերում գիւղ ծովացուլ զկով դործեաց , եւ զգոչիւնն (յայնը) հանապազ մեք լսեմք ամենեքեան : Եւ միւսն ասէ , Զպայն իմ իսկ աչօք տեսեալ է : Միթէ եւ զառլիզէն եւս ոք կարիցէ ասել թէ եւ զայն ուրուք տեսեալ իցէ . եւ եթէ յառաջին ժամանակաց արարչագործ լիզէին զվիրաւորս եւ ողջացուցանէին (ըոընդնել) , արդ (հիմա) ընդէր ոչ լիզիցեն եւ ողջացուցանի-

ցեն. ոչ (ո՞չ ապա՛էն) նոյն պատերազմունք են, եւ նոյնպէս վերաւորք անկանին։

Այլ եւ վիշապք, ասեն, եւ ցհաւգք (պեսա՛կ մը սասա՛պելէսց կենդանի) կեղծս ի կեղծս լինին (այլե՛ այլ կերպասնո՛կը մնանին), յորոց մին անճնաւոր (էսյո՛ըլէն ո՛նեցող) է, եւ միւսն չանճնաւոր։ Վիշապն որ մարմնաւոր է՝ զիւր կերպարանն ոչ կարէ փոխել. զի եթէ հնար ինչ էր մարմնաւորաց զկերպարանս փոխել, նախ մարդ որ առնուն (էերասանց) քան զնոսա է՝ փոխէր զկերպարանն յինչ եւ կամէր։ Եւ վիշապք զոհմականս (քերէ) արգեանց (սրսա՛ղըլէն, պասո՛ղ) ոչ կրեն (պանէլ), եւ ոչ գրասա (քերա՛ղ անասո՛ն) գոյ նոցա, եթէ զարդիւնս ի կալոց (կալ, ցորեն կասելը՝ պեղ) ուրեք (պեղ մը) կրիցեն. եւ ի զուր է կալ, կալն ասել ի կալս, եւ ոչ՝ Առ, առ։ Զի վիշապն որ ինքն գրասա է, ամուր զի անասուն եւ անխօսուն է, զիարդ զայլ գրասա վարիցէ (էղբել, էորձացնել)։ զի վիշապի այլազգ ինչ բնութիւն չէ՝ եթէ ոչ օձի՝ այն յայտ իսկ է (վերջապէն օձի բնո՛ղ բնութեր բնո՛ղ ըսանելը յայտնի է)։ Զօձ յաղթանդամ կամ զգազան ինչ ծովածին կոչեն է։ Զօձ յաղթանդամ հսկայ անուանեն, նոյնպէս եւ զօձ ցամաքային անմոռունի (խոշոր, անհպելի), եւ զգազանն ծովական լեռնանձեւ, զկիտացն (պոլենա) ասեմ եւ զդեղինաց, վիշապս անուանեն։ Ապա այլ ինչ ոչ են վիշապք՝ բայց կամ օձք մեծամեծք ցամաքայինք, կամ ձկունք անարիք (խոշոր) ծովականք, զորոց ասեն թէ լեռնաբերձք (լերան պես բարձր) եւ մեծամեծք են, եւ որս եւ կերակուր նոցա մանր ձկունք են, որպէս եւ օձից մեծամեծաց՝ մանր մանր ինչ ճճիք (անասունտ)։ Եւ ոչ որս երբէք, որպէս մարդկան, արարեալ է վիշապաց կամ առնիցեն. եւ ոչ տաճարք իբրեւ մարդկան են նոցա ի քնակութիւն, եւ ոչ զոք ի թագաւորազգեաց ունին կապեալ առ իւրեանս կենդանի։ Որպէս մոլորութիւնն դիւաց խաբեաց զդիւցազարշաս Հայոց, եթէ զումն Արտաւազդ

անուն արգիլեալ (բանսարկեալ) իցէ դիւաց, որ ցայժմ կենդանի կայ, եւ նա ելանելոց է եւ ունելոց զաշխարհս։

Այսպէս ի սնոտի յոյս կապեալ կան անհաւատք։ Այսպէս ջանայ սատանայ զի զամենայն ոք ի բարւոք ակնկալութենէ (յոյս) վրիպեցուսցէ (գրկէ), եւ ի սնոտի յոյս կապիցէ։ Կարծեցուցանէ թէ նհանգք ինչ իցեն գետոց, եւ չահապետք վայրաց (վայրէ պեղէր)։ եւ յետ կարծեցուցանելոյ՝ ինքն կերպարանի (կը կերձէ) կամ ի վիշապի կերպարանս կամ ի նհանգի իմն եւ ի չահապետի, զի այնու զմարդն յիւրմէ արարչէն բիւրեսցէ (խոտրբէցնէ)։ Զի եթէ էր ինչ նհանգն անճնաւոր, ոչ երբեմն ի կնոջ կերպարանս երեւէր, եւ երբեմն փոկ (խայէն) լինէր եւ լուղորդաց (լողցող) ընդ ոտս անկեալ հեղձուցանէր։ Նոյնպէս եւ զոր չահապետ վայրաց կոչեն (շահապէտ վայրաց կոչեցնեն ալ) ոչ մերթ մարդ երեւէր եւ մերթ օձ. եւ վիշապն ոչ միանգամ օձանձեւ երեւէր, եւ միւսանգամ մարդակաձերպ։ Այլ թէ ի կալս ջորիք եւ ուղտք երեւիցին՝ դիւաց կերպարանք են այն եւ ոչ վիշապաց. եւ եթէ ի դաշտս երապգազանք (որսի բորձէր) ձգիցին, եւ հանճարեալք իբրեւ զմարդիկ զհետ երեոյ (վայրէ անասո՛ն որսի) արշաւիցեն, կեղծիք (երեւոյթ) դիւաց են եւ ոչ ճշմարտութիւն ինչ իրաց։

Մարդիկ աւելի զքաոսակար են գազանաց քան գազանք մարդկան, զի սոքա եկեալ ի քաղաքաց եւ ի գիւղից՝ հետամուտք լինին (խուզե կ'ելնեն) կոտորելոյ (ջարդել, պատնէլ) զգազանն, եւ նոքա սրացեալք (բերկրելով) ի լերինս եւ յափափայս (ձո՛ր ի ձոր, ցեղ պեղէր) ճգալեն անկանել փախստականք (կը բո՛րեն բերկրելով պապրիլ)։ յորոց կիսոցն եւ մորիքն (որջ) արտաքոյ ընտելութեան մարդկան են (մարդոց ընտանելենէն հեռու)։ Նոյնպէս եւ սողնոցն զիսօշիւն (յայն, ոպնոյայն) միայն զմարդոյն առեալ, է որ (ո՞նտ) ի ծակս, է որ ի սորս (բեռնէն դեպ ձա՛կ պեղ), է որ ընդ փապարս (դեպը պարտ պեղ) երկրի մտեալ զօղեն (ըմբռնէն)։ Եւ եթէ ի կարի (ձեռքանց)

Նեղելոյ զնոսա մարդկան՝ մեղանչիցեն (ընաւէն), այն մարդկան մեռաս է (յանցանէը մըդոց է) եւ ոչ նոցա։ Նա եւ չքոտեօքն (ընէն) զկծեցուցանէ (ահչընել, ուղել) զմեզ (Աստուած), որպէս լուտին եւ ճանճիւ եւ մժխով (նէնէէ նէնէ+) եւ գոռեխով (ան նէնէ), մնով (նէէէ նէնէ+) եւ մկամբ, եւ այլովք նոյնպիսեօք, որք չնչիկքն են, եւ զմեզ աղխատ կարեն առնել (յոքնեցնել)։ Եւ նոքօք ցածուցեալ զնստուցանէ (նը խոնարհեցնէ) զմիտս մեր. զի յորժամ գիտիցեմք թէ եւ փոքունքն կարող են մեզ չնասակար լինել, իջցուք ի տարապարտ (պըտպ, ուռայն) հպարտութենէ, չունել զանձինս առ մեծարդիս (ինձ+ ընդ յոքնէ նմանութէն+)։ Եւ որ չնչենովքն զմեզ աչխատ առնէ, զմեծամեծան հնազանդէ մեզ, զոր օրինակ զձիս եւ զուղտս եւ զփիղս եւ զարջառ եւ զոչխար. եւ ի լերանց եւ ի դաշտաց՝ զայծեմոունս եւ զեղջերուս, եւ ի գազանաց՝ զառիւծս եւ զվնաս, զյովազս եւ զվարազս, որոց կէսքն կրէլիք (քէս նըղ) են եւ կէսքն ուտելիք, եւ զկեսան ի զբօսանս ընտելացուցեալ համբուրեցուցանէ (ընպռնեցնել)։ Եզն. Բ։

Քաւդեայքն աստեղանչմարք (ասպղերուռն նայելով քռնչնո-ղութեան ընող) զծննդոց պատճառս եւ զմահուանց յաստեղաց դնեն (նը հաստչէն, կ'ենդոպրէն), որպէս թէ յորժամ ծնանիցին (մարդիկ), անդէն եւ մահուանքն իւրաքանչիւր ուրուք անվրէպ սահմանիցին, եւ ըստ այն ոչ յառաջել ումեք մեռանել հնար իցէ, եւ ոչ յամենալ (ասհմանուած քամանակէն ու ասաք կընայ գիլը դառնել ու ալ եպէը)։ Այլ յանդիմանեն զնոսա պատերազմացն դէպք, զի ի միում աւուր բիւրք բիւրուց մարդկան կոտորին այլ եւ այլ տիովք (պէէ+վ), կէսք մատաղօրեայք (պղայ), եւ կէսք եբիտասարդք, եւ այլք ի կատարեալ հասակի ծերութեան. որոց ծնունդն ի միում ժամու չէին՝ մահքն ի միասին եղանին։ Եւ դարձեալ, եթէ յաստեղաց էին պատճառք ծննդոց, ընդէր ի Հնդիկս (Հնդկասան) ոչ ոք երբէք սակաւ ծնաւ, եւ ոչ յայլ աշխարհս (ասրէշ երկիրներ) այնպիսի ինչ. միթէ մնդոր միայն ոչ եհաս աստղն սպիտակարար, եւ ոչ յայլ աշխարհս աստղն սեւագործ։

Դարձեալ բախտաւորութեանց եւ չուառութեանց զաստեղսն դնեն պատճառս։ Մինչդեռ առիւծն, ասեն, յաստեղատանն (համասթեղընէն) իցէ եւ ծնանիցի ոք՝ թագաւոր լինելոց է. եւ մինչդեռ եզն է եւ ծնանիցի ոք՝ հզօր եւ բարեհնշան (յաղող, երջանիկ) գալոց է, եւ մինչդեռ խոյն է եւ ծնանիցի ոք՝ մեծատուն լինելոց է, եւ որպէս ցայն (անոր պէս)՝ բաւ եւ ասուեղ (տալտ և էրդոց), եւ յորժամ կարիճն է եւ ծնանիցի ոք՝ չար եւ մեղանչական (ընասող) լինելոց է։ Դարձեալ (ասեն) թէ յորժամ Կռոնոսն յաստեղատունն մտանիցէ, թագաւոր մեռանի, որպէս եղեւն իսկ երկիցս (երէս անգամ) առ Թէոդոսիւ կայսերք, եւ քաւդեայքն պնդեալ էին թէ մեռանի թագաւորն, եւ նա ոչ մեռաւ, զի յամօք լիցի (խոպոռակութէ) սակաւատւ (սասր) արուեստիտութիւն նոցա։

Դարձեալ, եթէ, յորժամ առիւծն իցէ յաստեղատանն, թագաւոր ծնանելոց է, բազում անգամ բազում թագաւորաց պարտ էր ծնանել, զի ոչ մի ոք միայն ծնանի յորժամ առիւծն յաստեղատանն իցէ, այլ բազումք։ Եւ եթէ արդարեւ առիւծն էր պատճառ ծննդեան թագաւորաց, ապա ոչ թագաւորի որդի թագաւոր լինէր, այլ որ ուրուք եւ դիպէր (նը պատահէր) ծնունդն մտանելոյ առիւծուն յաստեղատունն։ Իսկ արդ տեսանեմք եթէ թագաւորի որդի թագաւոր լինի, որպէս Դաւթայ որդի Սողոմոն ի հօրն աթոռ նստաւ, եւ նորա որդին ի նորա աթոռ, եւ մի ըստ միոջէ կարգ (շարք) թագաւորացն ցուդայ ազգեցաւ (պահեց, բռաց) մինչեւ ցՄակաբէացիսն։ Նոյնպէս եւ զԱսորեստանեայցն եւ զբաբելացւոցն՝ որդի ի հօրէ առնուին կարգաւ զթագաւորութիւնն։ Որպէս եւ ի Սասանայն ուրմենէ Սասանականքն որդի ի հօրէ կարգաւ առին մինչեւ ցայսօր զթագաւորութիւնն Սասանականաց, եւ չգտաւ

առիւծն յերկինս մտեալ յաստեղատունն զի զթագաւորու-
թիւնն յայլ ազգ ուրեք կարասցէ փոխել յերկրին արեւե-
լից։ Եւ յայտ է թէ, որպէս թագաւորութեանն չէ աստղն
պատճառ, նոյնպէս եւ ոչ զօրութեանն, եւ ոչ մեծատուն
առնելոյ. մանաւանդ զի տեսանեմք զմեծատունս աղքա-
տացեալս, եւ զաղքատս մեծացեալս (հարուստ՝ աղքատ)։ Մինչ
եւ զգայն եւս կարիցեն ասել թէ մի եւ նոյն աստղ մեծու-
թեան եւ աղքատութեան կարէ պատճառք լինել, եւ զօ-
րութեան եւ ակարութեան. քանզի եւ գիշերս երբեք եր-
բեք տկարացեալս տեսանեմք, եւ զտկարսն զօրացեալս,
զչարսն զգօնացեալս (խելօք՝ յիմար), եւ զզգօնս չարացեալս։
Եւ ոմն իցէ այն զոր ասեն թէ որ ինչ ի ճակատագրին
գրեալ է, այնմ չէ հնար վրիպել (խաբել, եւ ծաղր). այլ
որ փառատուրն (յաջող, բախտաւոր) գրեցաւ՝ վաստաւոր է,
եւ չուառն (ընդհա, դժբախտ)՝ չուառ։ Ո՛ հրաման (ճա-
կատագիրը) տկար, եւ անզօր սահման, զոր եւ գողքն եւ ա-
ւազակքն կարեն խախտել (գերծին ընդհել), յորժամ ի վե-
րայ հասեալ զոմն յընչից եւ յարեւէ արկանիցեն (ընչէքն և
կեանէն զրկեն)։ Եւ եթէ ի սահմանելոյ ինչ ճրամաւն (ճա-
կատագիրը) իրքն գործիցին, չէ պարտ՝ ոչ թագաւորաց մա-
հու հրաման տալ, եւ ոչ դատաւորաց քերել եւ սպանա-
նել զմարդասպանն։ Եւ կամ յորժամ ինն (ապստամբ) յաչ-
խարհ արշաւիցէ՝ տեռազերծ առնել (կողոպտել) եւ կո-
տորել զմարդիկ, մի զօրս ժողովեսցեն, եւ մի զունդս առ
զունդս կազմեսցեն՝ հանելոյ (վռնդելու) զնոսին յաչխարհէ,
այլ իրաւունս տացեն թէ Հրամանաւք են (ճակատագիրէ է) աչ-
խարհին ի հինէ կոտորել, մեք ընդդէմ դառնայցեմք ընդ-
դէմ հրամանացն։ Այլ գումարելով զզօրսն եւ հանելով
զթշնամին յաչխարհէ, ցուցանեն թէ ոչ ըստ սահմանելոյ
ինչ հրամանի կոտորածքն գործիցին, այլ ի բռնաւորութենէ
հինին որ եկեալ ժլատութեամբ (ագահութեամբ, ալէ պռնչե-
լով) կոտորէ զաչխարհ, եւ մերկանայ յընչից եւ ի ստաց-
ուածոց։

Բայց եւ զայն եւս գիտել պարտ է թէ կանխաւ գիտէ
Աստուած զամենայն, եւ կանխագիտութիւն նորա չէ պատ-
ճառ չարեաց։ Քանզի եւ ոչ, յորժամ տեսանիցէ ոք զընե-
կեր իւր ընդ լպիրծ (սահուն) տեղիս գնացեալ, եւ ասիցէ
թէ գլորելոց ի (ընկնել), նա ինչ եղեւ պատճառք գլոր-
ման ընկերին։ Եւ ոչ, յորժամ ընդ աւազակուտ տեղիս
գիմեալ զընկերն ոք տեսանիցէ, եւ ասիցէ թէ եղեռն
գտանիցէ (ջրբէք, դժբախտ-ընեան պէտք հանդիպէ), նա ինչ
իցէ պատճառք վհատուն։ Եւ ոչ, յորժամ զաղնուականի
ուրուք որդի յաղախատան հասեալ (ընայելընեան, ջեղ
խոնեան հասած) տեսանիցէ ոք, եւ ասիցէ թէ կորուսա-
նելոց է զինչսն հայրենիս, նա ինչ իցէ պատճառք վատ-
նելոյ ընչիցն։ Եղեւ. Բ։

Ցանասունս են ազգմունք ինչ բնականք (բնական ջգա-
ցողունեք, բնական կերպով, ուր ըն գոյնատուրնեամբ բան մը ջգա-
նալ), որովք հանդերձելոց իրիք իրաց ազգ ինչիցի նոցա
(ըստ բաները կ'ընտանան). որպէս ձիոյն՝ ի սմբակէն վա-
րելոյ (ձին կ'ընտանայ սուրալոց ըն էր սմբակը պէտք գործէ,
ընայ), եւ եզինն՝ ճմերանի ընդ ալուց կողմն (խոտին
վարէ կողմը) նստելոյ, եւ մօտ ի գարունն ընդ դրաց կողմինն
դառնալոյ, եւ ծիծառն՝ յառաջ քան զաշունն ի ջերին տե-
ղիս (տաք տեղերը) ի ճմերոց երթալոյ (ձմեռն անցունելու եր-
նալ), եւ խորտոյն՝ լմանալ յառաջագոյն զճմերուանս կա-
րեւորս (խնամ ընելու), եւ վաղ (կանուխկէն) ի մարմանդ
տեղիս (օդը ջեղ տեղերը) փութալոյ, եւ ճայիկ՝ վաղագոյն
տարմատարմ (խումբ խումբ) շրջելոյ, եւ աղաւնեայ՝ հա-
մագունդ (ոհկոհղ) երամ երամ խաղալոյ (ջոնդ ջոնդ
ծնինել), եւ ագռաւուց՝ ի ծմակաց (ցուրտ և խոնաւ տեղ)
ի ջերին տեղիս դնալոյ, որպէս եւ մրջեան՝ յամարանոյն
(ամառուընէ) պատրաստելոյ զկերակուրն, եւ ընդ երկուս
զհատն կտրելոյ զի մի բուսանիցի, եւ ի ջեր ժամանակս
(պուղ օրերը) հանելոյ զկիսին յորջէ անտի եւ ցամաքեցու-
ցանելոյ, եւ մեղուաց՝ զղուրս մեղուանոցաց յառաջ քան

զցուբան ականատմոմով (ԿԷՐՈՊՈՒԸ-) խնդոյ (ՓՈՅԵԼ, ՐԻՒԵԼ)՝ եւ արջոյ՝ յառաջագոյն քան զձմեռն ի բայոց մտանելոյ (ՈՐՔԸ ՏՈՒՆԵԼ ՅԵՒԸ ԽՆԱՒԱԸ-), եւ երէոյ՝ կանուխ ի լերանց ի դաշտ դիմելոյ։ Այս ամենայն ազդեցութիւնք բնականք են յանասունս եւ ոչ խորհրդականք (ՏՈՒՈՒՔ, ՏՈՒՅԵԼՈՎ ՓԱՒՈՒԱՅ), որ յարարչէն տնկեալ են ի նոսա՝ առ ի յօժարելոյ (ՊՈՒԵԼ, ՔԷՒԵԼ) յօգտակարն եւ խորշելոյ (ԵՒ ԿԵՆՈՒԼ) ի վնասակարացն։

Եւ ոչ միայն յանասունն են բնական ազդեցութիւնք, այլ եւ ի մարդկան որ խօսունքն (ՔԱՒՈՒՈՒՔ) եւ իմաստունք են։ Որպէս յորժամ ակն խաղայցէ, բնական ազդեցութեամբ վասն զնորոդ ոք տեսանելոյ լինի ասեն նշանակ, որք այնմ ստէպ միտ դնեն։ Յորժամ յերանս կամ յայլ անդամս միս խաղայցէ, նշանակ հեծանելոյ ուրուք է ասեն, կամ հանդերձս աղնիւս ազանելոյ (ՀՈՓՆԷԼ), կամ սիրելւոյն պատահելոյ, կամ զան ըմպելոյ (ՅԵՅ ՈՒՈՒԼ)։ Նոյնպէս յորժամ ոտն կծիցի (ԽՕՐՈՒՔ, ՀԷՐՈՒՔ) կամ ձեռն, մին ասեն ճանապարհի գնալոյ նշանակ է կամ անձրեւի, եւ միւսն՝ առնլոյ ինչ յումեքէ կամ տալոյ։ Նոյնպէս եւ վնչելն (ՓՈՆՓՈՒԼ) եւ լեզուին կծել ի բնական ազդեցութենէ անտի են զոր տնկեալ է արարչին յանդամս։ Եւ յօրանջելն (ԵՐՅՈՒԼ) եւ ձգտել (ԿԵՐԷՆԸՒ) ի մեղկութենէ եւ ի թուլութենէ մարմնոյն լինի։ Ուստի զտէպ յօրանջելն եւ ձգտելն հմուտ բժիշկք ի մթերելոյ (ՅՈՒԶՈՒԵԼ, ՂՈՒՈՒԼ) մաղասոց ասեն, զոր եւ փորձն իսկ յայտ առնէ, զի յորժամ ստէպ ոք յօրանջիցէ, սաթսափիւն (ՓՈՂ) գայ զոսկերօքն եւ քամունք (ՓՈՂ, ՈՐՔՈՒՈՒ) գնան ընդ անդաման։ Եւ վնչելն կամ ի ցրտոյ լինի եւ կամ վասն այլ իրիք բնական ազդեցութեան։ Նաեւ յոգւոցն հանել (ՀՈՒՈՒՂԵԼԸ)՝ երբեմն յիշատակաւ լինի, եւ երբեմն առանց յիշելոյ զոք։ Յոգւոցն հանել՝ յորժամ ոչ զոք կամ զինչ ինչ բարի (ՔՈՐԻ ԲԱՒ ՆՐ) կամ զկարիս (ՀԷՐ, ՎԱՀ) յիշելոյ լինիցի, բնական ազդեցութիւն է. եւ յորժամ յիշատակաւ լինիցի, կամ առ սի-

րոյ սիրելւոյն լինի, կամ առ անարժանս ինչ եւ զվնասս աղխարելոյ (ՈՂՔԱԼ, ՅՈՒԷԼ)։ Եւ երազոցն այլ եւ այլ պատճառք են։ Ե ինչ (ԲԱՒ ԿՅ ՈՐ)՝ զոր ցերեկ ընդ բերան ածիցէ մարդն (ՎՐԱՒ ԿԸ ԲՈՒԷ), ի նոյն եւ ի դադարել մարմնոյն եւ ի քունն զբաղնուն միտքն, եւ է ինչ՝ զոր բնաւ չիցէ ածեալ զմտաւ, եւ տեսանէ յերազի։ Եւ ոչ ամենայն թալանալ (ՏՐԷԼ) եւ ցնորել (ՈՒՅԸՔԼՄՓ) մարդկան ի դիւէ է, այլ է որ ի մաղձոյ է, եւ է որ ի մաղասէ, եւ է որ յուղղոյն մնանալոյ (ՈՒՂՂԻՆ ՊԸՊՈՒԼԻՆ), եւ է որ ի ստամոքսէ խանգարելոյ, եւ է որ յորովայնէ խստանալոյ (ՓՐԻ ՊՈՒՐՆԵՆ), մինչեւ ցփրփրել անգամ եւ զաչս յեղյեղուլ (ԴՐՅՆԵԼ)։ Այլ յուղղոյն մնանալոյ եւ ի մտաց իսկ անկանի մարդ, եւ խօսի ընդ որմս, եւ կագի ընդ հողմս։ Ուստի բժիշկք յամառին թէ բնաւ չէք գեւ որ ի մարդ մտանիցէ, այլ ցաւք են այն, եւ մեք դարմանովք (ՔԵՂԸ ԸՆԸՂՎ) կարեմք բժշկել։ Եղեւ. Բ։

Աստեղք, ասեն, եթէ չէին կենդանիք, եւ ոչ գնայունք էին (ԵՐԲ ԿԵՆԴԱՆԻՔ ՉԸԼԼՅԻՆ, ՉԷԻՆ ԳՈՒԼԸ)։ բայց զի գնան, յայտ է թէ կենդանիք են։ Արդ լուիցեն. եթէ ամենայն ինչ որ գնայուն է՝ կենդանի իցէ, ապա եւ ջուրք որ գնան՝ կենդանի համարեսցին, եւ կրակ վասն չարժելոյն՝ կենդանի կարծեսցի, եւ օդք եւ հողմք վասն չնչելոյն՝ կենդանի հաշուեսցին, եւ տունկք եւ խոտոց բոյսք, որ թէպէտ յամրադնացք են, սակայն աճելովն երեւին թէ գնայունք են։ Այլ լուսաւորք վասն լուսաւոր լինելոյ միայն արարան, եւ ցուցանելոյ ժամանակս եւ զնչանս անձրեւաց եւ զօդոց փոփոխմանց (ԵՆՇԱՆՈՒՆԵՔԸ)։ Որպէս եւ տէր մեր ասէ. Յորժամ տեսանիցէք ընդ առաւօտս զերկինս կարմրացեալ, ասէք թէ անձրեւ լինելոց է, եւ լինի։ Քանզի ընդ ծագել արեգական, օդոյն զխոնաւութիւն ջուրց առեալ զճառագայթիւք արեւու արկանէ. եւ քանզի չեւ եւս է թանձրացեալ եւ ամպացեալ օդն, սակաւիկ միարեգելովն զնչոյլն՝ կարմրացուցանէ միայն զարեւն (ՈՐԵ-

-ին լոյսը), եւ ոչ միթացուցանէ, ուստի երեւի թէ անձրեւի նշանակ է: Նոյնպէս եւ լուսին ի խոնաւութենէ օդոց նեղեալ, ջանայ յիւրմէ զխոնաւութիւնն ի բաց պարզել (ՌԷՂԷ ընել). ուստի միրճեալ խոնաւութեանն եւ ինա չհասեալ՝ բակ առեալ ծրանայ ջուրջ գնովաւ (ԲՈԸԲՈՒԷԸ կը պատճ). սովիմբ յայտ առնի (ՅԱՅՏՆԷ Կ'ԸԼԼԱ) անձրեւաց նշանակ: Եւ այն ոչ միայն ի լուսնի, այլ եւ ի ծրագի որ նուազագոյն լոյս է՝ եւս երեւի: Եղն. Բ:

Ցօղ սաստիկ, ասեն, արկանէ (կը ՐԱՓԷ) արեգակն յաշխարհին (ՈՒՐ ԾԱԳԷ), ուստի յայտ է թէ ի ծովէ ելանէ: Եւ զայն ոչ գիտեն թէ զօդոյն, որ ցայգ (ՓԷՂՔԸ) ուռնու ի խոնաւութենէ ջուրց, հասեալ ջերմութեան ճառագայթից արեգականն, շրթեցուցանէ ի բաց գտամկութիւնն (ԽՈՆԱՒՈՒԹԻՒՆԸ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼ ԿՈՒԳԱՑ), ուստի ոչ միայն անդ, այլ եւ յամենայն երկրի ընդ արեւածայրս (ԱՐԵՒՆ ԾԱՓԱԾ ԱՓԸՆԸ) ցող անկանի:

Այլ եւ երկիր, ասեն, իմիջոցի (ՆԵՂԲՈՒՆ) կայ: Եւ տան օրինակ ինչ այսպիսի. զիամիուշտ, ասեն, յորժամ փչել կամիցիս, ընկեա ինեւքս հատ մի կորեկան. եւ փուքն որ ի փամիչտին արգելու (Կ'ԱՐՓԷԼՈՒ, ԿԸ ՃԱՑ)՝ առնու զկորեկահատան եւ ի միջոցի ունի, ոչ ի վեր տայ գալ եւ ոչ ի խոնարհ ձգել: Նոյնպէս, ասեն, եւ օդս որ է ի մէջ գնդին երկնից՝ փակեալ կայ, եւ ուռնի զաչխարհս ի հասարակածի (ՄԷՋ ԳԵՂԸ), ոչ ի վեր տայ վերանալ, եւ ոչ ի խոնարհ հակել (ՅՈՒԷԼ, ԴՈՒԷԼ): Նախ յիւրեանց իսկ բանիցն յանդիմանին, զի ասեն թէ որ ինչ թեթեւ է՝ ի վերին կողմն գնայ, եւ որ ինչ ծանր է՝ ի խոնարհ: Որպէս եւ փորձ իրացն յայտ առնէ. զի ծուխ եւ չոգի (ՏՈՒՐՔ) երկրի եւ բոց հրոյ, քանզի թեթեւք են, ի վեր կողմն գնան. եւ զքար եւ զերկաթ եւ զփայտ եւ զայլ եւս ինչ նոյնպիսիս, որչափ եւ ի վեր ոք ձգիցէ (ՆԵՓԷԼ), ի խոնարհ (ՎԱՐ) միտեալ իջանեն: Եւ եթէ զսակաւ ինչ զծանրութենէնս ոչ կարէ օդն ի վեր առնուլ ունել, պրչափ եւս առաւել զայնչափ

ծանրութիւն երկրի չէ հնար օդոյ ի վեր ունել: Եղն. Բ:

Լուսին, ասեն, երեսուն օր անցեալ ընդ ամենայն աստեղատունսն (ՀԱՄԱՍՏԵՂՈՒԹԻՒՆ, ԿԷՆԴԱՆԱՒԷՐՔ), այսինքն ընդ ամենայն երկինս, հասանէ ինոյն տեղի, եւ արեգակն՝ ի տարւոջ: Եւ երկինք զմի տիւ եւ գիշեր (24 ԺԱՄ) առածեալ զինքեամբ (ԻՐ ՎՐԱ ՐՈՒՆՔՈՎ, ԴՈՒՆԱՑՈՎ), չրջին (ԿԸ ԴԱՐՆԱ) ինոյն տեղի: Եւ եւթն աստղ միայն է գնայուն, եւ այլն ամենայն բեւեռեալ են յերկինս. եւ որ գնայուն աստեղքն (ՊԼԱՆԵՔ) են, արեգակն եւ լուսին եւ այլ եւս հինգ աստեղք, ոչ եթէ յարեւելից յարեւմուտս գնան՝ այլ յարեւմտից յարեւելս: Եւ տան օրինակ ինչ: Ցորժամ, ասեն, անիւ չրջանակիցի (ԿԸ ԴԱՐՆԱՑ), եւ միջինն մի ի խեցին (ԱՆՈՒՆ ՉՐՋԱՆԱԿԻՆ ՎՐԱՑ) գնայցէ յարեւմտից կողմանէ ընդ արեւելս, վասն անուին արագագոյն ընդ արեւմտից կողմն չրջելոյ՝ թուի թէ միջինն յարեւելից յարեւմուտս կոյս (ԿՈՂՄ) ընթանայցէ. այլ նա ոչ յարեւելից յարեւմուտս կողմն գնայցէ, այլ յարեւմտից յարեւելս, եւ անիւն ստէպ չրջելովն այնպէս երեւեցուցանէ:

Եւ երկինք, ասեն, որչափ ի վեր են, դոյնչափ ի խոնարհ են, եւ դոյնչափ յամենայն կողմանց չուրջ զերկիրս: Եւ զերկիրս չուրջ ջուր պատէ, եւ զջուրն եւ զերկիր՝ օդ, եւ զօդն եւ զջուր եւ զերկիր՝ հուր: Եւ լուսնի չիք իւր լոյս առանձինն, այլ յարեգակնէ գայ ինա լոյսն. եւ յայտ անտի է, ասեն, զի յորմէ կուսէ արեգակն իցէ, յայնմ թերի (ԿՈՂՄ) սկսանի ինամ լոյս ծնանել, եւ ըստ հեռաւորութեան արեգականն սակաւ գայ ինա լոյսն (ՈՐՔԱՓ ՈՐՔԱՆԸ ԿԸ ՀԵՌԱՑԱՑ, ԱՅՆՔԱՓ ԻՆՔ ԼՈՒՅՍ ԿՈՒՏՅ ԼՐԱՆԸՆ), եւ ըստ սակաւ սակաւ (ԿՄՈՑ ԿՄՈՑ, ԱՍՊԻՇԱՆՔԲ) մերձենալոյն՝ յաճախէ (ԿԸ ՀԱՏՆԱՑ) ինա լոյսն. եւ յորժամ մօտ հասանէ ինա՝ լնու, եւ յորժամ անցանէ զարեգակամբ՝ սկսանի սակաւ նուազել, եւ որչափ ի բացն հեռանայ, այնչափ պակասէ ինմանէ լոյսն, մինչեւ ամենեւին նուազէ. եւ յորժամ միւսանգամ հանդիպի, ծագէ ինա սա-

կաւիկ ինչ ի լուսոյն վասն հեռաւորութեանն, եւ որչափ մերձենայ, այնչափ առ սակաւ սակաւ աճէ նա ի լոյսն։

Եւ լուսին, ասեն, ի ներքոյ (վը, ովրէն, ովաը) է քան զարեգակն եւ քան զամենայն աստեղս, եւ քանզի ի ներքոյ է, յորժամ կղիտ, դէպ արեգական (ճիշդ ուբէճական դիծացը) պատահիցէ, յայնժամ խաւարի արեգակն։ Եղն. Գ։

Հեթանոսութեան սկիզբն ի Սերուքայ ժամանակաց անտի եղեւ. զի որ լաւ ոք եկեալ յաշխարհ՝ մեռանէր, վասն յիշատակի քաջութեանցն (ազկովընէն, ուռաչնովընէն) զպատկերն երանգօք (ճոյն, նէրկ) ի նկարու հանէին (կընկրէին)։ Եւ անտի ուսեալ ախմարայ՝ տակաւ (կոմոյ կոմոյ) ի պաշտօն առնուին (կը պաշտէին)։ Եւ կռոց (կոռնով, կռէնվ ընվ շինոած ուբյան) եւ դրօշելոց (ռանդակնըվ, ֆուրնըվ շինոած ուբյան) հանգամանք (ոռոռմ, ուրոեռ) առ Թարայիւ հարբ Աբրահամու (եղեւ), եւ անտի (անկէ, անկէ եռէը) իւրաքանչիւր ոք իւրով արուեստիւ զնոյն դրօշէր (ռանդակել, ֆուրել)։ դարբինն՝ դարբնութեամբ, հիւանն՝ հիւսնութեամբ, արծաթագործն եւ պղնձագործ եւ քարակոփ եւ բրուտ՝ իւրաքանչիւր արուեստիւ։ Եւ անտի կարգեալ (յաջորդաբար ֆալ) հասանէր յեզիպտացիս եւ ի Բաբելոնացիս եւ ի Փռիւգացիս եւ ի փիւնիկեցիս գործ դրօշագործութեան եւ խորհուրդք (ֆալռնէռ) նորին, եւ ապա ի Հելլէնս որ են Յոյնք, առ Կեկրոպաւ։ Եւ Հելլէնք կոչին Յոյնք յառնէ միոջէ որում Հեղինոս անուն էր յելլադացւոց աշխարհին։ Բայց այլք ասեն եթէ ի ձիթենւոյն որ յԱթէնս բուսաւ իւրովի (ինռնէն)։ վասն զի ձիթենի Յունարէն էլէա կոչի։ Եղն. Գ։

Օդ ընդ ջուրս եւ ընդ երկիր (հող) խառն է։ Եւ զի ընդ ջուրս օդ խառն է՝ ի ղեռնոյն յայտ է, որ ի ջուրն զօդոյն կենդանութիւն ծծեն։ Եւ զի ընդ երկիր նոյն օդ խառն է, յորժամ անձրեւ լեալ իջէ եւ արեւ տայցէ, ի գոլորշոյն որ ի սրտէ երկրին ի վեր ցոլանայ (կ'ելլէ)՝ յայտ յանդիման երեւի։ Եւ զի ընդ օդս հուր խառն է, ի վայրատականց որ ի չիեղոյ ընդ միմեանս հողմոյն եւ ամպոց արձակին՝ յայտ յանդիման ցուցանի։ Եւ դարձեալ, եթէ յապակի սպիտակ արկեալ ջուր յարեւուս ունիցիս (ուբէն ըռոչն ռէլ քռնէռ), լուսաւորութեան արեւուն մտեալ ընդ սպիտակութիւն ապակւոյն, եւ ընդ յատակութիւն ջրոյն օդով թափանցանց անցեալ՝ հուր ծնուցանէ։ Եւ զի ընդ ջուրս հուր խառն է, ի քարանձն հանելոյ ի ջրոյ՝ զոր ընդ միմեանս չիիցեն եւ հանիցեն հուր՝ յայտ յանդիման ցուցանի. եւ դիշերի, յորժամ առ ծովեզերս կայցես եւ զջուրն ժքթիցես (խոռնէլ), նշոյլք լուսոյ հատանին (կ'ուչյախոչն)։ Եւ զեռունքն որ ի ջուրսն ի ներքս են՝ ի չորից հիւթոյն յօդեալ (քալըդըէալ) են, յերկրէ, ի ջրոյ, յօդոյ եւ ի հրոյ, որպէս եւ աւննայն մարմնաւորք որ ի ցամաքի են։ Զի այնպէս կազմեաց Աստուած զաշխարհ. նախ զչորս հիւթսն մեկնեալս (ըռա ըռա) արարեալ (ռոեղնէլ), ապա նոքօք յօդեաց զամենայն. եւ միոյ արարչի գործ է աւննայն ինչ, եւ նոյն վարէ (կռովարէլ) եւ տածէ (կը նախնռնոմ, կը պահպանէ) զընաւ (ոռնը)։ Եղն. Գ։

ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ

Զոր օրինակ մարմնոյ ի սուրբ (մաֆոը) օդ վայելեալ՝ առողջագոյն լինի, նոյնպէս եւ ոգին զգաստագոյն (լինի) յորժամ հոգեւոր զբօսանօք (զբաղմռնով) բուծանիցի (անռնէ)։ Զաեռանեա եւ զմարմնոյ խակ զաչս, յորժամ հանապազ ընդ ծուխ գայցեն (ռիշ ձխոյ ռէլ ըւլըն), արտօսր բերուն (ուբյռնոէ կռոռն), եւ յորժամ ի խաղաղ (հանդուրդ) օդս եւ ի մարդս (խոռռնէռ պռէլ) եւ յայրիւրս եւ ի դրախտս զբօսնուցուն, առողջագոյնք եւ քաջառոգք (լինին)։ Նոյնպէս եւ մտացն ակն, եթէ յեղտիւրս (ըբռնէռ պռէլ) հոգեւոր բանից ճարակիցի, սուրբ յատակ եւ քաջառոգ լինի. իսկ եթէ ընդ ծուխ աշխարհի իրացս գայցէ, բժաբերը (ըֆֆէռը) արտօսրալից լինիցի. քանզի ծխոյ խակ նման են

ամենայն իրք մարդկօրէնք (մբդկայն)։ Զիք ինչ որ այնպէս տրամեցուցանէ զանկ ոգւոց եւ պղտորէ, որպէս աշխարհական հոգոց բազմութիւնք, եւ չարեաց ցանկութեանց յաճախութիւնք (շաւուխն)։ Հուր, յորժամ զգէջ (ըաց, խռաւ) եւ զղալար (ըաղէ) անտառօք վառիցի, ծուխ յոյսի (շաւ ձուխ կուսայ)։ Նոյնպէս եւ ցանկութիւն յայնժամ սաստիկ մրրկի (մբրկի պէս եւլէ), յորժամ ի դէջ եւ ի լոյծ (գեղ) ոգիան բորբոքիցի։ Վասն այսորիկ ստէպ (շաւ անքսա) պէտք են հոգեւոր ցօղոյն եւ խաղաղ օդոց, զի զհուրն չիջուցանիցեն, եւ ջծուխն պարզիցեն (գէրէ ընել, էբսաւել)։ Փանդի չէ եւ չիք իսկ հնար այնչափ չարեօք ծանրանալ, եւ ընդ երկինս թռչել։ այլ պարտ եւ պատշաճ է զմէջս պնդել, ժրանալ (սբէռնալ), հատանել անցանել զայն ճանապարհ։ Եթէ մտաց երազութեան եւ հոգեւոր չնորհաց պէտք իցեն ելանելոյ յայնպիսի բարձունս, յորժամ ոչ այնպիսի ինչ իցէ, այլ սատանայական ծանրութիւն, ոչ ապաքէն ի խոնարհ (վբ) սողիցիմք (քայսաք)։ զիարդ կարիցեմք ի վեր թռանել, ուր այնչափ ծանրութիւն ի վայր ձգիցէ։ Ոսկ։ Մեկն։ Մտթ։

Հաւատացելոյն պարտ է պայծառանալ, եւ ամենայն ուստեք ծանօթաւոր (յայդնէ) լինել, եւ ի գնացից (քալսաձ), եւ ի հայեցուածոց (նայսաձ), եւ ի կերպարանաց, եւ ի բարբառոյ (յայն)։ Զայս ասեմ ոչ զի ի ցոյց ինչ (աւ նբէա)՝ այլ յօդուտ տեսողացն զանձինս յարդարեցուք (շդկել)։ Այլ զքեզ ուստի կարիցեմ ճանաչել եթէ հաւատացեալ ես։ Եթէ ի տեղւացն կամիցիմ զքեզ ճշդրաւել (սպասքել), ի ձիոցն ասպարէզս եւ ի թատերս տեսանեմ ցանկորդեալ (յաճախել)։ Եթէ ի կերպարանաց, երեսս լկտիս (անահօք) եւ միշտ յայրաստս (անպռկնշդա) տեսանեմ։ Եթէ ի հանդերձից, քան զդուստրացն (երքէնշ, վբյայկ) ոչ ինչ լաւագոյն։ Եթէ ի սպասաւորաց, հացկատակս (պալքաւսաք) եւ սուտակասպասս (շդշէսբդաղ) չրջեցուցանես։ Եւ զինչ ասեմ եթէ հաւատացեալ՝ նա բնաւ թէ եւ մարդ

իսկ իցես, չկարեմ ստոյգ իմանալ։ Ցորժամ կցածիցես (կէց շբնել) իբրեւ զէշ, եւ եղջիւր ածիցես (եէրկել) իբրեւ զցուլ, եւ վրնջիցես (եէնջել) իբրեւ զձիս, եւ չուայտիցիս (շաւ սաւել) իբրեւ զարջ, եւ պարարիցես (քէբցնել) զմարմինդ իբրեւ զջորի, եւ ոխս մշերեալ պահիցես իբրեւ զուղտ, եւ յափշտակիցես իբրեւ զգայլ, եւ ցասմամբ (քաբկո-ընեամբ) վառիցիս իբրեւ զօձ, եւ խայթիցես իբրեւ զկարիճ, եւ աղու (ղենքաւոր) լինիցիս իբրեւ զխոյ. եւ թոյնս պահիցես իբրեւ զքարրք, եւ կռուիցիս ընդ եղբարս իբրեւ զդեւ չար, զիարդ կարացից զքեզ ընդ մարդկան հաշուել (մբդբ համբէլ)։ Զերեխայն (ղէրեխայն) եւ զհաւատացեալն չգտանեմ (չեմ կբնաբ) իւիք ի միմեանց ընտրել (սբուղել), որպէս եւ ոչ զմարդ եւ զդազան զատանել (սբուղել) ի միմեանց։ Եւ արդ, զինչ կոչեցից զքեզ, գազան. այլ գազանքն միով իւիք յայսպիսի ձեռաուց (սյա յանցանդնէրէն) ըմբռնեալ են, եւ դու միանգամայն ամենեքումբ զդածեալ՝ քաջ ի բաց (շաւ սաւէլ) քան զնոցա անասնութիւնն գնաս գնացս (կը վբրսէս)։ Իսկ զնէ անուանեցից զքեզ. այլ դեւ որովայնի բռնութեան ոչ ծառայէ, եւ ոչ ընչից ցանկանայ։ Իսկ յորժամ քան զգազանս եւ քան զդեւս յաճախագոյն (սաեւլէ) ձեռաւակարութիւնս ունիցիս, զիարդ կոչեսցուք զքեզ մարդ։ Եւ այն իսկ են անհնարին աղէտք (ըբսքցդնը սն է սբ) զի այնչափ յախտի կամք (աեսբ, մղբ-ընէա սանկնէ), եւ չիմանամք զոգւոցն ծիւրութիւն (հէ-ձեւը), եւ չդնեմք միտ տգիտութեան նորա։ Այլ առ վարաւիրայն (սաէբէլ) նաստեալ, եւ զհերդ փոքրիս (մաղբբը կոբել), եւ զհայելին առեալ, շուրջ ճշդրիտս իմն (ճշբէս) նշանակես զդանգուրս (գէսլէ-ֆ) վարսիցդ. եւ ցմօտակայն (ներկայ եղընեբսաւն) հաւատանես եւ ցվարսավիրայն, եթէ գեղեցիկս զգիտակդ (մաղ) յօրինեաց. եւ թերեւս ծեր եւս իցես, եւ չամաչես զմանկտուոյ հպտանս հպտել (կէնձէ պէս կոբսքէլ, յեսեբ ընել)։

Ասացի եթէ քան զամենայն գազանս եւս դժնդակ

ես. զի նոքա թէպէտ եւ բնութեամբ ունին զգաղանութիւն, մարդկեղէն արուեստիւք պատրեալ (խաբեալ) բազում անգամ գան ի համբոյր (կ'ընդունէնան). իսկ դու որ գնոցա գազանութիւն ի զգօնութիւն դարձուցանես, զքո բնականդ (բնական) հեզութիւնդ ի չբնականդ (անբնական) գազանութիւն ցաներ (ֆոխեցեր)։ Զվայրենին բնութեամբ՝ ընտանի արարեր, եւ զընտանիդ բնութեամբ վայրենի կացուցեր (ըրէր)։ Զառիւծն ողոքես եւ ի համբոյր առնես (կը ըլես և կ'ընդունէցնես), եւ զքո ցասումնդ քան զառիւծ վայրենագոյն կազմես (կ'ընես)։ Համարեա թէ կամիս զցասումնն գազան ցածուցանել. որչափ այլք յառիւծան, նոյնպէս եւ դու ինա ցոյց փոյթ, եւ զգօնացո, եւ ցածո զնա. քանզի եւ նա (ցասումն) սաստիկ ժանիս (ակոյ) եւ մագիլս ունի, եւ եթէ ոչ ցածուցանիցես զնա, զամենայն սատակէ։ Զի ոչ այնպէս առիւծ եւ լինծ ծակոտեն զաղիս, որպէս ցասումն միշտ երկաթի մաղօք զնոյն գործէ կ'ընէ). ոչ զմարմին միայն ապականէ, այլ եւ զոգիան եղծանէ, եւ զառողջութիւնն ուտէ, պատառէ եւ կոտորէ զամենայն զօրութիւն նորա, եւ անպիտան առ ամենայն իրս գործէ։ Եթէ որդունս ոք ի փորի ունիցի, ոգի անգամ չկարիցէ առնուլ (ընդունել առնել) յորժամ ի ներքուստ ուտիցեն զնա ամենեքին. իսկ մեք որ զայնպիսի օձ ի փորի ունիմք որ ուտէ ի ներքոյ, զցասմանէն ասեմ, զինչ լինչ յաւուրիւն (ազէկ բան մը) ծնանել կարիցեմք, եւ կամ զիարդ ապրեսցուք (ազատիլ) յայնպիսի ժանտէ (ըրե)։ Ոակ. Մեկն. Մարթ։

Հայեցուք ի նեղեալսն որ գան ի հրապարական ըմպիցեն (ձեռ ուսիլ). մի դանդաղեսցուք զերծուցանել զնոսա ի տադնապէն։ Մի, որպէս ցայժմ առնէաք, յորժամ տեսանէաք զոմանս ի միմեանս յարձակեալ, զմիմեանս զգեանի հարեալ (ֆեխինը ըչընել), կայաք եւ ծաղր առնէաք զընկերացն քարուկանութիւնս (խայտառակութիւն, ամօթ). եւ երբեւ զսատանայական թատերք բակ առեալ

(ընկերակցեալ) կայաք եւ հայէաք. եւ զինչ քան զայն այլ ինչ անագորոնութիւն (անգթութիւն) կայցէ։ Տեսանես զի կագին (կռիւ), զմիմեանս ուտեն, յարձակին, այր զընկեր զգեանի հարկանեն, զհանդերձս պատառեն, զերեսս խաթարեն (կ'ուրէն). եւ դու կաս հանդարտիկ եւ ծաղր առնես։ Միթէ արջք կռուիցեն, միթէ գազանք մարտնչիցեն, միթէ ձիք զմիմեանս ուտիցեն։ Մարդիկ են ամենեւեան (բոլորվին) հաղորդակիցք (համաստք) քո, եղբարք եւ անդամք քո։ Մի կայցես նայիցես, այլ համոզակեր անկանիցիս (ջելէ եղ մտնելով հալածենել)։ Մի կայցես եւ ծաղր առնիցես, այլ ի միմեանց քակեսջիր։ Մի զայլս ի քարուկանան կոչիցես (ուրիշները ի կռիվը այն խայտառակութիւնը պահելը), այլ եւ զժողովեալսն ի բաց մերժեսցես (ղրկես), եւ զնոսա (կռողները) ի միմեանց քակեսջիր (ղոփ)։ Քանզի անամօթից եւ չկեցուցաց (անպիտան) է կալն եւ ծաղր առնել զայնպիսի նշաւակութիւնս (խայտառակութիւն). վատթարաց եւ խղճ անխօսից։ Տեսանես զմարդ ի խայտառականս, եւ չհամարիցիս զայն անձինդ ի քարուկանս (ամօթ), եւ չանկանիցիս ի մէջ (ջելէ եղնել հալածենելը) եւ չխլուզանիցես զճակատն սատանայի (ճակատը, ուղէղը խանգրեւ). զի ի քակելն զկռիւն մարդկեղէն եւ նա (սատանայ) վէրս առեալ (վէրաւորուած) դնայցէ։

Ի մէջ անկանիցիմ, ասէ, եւ համոզակեր լինիցիմ, զի ես եւս վէրս առից։ Համոզակեր խրատեմ լինել եւ ոչ վէրս առնուլ. բայց թէեւ այնպէս լինչ պատահիցէ, ընդ մարտիրոսութիւն (մարտիրոսութեան պէս) համարիմ քեզ իրքն։ Նոքա (կռուողքն) արիեալ (քաջացած) են եւ ցնորեալ (խելքը գլխեն գացած) ի բռնութենէ (անօրինութեան) ցասմանն, եւ կարօտ քումմ օգնականութեան որ ողջդ ես, եւ որ զրկեն եւ որ զրկիցին (ըրե ղրկողը և ըրե ղրկեցը). մինչ զի ապրիցի ի յիկականացն (նեղութենից, հարատահարութենից), եւ միւսն՝ զի ցածնուցու (հանդարտի, շատէ) ի չարէն զործելոյ։ Մօտ երթ, եւ կարկառ (երկնցոր) ձեռն դու որ

լուրջդ (ալ[illegible], ղէ[illegible]) եւ՝ արբեցելոցն, զի չար է ցասմանն արբեցութիւն քան զգինւոյ։

Զաեսանիցես զնաւորդս (նաւ[illegible], նաւ[illegible]) որ, իբրեւ զայլ նաւորդս նաւակոծեալս տեսանիցեն, պարզեն (քանան) վաղվաղակի զառագաստն եւ փութան անդր հասանել, զի կարասցեն զարուեստակիցսն ի տապնապէն (վտանգ) ապրեցուցանել։ Եթէ արուեստադէտք առ արուեստակիցսն այնչափ խնամակալութիւն (հոգ, խնամ) ցուցանեն, որչափ եւս առաւել որ միոյ բնութեան հաղորդակիցք իցեն՝ զնոյն պարտին առնել։ Քանզի եւ աստ նաւակոծութիւն է (նոյ) եւս չար քան զայն, կամ հայհոյէ, կամ զամենայն ցասումն թափիցէ։ Եթէ սուտ երդնուցու, ամենայն այն ի ցասմանն բռնութենէ է։ Եթէ խոցիցէ կամ սպանանիցէ իսկ, յայտ է թէ եւ այս նաւակոծութիւն չար է քան զայն։ Փութա, երթ վաղվաղակի, ցածո զմրրիկն, եւ յաւիտեակս (յաղէ հանէ) ղընկղմեալսն ի ծփանաց ծովուն։ Եչ եւ խանդարեա զթատրն սատանայի, եւ մեկուսի առեալ զիւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ՝ սուր խրատ ցածուցանել զբոցն բորբոքեալ, եւ դադարեցուցանել զալիսն կոստակեալս։ Եւ եթէ կարի իսկ խարոյկն բորբոքեալ լիցէ եւ հնոցն վառեալ, մի զանգիտիցես (վհատ, ընդ[illegible]), քանզի բազում օգնականս ունիս չիջուցանել, եւ ձեռնատուս (օգնական) ցածուցանել՝ թէ միայն սկիզբն առնիցես (սկսել)։ Նախ դու սկիզբն առնիցես թօթափելոյ զբոցն, այնուհետեւ այլք բազումք ի թիկունս հասանիցեն (օգնութեան հասնել), եւ ընդ (ջոկ, ջոկուլն) ուղղութեանն որ յամենեցունց գործիցի՝ զվարձս դու առնուցուս։ Զգրասան (բնատուկէր անասուն) անկեալ ընդ բեռամբ յարուցանել (վերցնել) կարի թեթեւագոյն (ընկէն) է քան զարս ի կռուի ի միմեանց թափել (սանել, կոտրել)։ Եթէ զիշնամեացն զգրասս ընդ նոսին յարուցանել պարտ լիցէ, որչափ եւս առաւել զբարեկամաց զոգիսն ընդ նոսին կանգնել (վերցնել, կայնեցնել), մանա-

ւանդ յորժամ անհնարիցն (շատ դէժ, վերջէն սպրիճան) կործանումն (անհետք) լիցէ։ Զի ոչ եթէ ի տիզմ անկեալ թաղիցին, այլ ի հուր դեհենի։ Եւ դու տեսանիցես զեղբայրն անկեալ ընդ բեռամբ, եւ զսատանայ հարեալ ի վերայ (վրան ինկած), զանց առնիցես իբրեւ զանագորոյն եւ զանողորմ։

Շամարիան (Սամարացին) տեսս զանծանօթն եւ զօտարն ի նմանէ եւ չարար զանց, այլ ի գրասան իւր հհան նստոյց, եւ ի պանդոկին տարաւ իջոյց, եւ բժիշկ ի վարձու կալաւ, եւ եան ինչ (սրտէ, վարչ) եւ խոստացաւ տալ։ Իսկ դու ոչ յաւազակաց վկեալ տեսանիցես, այլ ի դիւաց բանակաց միջի ցասմամբ պաշարեալ, ոչ յանապատի ուրեք, այլ ի չինամիջի (շինէ, այնէտ շէնն գեղացւոց, էպղէ, քաղաքնեան ճէջ) եւ ի հրապարակս. ոչ գրասս հասանիք (պէտէ է, հարկ կայ) ի վարձու առնուլ, եւ ոչ հետի ուրեք ճանապարհ յուդարկել (երթալ), այլ բանս միայն խօսել. եւ զանդաղիս, եւ յապաղիս, եւ զինց առնես անագորոյն մտօք եւ անողորմածութեամբ։

Ասացից եւ առ ձեզ որ նշաւակիքդ եւ քարուկ կայք (խոչէ ու խայտառակ կը կենաս) ի հրապարակս. եւ ցքեզ իսկ ասեմ որ լկկիցեսդ եւ զրկիցես եւ զան հարկանիցես, այսր անդր քարշկիցես, աքացիցես եւ խածանիցես։ Խոզ վայրենի եղեր, եւ իշավայր անապատի. եւ չամաչիցես, եւ չկորանայցե՞ս (մընալէն չէ կորչէն անդնէլ) որ զգազանացն բարս (բնութիւն) առեր, եւ վտարանդի ետուր (մոռնցէր) զաղնուականութիւնդ (չէրազնացութիւն)։ Եթէ աղքատ իցես, այլ ազատ ես. եւ եթէ ձեռագէտ ինչ, սակայն քրիստոնեայ ես։ Նա վի եւ աղբատն իցես (մանաւանդ ազատ ըլլալդ համար), յայն սակս կարեւոր պէտք են հեզ եւ հանդարտ լինելոյ։ Ընդէր գազանացն օրինակի (չալանաց պէս) խեղդես եւ մղձկես (շունչը հատցնել, խղճել) զեղբայրն, եւ քարշես առաջի ամենեցուն ի հրապարակի, եւ չհամարիս եթէ դու աւելի խայտառակ կաս՝ նմանեալ

անասնոց յանդգնութեան, մանաւանդ թէ եւս չար քան զնոսա եղեր։ Քանզի նոցա (անասնոց) ամենայն ինչ հասարակաց է. առ միմեանս մակաղին (կը հանգչին), եւ ընդ միմեանս պառակ պառակ (խումբ խումբ) արածին. եւ մեր չիք ինչ հասարակաց, այլ ամենեւին օցտեալք (անջատ-նէլ, բաժնուիլ, ցրուիլ) եւ քակեալք ի միմեանց. հանապազ կռիւք (են ի մէզ), միշտ հակառակութիւնք, բամբասանք, տեղութիւնք, թշնամանք. եւ ոչ ակն ածեմք ի բնութենէս, զի մի բնութիւն է մեր ամենեցուն, այլ ցասումն եւ ընչից ցանկութիւն ի քարշ արկեալ տանին զմեզ։ Ոակ. Մեկն. Մաթ։

Զինչ ընդհատ (փոքրեալ) խօսեմք ի մանկտւոյ, որ ընդ խաղ տունս չինիցեն, մեք՝ որ գեղեցիկ ապարանս չինեմք։ Եւ ոչինչ. բայց այնչափ միայն զի մեք տանջանս մքերեմք (մեզի փանջան+է նէ-ր կը ձգվին+)։ Եւ եթէ չեւ եւս երեւի մեզ ապաժամանութիւն (ընկնութիւն) գործոյն, չեն ինչ զարմանք, քանզի չեւ հասաք ի չափ արութեան (պէս լեփհա վէն+). յորժամ ի չափ հասանիցեմք, յայնժամ ուսանիցիմք թէ այն ամենայն մանկտւոյ գործ էր։ Որպէս յորժամ արք լինիմք, ծաղր առնեմք զոր մինչդեռ մանկտին էաք կարեւոր համարէաք, խեցի եւ կաւ ժողովել եւ անկունս (փնէ) չինել, նոյնպէս յորժամ լինիցիմք կատարեալք, ոչինչ ի վայր քան զմանկունս համարեսցուք զնոսա որ մեծամեծ տունս չինիցեն եւ ազգի ազգի փողոս յօրինիցեն։ Այլ, ասիցես, զոր մանկտին ղիւնեն (փըչ ղինաձնէը)՝ վաղվաղակի փլանին անկանին, եւ չառնին (չէն ըլլըր) իմիք պիտանացու։ Այնպիսի են եւ գեղեցիկ ապարանքն զոր մեծամեծքն չինիցեն։ Զոր մանկտին չինեն՝ մեք ոտիւք փլուզանեմք, եւ որ կատարեալքն են զնոյն առնիցեն մտօք մեզ որ զմեծամեծ եւ զգեղեցիկ տունսն չինեմք։ Որպէս մեք զմանկտին որ ընդ փլուզանել տանցն լայցեն՝ ծաղր առնեմք, նոյնպէս որ առաքինիքն են, յորժամ տեսանիցեն թէ աչխարհիք ընդ կո-

րուստ մեծութեան, ծաղր առնեն, եւ ոչ միայն ծաղր առնեն, այլ եւ լան. քանզի վչտակից լինին մեզ դիպով։ Եւ զոր օրինակ յորժամ մանուկն զաչնպիսի խաղուք գայցէ եւ ի զրոյն ուսանէ յուլանայցէ, անհնարին գանս ըմպէ, նոյնպէս եւ մեզ, յորժամ ի մնոտիս եւ եթ ծախիցեմք (չըփնէլ) զիոյթն, անհնարին պատիժս հասանիցէ կրել։

Եւ զի ուսանիցիս թէ այս այսպէս է, որ առաւել կարեւորն թուի զմեծութիւն (հաբսոըննէն) ի մէջ բերցուք, եւ դիցուք այնմ համեմատ (անոր հետ բաղդատելո+) զոգւոյն առաքինութիւն, եւ ապա տեսանիցես թէ զիարդ ապաժաման (փոք, ընկնը) գտանիցի որ այնպէս պատուականն թուի քեզ։ Գրեսցուք (էնըռըքնո+) թէ իցեն երկու արք, մին ինչս ժողովեսցէ, ընդ ծով նաւարկեալ չրջիցի, եւ այլ եւս բազում հնարս (մէջոց) ընչաւետութեան (հաբսոռունեան) գտանիցէ. եւ դրեսցիր (էնըռըքէ) թէ չահեսցի արդարութեամբ, եւ գեղս գնիցէ, եւ գերդաստան (էաըածնէը) ժողովիցէ, եւ այլ եւս ինչ նոյնպիսի։ Եւ միւսն նոյնչափ ինչս ունիցի, եւ վաճառիցէ գեղս եւ տունս եւ սպասս (անոր, էշխ) զոսկւոյ եւ զարծաթոյ, եւ տացէ կարօտելոց. բաւական լիցի աղքատաց (ազտապնէըս հառնէ), դարմանիչ հիւանդաց, վչտացելոց դիւրութիւն առնիցէ, եւ ի կապանաց զբազումս արձակիցէ, եւ զայլս ի մեռտաղաց ազատիցէ, զխեղդարկեալն (խոռաձնէըը) ի կախաղանաց իջուցանիցէ, գերեաց գարձ առնիցէ։ Ապ յոյր կողմանէ կամիցէ լինել. ի նորա կողմանէ որ զինչն ժողովիցէ, եթէ ի սորա՝ որ զվիչտս վչտացելոցն բառնայցէ. որ զգեղն գնիցէ, եթէ որ նաւահանգիստ ծովածուփ (ծովի պէս ձէաղոը) բնութեան մարդկան լինիցի. որ բազում ոսկերին մքերիցէ, եթէ որ բարւոք համբաւաւ պսակեցաւ։ Ո՞չ ապաքէն մին հրեշտակի որ յերկինից իջեալ իցէ՝ նմանեցաւ, գիւրութիւն առնել մարդկան, եւ միւսն ոչ մարդոյ, այլ մանկան որ վայրապար (ոռնայն պեղը) զինչ եւ գտանէ ժողովիցէ։

եթէ կամիցիս, եւ զայլ ինչ կողմն առաքինութեանն անցուդարձիցեմք ի հանդիպի (ընդդէմ)։ Ածցուք զայլ ոք ի մէջ որ ի հարստութեան (զբօսանքն, էշխանութեան) իցէ, եւ բազմաց հրաման տայցէ, մեծամեծար պատուով մեծարիցի, քարոզք (ընկալաք, ողջունիցին) առաջի գոչիցին՝ համարաւոր (բօսխաւոր) պէս պէս զարդուք զարդարեալ, բազում սպասաւորք չուրջանակի վարուցաւորք (բառանդաւոր) որ զամբոխն ի բաց մերժիցեն։ Եւ արդ Թուխցի՛ զեզ այն մեծ իմն երանութիւն (երջանկութիւն)։ Օն առ (աղէ, եւ նո՛ր) կացուցուք նմին յանդիման (անոր հետ քովտովքնէ) զհեզ ոք եւ զհանդարտ եւ զխոնարհ եւ զչոխակալ եւ զերկայնամիտ։ Եւ արդ աղէ ասա, ո՞ զարմանալի իցէ. ուռուցեալն եւ հպարտացեալ, եթէ հանդարտն եւ համբերողն։ Ո՞չ սպաքէն դարձեալ մին վերին զօրութեանցն նմանեցաւ, որ ամենեւին ազատ են ի կարեաց (կրէն), եւ միւսն ջրդողելոյ, որ ուռուցեալ եւ տորմեալ (ուռած) իցէ. մին հոգեւոր բժշկի, եւ միւսն մանկտւոյ որ զթուրծան (նո՛ւշ, ալո՛ւդ) ուռուցանիցեն։

Ընդէ՞ր մեծամտիցես (հպարտանալ), ով այր դու. զի ի կամս բարձունս նստիցիս, եւ լիւծք (ղայթ) ջորեաց ճգիցեն. նա եւ զփայտ եւ զքար այնպէս կրեն սայլիւք եւ յոտնակօք (ֆոթը ոտյլ). կամ զի մեծապայծառ հանդերձ ունիցիս, այլ նայեաց ընդ այն որ զառաքինութեան հանդերձս զգեցեալ իցէ, եւ տեսանիցես զքեզ իբրեւ զխոտ մերձ ի փտել, եւ զնա իբրեւ զծառ պտղալից որ խոտիցէ զաչս տեսողացն։ Դու զգեցոյն եւ զորդանց կերակուր արկեալ զանձամբ չբջիս. քանզի հանդերձքն եւ ոսկի եւ արծաթ, կէտն (ոմանք) ցեցոյ ճարակ (կերակո՛ր) է, եւ կէտն՝ հող եւ փոշի, եւ այլ ինչ ոչ աւելի։ Իսկ որ զառաքինութեան հանդերձն ունիցի, այնպիսի պատմուճան զգեցեալ է, որում ոչ միայն ցեց, այլ եւ ոչ մահ կարիցէ գամագիտ լինել (աղբել, ընտել). եւ յիրաւի իսկ, քանզի յերկինս անկանիցի (կը քաշո՛ւին) այն հանդերձք։ Ոսկ. Մեկ. Մտթ։

Յայժ կարեւոր է ճանաչել թէ զինչ կեանք են, եւ զինչ մահ իցէ։ Քանզի բազումք թուլին անձանց իւրեանց թէ կենդանիք իցեն, եւ չեն ինչ ընդհատ ի մեռելոց. յորժամ չարիսն կայցեն. մանաւանդ զի առաւել վատթարագոյն քան զմեռեալսն են։ Եւ զայն ինչ մի ասիցես ցիս, թէ յորդանցն չծախիցի (ապրել, ո՛ւթել), եւ ոչ ի տապանի (գերեզման) կայ, եւ ոչ զաչսն եխից (քոցել), եւ ոչ պատանօք պատեցաւ։ Զի եւս չար քան զվախճանեալսն (մեռա՛ծ) է ի տագնապի (գեշ վիճակի մեջ). ոչ յորդանցն ծախեալ, այլ ի սաստիկ ոգւոցն կարեաց (հոգւոյն կերբեր) գէշ գէշ (կոր կոր) պատառեալ, եւ թարախով (ֆուռընի՛ն, շրա՛ւ) լցեալ։ Թէպէտ եւ ի բաց (քո՛ց) իցեն աչքն, եւս չար կարկեալ (քոցո՛ւած) են քան զայնոցիկ՝ որոց կարկեալ եւ կափուցեալ (քոցել) իցեն (աչք մարմնոյն)։ Մեռելոյն աչք չտեսանեն զինչ զարեւ (արեքեան լոյը), իսկ սորա բազում ցաւս կուտեալ է անձինն աչօք բացօք։ Մեռեալն ի տապանի կայ անչարժ ամենեւին, եւ սա մեղօք իդերեզմանի պէսպէս ցաւօք թաղեալ (է)։ Նորա (մեռելոյն) մարմինն հարեալ իցէ, եւ զսորայս չտեսանիս զի յառաջ քան զմարմինն՝ ոգիքն հարեալ են եւ կորուսեալ, եւ բազում տխրութիւն կրէ ի սրտին։ Մեռեալն զտան օր միայն հոտեցաւ, եւ սա մեղօք զամենայն աւուրս կենաց բուրէ ժանտահոտութիւն, եւ բերան այնպիսի ունի որ զվտակս (վէշտլ, ջուր եւն.) պիղծս աղբանոցաց (աղբ) բղխէ։ Անչափ ընդհատ է սա (մեռեալն ի չարիս) ի նմանէ (քոռն մեռելէն). զի նա ըստ բնութեան միայն (քնութեանպէս) ապականութիւն կրէ, իսկ սա հանդերձ այնու (այն պպէսներնեան հետ) եւ զգեղխութիւն եւ սրտմտութիւն ի նոյն յարէ։ Այլ ի ձի հեծեալ յօրանայցէ (պուծէլ, պերծանալ). եւ այն զինչ աւելի իցէ, քանզի եւ մեռեալն մահճօք բարձեալ յուղարկի (կը պարուի)։ Եւ այս եւս սմա (մեռելոյն ի չարիս) անհնարին աղէտք են, զի զմեռեալն ոչ ոք տեսանէ, քանզի ի տապանի իբրեւ ընդ

վարագուրաւ ծածկեալ կայ. իսկ սա նեխեալ (ՓՈՀ, ՀՈՀ) է, եւ յածեալ գայ գվայրօք (ՈՐՔԷՆ ՈՐՔԷՆ ԿԸ ՊՈՐԷ)։ Եթէ հնար լինէր տեսանել զոգի առն որ ի փափկութեան եւ ի չարիս կայցէ, տեսանէիր իակ զի կարի լաւ էր ի գերեզմանի կապեալ կալ, եւ ոչ պարաւանդօք (ԿՈՊԱՒ, ՊՈՊԱՒ) մեղայ ծածկեալ։ Լաւ իցէ վէմ կափարիչ (ԿՈՓԱՔ) ի վերայ յարկել (ՅԱՐԿԷ ՊԷՒ ԴՆԷԼ, ԲԱՅԼԷԼ), եւ ոչ անզգայութեամբ աղբեցութեանն ծանրացեալ կալ։ Թէպէտ եւ հոտեալ իցէ կամ չորեքօրեայ (ԻՐՐԵՒ ԶՂԱՂԱՐՈՍ), մի զանգիտիցես, այլ մատիր եւ զվէմն ի բաց վերացո, եւ ապա տեսանիցես զի իրրեւ զմեռեալ պատեալ վարկեալ (ԿՈՊԷԼ, ՊՈՊԷԼ) կայ ի գերեզմանի։ Եւ եթէ կամիք, յալեւոյց (ՀԱՂԷՐԸ ՅԷՐԴԱՅՔ) իակ զոք ի մէջ ածցուք, որ յարբեցութիւն եւ յագահութիւն հատեալ իցէ (ԷՒՏՂԷՒՏ ՓԷՒՆԻՄԼՈՒՐԻՆԱՆ Լ ԱՓԱՀՈՒՐԻՆԱՆ ՓՈՈՅՔ)։ Նախ տեսանիցեմք կապեալ եւ կաղկանդեալ (ՊԷՒՐ ԿՈՊԷԼ) զգլուխ նորա. քանզի յորժամ ցանգ (ՓԷՂ, ՀՐՈՒՆԿ) արբենայցէ, իրրեւ բազում պատանօք եւ կտաւօք պատրուակին (ԿԸ ՅԱՅԿՈՒՆ) եւ խնուն (ԿԸ ՓՈՅՈՒՆ) եւ կապին ամենայն զգայութիւնք նորա։ Եթէ կամիս եւ զձեռն տեսանել, հայեաց զի եւ այն իակ կապեալ եւ կծկեալ (ՏՅՒՒՔ ՊԷՒ ԵՂԱՅ, ՓՈՅՈՈՅՔ) կան ի վերայ լանջացն, ոչ պատանօք, այլ եւս անհնարին կապանօք ագահութեան, զորս (զձեռն) պարտ էր ցանգ յօդորմածութիւն կարկառել (ԵՐԻՆՅՆԷԼ)։ Կամիս եւ զոտն ծնգեալս (ՓԱԼՈՅՔ, ԱՆՈՐՈՂԱՅՅ ԵՂԱՅ)՝ տեսանել, տես եւ զայն եւս պարաւանդեալս (ԿՈՊՈՈՅՔ, ՊՈՊՈՅՔ) հոգովք։

Տեսեր զմեռեալն, տես եւ զպատուն։ Ո՞վ իցէ պատուղ այնպիսեացն։ Սատանայ՝ որ սաստիկս վարկէ (ԿԸ ԿՈՊԷ) զնոսա, եւ չտայ այնուհետեւ երեւել թէ մարդ իցէ, այլ փայտ գօս (ԸՐՅՈՅՔ), որոյ ոչ ակն (աչք) իցէ, ոչ ձեռք եւ ոչ ոտք, եւ ոչ այլ ինչ ի նոյնպիսեացդ. եւ զիմարդ երեւի այնպիսին մարդ։ Այլ թէպէտ եւ այսպէս յանդգնայս անկեալ դնի, եւ ի մեռելոյ համարի է (ՓՐՈԵՂԵՐՐ ԿՐՅՆ ԵՒ

եւ ոչ ի կենդանեաց, եւ բազում չարահոսութեամբ լի իցէ, սակայն խրոց ջերմոցն (ԻՐ ՋԵՐՄ «ԻՐԼԻՆԵՐԸ) չէ պարտ զնա ի ձեռաց թողուլ (ԵՐԵՒ ՅՓԷԼ), այլ եւս ջերմագոյն (ՋԵՐՄԱՆԴՐՈՒՆՔՈՄ) մատչել առ Տէրն քան զքորան ղարու, որ այնպէս ջերմաջերմ խաղապատեին (ՓՈՐՈՒԼՎ ՂԱՂԷԼ), եւ ոչ (պարտ է) ի բաց մեկնել (ՌՆՈՒՓ ԿԷՆԱԼ, ԴՈՒՐԷԼ) յաղօթից եւ ի պաղատանաց եւ ի խնդրուածոց, մինչեւ զնա կենդանի ի մէջ առնուցուն (ՌՋՈՒՆ ԸՆԸԼ)։ Ոսկ. Մեկն. Մատթ.

Յորժամ պահայոյզքն (ՊԱՀՅՔ) չրջիցին, եւ վողովք եւ քնարիք ի ժամանակս ձմերայնւոյ ի քնոյ զարթուցանիցեն, եւ ի զուր եւ ընդ վայր (ՊՈՂՊՈՂԸ) թախանձիցեն (ԱՆՀԱՆՓՈՓ ԸՆԷԼ), պարզեւս բազումս առնուն եւ գնան։ Իսկ եթէ աղքատ ոք կարօտեալ առ վչխին (ՆՂՈՐՆԵՆ) մատուցեալ աղաչիցէ վասն պատառոյ միոյ հացի, անդ տեսանես աղգի աղգի չարախօսութիւն, բամբասանս, վատութեան պարսաւանս։ Եւ զգոյն չածես գնաւ, թէ եւ դու վատանաս (ԾՈՒԼԱՆԱԼ), սակայն Աստուած գիւրն տայ քեզ։ Զասէ, վասն զի ի վատութիւն հատեալ էք, չծագեմ զարեգակին, չիջուցանեմ զլուսին, կապեմ զարգանդ երկրի, խնամ զակունս աղբերաց, ցամաքեցուցանեմ ըզ գետս, արգելում զօդս, կարճեմ (ԳԼՈՒԽՆԷՆ ՔՐՅՆԵԼ, ԸՆՔԼ) զտարեւոր անձրեւս։ Այլ զանհնայն առատութեամբ պարգեւէ, եւ ոչ միայն վատաց, այլ եւ չարաւործաց եւս չնորհէ վայելել։ Դու տեսանես զաղքատն եւ ասես. Հեղձնեմ եւ մղձկիմ (ԵՂՁՈՒՄ ԷԼ), զի մանուկ (ԿԱՆՃ) մարդ է եւ ողջ. եւ չունի ինչ ցաւս յանձին, եւ մուրով կամի կեալ՝ ի վատութիւն հատեալ (Է)։ Ջայս ամենայն դու զքումդ անձնէ տաս, մանաւանդ թէ նմա (աղքատին) իակ տացես համարձակութիւն ասել (ՂՔՆ), եւ չիրաւի իակ, թէ Հեղձնեմ եւ մղձկիմ զի ողջ ես եւ ի դատարկութիւն հատեալ, եւ չառնես ինչ ի պատուիրանացն Աստուծոյ. յածեալ շրջիս (ՇՈՓՈՒՆՈՒՄ, ՈՐՔԷՆ ՈՐՔԷՆ ԿԸ ՊՈՐԷՍ), եւ զայ-

լոց տունս ձանձրացուցանես. արբենաս, դողանաս, յափշտակես զայլոց, կործանես զտունս։

Զայս ասեմ, ոչ զի ի վատութիւն լինչ հատանել դրդեմ (կը ջրբե՜ս) զաղքատս, քաւ լիցի, այլ կարի իսկ կամիմ զամենեսեան ի գործս վաստակել, քանզի զամենայն չարիս դատարկութիւնն ուսոյց։ Բայց աղաչեմ, մի անողորմ եւ անագորոյն լինել առ աղքատս։ Այլ բաղում լինչ ասէ, ասեն, եւ պէսպէս պատճառանս դնէ (սո՜ւտ պատճառնե՛ր կը բերե)։ Նա յայն սակս իսկ արժանի է ողորմելոյ, զի յայնպիսի վիշտս եհաս մինչեւ այնչափ անամօթել։ Եւ մեք ոչ միայն չողորմիմք, այլ եւ զանագորոյն բանս յաւելուածք, թէ Ո՞չ միանգամ եւ երկիցս առեր։ Իսկ զիարդ. միթէ չիցէ պարտ միւսանգամ հաց ուտել, քանզի միանգամ կեբաւ։ Ընդէր ոչ եւ քումմ որովայնիդ այդպիսի օրէնս դնես, եւ ասիցես, թէ երեկ եւ առանդ յադեցար, այսօր մի խնդրեր. այլ զդա (զորովայնդ) աւելի քան զչափն երգիծուցանես (կը լցո՜ւնե՛ս), եւ զնա (զաղքատն) որ չափովք խնդրէ՝ հալածես։ Նմին իրի իսկ պարտ էր ողորմել, զի հանապազ առ վշտին նեղի գալ յերեսդ քո եւ կողկողել (շա՜տ աղաչե՛լ, խնդի՛ր ընե՛լ)։ Աղքատութեանն հարկ բռնադատէ զնա յայն, եւ դու չողորմիս. նա զայնպիսի լսէ բանս եւ ժոի (կը հոգա՜յնկէ)։ Բռնաւորէ (կը հարկադրե՛ս) հարկն խնդրել զպէտս իւր, եւ դու ոչ միայն չողորմիս, այլ եւ ձաղես եւս։ Աստուած զաղտ տալ հրամայէ, եւ դու ի հրապարակագոյժ արկանես (ըՀ ընե՛լ)։ Նա զիմ եաց ի քեզ իբրեւ ի նաւահանգիստ, եւ իքո ձեռսդ նայի. ընդէր յարուցանիցես ալիս, եւ սաստիկ մրրիկ ձմերայնւոյ դրծիցես։ Նա ակն ունէր այնպիսի լինչ լսել ի քէն, եւ ժոեցաւ մերձենալ. զիտէր զայն յառաջագոյն, եւ մատեաւ դառնել ողորմութիւն, չսոսկացեալ ի քումմէ ագագորոյն մտաց, եւ դու այնպէս անհրաժեշտ (բռոՀրՀոյ) զվիշտն տեսեալ, չլինիս մեղմագոյն։ Չհամարիս բաւական իրաւունս ժոութեան զքաղցին տագնապ (առօրո՜-

ր՜ե՛ն) բառական էրառո՜ւն+ չէս համարէր առ+ տեղ ընթռնչե՜լո՜ւն), այլ անամօթութեան պարսաւանս ի վերայ դնես (անամօթո՜ւթեա՜ն յանգա՜ն+ կը դնե՛ս առ վրայ)։ Թէպէտ եւ դու իսկ յոյժ բազում անգամ անամօթ գտանիս, եւ ի դժպատեհ իրս։ Ասա արդարաւութիւն բերէ անամօթութիւնն (հա՜ անամօթո՜ւթի՜նը, համբյա՜ւո՜ւթի՜նը արգահաւելի է)։ բայց մեք բազում անգամ ժանրամասն արժանի լսելոյ թիւն (անամօթո՜ւթի՜ն) լսելիք։ Պարտ էր զայն զմտաւ առնել եւ խոնարհել, եւ մեք ոտնիար եւս լինիմք (կ՛անարգե՛ն+, կը ծաղրե՛ն+) թշուառացն։ Նա դէղս վիրացն խնդրէ, մեք վէրս եւս ի վերայ յաւելուածք։ Եթէ չկամիցիս տալ, ընդէր թշնամանես։

Այլ չէք լինչ, ասեն, ժտագոյն (պէնդէ՜ր, նախանձո՜ղ) քան զաղքատն։ Ընդէր, աղաչեմ. զի չրջկին եւ մոյորի՞ց (նախանձո՜ւն)։ Կամիս այսուհետեւ զի ցուցից քեզ թէ քան զնոսա մեք անամօթագոյնք եմք, եւ կարի իսկ լրբագոյնք։ Ցիչեա զի բազում անգամ յորժամ սեղանն առաջի կայցէ երիկունն (երեկո՜ան), եւ զծառայն որ պաշտիցէ (պատառո՜ւ-ր՜ո՜ւն ընող ծառա՜ն)՝ կոչիցես, եւ նա յամիցէ զգալն, զիարդ զայրանաս, աքացի ծեծես եւ թշնամանես, եւ մեղադիր լինիս վասն սակաւ լինչ յամելոյն. թէպէտ գիտես իսկ ճարտար (պլէկ), զի թէ ոչ վաղվաղակի, այլ յետ սակաւ միոց վայելեսցես ի խորտիկն։ Զքեզ որ վասն ոչնչին զայրագնիս՝ չկոչես անամօթ, իսկ զաղքատն որ վասն կարեւորացն կասկածէ (կը վախնա՜յ) եւ դողայ, հիմ լիրք եւ անամօթ կոչես, եւ որ լինչ քան զտոկոս ծանրագոյնք իցեն։

Մի այսուհետեւ անագորոյնք եւ անգութք եւ անխնամք եւ անողորմք լինիցիմք. մի եւս չար քան զդազանս։ Քանզի եւ զբազումս իսկ գիտեմ յայնպիսի դաշնաբարոյ միտս եկեալ, մինչեւ առ ի չտալոյ սակաւ լինչս զտովամահն աւուրս առնել (երեսի չդե՛լ)։ Մի բամբասեր, մի զրուեր (քե՛ղ նայե՛լ, երբփալո՜ֆ), մի պատուհասեր (չանդրմանե՛լ, պարծե՛լ)։ քանզի դէղոց եւ ոչ վիրաց կարօտ է

մուրոյն. ողորմութեան՝ եւ ոչ սրոյ: Աղէ, ասա. եթէ քարիւ ոք վէր ի գլուխ առեալ, եւ զամենեսեան թողեալ ի քո ծունկս դիմէր արեամբ եւ սպաժուժաւ (ուբեաջբ) թաթաւեալ, միթէ միւս եւս քարիւ հարկանէիր զնա, եւ այլ եւս վէրս ի վէրան յաւելուիր: Թուի ինձ թէ ոչ. այլ եւ ձեռն ի գործ արկանէիր (ջանալ) բժշկել զնա: Իսկ առ աղքատն ընդէր զնորին հակառակն առնես: Համբասես եւ թշնամանես զնա, եւ նա զնայ ի քէն ընդ միտն թախծեալ եւ բազում արտասուօք լցեալ: Ատուած առ քեզ յղէ զմուրոյն, եւ քեզ հրամայէ տալ, եւ դու ոչ միայն չտաս, այլ եւ թշնամանես զեկեալն առ քեզ: Եթէ անտեղեակ ինչ լեիս յոտութեան գործոյն, աստէն ի մարդկանէ (ուշեաբհե տբդեոցհե) առ զօրինակն, եւ ապա առնուցուս ի միտ բարեօք զմեղացն ստուարութիւն (ցեձաեընեն): Եթէ ոք ծառայ ի քէն հրաման առնոյր երթալ առ այլ ծառայ որ զքո գանձս ունէր՝ առնուլ ինչ անտի, եւ ոչ միայն դատարկաձեռն գայր, այլ եւ թշնամանեալ, որպիսի՞ ինչ գործ գործէիր ընդ թշնամանիչն, զոր վրէժս ոչ պահանջէիր: Ջնոյն եւ զԱստուծոյ ած զմտաւ. քանզի նա յղէ առ մեզ զաղքատն. իսկ մեք ընդ ջտալոյն (չոաընեն հեա) թշնամանօք եւս յղարկեմք. զմտաւ ած որչափ բարկութեան, քանի՛ վայելատականց գործս գործեմք: Ոսկ. Մեկն. Մաթ:

Իւրաքանչիւր յարուեսուիցն՝ այլոյն կարօտ է: Եթէ կամիս՝ նախ զիշակութիւն քննեացուք: Եթէ ոչ ի դարբնութենէն ունիցի զբանն (ւէնբէ) եւ զերկմատնին (ջՊալ ֆոբձէ), զխովն (ուֆան պեծջէ), զդերանդի (ցեձ մանֆալ) եւ զմանգաղ, եւ զդակու (պեսալ մը էեսէբ) եւ զուրագ (էեսէբ) եւ զայլ ինչ բազում փոխ առեալ, եւ ի հիւմնուելենէ՝ արօր կազմել եւ լուծս յօրինել, եւ սայլս եւ կառնուս առ ի զօրանն կրել եւ կասուլ (ուբան պանեբս Կաուեբս համաբ ասյլ Կ կաճաասյլ), եւ ի փոկահանութենէ՝ կարս հարկանել եւ ձիգս հիւսուլ (կաչեֆոբձաուինեկ կաբ Կ յեէ,

ասյնէնեն ֆոկ ոբուվ եղերբս կե էաչեն ասբօբս), եւ ի չինողութենէ (ուէաբկեբչէ)՝ եզանցն որ վարիցեն (էաչեԼ)՝ եղնամոցս չինել, եւ մշակացն որ զսերմանան հանիցեն (հանեԼ սեբնան, տչակեԼ)՝ տունս, եւ ի մայրեւորութենէ (օբմանճըչբֆ)՝ վայոս հատանել, եւ ի հացարարութենէ (հացաֆոբձաուբեան)՝ զհացն, առանձինն ոչ կազմի: Նոյնպէս եւ ոստայնանկութիւն բազում այլ արուեստս կոչէ ընդ իւր նպաստ լինել (օֆնեԼ) ի գործն որ առաջի կայ. եւ եթէ ոչ գայցեն նոքա եւ ձեռնտու լինիցին, (ոստայնանկութիւն) կայ ի վարանս եւ ի տարակոյս:

Եթէ կամիք զորս ի բարեկեցութեան (հաբաֆո-բեան, հանբեաֆ կեանէ), ի փափկութեան եւ ի մեղկութեան իցեն՝ քննեացուք, զծանր եւ զտաղտկալիցն տխրութիւն ցուցցուք: Եկեալ կայցէ ի միջի կալանաւոր (քանդաբկեաԼ, ֆեբբէ) ոք կապեալ, եւ միւս եւս թագաւոր մանուկ եւ որբ մնացեալ, եւ բազում մեծութիւն հայրենի ժառանգեալ: Եւ կեսոցէ կայցէ ի միջի եւ վարձկան (էշճէ) ոք որ ցանգ աշխատութեամբ խոնջեալ լիցէ, եւ միւս բարեկեցիկ որ հանապազ փափկանայցէ: Կամիս զի զբարեկեցին զորմոութիւնն նախ ասասցուք: Տես, որչափ մրրիկ (հոֆ) ի միտան յառնիցեն, յորժամ փառաց ինչ այնպիսեաց ցանկանայցէ՝ որոց չկոյ ձեռնհաս (կաբոչ) հասանել, յորժամ ի ծառայեցն արհամարհիցի, յորժամ ի վատթարաց թշնամանիցի, յորժամ բազում չարախօսս եւ ամբաստանս ունիցի: Զայսոսիկ եւս առնոյն որ ի մեծութեան ի դէպ պատահեն (հաբաաբոնեբաան պաբահաճ ուբեչ բառնեբբ) ասել չեմ բաւական, զի թշնամութիւնն ասեմ եւ զվշտասն եւ զնախանձաւորացն զննդութիւնն: Յորժամ զմեծութիւն (հաբաաբաբեչաան) նորա յինքեանս հանել (յաֆչաչեԼ, առնաբԼ) չկարիցեն, ձգձգեն (էաչկաբեԼ), վհատեն (էաշէչեԼ) յամենայն կողմանց զայրն, ազգի ազգի ձմերուեսս (նեչբեչեն, ֆոբյան էՊ) ի վերայ ածեն:

Կամիս զի եւ զվարձկանին զհեշտութիւնսն (չաբճոբեան) ասացից. յամենայնէ յայնմանէ ազատ է նա:

եթէ թշնամանիցէ ոք՝ չորտմի, զի չհամարի զանձն քան զոք ի վեր. եւ ոչ վան ընչից կասկածէ (վախ-ա-լ, հոգ ը-նէ-լ). հեշտութեամբ ուտէ զկոտորն, ուրախութեամբ ի քուն լինի։ Ոչ այնպէս որ զարքունի գինին ըմպիցէ՝ ուրախ լինին, որպէս նա յորժամ յաղթիւրան երթայցէ եւ յականցն ըմպիցէ։

Ոն առ (հայոե), զթագաւորն իսկ եւ զկալանաւորն ընդ միմեանս հարցուք (բաղդոսէլ)։ Տեսանիցես զսա բազում անգամ ի բանտին ուրախ, խաղալ եւ խնդալ, եւ գնա ի թագն եւ ի ծիրանին տրամեալ, եւ ազդի ազդի հոգովք մաչեալ, եւ մեռանել ի կասկածոյ։ Զի չիք եւ չիք իսկ զուրուք զկեանս առանց տրամութեան դառնել, այլ եւ ոչ յուրախութենէ անմահ։

Ոչ միայն յորում աւուր արբենասն՝ կրես զվնաս արբեցութեանն, այլ յետ այնր աւուր եւս եւ որպէս խաղողոյ (պողդ) ջերմանն մնացեալ տունդն ապականիչ է, նոյնպէս յարբեցութենէն մնացեալ թմբիր (ըմբո-ւթի-ւն) արբեցութեանն ուտէ զոգիս եւ զմարմինս։ Հէք եւ թշուառական մարմինն անկեալ գնի լուծեալ իբրեւ գնաւակիկ ինչ յալեաց ծփանաց. իսկ որ քան գնա հիքագոյն հոգին, ի նորա լուծանելն անկանելն՝ զմրրիկն գրգռէ եւ զցանկութիւնն բորբոքէ. եւ յորժամ արբեալն համարիցի (կը նոբժէ զգաստանալ, յայնժամ առաւել մոլի եւ կտղի (կը կոդչի), գինի եւ կարասս (ֆըզէ) եւ թակոյկս (էյ-ֆ) ըղձանայ։ Եւ զորօրինակ ի ցածնուլ մրրկայն մնայ վնաս մրրկին, նոյնպէս եւ աստ. եւ զորօրինակ անդ ընկեցիկ զբեռինան առնեն, նոյնպէս եւ աստ զբերէ ամենայն բարութեանցն վաստութիւն (կոռոպ) լինիցի. եթէ ցածութիւն (համ-պո-ւթի-ւն) իցէ եւ եթէ խմաստութիւն (խոհեմո-ւթի-ւն), եթէ հեզութիւն եւ եթէ խոնարհութիւն, զամենայն վարատէ (ջըռ-ել) ընկենու յանօրէնութեան ծովն արբեցութիւնն։ Այլ որ ինչ առյապայն (եռէը) լինելոց իցէ, չէ ինչ այսմ նման. զի անդ յետ ընկեցիկ զբեռինան առնելոյ թեթեւանայ նաւն, եւ աստ եւս քան զեւս ծանրանայ, զի վոխանակ թեթեւութեանն քաղցունի զաւազ եւ զջուրն աղի, եւ զբնաւ իսկ (նայն էկ) զսիկ (ֆէջ) արբեցութեանն. միանգամայն ընկղմէ զամենեսեան որ ի նաւն իցեն, եւ զնաւորդսն եւ զնաւապետն եւ զնաւն։ Ոսկ։

Զընտանեաց փրկութենէ չառնիմք ինչ փոյթ, զկնոջ եւ զորդւոց եւ զծառայից, այլ այլ ինն ընդ այլոց (ո-ւրէշ բանէը) հոգամք. զի բազում ծառայք լինիցին եւ կայցեն մեզ ի սպասու, եւ որդիքն առաւար (ֆէֆ) ժառանգութիւնս առնուցուն ի մէնջ, եւ կինն ոսկի զարդս ունիցի եւ հանդերձս ազդի ազդիս։ Այնպիսի ինչ առնիմք, որպէս եթէ զառնն ոք տեսանիցէ խախտեալ եւ զորման թիւրեալս, եւ թողուցու չինել զառնն, եւ չուրջ գնովաւ արտաքոյ փողոցս մեծամեծս կազմեացէ. եւ կամ թէ մարմնոյ կնոջն ախտացելոյ դարման ոչ տանիցի, եւ հանդերձս ոսկեհուռս կազմիցէ նմա, եւ նաժիշտս եւ ոստայնի գործի եւ այլ ինչ կահ (կոբաէ) ի տանն առնիցէ, եւ զհիւանդն անտես առնիցէ յախտին ծիւրեալ (ծիւրել)։ Եթէ գազան ի գառագղայն (ֆոռ-ֆէնը, խոֆէս) զերծանիցի, զանց զրուն վախեմք, եւ ընդ զանխուլ (ֆաֆո-է) տեղիս ի ներքս առ ճապարիմք, զի մի ի բուռն գարշանին անկանիցիմք. եւ արդ ահաւադիկ ոչ միայն գազան, այլ բազում խորհուրդք չար զոգիսն գէշ գէշ պատառեն, եւ չզգամք։ Իշոց եւ ձիոց առաւել խնամ ունիմք քան որդւոց. եւ եթէ ջորի իցէ՝ այնմ աւելի գարման առնիմք. զիշավար պիտանացու խնդրեմք գտանել, եւ ոչ զառաջակ (ըֆէըը) ոք եւ գող եւ արբեցող եւ սխրար (ֆէնո) արուեստին. իսկ եթէ ի մանկան ոգւոց աղագս (ողըն հոֆ-ոյն համաբ) ոստիկան (վըռակոցո-ս) պարտ իցէ կացուցանել, զոյդն ոք եւ զվայրապար (ընդին ֆէնը) հաճիմք դաստիարակ կացուցանել։ Ոսկ։

Ոչ ոսկեհուռս հանդերձից պէտք են մեզ, այլ ներքին պատմուճանաց։ Եւ ոչ, եթէ զառն ոք զարդարէր, եւ ոսկեհուռս սրահակ (վըռֆոյը) ձգէր, եւ քեզ կարկառուն

կապերտօք (կ՝երկոտ ըրներ՛վ) տայր մերկ եւ ծանակ (խոյ-
պո՛ոակ) ի ներքս նստել, ախորժելով յանձն առնուիր. եւ
աւասիկ դու զմարմինդ իբրեւ զառն բազում սրահակօք
զարդարես, եւ ոգւոյդ կարկատուն կապերտօք տաս ի
ներքս նստել խայտառակ։ Ձիչեա զսուրբսն որ զայծեայ
(այձէ մաղէ) հանդերձեալ ունէին եւ յանապատս բնակեալ
էին։ Որչափ ծիրանիս տայեն, չառնուն յանձն. այլ զոր
օրինակ եթէ թագաւորի ոք զաղքատի ցնցոտիս հրամայիցէ
ագանել, եւ նա յայնմանէ գարշիցի, նոյնպէս եւ նոքա
ի նորին ծիրանեացն. զծիրանի քղամիդն անգոռանեն (կ՝ա-
նոդքենն) եւ իբրեւ զսարդիոստայն կնատաձոյն (պկոր, ընչի
ղէնոց) հաշուին (կը համարէն)։ Եթէ կարասցես ընդ ոդիս
նոցա ոճով մանր հայել (ո՛ղղոքրո՛ռնեմբ Նայէլ) եւ ընդ
ներքին զարդն ամենայն, թէպէտ եւ ի բերանս ճարկա-
նիցիս (երէ՛ռէ վրայ էյնո՛լ), չկարիցես ճառագայթիւ գեղեց-
կութեան նոցա ժամ՛ժել։ Նոքա յերկինս հարեալ են զխո-
րանս (վրան կանքնէլ) եւ զօրաժողով գումարեալ են ընդ-
դէմ սատանայի, եւ բակ առեալ (ղէլապոռթէլ) ճակատեալ
մարտնչին ընդ նմա։ Վասն այնորիկ զխուղն (եղճէր) չի-
նեցին, զի ի քաղաքաց փախչիցին։ Փեզ ասա (ոյս աշը
խոքհէս ֆէլ) փոս ինչ սակաւ չուրջ հատանել (ֆոս բա-
նալ) բաւական է, եւ ձողիս (յողէտ, ցէց) կանգնել, ի վե-
րայ գլխոյդ սակաւ մի զհովանոցակն (ֆոտր հովանոց) գոր-
ծել. այլ չինուածոց եւ ոչ մի ինչ պէտք են։ Տես զիարդ
վայելուքն (վալէտ, վրան ֆոց ոայլ) եւ սայլիւք Սկիւթացւոց
աշխարհին կեանքն վճարին. այսպիսի կեանս պարտ է
կեալ քրիստոնէից։ Զի չինես ապարանս, ով այր դու, զի
առաւել զանձն կապիցես ընդ աշխարհի։ Ջանապատն զի
վանականօք (գանյն, էրճաոոր), վարկպարագլի (ընբրնո՛,
պոբղ) խօրանօք, խիտ առ խիտ թեւ ի թեւ հարեալ (տովէ
տով ղէնոճ) տեսանել ցանկալի իսկ է քան զբանակս զօ-
րականաց որ սրահակս ձգիցեն, զէգս եւ զգեղարդունս
կանգնեացցեն, եւ զբնիցս գեղարդանց (ֆեղբրդնեբրո՛ն կո-

ընբրն) զաղեղնակապարճս կախիցեն, պղնձապատ զդլուխն
առնիցեն, եւ մեծապայծառ իմն կբնեայ (ֆոպրընբռբ) վա-
հանօքն փայլիցեն, եւ կողինաւորք (կողնո՛ռ, կողի ղբոմ) եւ
զրահապատք չողայցեն, թագաւորին սպաս առնիցեն (պահ-
պանո՛ընո՛ն, պոպի՛ ընել) ի դաշտի ուրեք ի հարթ եւ յո-
ղորկ (ղէոոկ) վայրի, եւ ճաշք զճաշս մղիցեն եւ ընթրիք
զընթրեօք անցանիցեն (ղբոնո՛նակ ճաշեբ և ընրնբի՛ներ ըբ-
ըան), գուսանք երգիցեն, եւ փողարք (ֆո՛ղհոբ) զձայն փո-
ղոցն նուագիցեն։ (Ա՛ոո՛ռել ցանկալի է անապատականներոն
ծոյն վրաններբբ ոովի ոով պեռնել, ոան ըի ղինոո՛ընեբոո ո-
բոն՛, եո՛ոյըն)։ Ոսկ։

Բնր ի մէջ (հայոե) զերկոսին քննեացուք, զներոն եւ
զՊաւղոս։ Նա զփառս աշխարհիս ունէր, եւ սա՝ զանար-
գութիւն։ Նա իշխան էր բուռն (հղբր) եւ բազում պա-
տերազմունս հարեալ (պոռեբոլ՛հոբկո՛նել, պոռեբոլ՛ընել)
եւ բազում յաղթութիւնս արարեալ. մեծութիւն յամենայն
կողմանց եռայր (կը վեռոոբ), զօրք անչափ, զմեծ մասն աշ-
խարհի հնազանդեալ ունէր ընդ իւրեաւ, զարքունական
քաղաքն (Հռոմ) ընդ իշխանութեամբ, զսինկղիտոսն (ձե-
բոկոյո) ամենայն նուաճեալ։ Բազում սպասուք (ղբոբ,
ղ՛եղ պոռբոոռո՛ռընո՛ն) ելանէր եւ մտանէր, յոսկի եւ յա-
կանս պատուականս համակէր (համակէր, ձաձկո՛ել)։ Մի-
րանեօք եւ թագաւ պայծառանայր, բազում սպասաւորս,
բազում օժանդակս եւ սպասեակս (ոո՛ղբ՛ընո՛ն և ո՛վբն ֆո-
յո՛ղ ոպոոռո՛ռընէր) նժոյգս (յեռո՛որ) ունէր, եւ նժոյգս
զկնի եւ առաջի յօրինէր, ծոլու եւ ցամաքի տէր անուա-
նէր (կը նո՛ը՛էր), ինքնակալ, աւդոստոս, կայսր եւ թա-
գաւոր կոչէր, եւ այլ եւս բազում անուամբք որչափ ինչ
իսուտակասպատութեան ողոքանաց (ղբը՛ոբրո՛ռընէ) հնա-
րիցին, եւ չէր ինչ ամենեւին պակաս ի փառաց։ Այլ եւ
խնամատունք եւ թագաւորք զողային եւ սարսէին ի նմանէ։
Եւ ասեն թէ կարի իմն անօրէն եւ բուռն (ղոռ) անագո-
րոյն էր։ Ածեալ կացուսցուք հանդէպ նմա զՊաւղոս, զայր

մի Կիւլիկեցի։ Եւ որչափ ինչ ընդ Կիւլիկիա եւ ընդ Հռոմ ի միջի կայ (ⴐⴐⴑⴔⴑⴐⴓⴑⴓⴑⴓ կայ), զայն ամենեքեան գիտէք։ Այր մի կարուակ (ⴔⴒⴊⴔⴑⴔⴑⴐ), խրուանգիչ, կարկատիչ (ⴓⴑⴓⴑⴔⴑⴐ), աղքատ, անանկ, տխմար, տգէտ յարտաքնոյն խմաստութենէ։ Այր մի որ բազում անգամ տուաման լինէր, եւ նօթի եւ անտուաղ (ⴓⴑⴐⴑⴓ և ⴓⴑⴐ) ագահնէր (ⴒⴔⴊⴔⴓⴑⴐⴑⴓ)։ այր մի մերկ եւ բոկ, եւ ոչ կարերա անգամ զուսովքն գտանէր արկանել, ի քաղց եւ ի ծարաւ եւ ի մերկութեան մաշեալ։ Եւ ոչ այնչափ միայն, այլ եւ բանտարկեալ ընդ աւազակս եւ ընդ կախարդս եւ ընդ դերեզմանակրկիտս (ⴒⴔⴊⴔⴓⴑⴓⴑⴓⴑⴓⴑⴓⴑⴓ ⴓⴑⴓⴑⴓ) եւ ընդ մարդասպանս։ Եւ արդ ո վասուաւտրադոյն եւ պայծառ իցէ։ Զնորա (ⴔⴑⴓⴑⴓⴑ) եւ ոչ զանուն անգամ գիտեն բազումք, զսա ցոյնք եւ բարբարոսք եւ Սկիւթացիք եւ ամենայն իսկ ծագք ասիեզերաց ցանգ եւ հանապազ չքմայիւն ի բերանոյ (ⴒⴔⴊⴔⴓⴑⴓⴑⴓ չքն յիւք)։ Ո՞ր (ⴐ՞ⴔⴒ) պայծառագոյն եւ վասուաւրը էր. կապեմն որ չղթայիւքն իբրեւ խառանաւ (վչէն կաթողս ըսաւն) ձգէր ի բանտէն, եթէ որ զծիրանին զգենոյր, եւ թագաւն եւ սպասաւորք յարքունեացն խաղայր ելանել։ Անգոռնէր արհամարհէր Կիւլիկեցին խորանակաք, կալանաւորս կապեալ եւ տուաման եւ աղքատ՝ զՀռոմայեցին, զմեծատունն, զմագաւորն որ ամենեցուն իշխէր։ Ո՞ պայծառագոյն եւ վասուաւորս էր, որ կապանօքն յաղթէր, եթէ որ ծիրանեօքն ի պարտութիւն մատներ (յաղթօսել)։ որ միայնն էր եւ գլէր (յաղթել, ⴒⴔⴊⴔⴓⴑⴓⴑⴓⴑⴓⴑⴓⴑ

միջիս փառաւոր լինել, մի ցանկար փառաց. եւ եթէ կամիս բարձրագոյն լինել, մի ունիր զանձնդ առ աւազս (գոռն ելեալ ցած ի գետ գնել)։ Որ զպատիւ չխնդրիցէ՝ զնա ամենեքեան պատուեն, եւ որ խնդրիցէն՝ յամենեցունց արհամարհի, քանզի այնպէս իմն է ազգ մարդկան՝ վէս (կոռաւէր) եւ ընդ հակառակս (դէմդիմաց)։ Մի ունիր զանձն առ լաւս, զի կայլոց մեծարիցիս. որ անձամբ զանձն վերացուցանէ՝ յայլոց չվերանայ, եւ որ անձամբ զանձն խոնարհեցուցանէ՝ յայլոց վերանայ։ Մեծ չարութիւն է հպարտութիւն. լաւ է մորոսանալ (անդր, յետ ընկալ) քան հպարտանալ։ Անմիտն անձին եւ եթ չար է, հպարտն՝ եւ ընկերացն ապականութիւն. չիք հնար առն մեծամտի լինել խնամատուն, այլ հարկ է անմիտ լինել։ Ի մարմինս իսկ զոր ասիցեմք առողջս. զյայրան (շատ ջեր) եւ զուռուցեալն եւ զչրգողեալն, եթէ զնըքաւարան (նրբաւոր, քաքաւ, սեղան) եւ զկազմն (կազմ, չեվէս) եւ զձողն (ձող, պոյտ պօյտ)։

Հարկ է հպարտացելոյն թշնամանիչ լինել եւ հարկանող եւ բարկացող եւ զառն եւ անհամբոյր (հեռը չվորոռըէ), զազան մանաւանդ եւ ոչ մարդ։ Ուժգնին (ջերռը) լեցս եւ յանկ սակս մեծամտիցես. առիւծ զազանագոյն քան զգեզ է, եւ վարազ՝ ուժգնագոյն. իբրեւ զմիմիս (սեվէր սենէ) մի ես զու առ ճոքօք անոց ւով, անոց նայեալ)։ Եւ աւազակք եւ գերեզմանակրկիտք եւ ի վսեր եկեալքն (էրռռ հեռ կոռաղ, գնամոքող) զօրագոյն քան զքեզ լցեն։ Ա.յլ թերեւս գեղեցիկ լցես եւ բարենչան (ընռհալէ) ոք. եւ այն աղջկանց նազանք (նազելը) են. բայց սակայն քան զսիրամարգ գեղեցիկ չիցես, եւ ոչ այնպէս ծաղկալից համապայծառ թեւս (էեռռը, նանոռ) ունիցիս իբրեւ զայն թռչունն, որ վարսիւքն եւ դիտակօքն (ընայեռվը, գալէռվը), խրճնացեալ (խոռյն խոռյն, ֆոռնը ֆոռնը) եւ խոզանեալ (խոզանի պես եղած) կարակնեալ (խոռայեռ) բազմաճամուկ (ֆոյնդիֆոյն) առնոյին (տատն, պոչ)

յաղթէ քեզ։ Նաեւ փորն (կռռպ) կարի իսկ գեղեցիկ է, եւ այլք եւս բազումք ի թռչնոց, ընդ որս թէ կամիցիս անցանել ի հանդիսի (ի հանդիսի անցանել, քաղքռռռել, մղցել)՝ ոչ ինչ ամենեւին տեսանիցես զանձն։ Թերեւս զի մեծատուն իցես՝ հպարտանայցես (հեռռռռ ըլլըռռ հռռռ նը հպռռռռռ)։ ուստի իցէ զոր ունիան եւ կամ զինչ ունիցիս. ոսկի, արծաթ, ականս պատուականս. այն եւ աւազակաց եւ սպանողաց պարծանք են եւ ոսկեհանաց (ոսկի հանող) եւ որ ի քրէական մեռաղան խոնջիցին (հանէեռռ ջել աշխռռղ)։ Թերեւս զարդ ձի ինչ եւ պատմուճանօք հպարտանայցես. զայն եւ ի ձիան է տեսանել. Պարսիկք եւ զշառաւունսն (շառաւն, ռռղ) եւս նկարեն եւ պաճուճեն։ Զամաչեա, չերջիս (ոնընալ, էրռնել) այնպիսի իրօք հպարտանալ։

Ա.յլ ի տունս ինչ գեղեցիկս պարծիցիս. բազում թըռչունք եւս ի գեղեցիկ տունս բնակին. մանաւանդ ճայք եւս առաւել պայծառագոյն քան զքո տունսն ունին բնակութիւնս։ Ա.յլ թերեւս ձայնիւ ինչ հպարտանայցես. քան զփորն եւ զսոխակ եւ զասպուճակ (սոխակն պեռռկ երգեցողք ընռչռռ նը) չկարիցես երբէք ձայն ինչ քաղցր եւ հեչտական մրմնջել (ռռռռշ ռ կռռպ երգել)։ Ա.յլ թերեւս պէս պէս արուեստիւք. եւ ոմ ոք յայնմ գիւղօք զճարտարկօք (ճռռռռէկ) ածցաւիցէ (գեռռղռնել)։ Ո՞ր դրօշող, որ նկարիչ, որ գեռնաչաւի (երկրպռռ) գտանիցէ (լցէ) քան զնոսա իմաստուն։ Ա.յլ թերեւս բարեկ ինչ հանդերձիւք. այնու սարդք իսկ անցանեն զանցանեն զքեւ։ Ա.յլ թերեւս ասիլ արագութեամբ. եւ այնու եւս անասունք գլեն (նը գեռղռնել), մանաւանդ նապաստակքն եւ այծեմուկք։ Ա.յլ թերեւս ի տար աշխարհ (հեռռռ երկիր) ինչ երթալով. եւ այնու եւս թռչունք անցանեն զքեւ. մանաւանդ խորդք (ընռռռռ) եւ ծիծառունք, որ զիւրաւ հարկանեն զտարաշխարհական ճանապարհս (ճանապարհ հարկանել, ճռռքռ ընել). ոչ պաչար բառնան եւ ոչ զրաստուս կարօտանան

Այլ թերեւս քաջասաստութեամբ ինչ հպարտանայցես. այլ ոչինչ ժամանես այծեման եւ արծուոյ. թերեւս ղի արագ լիցես. այլ չիցես սուր ականջօք քան զէշ. Եւ թերեւս հոտ քաջ առնուցուս (ուշիկ հոտ կ'առնես). այլ չկարես անցանել զշամբ. եւ թերեւս զի գործօն եւ համբերող իցես. այլ չես ձեռնհաս լինել անգադար իբրեւ զմրջիւն. եւ թերեւս զի ոսկի բազում յանձին ունկիցես. այլ ոչ որպէս զինդիկ մրջիւնն. Իսկ առողջութեամբ եւ երագահալուծեամբ (ջոտ ֆըրթնա) յոյժ իսկ առաւել (ֆերջանից) են քան զմեզ անասունք. Ոսկ.

Զբնութիւնն (նէ-ր, ֆուրբ) եդ առաջի Աստուած, եւ զարուեսան թագոյց. ամենայն նիւթք եւ ատաղձք (նէ-ր, էբէ-ռնէ) եդան առաջի յԱստուծոյ, եւ արուեսան ի մասց ծնաւ. եդ առաջի Աստուած զբարեաց բնութիւն, եւ ոչ ղչինուածն պատրաստական. Եա ցորեան, եւ ոչ եթէ հաց գործեաց եւ եդ առաջի. Եա խաղող, եւ ոչ եթէ գինի ինքնին արար զիսաղոն. Եա ասր, եւ ոչ եթէ գինանգերձն ինքնին գործեաց. Եա գոսկին խառն ընդ հողոյ, այլ ոչ եթէ ինքն ընտրեաց (ջոռեց) ի հողոյն. Ինքն առնէ (կէ ֆոնէ ձէ), եւ ժարդոյ արուեսային տայ կազմել (ընէլ, չինէլ) զգործն. գինւոյն ինքն եցոյց, եւ գկազմած գործոյն յարուեսան ապաստան արար (ֆուրձը չինէլը ասրհոֆին նոռ ը-ց, յանյդնեց). Ո՞ նախ կազմեաց արօր՝ վայրիս եւ երկաթով զերկիր պատառել, եւ ակօս բանալ, եւ լուծ կազմել եւ ճիգ (ճաձ, ասրբէն կոռը), եւ եզինս սամեսեօք (սոռ-ֆոֆէ, ը-ձէն կապը) ի գործ ջնել. էր (կէր) վայան եւ երկամն, այլ արուեսան չէր ուրեք ի միջի (էրնո չկէր). ո՞ եցոյց քեզ, այր գու, եթէ այդպէս արօր կապիցի, կամ խիստ բնութիւն երկաթոյ հրով կակղացի. ո՞ եցոյց քեզ նաւիգամանս (յոյնական հանդոռանս, ասրվեցնէլ) յայնչափ թանձրութենէ (հասասրնէն) երկաթոյ նաեղ տուայտել (ջրաջը ալիասրէլ, նեղոնէլ) եւ ասեղն մի փոքրիկ գործել. ո՞ արկ քեզ ի միասն՝ զրաց ախա եւ փակաւս (կըտէ

գործել (չինէլ), եւ կամ ձեղունս եւ յարկս տանց յարդարել (չինէլ). Կարի, ասէ, տխմարաբար իմն հարցանես. զԱստուած հնարացոյց ի միջի ունիմ, եւ հարցանես թէ ուստի ուսաւ:

Այսպէս ամենայն ուրեք մարդկեղէն բնութիւնս իւրում տեառն նմանեալ զարդարէ արուեսային զբնութիւնս (նէ-ռնէրը). եւ եթէ ի չափոս կայցէ՝ բարւոք է, ապա թէ ըստ չափն անցանիցէ՝ թշնամանի. Անչափ ցանկութիւն մտաբերեաց (յանդգնէլ) գործել պատկեր մարդկակերպ: Եւ քանզի լուաւ եթէ Աստուած յերկրէ առ հող եւ արար զմարդն, ի վարանս մտանէ արուեսան. Գանզի չկարէ (մարդն) ճշմարտութեամբ նմանիլ տեառն իւրում, այնուհետեւ ի հնարս եւ ի հայթայթանս ապաստան լինի (ռնջոցներու կը ղէմ). Ժողովէ արմատս եւ ծաղիկս վասն զդոյնս յարմարելոյ. Նմանեցուցանէ աչս աչաց, այլ չտեսանեն. չափէ ականջս, այլ չլսեն. յղկէ (ֆաշէլ, յեֆոցնէլ) զունչս, եւ չհոտոտին. կշռէ զբերանն, այլ չիք բարբառ ի շրթունսն. զձեւ ոտից եւ բարձից (քուչ, ձոռնէ, ոքոռնէ) յօրինէ, այլ չիք գնացք եւ քայլք ոտից: Դարձեալ եւ միւս եւս արուեսային կամի (մարդ) նմանիլ տեառն եւ արարչի, բժշկաց արուեսային: Յորժամ տեսանիցէ ի մարմինն վիրս, երկաթ ի գործ արկանէ, եւ զիւրան ի զատ (ֆէյդէ) հատանէ. եւ յորժամ զվէրս փորել կամիցի, չինել հասուցանել եւ ածել ի չափ զկերեալ մարմինն, ընթանայ (կը գնէ) ի հողն ուստի մարմինն առեղծաւ, եւ կազմէ անոի դեղս եւ սպեղանիս. միոմն (գեղէվ) քակէ զիւրան, եւ միւսով (սպեղանեօք) չինէ: Սերեր:

Աստուած իբրեւ ընդ մանկտւոյ վարէր ընդ Հրեայս: Դպրապետ (վոբենէլ) ի վերայ կացուցանէր նոցա զՄովսէս, եւ իբրեւ մանկտւոյ այնպէս տայր նոցա հրաման. աստուածապէրս (ձրուխէր, քոռնի մը պոռկերը ֆենեցուվ) գրէր, եւ ոչ զնոյն իսկ զպատկերագիրն իրացն (ուշրնի քոռ պոռկերը), որպէս եւ մեք զալփաբետսն (այքուբէն): Եւ զոր օրինակ

մեք մանկտւոյ պղակունդս եւ պախաճճամս (պէօրէ, պօ-
ղաչ) գնեմք եւ այնու պատրեմք զնոսա, եւ զմին
միայն պահանջեմք՝ զի ի դպրոցն երթայցեն, նոյնպէս եւ
Աստուած յայնժամ եւ մեծութիւն ետ նոցա եւ փափկու-
թիւն, եւ զմին միայն պահանջէր ի նոցանէ, զի բազում
մտադիւրութեամբ (յօժարութեամբ) Մովսեսի ունկնդիր լի-
նիցին։ Իբր հօր գթածի արար զնոսա նմա յանձն։ Եւ տես
զիարդ ի Մովսեսէ միայն երկնչէին Հրեայք. չասացին թէ
Ո՞ւր է Աստուած, այլ թէ Ո՞ւր է Մովսէս։ Մինչ նա մօտ
(նեբէյ) էր, ահագին էր ամենեցուն, եւ խնամ եւս տա-
նէր նոցա։ Աստուած կամէր տարագիր առնել (ատուբէլ,
ղըժէլ) զնոսա, եւ նա չետ թողլ, զոր օրինակ յորժամ հայր
սպառնայցէ (մանկան), եւ վարդապետն զանձամբ առ-
նու.ցու. (էլբա առնու, երշէնուր ըւլը) թէ ցիս թող,
յայսմհետէ ես եմ երաշխաւոր։ Այսպէս լինէր անապատն
դպրոց։ Եւ զոր օրինակ մանկտի, յորժամ յամէն ի դպրոցի,
փախչել կամին, նոյնպէս եւ նոքա յայնժամ զԵգիպտոս
խնդրէին. զարտասուս հարեալ (ուրդուն ղաֆէըվ) լային
թէ Կորեաք, ծախեցաք (ձախէմ, վաղէլ, հասէլ), ապա-
ռեցաք։ Զպնակիտս (պնակ) նոցա խորտակեաց Մովսէս,
որպէս եւ վարդապետն առնիցէ. յորժամ տեսանիցէ եթէ
չարաչար (փէշ) գրեալ է աչակերտն, ի բաց ընկենու ըզ
պնակիսն, նա եւ բեկանէ իսկ, յորժամ բազում ցասումն
կամիցի ցուցանել։ Եւ (վարդապետն) զոսումն եւ խնդ-
րեր ճամարս (համարը, դուռ պահանջէլ, հարցնել). չետուն
(համարը ղուրէն, չէլուցան), եւ դան հետ զնոսա։ Եւ որ-
պէս աչակերտն, յորժամ ցաւ ատ անդ պահանջէին
(չը հարցուրէն), չտային հաճարս (էլբէնց դուռը չէլէն փէնուր),
վասն այնորիկ եւ դան իսկ ըմպէին։ Տեսին ջուր դառն,
պարտէին յիշել, զի որ ի ջրոյն արիւնն արար յԵգիպտոս,
կարող էր եւ զդառն ջուրն ի քաղցրութիւն դարձուցա-

նել։ Տեսին զի անարիք (հուչ) բնակեալ էին յերկրին Քա-
նանացւոց, այլ ոչ ինչ մեծամեծք քան զԵգիպտացիսն էին
յորոց ի միջոյ զերծոյց զնոսա (Աստուած)։ Այսպէս ոչ ծան-
եան զդիւրն յորժամ ցան աստ անդ հարցան, նմին իրի
իսկ եւ դան արբին. կերան, արբին եւ կիցս ընկեցին։
Ոչ կամէին առ սեղան հօրն նստել եւ ինոյն խորտիկս
վայելել, այլ ընդ շարաւ խոհակերացն կամէին զալ (խո-
հակերներուն ճէնճէ հոգէրուն ղէլ ջուլ), ամբոխեալք եւ ի
վսեր եկեալք (խռվռիկէն, ապտամբուիկէն հանէլվ)։

Զիք ինչ մէտ (հայհոյեր) ի վրէժխնդրութիւն որպէս
զմանկտւոյ միտս. յորժամ գլորիցին (մանկունք), ցասնուն,
եւ յայնժամ բաթրոնս կործանեմք կամ զգեստին տանջ-
ելմք (նախրանը կը նեղուին+ կամ շէնքինը կը ձեձեին+), եւ ապա
ցածնու ցասումն նոցա։ Նոյնպէս եւ Աստուած հրամայեաց
զեգիպտացիսն եւ զԱմաղեկացիս տրամեցուցիչս նոցա կո-
տորել։ Փնքչեցոյց (ուշէց, ըչուէց) զնոսա. որպէս մա-
նուկն ասիցէ ցհայր իւր եթէ Այս անուն (այ ինչ տուբը)
ետար ինձ. եւ հայրն ասիցէ «Զարահաւ (ըլըքըրայ) է այրն
այն, եւ մեք առեսցուք զնա»։ Զոր օրինակ մանկտի,
յորժամ երկնչիցին ի չահագին ինչ իրաց (չվախնալու բան
մը), կամ յասուկ (ասուէ, բըդէ ըլլի) կամ ի չուանէ կամ
յայլմէ իմիք, եւ այնպէս յանկարծակի լինն պակչին (ասպին
վախնալ) մինչեւ թալանալ (մտքէլ) եւ անմռունչ լինել (լե-
ղուն կտպուէլ) յերկիւղէն, հարկ լինի բերել յորմէ եր-
կնչինն, եւ ի ձեռին իսկ դնել նոցա եւ ընդելուցանել
(վրժեցնել, ընդունեցնել)։ Նոյնպէս եւ Աստուած արար
Հրեից. քանզի ահագին թուէր նոցա գԼեռն (Բալտամ կո-
խուրը), դարձոյց զանն ի խրախոյս նոցա։ Եւ զոր օրինակ
յորժամ ի ստենչ հատուցանիցին (կրնին կտրուէլ) մանկտի,
ի սապատակս (պղպէկ սեբէրը) ինչ մշկերեմք (լեցուռնել) եւ
պահեմք զկերակուրս նոցա, նոյնպէս եւ Աստուած զանձ-
նայն ինչ եւս (Հրեից) եւ բազում վախիկութիւն։ Զսխալէ
ոք վարդապետ եւ դայեակ եւ դաստիարակ կոչել զՄով-

սէս եւ զարմանալ ընդ բազում իմաստութիւն առնն. քանզի չէ ընդ մի (գԼՆոյն բառ, հաւասար չէ) արանց կատարելոց եւ վիվխովայից վարդապետ լինել, եւ խակ (պէտ, սահակ) մանկտւոյ իշխան կալ (ըւԼԼ)։ Ոսկ։

Եթէ ոք կամիցի զամենայն լեզուաց նովիճ բանիւք (գԼՆոյն բառերով) ղզօրութիւնն թարգմանել, չկացուցանէ յանդիմանւ (չէ յօ-ցնէր, չ'ՆերկայացնԷր) ղբանիցն ասացելոց զմիտս։ Քանզի բազում են ըստ իւրաքանչիւր լեզուաց առանձինն բանք (յատուկ բառեր, յատուկ անձ), որք թէ անդէն ի տեղւոջն մնայցեն՝ դեղեցիկք եւ լուսաւորք եւ յայտնիք եւ զաւշաճողք թուին այնոցիկ որք զնոսա ի կիր արկանիցեն, բայց նովիճ բանիւք (բառ առ բառ) յայլ լեզու փոխեալք՝ չընծայեցուցանեն զմտացն ղօրութիւն։ Որ զհին կտակարանն այսպէս ըստ բանիցն թարգմանեցին՝ վրիպեալ զտան (պակասցան, չէրցան) առ ի յայտ յանդիման զընծայութիւնն մտացն (բառն նմանութը) կացուցանելոյ, եւ բազում մթարութիւն (մրուրկան) է տեսանել ի թարգմանութիւնսն։ Պատչաճադոյն էր թողեալ զբանիցն զառանձինն պայման (բառերուն յատուկ կերպը) զմիտսն թարգմանել, եւ ոչ առանձինն բանիցն պատչաճիւք ղզօրութիւն մտացն խարխալել (առրեԼ)։

Եթէ ոք այսպիսի պայմանաւ թարգմանութեան վրիպի, բազում աչխատութիւն ընթերցողացն յառաջէ. քանզի հարկ իսկ է այնոցիկ որք զՅոյն լեզուն ունիցին եւ զնոյն ի կիր արկեալ վարիցեն՝ տգէտ լինել հերբայացն առանձին բանիցն, եւ ընթերցեալ զմարգմանեալսն ըստ հերբայեցւոց բանիցն բարբառոյ՝ չլմորեն (չՖ-ՐեԼ)։

Պարտ է զիտել եթէ են բանք հերբայեցւոյն զոր նոյնաբանութեամբ (գԼՆոյն բառերվ, բառ առ բառ) թարգմանել չէ հնար վասն առանձին բանիցն խորութեան, եւ ի հարկէ թարգմանիչք զմիտսն եւեթ ղբանիցն ի յայտ առնել ջանացան։ Զիսկզբանէն արար Աստուած զերկինս եւ զերկիր, ոչ ԼՆկԲանե ասէ հերբայերէն, այլ է ԲԼԼոյ. որպէս եւ Ակիւղաս որ նոյնաբանութեամբ կամեցաւ ըստ նմին բանից թարգմանել՝ ի գլխոյն, ասէ, արար Աստուած զերկինն եւ զերկիր. եւ զյայտնաւորութիւն (բացայայտութիւն) մտացն մթացոյց։ Եւ այն զինչ իցէ (այն ի՞նչ ութէ ըւԼԼ), զձայնաւոր նշանագիրսն որ ընդ անձայնսն (բաղձայն) խառնին՝ ոչ գրեն Հերբայեցիք, այլ միայն զանձայնսն, եւ ապա յընթերցուածոյն կարդէ (խօսքին կարդեն), որպէս եւ հասանել կարէ (էր հաւնցողութիւնը հասնիմ), որ ընթեռնուն (կարդացողը) ածէ ի վերայ իւրաքանչիւր անձայնիցն զձայնաւորսն, եւ մարթի զնոյն (գԼՆոյն բառը) այլ եւ այլ ազգ ընթեռնուլ։ Այսպիսի լինչ համարեաց թէ (Երբայեցին) զրիցէ զկնին միայն եւ զաա եւ զսե առանց ձայնաւորացն, եւ հարկ լինիցի ընթերցողին յաւելուլ ըզ ձայնաւորսն իւրաքանչիւր ումեք անձայնիցն, եւ ապա ասել իբրեւ ի կարծեաց (կարծես, համբերութեամբ)՝ կնէ, կ՚ը, կը։ Եւ այսպէս իբրեւ փոխիցէ զձայնաւորսն, այլ եւ այլ բարբառս ցուցանեն։ Եւ բազում լինչ է որ հերբայեցին (ԵԲրայերէնին մէջ) արտաբար (էջեւ արեւ) ասի, եւ ի Յոյնն՝ իղաբար. եւ փոխանակ միաւորին (եղակին որը) զբազմաւորն (յոգնակի) դնէ Հերբայեցին. որպէս յորժամ ասիցէ երկինս, փոխանակ ասելոյ՝ երկին, եւ այս յԱսորին եւ յերբայեցին նոյնպէս գտանի (է)։ Նա եւ զկնի եւ զերբն եւ զկնէն եւ զաբն եւ զփոխանականսն (պերսոնները) Երբայեցին եւ Ասորին արուին այլազգ (արեւ կերպ) ասեն, եւ իգին՝ այլազգ։ Որպէս հարիւր եւ տասն ամաց էր, ասէ, Ցեսու, փոխանակ ասելոյ եթէ էր ամաց հարիւր եւ տասանց։ Նոյնպէս ասէ Ընդ արդարն եւ ընդ ամբարիշտն, փոխանակ ասելոյ Ջարդարն եւ զամբարիշտն, քանզի Երբայեցին զընդն յաճախ վարէ (շատ կը գործածէ)։

Նա եւ սովոր են գիրք (Աստուածաշունչը) ստուարացուցանել (գեղցնել, օձգբմամբ) զիրս։ Յօրժամ սպառնայ ի գերութիւն վարել ժողովրդեանն, ասէ. Խաւարեսցի աթեղակն, եւ լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր։ Խաւարեսցաւ

երբէք արեգակն, կամ լուսինն եղեալ էին այնպիսի։ Այլ յորժամ սպառնալեաց եւ արամեցուցանէր բանք իցեն, յայնժամ յաճախէ այնպիսի բանս. եւ յորժամ խնդութեան իրք իցեն, դարձեալ զայն ստուարացուցանէ։ Կիւրղ։

Զբաղմավիպէն Աղէքսանդրէ ասէ Բերոսոս լինել իմիս (պէ+, պօբէ+, Ֆոմռա-կ) Աղեքսանդրի փիլիպեայ, եւ գրել զբազմաց մատեանս որ ի Բաբելոնի բազում ղդուշութեամբ պահէին յերկերիւր եւ ի հնգետասան բիւրուց ամաց։ Ձերկնից եւ զերկրէ եւ զծովէ եւ զնախակերպն արարչութենէ եւ զթագաւորաց եւ զնոցուն իրաց եւ զգործոց պատմէ։ Նախ, ասէ, զԲաբելացւոց երկիրն հաստատեալ ի վերայ Դկղաթ (Տէքէբ) գետոյ, եւ Արածանւոյ (Եփրատ) ընդ մէջ անցանել, եւ երկիրն բերել վայրենի ցորեան եւ գարի եւ ոսպն եւ ոլոռն եւ կնճիթ. եւ ի խաղս եւ ի չամիս գետոյն արմատոյ լինչ ուտելեաց գտանել, եւ ունել արմատոյն զօրութիւն գարեւոյ հացի։ Լինել անդ եւ արմատ եւ խնձոր, եւ այլոց եւս աղղի աղղի մրգոց, եւ ձկանց եւ հաւուց (ըռէտ) վայրենեաց եւ մօրականաց (ճանռայէն)։ Լինել եւ Արաբացւոց կողմանցն նորա անջրդիս եւ անպտուղս, եւ զէմ յանդիման Արաբացւոց աչխարհին՝ լեռնայինս եւ պտղաբերս։ Եւ ի Բաբելոնի բազմամբոխ այլազգեաց մարդկան բնակել ի Քաղդէացւոց աչխարհին, եւ կեալ նոցա անառակութեամբ իբրեւ զանասունս եւ զգաղանս։

Եւ յառաջնում ամին յայտնել ի կարմիր ծովէ, անդէն իսկ ի մէջ սահմանացն Բաբելացւոց, ահագին լինչ գազանի։ Ապողոքոս պատմէ թէ ամենայն մարմինն ձկան էր, եւ ընդ գլխով ձկանն այլ գլուխ առ նմին պատչաճեալ, եւ ի տակունն ոտք իբրեւ զմարդոյ, եւ բարբառ (յայն) ըստ մարդկան բարբառոյ։ Եւ գազանին այնմիկ, ասէ, ցերեկ ընդ մարդկան չերջել եւ ի կերակուր լինչ առնելոյն չհպել, եւ ուսուցանել մարդկան դպրութիւնս (կռտռա, Ջրել) եւ զպէս պէս հանգամանս արուեստից,

զձեւս քաղաքաց եւ զմեհենաց պատչաճութիւնս եւ օրինաց խնամոտութիւնս (պեղկռ-ըէռ), եւ սահմանաց եւ բաժնից պայմանս ուսուցանել, եւ զսերմանց եւ զպտղոց ժողովս ցուցանել, եւ ամենայն որ լինչ ի դէպ ընտանութեան կենաց իցէ՝ աւանդել մարդկան։ Եւ ի մտանել արեգականն, գազանին միւսանգամ անդրէն ի ծով մխել (սռ-ղէլ) եւ զգայդ (ֆէնէբը) ի համատարած ծովուն զետեղել (կէռ-ը), եւ այնպէս երկկից իմն կեանս կեալ (եբ-կռկենցռ, ըռ ը-ռէ ռեը և ըռ ցռ-ռէ էբռյ սպէէլ)։ Եւս։

Ածէ զմտաւ (մարդն) թէ զիարդ գործի բարբառոյ բերանոյն կազմեալ իցէ. նկատէ զընութիւնն, եւ նմանեցուցանէ (նռ-ռը կ'ընէ) արուեստիւ ընութեանն. եւ տես զինչ գործէ արուեստն։ Տիկս իմն կազմէ որ ոչ յանձնէ ուղիղն զիւրքն (հռվ) այլ ընդ տալն եւ ընդ առնուլ, ընդ բանալն եւ ընդ խփել առնուցուն վրս օտար օդ։ Ապա յերկուց տակացն ի ցնցուղս հողմաբերս (հռվը բեբռղ ծռկեբռ-ն) եւ անտի յամենայն վրաղն (պբռ-ռ) տայ զվրաքն։ Իսմանայ (կը հռ-կռռյ, կը պեռռնէ) զի թէպէտ եւ վրաքն խաղայցէ՝ ճռտագ ինչ ջնարկանի (եղռնռկ ղբևևբը), եւ այնմ եւս հնարս հնարի (ռռռբ ռև ծռբը կը բռռնէ). մատամբ յօրինէ եւ գեղգեղէ զնուագն։ Եւ ուսոյի իցէ քեզ այդ, ուրվ մարդ. ուսոյի խմացար (բռռբ, հնռբեռչէբ) զնիկան օդընկալս կազմել, եւ զմղեալ օդն մատամբք ի նուագս յօրինել։ Կարի իմն, ասէ, տխմարաբար հարցանես. ասասէն չիմ ընութիւնս հայեցայ եւ նմանեցուցի (նռռանէցռյ, նռռանը չէ-նէռէ). քանզի չիս տեսանեմ օտար չունչ եկամուտ, եւ պատեանքս (կռ-ըծ+, ըռ+) ասէպ բանալով (ըռցռ-ելռվ) եւ խփանելով ընդունին զօդն հասարակախառն։ Տեսանեմ զի երկու սիկք (ըռ+եբը) տան եւ առնուն զօդն իբրեւ ցնցղով լուիք սոսորդով (շնըֆռղ) ընդ բերանն (քեբռնէն)։ Տեսանեմ զի եւ օդն մտանէ եւ խօսք չլինին, եթէ ոչ լեղուն ի մէջ անցեալ զնուագն յարդարիցէ։ Սկբ։

ՄԱԿԱԲԱՅԵՑԻՔ

Ի ժամանակի յորում վարեցան հարքն մեր ի կողմանս Պարսից, որ այնց ժամանակաց պաշտօնասէր (քուբեպուշ) քահանայքն էին՝ առին ի սեղանոյ անտի գիրուրն ի ծածուկ, եւ տարան թաքուցին ի խորչս (անկիւն, ձաձուկ պէկ) կողմանցն անջուր ջրհորոյն. անդ զգուշութեամբ զտեղին հետախաղաղ ծածկեին (պէղը անյայտ ըլլին) զի ամենայն տեղին աներեւոյթ լիցի: Իբրեւ անցին ամք բազումք, առաքեաց Նեեմի զիրոյն (կըտնը քեզելը համաձ տեղէն), հրամանաւ Պարսից արքային զթոռնուն քահանայապետին այնոցիկ որոց ծածկեալ թաքուցեալ էր գիրուրն, զի բերցեն: Նոքա իբրեւ եկին, պատմեցին եւ ասեն. Բայց՝ հաւր մեր անդ ոչ գտաք. բայց գտաք մեք անդ ջուր դանդաղամած (ըռնդըտած, ջուրը) թանձրացեալ. ապա ետ նոցա հրաման (Նէեմի) երթալ մերոյս (էնէնք) առնուլ եւ բերել: Եւ իբրեւ եղեւ ժամ պատարագացն ողջակիզաց, հրաման ետ քահանայապետն Նէեմի ցանել զջուր ի վերայ փայտիցն եւ պատարագացն. եւ իբրեւ զայս արարին, փոքր մի ժամանակ անց ի վերայ եւ արեգակն ղող ամպագոյն (ամպէ նման նըլյլ) ի վերայ ծագեաց, բորբոքեցաւ բոց հրոյն ի վերայ փայտից սեղանոյն եւ մաշեաց զողջակէզսն, զի աքանչացեալ էին ամենեքեան: Ձայն առին (բուջը յայն հանել), սկսան օրհնել քահանայքն, մինչդեռ ողջակէզքն կատարէին. բայց առաջնորդեր (երքին ուսուցիչ ընէր ըլլալ) ցոմպաթան իբրեւ ի բերանոյ Նէեմեայ, եւ այլքն զկնի ձայիւն (ձլնասուր երքին հետեւիլ): Քահանայքն օրհնէին զօրհնութիւնն իւրեանց, եւ ողջակէզքն տակաւ վառեալ բորբոքեալ մաշէին: Եւ իբրեւ վախճան (վճռել) եղեւ պատարագացն, զջուրն մնացեալ հրամայեաց Նէեմի զվիմօքն արկանել (ծածկել): Եւ իբրեւ այս եղեւ, առաւել բոցն ի վերայ բորբոքեցաւ: Եւ իբրեւ բոցոյն ցոյլք

եղեն (քուչը մըթելու պէս եղաւ), դարձեալ միւսանգամ վառեցաւ բորբոքեցաւ սեղանն եւ որինչ էր մնացեալ՝ եւ այն մաշեցաւ: Ապա իբրեւ եհաս թագաւորն յիրացն հաստատութեան վերայ (էնէլտընէնը ետացաւ) հրամայեաց չուրջ փակել զտեղին, եւ տաճար չինել:

Եւ գտանի այս գրեալ ի մատեանս առաջինս, եթէ Երեմիա մարգարէ հրաման ետ առնուլ ի հրոյ անտի: Արդ՝ եկն եհաս Երեմիա մարգարէ ի տեղի անդր (ուր գիրուրն թաքուցին), եւ անդ եգիտ այրս ամուրս անատառախիտս (ձուռէրով պուտաճ). զվրան ժամուն եւ զտապանակն կտակարանաց եւ զսեղանն խնկոց անդ տարեալ դնէր ի ներքս, եւ ղդրուճսն ինքնին առարկանէր (ուրիշը դնել, ետնել): Եւ անդէն մատեան որ ընդ նմայն իսկ էին՝ նշանակել (նշան դնել) զտեղին. եւ ամենեւին ճանապարհ ի տեղի անդր ոչ կարացին գտանել: Իբրեւ զգաց (ետացաւ) Երեմիա, պատուհասել (յանդիմանել) սկսաւ զնոսա եւ ասէ. Ի՞նչ ոչ գիտէք եթէ հրաման է անծանօթ զտեղիդ կացուցանել մինչեւ ժողովել հրամայեացէ Աստուած զժողովս ժողովրդեան իւրոյ, եւ ապա Տէր յայտնեացէ զայս: Ցուսամք եթէ Տէր հուպ ընդ հուպ (էնէ ուրենէն) ժողովեացէ ի սուրբ տեղին: Բ. Մակաբ:

Որինչ միանգամ ի ձեռն ցասմնեայ Կիւրենացւոյ ի հինգ գլուխս դպրութեան (բէբէ) ցուցեալ է, զայն ամենայն չանասցուք ի մի գլուխ հրովարտակիս (նամակ) կարճ ի կարճոյ ցուցանել. զի հայեցաք մեք ի խուռն (շաշաւըն) մեծաթիւ համարոյ բանիցդ, եւ հոգացաք մեք առնել ընթերցանելեացն (կըրտացընէրուն) զբօսանս: Եւ մեզ՝ որ զաչխատութիւնս զայս յանձն առաք վասն համառօտ բանիս, մի գիւրին չինչ Յան (աշխատութիւն) համարիջիք, կամ սակաւ քրտանց եւ աքնութեանց (հոգ) արժանի: Որպէս ոք զի պատրաստիցի առնել ուրախութիւն կոչնոց ընկերաց. մեծահաց (կընչոյնըրը աղա) գործիցէ զընկերացն ուրախութիւն, եւ ոչ գիւր գիւրութիւն խորհիցի:

Սակայն վասն բազմացն հաճութեան Յան յանձն առաք. զճղոել եւ զճղմաբտելն (ոռոճքել) զայն առաջնոյն (մաճենագրին) թողաք, զեղչելն եւ զբազկելն (կրճոռել) եւ զկարճառօտ բանն ի համառօտ կացուցանել՝ զայն մեք ոչ դանդաղեցաք: Որպէս ի հասարակաց չինութեան ապարանից բազումք զգործն բաժանեն, սկիզբն եւ կատարած (ֆիրք) չինուածոցն ի բուն ճարտարապետ անդր հայի (կը վերաբերէ), այլ ծեփելն եւ գունելն (ներկել) եւ արծնելն (փայլեցնել, ճլա) եւ նկարելն՝ այն ի զարդարիչ անդր հայի: Սոյնպէս եւ մեր. հարցանելն եւ փորձելն եւ քննելն եւ զիետ վարել (էոէոէն ըլլալ, ֆնոռել) ճչմարտութեան բանիցն եւ զխորին խորհուրդս խորագիտութեամբ (յոռոջոռոռնէոն) ի վեր բերել (մակերերել)՝ որ առաջնորդն եւ զեւ այնց զպրութեանց՝ ինամանէ խնդրելի է (պէոտ է ենդրել). այլ համառօտ կարճառօտ զբանն առնել՝ այն չինէն պահանջելի է: Արդ ասի սկիզբն արասցուք պատմել, եւ ինչ ինչ զօդեսցուք (ձգել, կապել) յառաջինն անդր. բայց սակայն եւ այս անագորոյն մտաց է, զճառս մատենին յառաջագոյն երկայնել, եւ զմատեանն ի գլխովին (նոյն եռ, բոռ) համառօտ կարճառօտ պատմել: Բ. Մակաբ:

Իբրեւ Սելեւկոս փոխեցաւ յաշխարհէ եւ առ զթագաւորութիւնն Անտիոքոս որ անուանեալն կոչէր երեւեալ (երեւելի), Յասոն անուն ոմն, եղբայր Ոնեայ, չանացաւ հանել (ոռնոռել) զքահանայապետութիւնն յՈնեայ: Խոստացաւ տալ յարքունիս վաթսուն քանքար ի վերայ երեք հարիւր քանքարոյ, եւ յայլոց մտից ութսուն քանքար: Եւ այլ եւս հարիւր մատուցից, ասէ, եթէ զօրծն աջողեսցի. զքաղաքն ի ձեզ նուաճեցից (հնազանդեցնել), թեատրոնս եւ կրկէս (ընդարձակ տեղ ուր խաղեր կը նախագուէին) չինեցից: Իբրեւ յանձն առ թագաւորն եւ եդիա (յեռէ յեել) նա զիշխանութիւնն զոր խնդրէր, ետ ընդ ետ (անմիջապէս) վաղվաղակի ի Յունաց հեթանոսութիւն անդր զընտանի օրէնսն դարձուցանէր. ի ներքս ընդ բերդատն

իսկ թեատրոնս եւ երիտասարդանոցս չինէր. ժիրաժիր մանկունս ընտրանաւ յուսումն արուեստականացն (երեքէլէ) տայր: Եւ զի այնուհետեւ թողեալ էր զպաշտօն պատարագաց սեղանոյն եւ զսպասս տաճարին, եւ արհամարհեալ էր զողջակէզս պատարագացն, յօժարագոյնս տային զանձինս իւրեանց աղգք քահանայիցն ի մարզիչս (կոռնէ ըռ ռնել կըռոգ) եւ ի բռնամարտիկս (քոռոք, եռոչքոռնով կոռոռգ). զհայրենի պատիւն առ ոչինչ համարէին, զանօրէնն հեթանոսութեան փառս քան զօրհնութեան փառս լաւ համարեալ: Վասն այսորիկ իսկ եւ վաղ հասանէին ի վերայ նոցա նեղութիւնք. զի որոց ընդ բարս եւ ընդ գնացս նախանձէին եւ կամէին ամենայնիւ նմանիլ նոցա, զնոսին իսկ դահիճս եւ թշնամիս եւ տանջիչս անձամբ անձին ինքեանք իսկ պատրաստէին. զի անօրինել ոք յաստուածեղէն օրէնսն դիւրին մի համարիցի. այլ զայս ամենայն ժամանակք որ առաջի կայ՝ յայտնապէս պատմեսցէ:

Յայնմ ժամանակի խաղաց գնաց Անտիոքոս ի քաղաքն Յոպպէացւոց, եւ անտի եկն ՅԵրուսաղէմ, անդ մեծապէս մեծարեցաւ ի Յասոնէ եւ ի քաղաքէ անտի ջահիւք եւ բոցաճաճանչ սպասուք. ապա անտի խաղաց գնաց ի կողմանս Տաճկաստանի ամենայն զօրօքն հանդերձ: Ապա յետ երից ամաց ժամանակի արձակեաց Յասոն զՄենեղաւոս զեղբայր մղեկան (մղէ, գէոռհոգ) Սիմոնի. ի ձեռն ետ նմա տանել առ արքայ զդանձն զարքունի: Նա իբրեւ յանդիման եղեւ արքային եւ մեծարեցաւ ինամանէ, յաճճն իւր սկսաւ կորզել (էբէն յգել) զքահանայութիւնն. յաւել եւս ի սակ (ճէն, ըռ) զանձին այլ եւս երեք հարիւր քանքար, եւ առեալ գայր զհրամանն իշխանութեանն զարքունի: Եկն եհաս, քահանայապետութեան ինչ արժանի գործ ոչ գործեաց: Եւ Յասոն որ դաւով (ենենգոռնէն) զիւրոյ եղբօր զքահանայութիւնն առեալ էր, դարձեալ զնորա քահանայութիւնն նոյնպէս այլ տարաւ (ոռոռ). եւ նա վախեստեայ յերկիրն Ամմանայեցոց հալածական անկանէր: Իսկ

Մենեղաւոս առնուլ առ ի ձեռս զիշխանութիւն քահանայութեանն, բայց զայն ինչ որ Թագաւորին խոստացեալ էր՝ ողջ (ամբողջ, ճշդէ-) ոչ կարէր առնել։ Իբրեւ ստիպել տադնապել պահանջել սկսաւ հաղարապետն, զի նմա էր յանձն հանել հարկ (հարկ առնու-լ) զաշխարհին, երկոքին ի միասին ի դուռն կոչեցան։ Իբրեւ եհաս Մենեղաւոս թէ չէ զհարկն ի դուրս հատուցանելոց, կացոյց փոխանակ զԼիւսիմաքոս զեղբայր իւր. եւ ժամանակ իւր պարապոյ գտեալ (յարմար ժամանակ գտնելով) Մենեղաւոս, մեղմով (նրբութեամբ մը) սպաս ոսկի գողացաւ ի տաճարէ անտի եւ եհաս Անդրոնիկեայ, որպէս յանդիմանութեամբ յայտ առնէր Ոնիա յամրէ (արդար, բերդ) անտի յոր անկեալն (ապաստանեալ) էր. վասն այսորիկ Մենեղաւոս իբրեւ իւր արարեալ (երբեմն կողմը ըհել) զԱնդրոնիկոս՝ աղաչէր զնա եւ նովաւ ջանայր զբռամբ արկանել (յեւթ յբել) զՈնիա։ Անդրոնիկոս եկն առ Ոնիա, եւ հաւատացուցանէր զնա նենգութեամբ եւ դաշինս հաւատարիմս կռէր ընդ նմա ծանր ծանր երդմամբք, եւ հաւանեցոյց զնա ելանել յամրէ անտի։ Թէպէտ եւ էր ինքն կասկածոտ (սուտ, կեղծ)։ Եւ անդէն իբրեւ եհան, խոզխոզեաց զնա. ամենեւին ոչ զանգիտեաց յիրաւանցն արդարութենէ. վասն այսորիկ ոչ միայն Հրեայքն այլ եւ հեթանոսք բարկացեալ էին վասն առնն տարապարտուց մահուանն։ Այլ Թագաւորն իբրեւ դարձաւ ի կողմանցն Կիւլիկեայ, առաջի անկանէին (գալ գոյութիւն ունենալ) քաղաքաց քաղաքաց Հրեայքն եւ հեթանոսք սրտցաւութեամբ վասն առնն զուր մեռելոյ։ Յայնր վերայ սրտի մտօք Անտիոքոս դժգոհեցաւ (դժգոհութիւն)։ Ի դուխ դարձաւ եւ արտասուեաց յոյժ ի վերայ սրբութեան եւ բազում իմաստութեան առնն. եւ ջեռաւ (պոռթկաց) բորբոքեցաւ ի սրտմտութիւն բարկութեան նորա. եւ անդէն հրամայեաց ըզգլխով ածել (հանել, ծըխնել) զձիրանին Անդրոնիկեայ. եւ զԱնդրոնիկոս մերկացեալ ի հանդերձէ նորմէ, չուրջ ածեալ զքաղաքաւն, ի նմին աւուրջ ուր զՈնիային խոզխոզեաց

զեցին՝ հրամայեաց զկառափն հարկանել (ջարդել կոտրել) զանօրէնն մահապարտին։

Իբրեւ բազում գաղտագողանք (գաղտնի գողութիւններ) լինէին զանձին ի ձեռն Լիւսիմաքեայ Մենեղեայ խորհրդով եւ համբաւն ի դուրս յառախեր (ըսբը դուրս կ'ելլէր), ժողովեցան զօրքն ի վերայ Լիւսիմաքեայ։ Իբրեւ սկսան զօրքն տագնապել եւ լի բարկութեամբ ի վերայ յարձակել, վառեցոյց Լիւսիմաքոս արս իբրեւ երիս հազարս. սկսաւ ձեռն ի գործ արկանել եւ սկիզբն առնել գործոցն չարութեան արամբ միով որ խուժադուժ եւս էր տեսանելով քան զմնացեալսն թանձրութեան։ Իբրեւ տեսին զԼիւսիմաքեայ ղդաւն եւ զնենգութիւն, խռնեցան վազվզակի. ձեռն ի գործ առնէին. ոմն վէմս, ոմն վիրգս, կէսքն զաւազն, ղխիճն (սաւալ խոշոր) հողախառն առհասարակ յարձակէցին ի վերայ արկանէին. զոմանս վիրաւորս, զոմանս կառափնատս (ջարդեալ պոռնած) արձակէին. զբազումս սպանանէին եւ զամենեսեան առհասարակ ի փախուստ դարձուցանէին. զնոսն ինքն զեղեռնագործն (գելոնը կողոպուղ՝ սբռապիղծ) եւ զտաճարակապուտ՝ զգացնի տամբն արկանիւն փախստեայ (ջնջոռուելէն կը խուցնէին)։ Վասն այսր առնոյն լինէին դատաստանք (սրտոտ հարցուփորձ) ընդ Մենեղաւեայ։ Իբրեւ եկն էջ Թագաւորն ի Տուր (Տէրսո), յանդիման նորա խակ եղեն դատաստանք, զի եկին արք երեք ի ծերակոյտ ժողովրդենէ անտի ցուցանել զիրաւունս (դատ վճռել)։ Իբրեւ ի պարտութիւն մատնեցաւ Մենեղաւոս, խոստացաւ գանձ բազում տալ Թագաւորին զի հաճեսցի զմիտս նորա (սիրտը առնել). վասն այսորիկ առեալ զԹագաւորն մեկուսի, իբրեւ զբօսանաց պատճառաւ, շրջեաց զմիտս նորա (գործը դարձնել)։ Ջչարեացապարտն Մենեղաւոս արձակէր Թագաւորն ի պարտեաց անտի, եւ զայն տառապեալն, որ թէպէտ առաջի խաղտեաց դատ վարէին, իրաւունս գտանէին եւ գտեալ անարատ արձակեալ երթային, զնոսա մահապարտս առնէր։ Վասն այսր

ամենայնի Ծուրացիքն (Տէր-Յոյն) չարատեացք առատապէս արտացուսթեամբ հանդերձեցին զնոսա : Բ. Մակաբ :

Ժամանակօք երկրորդ գալստեանն Անտիոքոս յերկիրն Եգիպտացւոց, դէպ լինէր ընդ ամենայն քաղաքն զաւուրս քառասուն երեւել ընդ երկինս եւ ընդ երկիր արս հեծեալս տիպաւորս, ի զարդ ոսկի վառեալս, զարդարեալս, արշաւեալս (ՈՐՇԱԲԵԼ, ՅԵՒ ՎԱՂԵԼ, ՅԱՅՅԱՒԵԼ), յարձակեալս, խառնեալս ընդ միմեանս · անդ էր լսել թնդիւն (ՕՐԸ ՀՈՐՁԵԼԵՒ ՅԱՐՈՒԱԾ ԵԿԱԾ ՅԱՅՆ) վահանաց, չկռիւն (ԲԱՆ ՄԸ ՕՐԵՒՆ ՄԵՂ ՆԵՒԱԼԵՒ ՅԱՐՈՒԱԾ ԵԿԱԾ ՅԱՅՆԸ) զաղեղանց, չաչիւն նշանաց (ԲԱՆԻ ՄԸ ՓԵԹՈՒԻ ՎՐԱՅ ԹՈՂԼԵՒ ԿԱՄ ԲԱՐԲԱՌ ԹՈՌԵԼԵՒ ԵՒ ՀՈՂԱԾ ՅԱՅՆԸ), չառաչիւն (ԿՈՐԻԼԻ ԿԱՄ ՊԱՏՌԱԶԻԼԻ ՅԱՐՈՒԱԾ ԵԿԱԾ ՅԱՅՆ) նետից, զչողիւն (ՓՈՒԼՓՈՒԼԻ, ՊՈԼՊՈՐ) սուսերաց եւ զփայլիւն զոսկեղէն վառելոց : Իբրեւ չռինդն (ԼՈՒ, ՀՈՒՆԴԻՒՆ) ինն յանկարծուստ զհամբաւի հարկանէր եթէ Անտիոքոս վոխեալ լցել յաշխարհէ, առնոյր Յասոն ոչինչ պակաս քան զքսան հազար վառեալ, եւ յարձակէր ի վերայ քաղաքին. եւ նոքա վանն յանկարծ դաւոյն ի պարսպէ անտի մերժէին. եւ Մենեղաւոս արշաւեալ ի քաղաք անդր հասանէր՝ ուր Յասոն մոլեգին յանխնայ անկեալ գործէր մեծամեծ կոտորած քաղաքացեացն իւրոց : Այլ իչխանութեան ինչ ոչ կարաց հասանել · բայց ի կատարած (Ի ՎԵՐՋՈՅ) զամօթ դաւոյն ժառանգէր (ՈՒՆԵՒՈՒԼ, ՈՐՈՒՈՒԼ), եւ ինքն քաղաքէ ի քաղաք վախստեայ լինէր : Աստի հալածական յամենեցունց իբրեւ ապստամբ յօրինացն, պղծեալ գարշեցեալ իբրեւ դաւաճի եւ քաղաքի եւ գնդի մատնիչ եւ դահիճ, յերկրէն Եգիպտացւոց հեռացեալ Թաքեաւ :

Բազումս եւ անթիւս յիւրմէ աշխարհէ օտարացոյց, եւ ինքն օտարացեալ ի մէջ օտարաց կորեաւ անօգուտ, անխնամ, անհանդերձ, եւ գերեզմանացն հայրենեաց չեղեւ արժանի :

Իբրեւ ազդ եղեւ արքային վասն իրացն եղելոց, ապստամբ համարեցաւ Թագաւորն զԵրէսաստան յիւրմէ ·

վասն այսորիկ վոխթացաւ գնաց յերկրէն Եգիպտացւոց, եկն առ ղբաղաքն զերուսադիմ ի սուր սայր (ՈՒՐԻ ԲԵՐԱՆ) սուսերի եւ ի տէգ նիզակի (ՆԵՂՈՒՆ ՅԱՅԸԸ). եւ հրաման եհտ ղօրացն զի զորս ի բուռն անկանիցին՝ յանխնայ կոտորեացեն, եւ զորս յապարանս ամրացին (ԱՊԱՒԻՆԵԼ)՝ անդէն ի ներքս սատակեացեն : Եւ անդ լինէր տղայոց եւ ծերոց առհասարակ կոտորած, կանանց եւ մանկանց առհասարակ սատակումն · ութ բիւր յայն երիս աւուրս միանգամայն կոտորեցին, եւ չորս բիւրս ոչինչ պակաս լաւութեամբ քան զսպանեալսն՝ վաճառեցին : Եւ իբրեւ այսու չարիւք ոչ յագեցաւ (ԹԱՓԱՒՈՐՆ), իչխեաց ձեռնամուխ լինել (ՆԵՒ ՔԱՇԵԼ) ի սուրբն ամենայն աշխարհաց · իչխեաց մտանել ի տաճար անդր · առաջնորդ ի ձեռին ուներ զՄենեղաւոս որ օրինացն եւ աշխարհին եւ գնդին մատնիչ եւ դահիճ եղեալ էր :

Այլ Անտիոքոս ութ հարիւր քանքար ի վերայ լինն հարիւրոյն բարձեալ բերէր ի տաճարէ անտի, արագ արագ հասանէր ի քաղաքն Անտիոքացւոց, հալարտացեալ մտօք համարէր զծով ի ցամաք՝ եւ զցամաք ի ծով վոխել : Եւ անդ թողոյր զփիլիպոս, յազգէ Փրանդ բայց ի բարուց խժդժագոյն (ԲԱՐՔԱՐՈՒԱՓՅՈՒՆ) եւս քան զայն որ եթող զնա անդ, չարչարել զինացորդս Երուսաղեմացւոց : Ապա առաքեաց նա զԱպողոնիոս երկուք բիւրուք զօրօք, զի զամենայն մարդ հասակաչափ (ՀՓՀՈՈ) կոտորեսցէ, եւ զկանայս եւ զմանկունս վաճառեսցէ : Սա իբրեւ եկն յԵրուսաղէմ, զառաջինն (ՈՐՈՒՔ) խաղաղութեամբ դաւով եմուտ · իբրեւ յաւուրն չաբաթուց եղիտ զնչրեայսն դատարկացեալս, հրաման եհտ զօրացն իւրոց վառել, եւ որ միանգամ ի գինն (Ի ՔԱՆ) տեսլեանն եկին՝ սուր ի վերայ եղեալ կոտորեաց · եւ զօրքն ընդ քաղաքն ամենայն զինուհանդերձ այսր անդր վառեալք ընթանային, առ հասարակ տարածեալ դիպաւալ կացուցանէին (ՊԱՏԱՆԵԼՈՎ ՓԵՈՒՆԸ ՊՈՒՀԵՆԵԼ) :

Ցուդա Մակաբէ փախստեայ լինէր, յանապատ ելանէր, գազանակեաց կեանս ի լերինս անցուցանէր, եւ այնպէս դնդաւն որ ընդ նմա էին՝ խոտաքուռ (խոռով կերակուր) կերակրեալ անցուցանէին զժամանակն զի մի ի պղծութիւնս մերձենային։ Բ. Մակաբ։

Ցետ բազում ժամանակաց առաքեաց թագաւորն զԱթենոբիոս ծերունի՝ ստիպել տագնապել զՀրեայսն անցանել զհարցն օրինօք եւ յօրէնսն Աստուծոյ այլ եւս մի յանձնալ (ձող, պետել), եւ պղծել զտաճարն Երուսաղէմի եւ անուանել զնա յանուն հիւրասէր որմզդական դիցն վանատրի, եւ չարաչար դժուարին նեղութիւն չարեաց ի վերայ հասուցանէին։ Եւ անդ էր ոչ զօրէնս չաքաթուց տեսանել, եւ ոչ զտօնս տարեկանաց զնայրենիս պահել, եւ ոչ քնաւ ամենեւին Հրեայ անուն անուանել իչխել։ Իբրեւ տօն հասանէր սպանդարամետական (բաւոք) պաշտամանն, տագնապէին զնոսա պսակեալս թաւ (շաբ պեբե ոնէցոզ) ոստովք Սպանդարամետին (Բաւոս) կաքաւել։ Հրաման առաքեցին յամենայն մօտաքաղաքս պաշտօնատուրս (պաշտոզ) լինել։ եւ այն որ ոչ յանձն առնուցուն զոհել՝ անդէն սուր ի վերայ դնել։ եւ անդ էր տեսանել շտապ (ածապաւո, շէօրնէն) տագնապի ի տառապանս չարչարելոցն։ Նամակագիր եղեն զերկուց կանանց վանն զորդիս իւրեանց թլփատելոյ. ածին վաղվաղակի, զմանկունսն զտեառնցն կախեցին զմարցն, եւ զնոսա ընդ հրապարակն առ առակի (խայտառակութեան համար) շրջեցուցանէին, ապա ի պարսպաց անտի ի վայր հոսեցին (նետել)։ Կէսքն երթեալ գաղտուկ յայրս մօտաւորս զշաբաթուց աւուրսն անցուցանէին. իբրեւ ի վերայ հասանէին (ապատաւորքն), կենդանաւոյն խանձատեալս (եբել, մրնել) հրով սպանանէին վանն երկիւղածութեան աւուրն փափկութեան։

Այլ ես աղաչեմ զամենեսեան որ զգիրդ յայն արկանիցէք (ոչե անցնել) մի ինչ վանն ազգին խղճիցէք (չեզ տոչե երթալ), եւ զվիշտս զայս ամենայն առ սատակման տոհմին (ոչե) համարիցիք, այլ ի խրատ ազգին մերոյ. զի ոչ եթէ որպէս առ այլ հեթանոսս երկայնամիտ լինի (համբերել, պոտել) Աստուած մինչեւ լցցեն զչափ մեղաց իւրեանց եւ եկեսցեն հասցեն ի դատաստանս անհնարինս, այլ մօտ առ մօտ (շոտով) խրատէ, եւ արագ արագ ածէ ի վերայ զողորմութիւն։ Զայս բանս ընդ ձեզ վասն յիշատակի բանիցդ խօսեցաք. արդ անդրէն ի գլուխ պատմելոյն մտիցուք։

Եղիազարոս այր մեծ, ընդ առաջինան ի գնդի անդ, լցեալ առաքլի, ծերացեալ հասակաւ, գեղեցիկ երեսօք, ածեալ գայլ ի բերան ստիպէին ուտել խոզենի (խոզի միս)։ Նա ի մտի եդեալ, յամառեալ պնդեալ (համառոտած) սրտիւ, յանձն առ ընդունել զմահ քան զկեանս խղճիւ (խղճի խայտով) եւ ընկերաց սպատանելով (գեղեցել)։ Ընտրեաց ինքնակամ հասանել ի տանջանս. ձեռնեերից լինեեր (համբյակել) թքանել անարգել զպաշտօնս նոցա, որպէս օրէն է համբերողաց քացի ի բաց (հեռու, գնդել) առնարգել ինչ զոր ոչ է օրէն յանձինս մատուցանել։ Իսկ այն որ պատրաստեալ եկեալ էին՝ ինքեանք առ տկարութեան մտացն, վասն անձնասէր բարոյից զոհից ի պաշտօն, ծանօթ եւս էին առնն աւագութեան, առեալ զնա մնկուսի, իւրեանց տկարութեան մտօքն զհաստատեալ միտն ի հրապոյրս ցոփութեան (ընտրընել, գեղոնել) դարձուցանել չկանային։ Ցանձն առ, ասեն, զհրաման թագաւորիդ, եւ քեզ այլ միս մատուսցուք զի լուծցես զկարծիսն (որբէշէն կործել ըրել. վերչեն ներել) եւ ի մահուանէդ ապրեսցիս։ Նա գեղեցիկ խորհուրդս հաստատուն յանձին եդեալ զարժանի հասակին, ըստ ծերութեան մեծութեանն, ըստ երեւելի վայելչութեանն, ըստ ազատութեան ծաղիկ (աչէկ բոստաճ) ալեացն զուարճացելոց (բոսնել աչէկ), ըստ զեղեցիկ ի մանկութենէ մինչեւ յաւագոյթ (աոչխոռնուն, ձէրնուն) աննդհանն, մանաւանդ առաւել ըստ աստուածագործ սրբութեան օրինադիր կրօնից, ա-

մենայն կարդօք լի, արագ արագ առնէր զպատասխանին։ Ոչ արժան եւ ոչ պատշաճ է, ասէ, մերոյ չափոյ հասակի կեղծաւորութիւն մուծանել ընդ սրբութեան խոստովանութիւն. խեղն բազումք ի մանկուց այսի որ ընդ ակամբ (ձոռ աչով) հայիցին, կարծիս ի մոլ դնիցեն եւ ասիցեն եթէ եղիազարոս իհնանամեան. անցեալ ծերութեամբ (ձերացած), հասեալ ի դուռն վախճանի (մահ), յայլազգութիւն դարձաւ. եւ նոքա վասն իմ կեղծաւորեալ գայթակղեսցին. եւ զայս խիղճ (խայր) մնաց եւ կեղտ (պղտոտ) անուն ծերութեանս յաչխարհի թողից։ Իսկ արդ՝ եթէ ամենեւին նոյնչափ ժամանակս կենաց չնորհիցեն ինձ, եւ ի ձեռս մարդկան բնաւ ոչ մատնիցիմ, սակայն յաւիտենից ի մշանջենաւոր ձեռաց անտի, ոչ կենդանեօք (կենդանոնք ընեն ապին) եւ ոչ յետ կենդանութեան, ուրեք փախչել կարիցեմ։ Վասն այսորիկ քաջութեամբ փոխեցայց յաչխարհէ ասեմ զի արժանի իմոյ ծերութեանս երեւեցայց, եւ օրինակ բարեաց եւ առաքինութեան մանկուց թողից, զի յօժարութեամբ եւ քաջութեամբ ի վերայ սրբութեան օրինացն մահու չափ (մինչեւ ի մահ) ջանայ մարթասցեն։ Զայս ամենայն լըրեւ ասէր, ինքնակամ դիմագրաւ (դէմացը եղնուցվ) կամակար (էր կամօք) ի վիշտս մահուն եւ տանջանացն դիմէր։ Նոքա որ չառաջադոյն չուրջ մատուցեալ մխիթարէին՝ զանա մխիթարութեանն ի թշնամութիւն դարձուցանէին, եւ զիմաստութեան խորհուրդն իբրեւ մոլորութիւն համարէին. առաւել մատուցեալ ի տանջանս տաղնապէին (ոռիպեւ)։ Նա իբրեւ մերձ եղեւ ի տանջանաց անտի ի վախճան, երաց զբերան իւր հեծծելով, սկսաւ խօսել ի Տէր որ ունի զղխտութիւն սրբութեան խորհրդոց եւ ասէ. Ա՛յս մի՛ ինչ չայս եղեւ, եթէ ի ձեռս իմ էր արձակել ի մահուս վշտաց (մահ կրելեն). զայս խստութեան տանջանս մարմնոյ ընկալեալ համբերեմ, եւ քաղցրութեամբ վասն ահի սաստից (ոռսպ, պռֆելը պոռոռելը) Տեառն ընդունիմ։ Եւ սա զայս օրինակ

պատերազմեալ չաչխարհէ փոխեցաւ։ Բ. Մակաբայեցիք։

Դէպ եղեւ եղբարս եւթին, մարքն հանդերձ կալեալս, ածել չատեան թագաւորին։ Ի խոչտանգանս (պանջռնէ) զանի ստիպէին զնոսա ուտել խոզենի։ Մին ինոցանէ նահատակեցաւ չառաջագոյն. սկսաւ խօսել եւ ասէ. Ձի կայք, կամ զմեզ զինչ հարցանելոց էք. մեք պատրաստ եմք ի մեռանել քան անցանել ըստ օրինս (ջրէնէը ըռհել) հարցենից։ Բարկութեամբ եւ սրտմտութեամբ մի եղեւ թագաւորն, հրամայեաց չեռուցանել տապակս (ըռվա) եւ կատսայս (գեդ ընէնճէրէ) եւ անկաս, եւ պէս պէս գործիս տանջանաց պատրաստել։ Զայն իբրեւ վաղվաղակի չեռուցին պատրաստեցին, հրամայեաց զնահատակն չառաջ մատուցանել. եւ նախ զլեզուն կտրեցին եւ զգլխոյն մորթն զերեսօքն դարձուցին. ապա զոտս եւ զձեռս առաջի մօրն եւ եղբարցն ծայրագոյն առնէին (ծայրերը կըտռել)։ Եւ ապա իբրեւ ի բանից եւ ի ձեռաց անպիտան առնէր, հրամայէր կենդանւոյն (ողջ ողջ) ի տապակն չեռուցեալս ի չուցանել. ապա իբրեւ ճենճերն (եղջ ծռնրը) ընդերկար այնպէս ի տապակէ անտի ելեալ զիլացեալ ծառանայր (ծռէ պէս բռչդռնռլ), սկսան եղբարքն ընդ միմեանս մարքն հանդերձ միխիթարել եւ ասել. Քաջութեամբ մեռուցուք, զանուն եւ զոգիս ժառանգեսցուք. հայի Տէր Աստուած ի ճգնութիւն պատերազմի մերոյ, եւ ի ծառայս իւր միխիթարի։

Իբրեւ առաջինն գօրինակ գայս (այս կնէպռվ) չաչխարհէ փոխեցաւ, զերկրորդն ի տեղի տանջանացն մատուցանէին, եւ զգլխոյն մորթն վարսիւքն (քնէռռ հաղ) հանդերձ զերեսօքն արկանէին, եւ անդէն հարցանէին. Կերիցես խոզենի միս, մինչչեւ զամենայն մարմինդ անդամ անդամ լուծեալ է։ Նա եւս պատասխանի իւրեանց բարբառովն եւ ասէ. Ոչ։ Վասն այսորիկ եւ սա ինոյն տանջանան տանջեալ վախճանէր։ Իբրեւ յոգւոցն պարգեւ ապաստան եղեւ. (հոգին ռռը ռզռ եղռ), սկսաւ խօսել

եւ ասէ ցթագաւորն. Ա՛յ սէգ (ֆոռոզ), հպարտ եւ առ-բարտաւան, դու զմեզ յայսց կենաց աչխարհիս կարճել (ընջել, վերցնել) համարիս. իսկ այն որ աչխարհաց թագաւորն է, թէպէտ եւ մեռանիմք մեք վասն օրինացն, ի կեանն յաւիտենից ի միւսանգամ ծննդեանն ժամանակի կենաց ի կեանս դարձուցանէ: Ցետ նորա ղերրորդն ածին, եւ ղեզուն խնդրէին. Նա վաղվաղակի մատուցանէր, եւ ձեռն քաջասիրտս (+ալաբտռռիմբ) տարածանէր, զի եւ թագաւորն ինքնին իսկ զարմացեալ լինէր վասն պատանւոյն ուղի մտացն (մռէն հառռռռիմբ) եւ սրտին քաջութեան. զի առ ոչինչ զցաւսն համարեցաւ: Եւ սա իբրեւ փոխէր, զչորրորդն ի տեղի մատուցեալ՝ ինոյն տանջանս չարչարէին: Իբրեւ ղուկզ վախճանին (վերջ ղունը) հասանէր, խօսել սկսաւ այսպէս. Մեզ լաւ է զի փոխիմք աստի ի մարդկանէ, եւ յուսոյն ակն ունիմք միւսանգամ ծննդեանն յարութեան մեռելոց, քան քեզ ի կենդանիս, զի արգելեալ փակեալ է ի քէն յարութիւն մեռելոց: Ցետ սորա զհինգերորդն մատուցին ի տանջանս չարչարանացն: Իբրեւ զայս ի վեր եբարձ նա, հայեցաւ ընդ թագաւորն, սկսաւ խօսել ընդ նմա եւ ասէ. Իչխանութիւն առեալ մարդկան, եւ դու մարդ մահկանացու, գործես զինչ եւ կամիս. բայց մի ի վատուբիւն ինչ եւ զմեր աղգս նախատանիցես (վռռռնել), կամ լքեալ թողեալ ինչ ի ձեռաց Աստուծոյ համարիցիս: Կաց մնա դու, եւ տեսցես զզօրութիւն մեծամեծ սքանչելեացն, որպէս զի զքեզ եւ զաղգատոհմն քո չարաչար հարուածովք չարչարիցէ:

Ցետ այսորիկ ածեալ եղեւ վեցերորդն. եւ իբրեւ մերձ եղեւ ի մեռանել, ասէ. Զի մոլորեալ եմ տարապարտուց. ընդ մեզ այս անցք անցանեն (ռռ քանիը կը հանդիպին) վասն մեր մեղաց, զի մեղանչեմք առ Աստուած արժանի զարմանալոյ. բայց դու մի ակն ունիցիս (յռռռալ) ողջանդամ (ողջ մարմնով) բարեմիտ ապրել յաստուածամարտ (Աստուծոյ հետ պատերազմ) մատուցեալ: Եւս առաւել բարեաց յիշատակաց արժանի մայրն սքանչելի, զայնպիսի զեղծն որդի յիւրմէ կորուսեալ ի միում աւուր վասն յուսոյն Աստուծոյ՝ քաջալերեալ սրտապնդեալ (+ալաբտռիմբ) զմի մի ի նոցանէ մխիթարէր իւրեանց բարբառովն. եւ զսիրան եւ զմիտան զիզուածեան առնապէս (էքէնմ-ըռռռ պէռռ) վառեալ՝ քաջութեամբ յառաջ մատուցեալ ասէր. Զգիտեմ որպէս բնաւ դուք յարդանդիս երեւեցարուք. եւ ոչ ես ինչ զոգիսդ կամ զկեանսդ ձեզ չնորհեցի, եւ ոչ զկերպարանսդ ձեր զիւրաքանչիւր ես նկարեցի, եւ զհասակդ ձեր ծնեալ եւ մնուցեալ՝ այսուհետեւ իմ ինչ ոչ համարեցայց. այլ որ աչխարհի արարիչն է, որ ստեղծ զձ ծնունդս մարդկան, զկեանսդ եւ զոգիսդ ի գալստեան իւրում իւրով ողորմութեամբք ի ձեզ դարձուցանէ: Անտիոքոս թէպէտ եւ արհամարհեալ զինքն համարեցաւ վասն բարբառոյ նահատակացն, սակայն, մինչդեռ ոգիքն կրտսերոյ մանկանն առ իւր կային, սկսաւ ոչ միայն բանիւք մխիթարութիւն մատուցանել, այլ եւ երգմամբ հաստատեր ի մեծութիւնս, յաւազութիւնս (մեձռռիթռռ, էշխռռռիթռռ) հասուցանել, երանելի (էրջռռիկ) առնել յաչխարհի, միայն թէ ի նախնեացն օրինաց փոխեացի. գործ ի ձեռն տալ (պռշռռ պռլ) եւ բարեկամ անուանել թագաւորաց: Իբրեւ եւտես թէ ամենեւին պատանին ի բանս թագաւորին ոչ խոտորեցաւ (չէջռռ), կոչեաց թագաւորն զմայրն, եւ ասէ. Զայէր լինել պատանւոյն կենաց խորհրդական զի փրկեացի: Իբրեւ կարի չատ ստիպեաց, յանձն առ մայրն խօսել ընդ որդւոյն. խոնարհեցաւ ի նա, սկսաւ ծաղր առնել զնպարտ զամբարտաւան թագաւորն եւ ասէ. Ողորմեաց ինձ, որդեակ իմ. յուղ լիցի քեզ (յէշէ) զի կրեցի զքեզ ինն ամիս յարգանդի եւ մնուցի զքեզ զկրիս ամս ի գիրկս ստեամբք եւ հասուցի զքեզ յայդ չափ մեծութեան հասակի. արդ աղաչեմ զքեզ, որդեակ, մի զարհուրիր դու ի չարաչուք դահճէ այսի. այլ եղբարցն արժանի եղեալ ընտրեա (նռռխռռռռ հռռռքէ) զմահ քան զկեանս աչխարհի, զի ընդ այն

եղբարս ընկալայց զքեզ ի ձեռն ողորմութեան մեծին Աստուծոյ։ Եւ մինչդեռ մայրն զայն միխիթարութիւնս մատուցանէր ի միտս հաստատունս, սկսաւ խօսել պատանեակն եւ ասէ. Ո՞ւմ կայք, ովի յապաղէք. չեմ լինչ լեալ հրամանի թագաւորիդ, այլ հնազանդեալ եմ օրինաց հարցն մերոց։ Այլ դու որ զամենայն չարիս խորամանկեցեր (ՆԵՆՔՈՒՆԱՄՔ ՆԻՒԹԵԼ) ի վերայ որդւոյդ Եբրայեցւոց, անօրէն, ապստամբ, պիղծ, վատ արանց, ովի զուր հպարտանաս յուսով քով մտուտով ի վերայ ծառայից Նորա, չես լինչ ապրելոց յամենազէտ յամենակալ դատաստանացն Աստուծոյ. այլ եւ յուսացեալ կարդամ առ Աստուած լինել եւ եղբարքդն խոովք զամենայն նիւթեալ (ՊՊՐՈՊՈՒԵԼ, ՓՈՒՆՈՒԵԼ) սրտմտութիւն բարկութեան քո ջնջել եւ ի բաց անցանել։

Յայնչափ քաջութենէ սրտի մանկանցն եբրանեցւոց արտաբեկ լիներ (ԼՈՒՊԻԼ) թագաւորն. առաւել ի վերայ կրասերոյն դառնապէս տանջանս մատուցանէին, սակայն եւ սա անարատութեամբ եւ արբութեամբ յուսացեալ ի Տէր մեկնեցաւ յաշխարհէ։ Զհետ որդւոյն եւ մայրն երանելի ի նոյն օրէնս կատարեցաւ։ Բ. Մակաբ։

Այլ Յուդա Մակաբէ եւ որ ընդ նմա էին՝ աստ անդ դաղտագողացեալ (ՓՈՂԻ ՊԷՍ ՓՈՂՊ) մտանէին ի գեղս, ի քաղաքս եւ յագարակս։ Ցինքն արկաներ (ՏՐԻՆ ՅՓԻԼ) Յուդա զազգատոհմն իւր եւ նուաճէր զՀրեայսն որ կռացեալ էին հաստատութեամբ յուխտին իւրեանց. կազմէր լինէր զօրաժողով. դիմակալ (ՊԻՄ ՊՆԻԼ) ինչ ոչ լինէին նմա հեթանոսքն. հասանէր ի վերայ գիւղից եւ քաղաքաց, հրձիգ առնէր զամուր ամուր տեղիս թշնամեացն, անդրէն նուաճէր զարձուցանէր զըմբռնեալսն ի թշնամեաց. մեծամեծ սաստիկ հարուածս ի վերայ թշնամեացն հասուցանէր. մանուանդ զգիչեր եւս իւր օգնական գործակից գտանէր. եւ համբաւ (ԸՊ) քաջութեանն ընդ ամենայն կողմանս ընթանայր։ Իբրեւ զայն տեսանէր Փիլիպպոս զի զամ քան

զգամ (ԵՐՆԸՂՎ) իրք առնն յառաջադէմ աջողէին, արքունի հրովարտակօք առ Պաղոմէոս սպարապետ ասորւոյն Ասորւոց եւ Տաճկաստանի հրեշտակս առնէր (ՊՊՓՄՈՊ ԸՐՒԻԼ) օգնական ի Թիկունս (ԿՈՆԱԿ, ՕՔՆՈՒՆԱ) զօրս ի ձեռն հասուցանել։ Նա վազվազակի իրրեւ առնոյր զհրովարտակն, ընտիկանով Պատրոկղեանց զառաջին սիրելի աւագաց (ՏԵՅՆԵՆԸՊՈՒ) իւրոց ի ձեռն գումարեր (ԼԸ ՐՒՒԸ ԸՐՓՎ) ոչ լինչ պակաս քան զքառասուն հազարաւ, առհասարակ բառնալ ի միջոյ, ջնջել զաղգն Հրէից. յանդիմանէր (ՆԵՐՆՅՈՅՆԻԼ) նմա զԴաւրդի սպարապետ, զայր քաջ, իրաց պատերազմի տեղեակ, ամենայնի հմուտ։ Յանձն առ Նիկանովր զհարկն առաջին զոր Թագաւորն տայր Հռոմայեցւոց հարիւր քանքար՝ ի Հրէից դերութենէ անտի ընդ։ Անդ հրաման տայր չուրջ զծովեզերօքն կոչել զվաճառականան մարդպետինս (ՄԱՐԴ ՓՈՂԸ) ի Հրէաստան. խոստանայր լինասուն լինասուն մարդ տալ նոցա ի քանքար մի։ Յուդայի էին ոմանք որ գուշակ լինէին (ԸՐ ԳՈԼ, ՆՄՅՈՆԻԼ) վասն Նիկանովրայ արշաւանին։ Նոքա (Հրեայք) առ վաստատել իւրեանց այսր անդր խուսափէին ապրել յանօրէն յամարժան ձեռանէ Նիկանովրայ որ, մինչչեւ տեսեալ էր զնոսա, ընդ վաճառականս անձանց նոցա գինս հատանէր (ՓՐՆ ԿՈՐԻԼ)։ Այլ Յուդա միխիթարէր զնոսա զի մի պակասիցեն (ԸՈՒՆԸՂԼ) յայնչափ զօրայ բազմութենէ եւ մի վհատեսցին. եւ այսու միխիթար քաջալեր բանիւք վառէր պատրաստէր զնոսա ի վերայ օրինացն եւ աչխարհին իւրեանց մտադիւր (ՅՕՔՈՐՈՒՆԱՄՔ) մարտնչել, համարձակ մեռանել։ Ցերիս գունդս զզօրան բաժանէր։ Երկոցունց գնդացն զերկոսին զեղբարսն զՇմաւոն եւ զՅովսէփ զօրավար կացուցանէր, եւ առաջնոյ գնդին լինքնին զօրագլուխ պատրաստեալ՝ յարձակէր, ի դիմի հարկանէր (ՊԵՄԸ ԵԼԼԻ, ՂԸՆԸՐԻԼ) Նիկանովրայ։ Հասանէին հարկանէին ի զօրաց անտի Թշնամեացն աւելի քան զվեհհազար սպառազէն, եւ զայլսն խոցս (ՀԲՐՈՒՔ) եւ խեղս (ՈՒԽՈՐ) եւ վիրաւորս առնէին։

եւ չուրջ զբանակաւն պահ արկանէին (պահապան դնել), եւ զինչս եւ զգանձս մարդապին վաճառականացն իւրեանց առնուին (էլենց կ'առնէին), եւ զինացեալ զօրան Նիկանովրայ առաջի իւրեանց փախստականս առնէին, մինչ օրն տարաժամէր (էլէկոն ըլլար)։ Իբրեւ ժամ աւուրն ի տարաժամել անկանէր, այսրէն վաղվաղակի տաղնապաւ դառնային, եւ ոչ ընդ երկար (էլէց ոչէն) հալածէին զնոսա զի ի վաղիւ անդր չաբաթ էր. այլ հասեալ այսրէնց (նուրն ոչէն ըլլվ)՝ ունէին զճակատուն տեղի, զզէնս քաղէին (ձուլվել) զանկելոցն, դիազերծ առնէին (ազատնէլ, կուղպէլ) զվիրաւորսն եւ ինքեանք չաբաթուն պատրաստէին։ Յետ չաբաթուն՝ նեղելոց եւ այրեաց եւ որբոց մասն հանէին յաւարէ անտի, եւ ապա ինքեանք ընդ բաժինս առաքին խառնէին (ուրչն մանուկէց ըլլար)։ Իբրեւ զայս գործեցին, առհասարակ անկեալ աղօթս մատուցանէին առ ողորմածն Աստուած. աղաչէին մինչ ի վախճան հաղտ լինել (ըրդողջ ձուլ) ընդ ծառայս իւր։ Իսկ յամենայն կողմանց թշուառացեալ Նիկանովր, որ զհազար վաճառականան ի մարդապին (մարդ գնելու) ածէր որդւոցն Հրէից, մեծաւ առատապանօք թշուառութեամբ անկեալ ի փառացն հանդերձէ, գձձեալ (անուրջ վէճակէ հասած), ընդ մուրոդս անկեալ (մուրտկան էյնալ), մեծ սուգ առեալ վասն զօրացն կորստեան, վախստեայ, կորացեալ (ուղղուելէց) ի քաղաքն Անտիոքացւոց անկանէր։ Եւ որ զՀռոմայեցւոցն խոստացեալ զհարկն յերուսաղեմացւոց դերութենէ անտի ընուլ՝ ինքեան նուիրել բերանով պատմէր թէ յայտնի Աստուած է նոցա օգնական, վասն այսորիկ ողջանդամ (ողջ ուղղի) եւ առանց խոցոտելոյ ի պատերազմէ եւ լանեն։ Բ. Մակաբ։

Ընդ այն ժամանակս դէպ եղեւ դառնալ Անտիոքայ մեծաւ անարգանօք ի կողմանցն Պարսից. քանզի էր երթեալ նա ի քաղաքն ի բուն նոցա։ Խորհեցաւ ձեռն արկանել զգանձիւն, եւ եթէ ինարեսցի (երբէ ճարքան ըլնի) զգ քաղաքն իսկ աւերել չանայր։ Իբրեւ զայն զդացին զօրք

քաղաքին, առհասարակ ի զէնս իւրեանց ընթացան, եւ զայն որ մեծաւ սաստկութեամբ ի վերայ երթեալ էր՝ առարժան կորակոր (ուղղուվ) յանձանց ի բաց մերժէին։ Իբրեւ չօ առնէր, խաղայր գնայր ամօթալից Անտիոքոս, ազդ լինէր նմա որ լինչ անցք անցեալ էին ընդ նա։ Ջմտաւ ածէր զատահակութիւն (ղէմոքրյունէն) քաղաքացւոցն որ զնա ի վախճառս դարձուցին. լցեալ սրտմտութեամբ զմտաւ ածէր յերուսաղեմացիս անդ յագեցուցանել զսրտմտութիւն բարկութեան իւրոյ։ Հրամայեաց տայր կառավարին ստեպ տագնապաւ (ըռոպվ) անդադար վարել՝ մինչ եդեալ ճանապարհին. մեծամեծս փքայր (մեծ մեծ ըլըրել) ի հպարտութիւն ամբարտաւանութեան իւրոյ, եւ ասէր անմարդի (անմարդ) զերուսաղէմ կացուցանել։ Իսկ ամենակալ բարձրեալն եհար զնա անբուժելի հարուածովք։ Այն լինչ բանքն ի բերան նորա էին, անհնարին սաստիկ ցաւք ոսկերաց ի վերայ հասանէին, եւ զառնութեան խիթք (ուռնճէ) ի փորն անկանէին։ Եւ կարի յիրաւունս. զի որ բազում նորանոր չարաչար ցաւս յայլոց մարմինս տանջանօք հասուցանէր, նոյն սաստկութեան ցաւք զնովաւ անկեալ պաշարեալ պահէին, եւ այն որ այն լինչ կամէր ի վերայ ալեաց ծովու սաստել, զվերին լերանցն ներքին (պուկէ դէն) առնել եւ զներքին վերին, զնա լինքն յերկիր հողեալ՝ (գէօրնը պուկէնէլ) չալակաւ (վէրնէլվ) չրջել ցուցանէին, մինչեւ յայց անտի անօրինին առանդն (եռոյոն) որդանց բղխեալ սորսորել (ըռէխէլ), եւ ի նեխուին (նէխ, վէրէն խուէլ) հոտոյ զօրացն ամենայնի նեղել տագնապաւ, եւ որ յառաջն հպարտացեալ մեօք զաստեղս երկնից ամփովել համարէր, այսր անդր զնա չրջչրջել (դուրնէլ) ոչ ոք կարէր վասն նեխուին հոտոյ տագնապի. ինքն լսկ ոչ կարէր ժոյժ ունել (համբերել) ի նեխոյ հոտոյ անտի։ Սկսաւ այսպէս խօսել. Պարտ եւ պատշաճ է հնազանդ լինել Տեառն Աստուծոյ, եւ մի ի մարմինս մահկանացուս աստուածակերպ օրինակ (Աստուծոյ պէս) բարձրանալ։

Ուխտս դնէր զսուրբ քաղաքն մարդաչատ եւ աղատ կացուցանել· զՀեբրայեցիսն, որոց սպառնայր ոչ պատանաց եւ ոչ թաղելոյ արժանի առնել, այլ կանամբք եւ մանկտւով ի հառակերի դնել (ընտանեբուն կերակուբ ընել) զաղանաբեկս (գազանեբէն ջբջուած) արարեալ, զնոսա քաղաքակիցս իւր, հաւասարս Աթենացւոց գրով մուրհակօք (սէնէք, գէբ) կացուցանել, եւ զտաճարն սուրբ, զոր յառաջ սպառնայր կապուտ կողոպուտ թողուլ. գեղեցիկ պատարագօք զարդարել, զզարդ եւ զպաս (ամանեբ) որ յառաջ անտի տարեալ էին, բազմապատիկ անդրէն դարձուցանել, եւ ի վերայ այսր ամենայնի Հեբրայեցի եւս լինել եւ յամենայն մարդաչէն տեղիս հաւասնել պատուել զզօրութիւն մեծութեանցն Աստուծոյ: Եւ մարդախաչոչն (մբդբեկ ապանող), անօրէն հայհոյիչն, զայս օրինակ անկեալ կործանեալ սատակամահ լինէր (սպառնէլ)· յօտար լերինս չարաչար տանջանօք զոր ընդ այլս անցոյց (հասցուցանել)՝ կարճէր ի կենաց անտի: Իսկ Փիլիպպոս դայեկորդի նորա որ առեալ տանէր զմարմին նորա՝ երկեաւ յորդւոց անտի, առ Պաղոմէոս յերկիրն Եգիպտացւոց հատուածով (բաղբնելով, ղաբօնելով) վախատակ լինէր:

Մակաբէոս եւ որ ընդ նմա էին՝ յօդնականութենէ Տեառն զօրացեալ, գերեզարձ առնէին (բերբնելբը բաբդնել) քաղաքին եւ տաճարին, ոսոս առեալ դեղեցիկս ի թաւ ծառոց եւ ոսոս արմատոյ՝ ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ առնէին տօն զութ օր ըստ աւուրցն տաղաւարահարաց, զի յուշ լիցի նոցա որպէս յառաջ զտօնս տաղաւարահարացն ի լերինս պաշտէին, յայրս եւ ի քարաձերպս (բաբեբու ձէջերէբ) զօրէն էրէոց (վայրէ անասուն) խոտաճարակ չըջեալ: Այլ վասն Անտիոքայ երեւեալն անուանելոյ մահուանն այսչափ բանք. բայց վասն հօրամոյն (հօբբը նման) Անտիոքայ անօրէն զաւակի (սեբուձբ) ցուցցուք համառօտ: Բ. Մակաբ:

Իբրեւ առ բագ (բաֆաուբել) Անտիոքոս, կացոյց ի

վերայ իրացն արքունի կողմանցն սատրին Ասորւոց եւ Տաճկաստանի զԼիւսիաս եւ զՊտղոմէոս որոմ բարձրանձնն (բաբձրահասակ) ասէին: Զիրաւունս հաստատուն պահէր (Լիւսիաս) առ Եբրայեցիս, վասն այսորիկ ամբաստան լինէին զնմանէ ընկերքն նորա առ Անտիոքոս, եւ մանաւանդ կոչէին զնա. յայն սակս նա իբրեւ ոչ համբերէր նախատանացն, դեղս (բոյն) առ անճամբ իւրով եւ մեռաւ:

Գորդիաս զօրավար վայրացն զօրաժողով լինէր Եդովմայեցւոցն հանդերձ՝ հասանել հարկանել զամուր ամուր կողմանսն: Իսկ որ զՄակաբայեցւոցն էին՝ կանխեցին հարկանել զամուրսն Եդովմայեցւոց· եկին հասին, պատեցին, խոտմբ արարին (բոնդբ ըւլըլ), առհասարակ ի վերայ յարձակեցան, զամուրսն վիրաւորին, հարին կոտորեցին, զոր ի ձեռս առին (յնբ յբեցին) առհասարակ սատակեցին: Էին ոմանք որ փախստեայ գնացին, եւ եկին ամրացան ի բերդս երկուս ամուրս· եւ նոքա (Մակաբեանք) ընդ իւրեանս ունէին զամենայն կահ (կոշտ, ընկըշ) մեքենայից: Շուրջ պահ եդին (պահել, պաշբել) եւ զմեքենայսն առ պարիսպն կանդնեցին: Եւ Մակաբէոս ևթող ի վերայ բերդին զՇիմոն եւ որ ընդ նմա զօրք էին՝ վասն բերդիցն պաշարման, եւ ինքն գնաց: Իսկ Շիմոնանք որ զբերդսն նսեմէին՝ ի պատգամս անկանէին, կաշառագնաց լինէին (նեբբինեբուն հեռ խոտ ընելով կաշառնել)· առնուին յամրականաց անտի եւթն բիւր սատեր արծաթոյ, եւ թոյլ տային նոցա ելանել սփռել յամրոցաց անտի: Իբրեւ աղդ եղեւ Մակաբեայ վասն իրացն որ եղեն, ժողովեր զիշխանսն ամենայն, ամբաստան լինէր, յայտ առնէր զի արծաթոյ վաճառեցին զերդաբան եւ արձակեցին զթշնամին: Զայնսոսիկ որ այնպէս մատն եղեն (տաղնել) զրնացն՝ ածին սատակեցին, եւ ինքեանք ի բերդն արշաւեցին: Եւ Տիմոթէոս որ յառաջ ի պարտութիւն մատնեցաւ՝ զարձեալ զօրաժողով լինէր յօտարակողմն կուսաց (օբբու կողբ

ռելէ) · բազում զայրուձի կուտեալ, ի մտի եդեալ գայլ վարել ի գերութիւն զերկիրն Հրէաստանի: Իսկ որ զՄահակաբայեցւովքն էին՝ ընդ մերձենալ նոցա ի խնդրուածս պնդեին (ասպիէ ինչբոնջնեբ կ'ընէին) առ Աստուած, հող ի գլուխ բրձազգած լինէին (տոբյ հաքնէլ): Իբրեւ զաղօթսն կատարեցին, առհասարակ ի ղէն դարձան. հարուստ մի (քահանայ պէղ) ըստ քաղաքն արտաքս ելլին. իբրեւ մերձ եղեն ի գունդն թշնամեաց, կարգեցան կազմեցան օրինօք ճակատեցան: Այն ինչ վարդապետն ծայրակարմիր արեգակն ընդ երկիր ծաւալել կամէր, եւ նոքա երկոքին կողմանքն ընդ միմեանս խառնէին. կիսոցն օր բարենշան (յաջող) զուարթութեամբ պատրաստեալ, կիսոցն սրտմտութեամբ բարկութեան: Յայնմ աւուր անկեալ գտանէր ի գնդէ անտի թշնամեացն առաջի նոցա քան հազար եւ հինգ հարիւր սպառազէնն. եւ ինքն Տիմոթէոս պրծեալ (ֆալա ապէլ) ընդ ամբոխն ի փախուստ դառնայր, եւ եկն անկաւ (ամբաց) ի քաղաք մի ամուր: Մակաբէ զօրօքն եկն, վակեայ պաշարեաց զամուրն ի չորս աւուրս. իսկ այն որ ինեբքս անդ էին՝ յամրութիւն քաղաքին յուսացեալ՝ այպն կատակ լինէին (ծաղբէլ) Երբայեցւոցն եւ բանս կսկծելիս թշնամանաց առ իւրեանց ջարի (է ընա էբեանց) ի նուսա արձակէին: Իբրեւ օրն հնգօրեայ չարաթուց լուսանալ կամէր, արք ընտիրք քսան ի գնդէ անտի Երբայեցւոց զէնս առեալ ընդ դուռն քաղաքին ինեբքս յարձակեցան. զորս առ դրանն գտին՝ առ ոտս իւրեանց կոտորեցին, եւ որ զօրք պարսպապահ ի վեր անդ կային՝ քան զտեղ քան զտարափ (անյրեա աբէլ) թանձր եւ արագ ի վերուստ ի վայր թօթափէին. եւ զօրքն առհասարակ ինեբքս անկանէին, զաչտարակս բերդին եւ զամենայն փայտակերտ (ֆայպե ղինաճ) քաղաքին հրձիգ առնէին. ապա խարոյկս ի մէջ քաղաքին արկանէին (կըակ վաբէլ), եւ զհայհոյիչ թշնամանողսն ինձա այրէին. մինչեւ զՏիմոթէոս եկին գտին փախուցեալ եւ թագուցեալ ի դբի միոջ. զնա եւ

զեղբայր նորա ի նոյն դուբ (ֆոբաճ պէղ) փողոտեցին:

Յետ սակաւ ժամանակաց հազարապետն արքայի Լիւսիաս իբրեւ լուաւ, մեծաւ բարկութեամբ լի նախանձու ծանրացեալ տրտմէր ի վերայ գործոցն եղելոց: Զօրաժողով լինէր, կուտէր ուխտուն հազար, եւ զամենայն զօրսն հեծելազօրս ընդ իւր առեալ խաղայր ի վերայ Երբայեցւոցն, եւ ղիվիղն աղխաղխեալ (խոռել) տանէր. ի մտի եդեալ զքաղաքն գլխաւոր առնել բնակութիւն հեթանոսաց, եւ զտաճարն սրբութեան դրամաժողով (հաբկոռռ) ի վարձու կացուցանել իբրեւ զայլ մեհեանս, եւ զքահանայապետութիւնն ինքնին վարձկան (ջարյոռ, հաբկոռռ) գանձուն կացուցանել ամ յամէ: Իբրեւ ի Հրէաստան մտեցաւ եւ մերձ եղեւ յամուրսն Բեթսուրայ որ մերձ է յերուսաղէմ իբրեւ ասպարիսօք հինգ, եւ ինեղ մեծ զամուրն հասուցանէր, ազդ եղեւ Մակաբայեցւոցն պաշարումն ամրոյն. միաբան միահաւան վառեալ պատրաստեալ յառաջ մատչէին: Այն ինչ լինէր նոցա մերձ ի կողմն քաղաքին երուսաղեմացւոց հասանել, եկն էջ առաջի նոցա այր մի սպիտակաձի յոսկիազէն (ոսկէ զէնէ) վառեալ. ճօճէր (եբեբշնել) զնիզակն եւ պատրաստէր յարձակել. եւ առհասարակ ամենեքին խրախոյս (տաջաբբուբեաճ յայն) բարձեալ երթային իբր ոչ եթէ մարդկան ինչ ի դիմի հարկանել, այլ թէ եւ զաղանք ինչ անհնարինք պատահեցեն եւ կամ պարիսպք երկաթիք, հարկանել, սատակել, կործանել, թափ անցանել (պինչբ նբոբը, խորը հդնել): Եւ այնպէս վարազախառն (վայբի խոչ պես) առիւծաբար յարձակեցան ի վերայ գնդին թշնամեաց. եւ անդէն ինքին տեղւոջ հարին, տապատ արկին մեռասան հազար ընտիր զօր. եւ բազումք ի նոցանէ խոց վիրաւորք եւ ապիկար (անկոբաղ) մերկանդամք վախստեայք ապրեցան: Եւ ինքն Լիւսիաս կորակոր վախուցեալ մազապուր լինէր (հաչբ ապաբէլ), աճիճարիւս առ յաղթութիւն (անյաղբելէ) ասէր զերբայեցիսն. եւ յղեաց (ֆոբբ ղրկնց) զկին նոցա հաշտու-

թիւն առնել. եւ թագաւորն եւս յանձն առ, զի եւ զթագաւորին միտս հաճեաց (համոզէց) բարեկամ լինել ընդ նոսա: Յանձն առ Ցուդա զոր միանգամ Լիւսին աղաչեաց զնա վասն օգտի հասարակաց. եւ որչափ միանգամ Մակաբէ նամակ եւս (բըվ ենդբեց) ցԼիւսիաս վասն Հրէիցն՝ թողացոյց (ընդհեց)նոցա արքայն: Եւ Լիւսիաս անց գնաց անդրէն առ թագաւորն, եւ Հրեայք անդրէն զգործովք եւ զարարովք (աբաբ, ապացոաձ) եւ զարդեամբք (քեբբ) պատաղեցան (բէռաքէլ): Ր. Մակաբ:

Արք անօրէնք յԱրաբելացւոց անտի գնացին առ արքայն եւ ասեն. Մեք հաւանեալ եմք ծառայել հօր քումմ եւ երթալ զհետ հրամանաց նորա. այլ որդիք ժողովրդեան մերոյ ի մեզ ձեռս մխեցին, եւ այժմ եկեալ պաշարեալ պահեն զիջնաբերդն Երուսաղեմի առնուլ զնա. եւ զհեթանովքն ամրացուցին: Եւ եթէ ոչ վաղ (ձամ նը յաաձ) առնուցուն զաստարեսլիք, եւս մեծամեծս ինչ քան զայս գործիցեն, եւ դուք զառաջս ոչ կարիցէք ունել (աաձնէնը աաձնէլ): Երբեւ զայն լուաւ թագաւորն, բարկացաւ յոյժ. հրամայեաց կոչել զիշխանս որ ի վերայ զօրացն էին. եւ եկին առ նա զօրք բաղումք ի վարձու. եւ էր թիւ զօրաց նորա հարիւր հազար ասպար (վհոն) ի ձեռին տիզաւոր հետեւակ, եւ քսան հազար հեծեալ սպառազէն, երեսուն եւ երկու փղք վառեալք երիվարիկք (երէվըրէ պէռ կէրուաձ): Եւ եկին ճակատեցան, պաշարեցին զԲեթսովր քաղաք, եւ մարտ պատերազմի եղին չուրջ զնովաւ աւուրս բազումս, կազմեցին չուրջ մանգղիոնս եւ մեքենայս: Զուեցաց խաղաց գնաց Ցուդա ի միջնաբերդ ամրոցէ անտի, եւ եկն բանակեցաւ դէմ յանդիման բանակի արքային: Կանխեաց (ֆռըաց) ընդ առաւօտն թագաւորն. առ զբանակն մարաւ բանակեցոյց, եւ զզօրսն սիրեաց ճակատեցոյց ի մարտ պատերազմի: Փող հարին. կազմեցին պատրաստեցին զփիղսն, ճաշակեցուցին յարիւն խաղողոյ, ի գմուռս եւ ի դինիս, բաշխեցին ի գունդս գունդս, եւ

կարգեցին առ փիղ փիղ (էնը էը-ը) հազար հազար (հաղբական) այր սպառազէն. եւ պահապան ի գլուխ գնդիցն հինգ հազար հեծեալ վառեալ ճժոյգ ի ձեռն (յէ էեռէ), պաշտպան գնդիցն, զի ուր եւ կայցեն զաղանքն՝ կայցեն եւ նոքա, եւ ուր եւ գնայցեն՝ գնայցեն եւ նոքա. եւ վանդակակապ (ֆռրաֆլըբլը, ֆռֆեռլէ) մարտկոցս մեքենայիւք ի վերայ փղացն կազմեցին, զիրապանն ի վերայ գվխոյն նստուցին, եւ զայլ այրուձին յայլ եւ յայնեակ (յաե) թեւս գնդին կազմեցին: Երբեւ անտի արեգակն ծայրս արձակեր (ձաբեը), առհասարակ ի զրահաւոր պատեհազէն (զըբէլը, ֆռֆլաա) պղնձապատ վահանացն նշոյլք (ցուլցոաձ) զվերամբքն փայլատակէին (ֆայլ ըձյակէը), եւ ճառագայթք հատանէին (լայ նը ցուլնաձ) իբրեւ ի փայլատականց հրոյ (քըբըռաձ նբակէ): Եւ երկայներ ճակատն եւ գեղոյր (նը պաբաձռէբ) զբարձամբք լերանցն, զձորովք եւ զխորովք եւ զդաշտիւք: Եւ խաղային յառաջ առհասարակ կարգեալք եւ կազմեալք, միաբան չարժէին առհասարակ ամենեքին որ լսէին զձայն բարբառոյ բազմութեանն, զշաչիւն զինուս եւ զշառաչիւն, զերիվարացն թնդիւն եւ զոտնձայն վահանաւոր վառելոցն: Եկն եհաս Ցուդա իւրով գնդատն. յարձակեցաւ, ի դիմի հարաւ գնդի թագաւորին. յայնմ ատեղւոջ յանդիման թագաւորին վեց հարիւր հեծեալ սպառազէն զիթաւալ կացուցանէր: Յայնմ վայրի դէտ ակն ի վեր ամբառնացեալ (բէռէլ, նայէլ) եղիազար Աւսարան. տեսանէր զմի ի գազանաց անտի վառեալ զարդարեալ ի զէն արքունի եւ նշանս արձակեալ (բէօշ ռշռաձ). համարեցաւ թէ արքայն իսկ ինքն իցէ, յարձակեցաւ ի վերայ գնդին, յայլ եւ յայնեակ կոտորեաց, չոքաւ մինչեւ եհաս ի փիղ անդր նշանաւոր (բէօշռաբ), զէն վերացոյց եւ եհարաւ ի ներքոյ, եհար եւ անդէն կործանեաց. եւ էջ նստաւ փղին ի վերայ եւ զնա անդէն ճմլեաց: Նոքա իբրեւ տեսին զզօրաւորին Մակաբեանցն, խոյս եառուն. եւ խօսեցաւ Ցուդա ի հաշտութիւն խաղաղութեան ընդ Բեթ-

սոյր քաղաքի, եւ ելին սիռեցան նոքա ի քաղաքէ անտի զի ոչ գոյին նոցա անդ համբարք (պաշար)։ Իսկ Թագաւորն պաշարեալ պահէր զսուրբ քաղաքն աւուրս բազումս. եւ չուրջ զնովաւ կանգնէլին մանգղիոնս եւ մեքենայս, հրացանս եւ քարընկէցս (քար Նետող) ռմբաքարս (Խոշոր քար Նետելու), նետաձիգ աչտարակս եւ աչտարակս պարսաւորաց։ Դարձեալ եւ նոքա ի քաղաքէ անտի սկսան կազմել մեքենայս առ մեքենայս նոցա։ Մարտ եղեալ կռուէին զօրք Թագաւորին աւուրս բազումս. բայց համբար ինչ ոչ գտանէին, զի դաղթականք աչխարհին սպառեցին զհամբարսն մերձակայս (Հոդվածք), եւ սովն սաստկացեալ էր ի վերայ նոցա։ Իբրեւ լուաւ Լիւսի երէց փիլիպպոս զարձաւ ի Պարսից եւ ի Պարթեւաց, եւ զօրքն ամենայն ի նա հատան (անոր յարձեցան), եկն եւ ասէ ցարքայ. Ընդէր զօրքս հանապազ. համբարք նուազեալ են եւ կերակուրք կարճեալ (չնչոք), եւ տեղիդ յորոյ վերայ պատերազմիմ է՝ ամուր է եւ անհնարին (անառնկ). արդ եկայք ի հաչտութիւն խօսեցարուք. դաղիցս կռեսցուք (դաչնի ընել), խաղաղութիւն արասցուք ընդ սմա ազդիդ այդորիկ։ Բաւս հաստատեսցուք (պայման դնել) ընդ նոսա կալ նոցա յիւրաքանչիւր օրինս իբրեւ զառաջինն, զի վասն օրինացն իսկ իւրեանց բարկացան նոքա, ի վեզ եկին (դեմ դաչնան) եւ արարին զայս ամենայն։ Հաճոյ Թուեցաւ բանն առաջի Թագաւորին, եւ արձակեաց նա հրեչտակս խօսել ի խաղաղութիւն։ Ա. Մակաբ։

Յամին հարիւրորդի չիսներորդի չառաջնում համբարձաւ Դեմետրիոս Սելեւկեան ի Հռոմ քաղաքէ, եւ եկն նա սակաւ զօրօք ի քաղաքն Ծովեղերեայ, եւ Թագաւորեաց ի նմա։ Եւ եղեւ իբրեւ մոռանել կամէր Անտիոքոս ի տուն Թագաւորութեան հարց իւրոց, չուրջ եղեն, պատեցին զնա զօրք բազումք, ձերբակալ արարին զԼիւսի եւ զԱնտիոքոս կալեալ կապեալ ածին առ Դեմետր։ Նա հրամայեաց եւ առէ. Բնաւ զերեսս նոցա ինձ չակն մի արկանիք

(դ չոնդնե)։ Եւ տարան սպանին զնոսա, եւ նստաւ յաթոռ Թագաւորութեան Դեմետր։ Եւ եկին առաջի նորա արք անօրէնք ամբարիշտք չազդացն Իսրայէլի, եւ Յակիմոս գլուխ էր նոցա, զի ինքն իսկ անսայր (կ'ուզեր). քահանայութեանն. ամբաստան եղեն զժողովրդենէն եւ ասեն. Կորոյս սպառեաց Յուդա զմեզ զեղբարս իւր եւ զքո բարեկամս, եւ զմեզ ցրուեաց յերկրէ անտի։ Եւ ընտրեաց Թագաւորն զՔաքիդ սիրելի զարքայի, իչխան մեծ հաւատարիմ չարքայութեան իւրում, եւ արձակեաց զնա եւ զանօրէնն Յակիմոս ընդ նմա. եւ ետ հրաման խնդրել ըզվրէժ որդւոցն Իսրայէլի։ Զու արար, խաղաց գնաց Բաքիդ, եւ հրեչտակս արձակեաց ի տեղւոջէ անտի առ Յուդա եւ առ եղբարս նորա խօսել ընդ նոսա ի խաղաղութիւն բանիւք նենդութեամբ, եւ նոքա ոչ ինչ անսացին բանից նորա։ Սկսան ժողովել առ Բաքիդ եւ առ Յակիմոս ժողովք դպրաց որ խնդրէին զիրաւունս։ Նախ Ասիդացիքն էին չորդւոցն Իսրայէլի որ խնդրէին զխաղաղութիւն. զի այսպէս համարեցան երէց Այր քահանայ որ ի զաւակէ Ահարոնի եկեալ է ընդ զօրսն՝ ոչ ինչ ստգէ մեզանչել մեզ։ Եւ խօսեցաւ ընդ նոսա բանս խաղաղութեամբ եւ երդմնի եղեւ (երդում ըրաւ) նոցա երէց Ոչինչ ստց մեզանչել ձեզ։ Եւ հաւատացին ի նա, եւ նա առ ի նոցանէ արս վաթսուն եւ սպան չաւուր միում։ Եւ անկաւ ահ եւ երկիւղ ի վերայ ժողովրդեանն, զի ասացին թէ Չիք ի նոսա իրաւունք եւ ոչ ճչմարտութիւն. զի անցին զսահման հաստատութիւնն եւ զսուրբ երդումն (երդումը չպահեցին) զոր երդուան։ Զուեաց Բաքիդ յԵրուսաղեմէ եւ եկն բանակեցաւ ի Բեթսէթ, եւ առաքեաց կալաւ նա զբազումս ի նոցանէ, չարանցն ինքնեկաց (ինքնիրեն եկող), եւ հրամայեաց վոդոտել ի ջրհոր անդր ի ներքս։ Իբրեւ ետես Յուդա զչարիսն զոր արար Յակիմոս եւ որ ընդ նմա էին որդիքն Իսրայէլի, չարձակեցաւ նա ի վերայ Հրէաստանի չուրջանակի զսահմանօք նորա, եւ արար վրէժխնդրութիւն ի վերայ արանցն որ

ինքնակամ գնացեալ էին ի Հեթանոսս։ Եւ կարճեցան (ՊՈՊՐԻՑՈՆ) նոքա այնուհետեւ դառնալ անդրէն յերկիրն Հրէաստանի։

Իբրեւ եռես Ցակիմոս եթէ միւսանգամ եւս զօրացաւ Յուդա, եւ դիտաց թէ Ոչ կարեմ ժոյժ ունել (ԴԻՄԱՒԼ) նմա, դարձաւ անդրէն առ Թագաւորն չարախօս լինել գնմանէ։ Եւ առաքեաց Թագաւորն գՆիկանովրա, զմին ի փառաւոր յիշխանաց անտի որ մանաւանդ առեալր եւ թշնամութեամբ կայր ընդ կողմն Իսրայելի։ Եկն եհաս Նիկանովր զօրօք բազմօք, եւ սուաքեաց նա առ Յուդա բանս խաղաղութեան նենդութեամբ. Մի եղիցի կռիւ ընդ իս եւ ընդ ձեզ. եկից ես սակաւ արամբ տեսանել զերեսս ձեր խաղաղութեամբ։ Եւ եկն Յուդա եւ ողջոյն եառուն միմեանց խաղաղութեամբ. եւ զօրքն ճակատեալ պատրաստեալ էին յարձակել ձերբակալ առնել զՅուդա։ Իբրեւ ազդ եղեւ բանն այն առ Յուդա եթէ նենդութեամբ եկեալ է զնմանէ (ՔԱՆԶ ԲՒՆԶԼՈ ԵԿԱԾ Է), խռովեցաւ, խորշեցաւ (ՓՈՉՒԼ), սիրժեցաւ. հեռացաւ եւ այլ ոչ կամէր տեսանել զերեսս նորա։ Իբրեւ եռես Նիկանովր եթէ յայտնեցաւ խորհուրդն, խաղայ պատահել նմա պատերազմաւ ի կողմանս Փարասաղայ։ Հասին ճակատեցան երկոքեան եւ ընդ միմեանս բախեցան։ Ի պարտութիւն մատնեցաւ, խորտակեցաւ գունդն Նիկանովրայ, եւ անկաւ նախ ինքն ի սուր սուսերի ի մէջ երկուց ճակատուցն։ Իբրեւ եռես գունդն եթէ անկաւ Նիկանովր, զենըցկից լինեին (ՔԱՆԶԵԲԸ ՔՈՂՈՒԼ), ի փախուստ դառնային. սոքա զհետ երթային նոցա օր մի մինչեւ եկին հասին յԱզերս. եւ հարկանէին զիրօղս նշանաց զհետ նոցա, եւ ելանէին յամենայն քաղաքաց անտի Հրէաստանի չուրջանակի եւ կրճատէին (ՃՄՔԱՆ ԿՈՐԷԼ) զնոսա։ Եւ անկան յայնմ աւուր ամենեքին ի սուր սուսերի եւ ոչ մնաց ի նոցանէ եւ ոչ մի։ Եւ եկին խառնեցան ընդ ամար, ընդ կապուտ, ընդ գէն, ընդ գանձ եւ ընդ կահ բանակին. եւ զգլուխն Նիկանովրայ ազոյ ձեռամբն հանդերձ զոր իշխեաց ձգել նա հպարտութեամբ ի տաճար անդր՝ բերին պրկեցին (ԿՈՊԵԼ) յանդիման Երուսաղէմի։ Եւ ուրախ եղեւ ժողովուրդն յոյժ, եւ արարին զօրն զայն տարեկան (ՊՈՆ) մեծ, եւ կարգեցին առ յամէ զօրն զայն տօն տարեկանաց, զերեքտասաներորդ ամսոյն Ադարայ։ Իբրեւ լուաւ Դեմոթոս զի անկեալ կործանեալ էր Նիկանովր զնդաւն իւրով ի նոցանէ պատերազմաւ, անդրէն կրկնեալ յղեաց զբաքիդ եւ զՅապատերազմաւ կիմոս եւ պյառաջակողմն Թեւոյն իւրոյ ընդ նոսա յերկիրն Հրէաստանի։ Եւ գնացին ի ճանապարհն Գաղգաղայ եւ եկին բանակեցան մերձ առ Երուսաղէմ. եւ չուեցին գնացին հասին ի Բերէթ քսան հազար մինդաւոր (ՆԷՂՔՈՒԸ) արամբք եւ երկուք հազարօք հեծեալ սպառազինեալ։ Եւ Յուդա էր բանակեալ յԵղիշա, եւ երեք հազար սպառազէն ընտրեալ ընդ նմա։ Սոքա իբրեւ տեսին զամբոխ բազմութեան գնդի Թագաւորին, երկեան յոյժ. եւ բազումք Թօթափեցան (ՆՈՂՈՅՆ ՂԱՊՈՒԵՑԱՆ) ի Յուդայէ, եւ ոչ ոք մնաց առ նմա բայց ութ հարիւր հեծեալ սպառազէն։ Իբրեւ եռես Յուդա թէ Թօթափեցան զօրքն ի նմանէ եւ պատերազմին նեղեր գնա, նեղեցաւ ի սիրտ իւր, լուծաւ, լքաւ, անկաւ, սկսաւ խօսել ընդ մնացեալսն եւ ասէ. Եկայք, հարցուք ի դիմի, Թերեւս կարասցուք գծանել (ԿՈՊՈՐԵԼ) ինչ ի նոցանէ։ Եւ ինքն արձակ արձակ խաղայր. եւ զօրքն մատուցեալ պաշարէին զՅուդա դարձուցանելի խորհրդոյն, սկսան խօսել ընդ նմա եւ ասեն. Ա՛յր դու, նոցա ինչ մեք ոչ կարեմք տանանել (ՔԱ՞ ՄԸ ԸՆԵԼ, ՔՈ՞Ո ԸՆԵԼ), բայց այժմ զանձն ապրեցուցանել ուղ պիցուք (ՆԱՅՆԻՏ, ՔԱՆԱՏ). հապա դարձցուք ժողովեսցուք զերդարս մեր, ապա մարտիցուք՝ Թէպէտ եւ լցեմք սակաւք։ Պատասխանի եառ նոցա Յուդա եւ ասէ. Փառ լիցի ինձ առնել զիրսդ զայդ ի փախուստ դառնալ լինձ ի նոցանէ. եթէ հասեալ իցէ ժամանակ մեր, մեռցուք քաջութեամբ եւ ոչ խառնեսցուք զանուն վատութեան մերոյ ընդ սրտութիւնս (ԱՐՒՈՒՆՔՆ) քա-

ջուխեան։ Եւ եղին զօրքն յիւրաքանչիւր բանակէ եւ ճա-
կատեցան դէմ յանդիման միմեանց. երկու դունդք լի-
նէին, դունդքն Բաքիդեան սպառազինեալ, եւ պարսա-
ւորքն եւ աղեղնաւորք առաջի դնդին խաղային, եւ նա-
հատակքն յառաջագոյն խաղացեալ էին։ Բայց Բաքիդ յա-
ջում թեւի անդ ճեղէր զզօրսն, ի ձախն վտղոյ տագնա-
պաւ յառաջ մատուցանէր։ Եւ դունդն Յուդայեան վտղ
հարեալ, ի վերայ յարձակեալ գային, մինչեւ երկիրն չար-
ժէր յամբոխ (խառնաչայն) աղաղակէ անտի երկոցունց կող-
մանց. եւ եղեւ պատերազմն խառնեալ անդադար յառա-
ւօտէ մինչեւ յերեկոյ։ Իբրեւ տեսս Յուդա եթէ Բաքիդ
ընտիր ընտիր զօրօք յաջում թեւի անդ էր, զընտիր ընտիր
սպառազինաց յիւրմէ դնդէ անտի յառաջ կոչէր, քաջալե-
րէր եւ անդէն ի վերայ յարձակէր։ Ի նմին ժամանակի զա-
ջակողմն թեւին բեկանէր եւ զձախսն սրկանէր. եւ ան-
դօսին առաջի արկեալ փախստեայս տանէր մինչեւ ի կող-
մանս վերինս Ազովտայ։ Եւ որ ի ձախակողմն թեւի անդ
էին՝ իբրեւ տեսին թէ աջակողմն թեւին բեկաւ առաջի
Յուդայեանց, գային խառնէին եւ զՅուդա դնդաւն հան-
դերձ ի մէջ արկանէին։ Ցաշխ վայրի վիրաւորք յերկուց
կողմանց անկեալ ընդ երկիր թաւալէին։ Անդ անկանէր
Յուդա առաջին նահատակօքն (ախոյեան, յաջնակոչ). եւ որ
մնացեալն էին՝ ի փախուստ դառնային։ Դարձան Յոճե-
թան եւ Շմաւոն, եղբարքն երկոքին, բարձին զՅուդա,
տարան թաղեցին ի չիրիմս հարց իւրեանց։ Լացին, կոծե-
ցան զնա որպիսի Խարայելի կոծ մեծ. սուգ առին աւուրս
բազումս եւ ձկսան խօսել եւ ասեն. Ջխորդ անկաւ, կոր-
ծանեցաւ հզօր փրկիչն Խարայելի։

Այլ ուրեք ուրեք մարտ կամ ճակատ կամ մղել պա-
տերազմի կամ քաջալերելոյ ինչ զոր արարեալ է Յուդայի՝
դրեցաւ իսկ ոչ յայսմ մատենի. զի բազում էր կարի յոյժ։
Ա. Մակաբ։

ԲԱՐՍՂԻ ՎԵՑՕՐԵԱՅ ԱՐԱՐՉՈՒԹԵՆԵՆ

«Երկիր, ասէ, աներեւոյթ էր եւ անպատրաստ»։ Գիտէք զի յորժամ ծովացեալ մօրացեալ (լէճէ կամ ճաճէ պէս կէօժ) կայցեն բազում ջուրք յանդաստանս, խափա-
նիչ լինին բուսոյ ծննդեան երկրի (էրկէբ՝ ըյուերուն յա-
ռաջ ֆալուն)։ Ապա յայտ է թէ ջուրքն էին պատճառք երկրին չերեւելոյ, եւ անպատրաստն լինելոյ նորա նոքին էին դարձեալ պատճառք։ Պատրաստութիւն կազմութեան երկրի են բոյսքն, ազգի ազգի բազմատեսիմ բողբոջք խո-
տոց որովք զարդարին ծորք եւ հովիտք, եւ որ ձեմին ճօճին (ճէկ դէն ճէկալ դէն ձուէլ)։ ի վերայ երեսաց երկրի ի չնչել քաղցրաշունչ հոտմոյ. մարգք ծաղկազարդ եւ դաշտք կանաչագեղք, արտք բուսարձակք եւ վիճակք (անդ, պըդդէղ) պտղալիցք, լերինք անտառախիտք եւ բլուրք պրակագեղք (պըչկ, ֆոյզ անթառ), ծառք վարսա-
ւորք եւ տունկք հովանաւորք։ Այս ամենայն զարդք երկ-
րիս չեւ էին երեւեալ, մանաւանդ զի խաւարն եւս ուեհր (քանած էր) զամենայն երեսս անդնդոց։ Չի ճառագայթք արեգական յորժամ անցանեն ի մէջ ջուրց, յայտ յանդիման (յայտնէ) ցուցանեն զքարինս եւ զազգի ազգի գոյնս որ (են) ի ջուրս յատակս ի ծանծաղուտ տեղիս, յորժամ կայցէ-
ոք գեր ի վերոյ (վէրը) եւ հայիցի ի ներքս. իսկ յորժամ խաւար մթին աղջամղջին իցէ, ոչ ինչ երեւի ի մէջ ջուրց։

Եւ ասաց Աստուած, «Եղիցի լոյս եւ եղեւ լոյս»։ Այսու բարբառով վարատեցաւ պարզեցաւ խաւարն որ մածեալ ունէր զերեսս երկրի, եւ յայնմհետէ ազգի ազգի գեղք նորա։ Յայտ յանդիման երեւէր եւ օդն իւրով ցան-
կալի վայելչութեամբն, լուսաւորեալ պայծառացեալ ա-
մենեւեին ի քաղցրահայեաց լուսոյ ճառագայթից. քանզի ստրածեաց արկ լոյն զիւր բոցաճառագայթն

զհեծամիգ երկայնատարած տարածիւք օդոյն (օդէն քուըր ղեձ և հնոաոոր փոքոձոորնեանը ղէզ), մինչեւ ի վերին եւթերն եւ ի հաստատութիւն երկնից (ղինչ- մրնոլորտին վէր) ձգեաց զտարածածս իւրոյ նչողալարդ լուսաւորութեանն (էր ըոաոոորոորնեան ընդոչյակորնէոնը)։ Ջանզի բնութիւն (նէ-ը, փոքր) լուսոյ նուրբ եւ երագ է, յանկարծածագ եւ վազահաս, եւ չիք ինչ այլ երագութիւն եւ ոչ ական թօթափիլ (ալէ ջոցնէ քանալը) որ զուգեսցի (հաոաստչէ) երագածագ բնութեան նորա։ Վ.եցօր։

Տեսցուք թէ զինչ իցէ մեկնութիւն հաստատութեան։ Անուն հաստատութեան, ըստ սովորութեան բանիւ դրոց, ինչ մի սեպտ (ընդչը, ջրը) եւ հաստատուն որ չիցէ խիստ յայտ առնէ։ Եւ կարագինքն զի ինչ եւ սեղմ (պինդ, նոքձը) որ ունիցի լայնութիւն եւ խորութիւն եւ բարձրութիւն՝ անուանին հաստատութիւն։ Բայց ունի հաստատութիւն եւ օդ, զի թէպէտ եւ լոյծ եւ մեղկ (ընյլ) բնութիւն է նա, եւ ոչ ունի սեղմութիւն (պնդոոնէն, նոքձոոնէն) եւ խաոութիւն, կարէ ի վեր ունել զամպս որ կուտակեալ դիզանան ի վերայ նորա։ Ապա ըստ դրոց մերոց ինչ մի հաստատուն է օդ, եւ ի վերայ նորա կայ լոյծ եւ խաղաց (ջոքձոոն) բնութիւն ջուրց, ոչ թէ, որպէս ոմանք կարծեցին, պաղեցան (ոոոեցան) ջուրքն վոխել ի խտութիւն, որպէս զվանականէ (ջանակն, պէլլըը) ասէն թէ ի ջուրց որ պաղեալ խտանան մնծաւ հաստատուն կցուածոյ (պնդոոնէոմը)՝ գայ ի կերպարանս ականց պատուականաց, ըստ նմանութեան պաղպաղակի (պէլըը հոնէ)։ քանզի եւ նա բնութիւն (նէ-ը, տոքին) լուսաւոր է պայծառադեղ ըստ լուսաւորութեան եւ արբութեան (տոէքոոնէան) օդոյ եւ ջրոյ։ Վ.եցօր։

Ո՞վ ոչ գիտիցէ թէ հուր կարեւոր է բազում ճարտարութեանց որովք ընուն պէտք կենաց մերոց, որպէս դարբնութեան եւ հիւսնութեան եւ մշակութեան եւ ոսկերչութեան եւ այլ եւս բազում արուեստից։ այլ եւ ոչ

քոյսք սերմանց, եւ ոչ ծնունդք խոտոց, եւ ոչ ծաղիկք ծառոց, եւ ոչ հասանել եւիլ պաղոց, եւ ոչ անասունք եւ գազանք եւ սողունք երկրի, եւ ոչ զեռունք ջուրց, եւ կայտառք (ձովչին ճճինէը) ծովուց, եւ ոչ կերակուրք ամենայն որ պիտոյ են ի կեանս մարդկան եւ անասնոց կարեն լինել առանց հրոյ ջերմութեան։ Այլ զի մի զօրութիւն ջերմութեանն սպառիցէ զամենայն, եհեղ արկ Աստուած զյորդութիւն ջուրց ընդ ամենայն կողմանս երկրի եւ յանդունդս ներքինս տանդարամեաց (ոոնդոքոոնդ, նէրէրէ ձոոչ)։ Զի անտի ակունք մշտնջենաւորնք յորդեալ ելանեն անդադար, անտի բղխեն եւ ջրհորք, եւ գետք որ ոչ սպառին եւ հատանին (չինոալ, հոոնէլ), եւ ջրչեղջք (ջո-էչ կոոո) բազումք ի ձորս եւ ի հովիտս, եւ խոխոջանք խոռոջաց (խոոոչնէչէն վաչը ջո-էչէը) նոյնպէս բղխեն ի չեւմարտանաց երկրի։ Եւ զինչ պիտոյ իցէ թուել զջուրս, մանաւանդ զգետս որ յամենայն կողմանց ելանեն, եւ բազումք ի նոցանէ են յաղթաջուրք (ջո-էչ չոո) եւ գնացք նաւուց (ոչոո ղեչ նաո կչնայ էչնաչ)։ Այսպէս սրժանաւոր չափով կչռեաց եղ Արարիչն զերկոսին, զջերմութիւն եւ զխոնաւութիւն։ Ջերմութիւնն ձգէ եւ ձգէ զխոնաւութիւնն ըստ օրինակի սրուակի (չնչէ) բժշկաց որ ձգէ եւ ձգէ ջերմութեամբն զոր ունի զխոնաւութիւն արեան, եւ ժողովէ ածէ առ ինքն, եւ կամ ըստ օրինակի պատրուգի ճրագի կամ բուծնոյ (քոոձին, ֆէրնէլ) որ ձգեն քամեն զիւղն առ ի կերակուր հրոյ։ Եւ իբրեւ սպառի որ ինչ ձգին եւ ձգի, չիջանի եւ յափշի (տաէլ) ջերմութիւնն։ Այսպէս տապ արեգական որ պայ ի վերայ ծովուց եւ ծովակաց, գետոց եւ աղբերականց, մօրաց եւ ջրաչեղջաց, իբրեւ ձգէ զխոնաւութիւն նոցա, զովանայ եւ մեղմանայ բորբոքեալ գոլ (պոէոոնէն) ջերմութեանն։ Զիցէ տեսեալ ձեր ամարանի զբազում տեղիս մօրացեալս ջրով ի տիղմն եւ ի կաւ իբրեւ անցանէ ի վերայ նոցա բազում անգամ արեգակն, ի ցամաքութիւն երաչտութեան (էրաչտոոնէոնը

անչքե՛ւ պակա՛սութե՛ան է) գառնան, եւ օտարացեալ գտանին ամենեւեքին ի տամուկ (ընաց) խոնաւութենէն։ Արդ, յո՞ւ քան ջուրքն, ո՛չ ահա յայտնի է ամենեցուն թէ ջերմութիւն արեգական ծծեաց խմեաց զնոսա իւրով բոցաճաճանչն ճառագայթիւք։ Բայց ոմանք յիմաստնոցն ցուցանց ասեն թէ արեգական ոչ է ջերմութիւն, զի քնութիւն (նէ՛ր) նորա, ասեն, չէ հրեղէն, եւ թէ ջերմութիւնն զոր ունի՝ ի չվելոյ երագ ընթացիցն եւ յանդադար դնացից իւրոց է. եւ զոյն նորա, ասեն, սպիտակ է եւ ոչ կարմիր։ Այլք ասեն թէ գոյ ջերմութիւն արեգական. եւ վասն այնորիկ, ասեն, ոչ լնու ծով ի գետոց որ մտանեն ի նա, զի ըմպելի (խո՛նէլը) եւ յատակ ջուրքն քամին եւ լանեն ջերմութեամբն արեգական, իսկ գառինքն եւ աղի ջուրք մնան. այսինքն արեգական, իբրեւ պարզիչ (ղո՛ղ) ջուրց ծովու, զմեթեւեան եւ զնուրբն եւ զքաղցունն ձգէ առնու տապով իւրով, եւ զթանձունն եւ զծանուն, այն է զմրրեալն (մը՛ը) եւ զպղտորեալն անդէն (հո՛ն) թողու, եւ որ անդէն մեկնեալ (ղպո՛ւէլ) մնան՝ են աղիքն եւ գառինք. եւ այսպէս գտանի ծով միակչիւռ (հա՛ւսաւ ը՛ւկէ՛ւ), եւ ոչ լնու ի գետոց որ մտանեն ի նա։

Իսկ ժողովք խոնաւութեան ջուրց որ ի տապոյ արեգական ձգին՝ ելանեն ի հոծ (խէ՛ւ) եւ ի թոյլ յօդն. եւ յորժամ ճեպեն (փո՛ւնալ) հողմք չնչել, ի վերայ ամպոց գայ նաւի խոնաւութիւնն, եւ սկսանի լինել յորոն յորոն (կլը՛ը կլը՛ը, հաւ հաւ)։ Այսպէս ջուրք գատանին եւ մեկնին (կը քա՛ւնո՛ւն) լինել չիթս չիթս, եւ ցանին սրակին ընդ երեսս երկրի։ Ճեպէ (ւոպէպէ) ծանրութիւնն զամպս, եւ հեղեալ զեղուն անձրեւք ի բարձանց ի խորս (ի վայր) երագընթաց սլանալով։ Եւ յորժամ խոնաւութիւն ամպոց առցէ զնմանութիւն փրփրոյ ի սաստկութենէ սառնասառոյց ցրտութեան, առժամայն գառնան ջուրքն ի ձիւն, եւ լնուն հոծին (խոռնա՛լ) այնուհետեւ ամպքն ճեամբք, եւ լինին ճիւնաբերք (յէ՛ն կո՛ւթոյ)։ Եւ զի եւ առանց

ամպոյ եւս զխոնաւութիւն ունի օդն, իցօղոյ որ անկանի յերկիր ի պարզոյ (պ՛ըզ, ո՛ւռանց ամպի ռոքէն)՝ յայտ է։ Վեցօր։

Տեսաք զերկինս ձգեալ խորանարդ (խո՛ռանի յե՛ւ) գմբեթաձեւ, եւ զերկիր՝ անբաւ եւ անյատ (անվը՛ըզ և անկէ՛ը), լայնատարած եւ երկայնաձիգ մեծութեամբ։ Տեսաք եւ զօդ եթէ զիարդ իւրով լոյծ եւ տարած, ջերմ եւ խոնաւ քնութեամբ հանապազորդ դարմանիչ է ամենեցուն, եւ ամենեցուն ոգիքն կարօտեալ կախին զնմանէ (ո՛ճնո՛ւն կէ՛ռնէ՛ւ ռնկէ կ՛ախո՛ւռած է)։ Չարժի խաղայ յամենայն կողմանս վասն փափուկ եւ ցիր եւ ցան իւրոյ քնութեանն. յետոյ կայ, եւ առաջոյ գտանի (ըկ ե՛ւէ՛ւ և ըկ ռո՛ւքէ՛ւ է), եւ ոչինչ լինի նմա արդել եւ խափանիչ վասն նուրբ եւ պարզ եւ սփիռն (ռո՛ւջռնո՛ւռ) քնութեան նորա։ Տեսաք եւ զշուրս սփռեալս ընդ երեսս եւ ի խորս երկրի։ Տեսցուք այժմ եւ զայլ եւս քնութիւն ջուրց։ Ջուրք յորժամ ունիցին զառ զհարթ (չէռա՛ւ) տեղի, ոչ ուրեք խոտորին յիրեանց կայենիցին. իսկ յորժամ գտցեն տեղի զառ ի թեափ (չռո՛ւվչայը), իսկ եւ իսկ սկսանին չարժել. բուռն հարեալ սլինդ ունին զդարչապարս միմեանց եւ զմիմեանս մղեն։ Առաջինքն ճեպեալ ընթանան, եւ վերջինքն բուռն հարեալ (բո՛ռնէլ), վակժոյժ լեալ (պէ՛ռնէ բո՛ռնէլ, ռո՛ւբլմո՛ւթ, ըբո՛ւ ը՛ռռմո՛ւթ) չհասանին զառաջինսն թողուլ, եւ ծանրութեամբ իւրեանց զմիմեանս ստիպեն իջանել ընդ զառ ի վայր տեղիս, գտանել միանգամայն (ռէկռե՛ւ) խորխորատս խառոչաց։ Խոնարհագնաց (գ՛ւռ ի վռ գ՛ռռո՛ւղ) քնութիւն նոցա ստիպէ զնոսա երթալ հասանել ի հարթ եւ ի միատարր (հա՛ռռռո՛ւթ) տեղի։

Եւ ոչ միայն խաղան ջուրք յորժամ զառ ի թեափ տեղիս գտանիցեն, այլ եւ ի ներքոյ ի վեր (վռ՛ւբն վե՛ը) համբառեան եւ ելանել երկնապող (գ՛ւռ ի վե՛ը, ռո՛ւղ՛յէ՛ը), որպէս աղբերակունք որ յորդեալ ելանեն ի ներքուին սանդարամետաց դէպ ուղիղ, որպէս թէ ի սկզբան արկեալ նեղիցէ ոք (է՛ը՛ը ըկ ռե՛ւը կը ճնչէ) զնոսա ի ներքուին կայենիցին այսր

ի վեր ելանել. եւ ապա իջեալ զեղուն ընդ երեսս երկրի, զեռան (ռոլալ) խաղան միահոյլ (ծախոմբ) հասանել, առնուլ զետղ (կէնալ) ի հարթ տեղւոջ. ապա եթէ նեղ եւ անճուկ իցէ տեղին մեծայաղթ (ռեձ, լաթ) եւ յորդ բազմութեան նոցա, ելանեն յընդարձակ տեղիս զեղուլ ծաւալել ընդ երկիր եւ զետեղել ի խորս։ Այսպէս ջուրք բազումք յամենայն տեղիս զեղեալ կան. խորք եւ ձորք եւ հովիտք եւ խոռոչք, լերանցամէջք եւ նեղուցք են նոքօք լցեալք, միապաղաղ (եէէքոբէ) ծածկեալք. եւ ամենայն վիհք եւ խորաձորք առհասարակ առլցեալք են ջրովք, եւ ոչ գոն վայրարք կամ ծերպք (ճեղէոոճ) դարափորք (քօվոք) որ չիցեն լցեալք ջրով։ Ի սոցանէ են մօրք տղմացեալք (պոնոք), ճահիճք եւ ջրոյեղջր (ջոոպեղէր) եւ ջուրք սակաւանիստ (էէչ ընդօբյակոնէն ոոնէոդ) ծովակաց (լէճ) եւ մեծատարած ծովուց։ Եթէ ոչ գոյր այսչափ բազմութիւն ջուրց ի վերայ երկրի, սաստատէր (ըբցնէլ) եւ ցամաքեցուցանէր արեգակն զերկիր։ Ծով է ակն մեծ խոնաւութեան ջուրց որ գտանին ի խորս ձրկրի. զի ջուրք ծովու փորեն ծակոտեան զերկիր եւ գնան ի նմա մանուածապատ չրջանօք ընդ փորուածս եւ ընդ ցնցղաձեւ (ցնցղէ նմաձ ձակ ձակ) երակս որ են ի միջի նորա։ Բայց ոչ իշխէ ծով ելանել կոխել զսահմանս ցամաքի։ Հանապազ ամբոխեալ (յոոլնոլ) կայ նա ի սաստկութենէ հողմոյն մրրկաց, եւ ելանեն վերանան ջուրք նորա ի բարձունս դիզադէզ կուտակեալ, եւ բաղխեն չուրջ զերեսն՝ փրփրեալք, այլ սանձակոծեալ, անդրէն ի ներքս առեալ չրջանս (պէպ էնէբ պոոնոլվ) նահանջին (եա եա էբնոլ) լքեալք, մատնեալք ի պարտութիւն ի չնչին աւազոյն որ հարկանի նոցա ի դիմի (պէմ պնել)։ Բայց գեղեցիկ է ծով ի խաղաղ ժամանակի, յորժամ հանդարտացեալ կայցէ յալեաց եւ ի մրրկաց. յորժամ միա եղեալ նայիցիս ընդ ծիծաղել (մանբ ալէէնէբ ոնէնոալ) ջուրց նորա որ յազգի ազգի գոյնս ցուցանեն գերփն երփն ճարօտուց

(այլ այլ գոյնէբով գոյնզգոյն ներկոացնէբոս կը նմանի), մերթ ծիրանեայ, մերթ կապուտակի, մերթ սեւաներկ երանգաց. եւ յորժամ քաղցրաչունչ սողոմն (ռեմ հավ) վէտս վէտս (պալխ պալխ) զմկանունսն (ձովոն եբէոբ) ճօճեալ ճեմեցուցանիցէ, յորժամ ոչ բռնութեամբ յանդգնութեան ծփեալ կոծիցէ զերկիր, զիւր դրացի, այլ խոր խաղաղութեամբ եւ ջերմեռանդ սիրով գիրկս առեալ պատեալ կայցէ զցամաքաւս։

Բարի եւ գեղեցիկ է դարձեալ ծով որ ասպնջականէ հիւրամեծար զետոց բազմաց որ յամենայն տեղեայ մտանեն ի նա։ Առնու աւիւրէ նա զամենեսին, եւ ինքն կայ ի նմին սակի (ոակ, ըէ) եւ ի նմին սահմանի առանց թերութեան եւ յաւելուածոյթեան։ Բարի եւ գեղեցիկ է դարձեալ ծով զի նա է ակն զլխաւոր ջուրցն օդոց։ Անճրեւք որ իջեալ թանան զերկիր եւ արբուցանեն զնա եւ առնին (ն'ըլլան) ըմպելի ուրախարար ամենայն արարածոց որ են ի վերայ երկրի՝ ջուրք ծովու են որ ձգին ելանել ի վեր քաղցր ճաշակօք. զի որ ինչ աղին եւ դառն է ի նոսա՝ քամի պարզի ի չերմութենէ անտի տապոյ արեգականն. եւ չերմ են յորժամ ելանեն, եւ ապա հովանան (կը պոդին) ի չնչել հողմոց ամպավարաց (ոմպերը էըլ)։ Եւ այս բազմաց հաւատալի է. եւ եթէ կամիք, ցուցից զօրինակ մի որով առաւել ստուգեսջիք թէ արդարեւ այսպէս է։ Չիցէ՞ տեսեալ ձեր զկատսայս եւ զսանս (ընդճէբէ) լի ջրով, եռացուցեալս ի հրատի (էբոկէ վբոյ եփոոճ), եւ միտ եդեալ թէ զիարդ լինիցի թերութիւն ջրոյն ի գոլորշւոյն որ ելանէ։ Զի եթէ յերկարեսցի ծողցի ի բորբոքեալ հրատին, բնաւ աւելնեալին իսկ ունայն (պոբոպ) գտանին սանդն ի ջրոյ անտի, եւ զջուրն զոր ուսէ հուրն՝ առաքէ գոլոյնն (ֆոլբրլնոո) ի վեր։ Սոյնպէս ունիս նայել եւ ընդ ջուրս ծովու որ ելանեն ի վեր տապոյն արեգականն։ Եւ ունիմք օրինակ ի նաւավարաց, զի եթէ պակասիցի նոցա ջուր ի ծովու, առնուն զջուրս ծովուն զտղմին

եւ զգառն, արկանէն (դնել, լեցուցանել) ի սանս կամ ի կատասայս, եռացուցանեն (քայնոլմաք), եւ դնեն սպունդս մեծամեծս խուփն (քուփ) կատասայիցն, եւ ի խոնաւութենէն ղոր առնուն սպունդքն ի գոլորշւոյն՝ ջուրս քաղցունս ժողովեն։ Վ. եցօր։

Նկատեսցուք միշտ ի միտս մեր եթէ ըստ վայելչութեան վաղահասուկ եւ արագախամուր (շոտ ընտող) ծաղկանց են վայելք մարդկան, ունելով կիրթ ի բերան (շուտակ կրնելով) զվկայութիւն Եսայեայ մարգարէի որ ասէր թէ Ամենայն մարմին խոտ է, եւ ամենայն վայելչութիւն մարդոյ իբրեւ զծաղիկ խոտոյ։ Արդարեւ սակաւօրեայ, կարճակեաց եւ նուազ ուրախութեամբ է ազգ մարդկան, զի ամենայն հանդիսաք եւ ամենայն ուրախութիւնք նոցա ի սակաւ աւուրս եւ ընդ հուպ ժամանակս (էնպենոան ընչ) սպառեալ պակասին. իբրեւ զալարի բուսեալ եւ իբրեւ զխոտ ծաղկեալ՝ թառամեալ խամրին (ընոտել)։ Նայեացուք ընդ մարդ ի ժամանակի ողջութեան (աոաչջոընեան). զիարդ է առողջ՝ մարմնով, զուարթ՝ երեսօք, գունեան՝ գունով, հզօր՝ զօրութեամբ, զուարճալից՝ բերկրութեամբ, կայտառ (աոայթ)՝ ի մանկութեան, չոյտ (չէրչաշտ)՝ յերիտասարդութեան, գրգեալ, փափկասուն, փափկակեաց, բարեկեցիկ (հանդիպ կամ ալէկ ապրուշ), դիւրահասունդ, երանիկ, երջանիկ։ Եւ մինչդեռ զուարճացեալ վայելէր, յանկարծակի հասանէ ի թշուառութիւն, վատէ (պկոչանայ) ի զօրութենէ, ծնկի ծիւրի (նը հէ-ձէ), հիւանդութեամբ ջերանի (ախտաոոր կ'ըլլայ), եւ թերեւս սակաւակեաց վճարի (երէսոասդը նը գեռնէ)։

Նայեաց ընդ միւս եւս (ոորիչէ ը), որ է մեծատուն, ընչաչատ, խաչնաւէտ (շատ ընչէ կաշխէս ոռնեցող), նշանաւոր, երեւելի, տէր ծառայից եւ աղախնեաց, որոց կէսքն ղութափեն (անոր հրամաններըը կատարելու նը ֆռնան), կէսքն հպատակութիւն մատուցանեն, կէսքն սեղանակիցք լինին, ընթանան աստի եւ անտի, չուրջանակի քարեւ-

կամք եւ բարեսացք եւ բազում ազգատոհմք եւ թաքթոռք (գրյոոոք)։ խաղացեալ երթան զետնորա բազմամբոխ ժողովուրդք։ Ցաւել ի վերայ այսր ամենայնի զիչխանութեանն մեծութիւն եւ զպատիւս, զյօրինուածս հրապարակացն յարդարելոց, փողոցացն զարդարելոց, ճանապարհացն յատակելոց, գոհանացն (ֆողց) մաքրեցելոց, եւ զկարգս սպասաւորացն որ տողեալ (կոչէս ընչոոք) երթան զերկայնաձիգ հրապարակն։ Քարողքն աղաղակեն, մի մի (ամեն գիր) զգեզգեղեալ բարբառեն նուագեն, ասեն անտի նուիրակք (կարոցաոոր պաշտօնեայ) ատիպեն ճեպեն, զխառնաղանճ ամբոխն ի բաց պարզեն, արկանեն չտապ տաղնապի ամենեցուն որ խառն ի խուռն նոցա ի դիմի հարկանիցեն. եւ ժողովք ռամիկ մարդկան արտաթափ արտաբախ լինին յահէն, եւ նմա այնպէս թուի եթէ նորա է աշխարհս գոյիւ իւրով (քոռ, նայ կակ)։ Ցետ այսր ամենայնի յանկարծակի ի միում դիշերի հասանէ ցաւ եւ ջերմ եւ տենդ տապախառն. սկսանի այնուհետեւ ամբարտաւանն մերթ յօրանջել յողն երթալ (քէրնէը կոչ- պռնել), մերթ ձգտել պարպատել (կէոռինէն պապռելը- տօր ըլլալ), եւ իջանել լինի հող ի բարձրացեալ հպարտութենէն, եւ այն ամենայն մեծասպաս փառաւորութիւնքն իբրեւ զնբաղ թռանկն։ Ապա յիրաւի եւ յարժանի նմանեցոյց մարգարէն զվիտաս մարդկան ծաղկի խոտոյ, որ ընդ ծաղկեզն՝ անդէն վաղվաղակի խամրի։ Վ. եցօր։

Յորժամ անկանիցի սերմն յերկիր, եւ անդ հով (ղըվրի՛ն, խռաոռրի՛ն) եւ ջերմութիւն հասարակակիցք գտանիցի, սկսանի այնուհետեւ սերմն թուլանալ պատառել, խիդրս արկանել, վակժոյժ լինել (քոռնել, պապապրել) զերկրէն, գղտեալ (փաչէլ) ձգեալ զնա առ իւր։ Եւ սկսանի այնուհետեւ ի վերին կողմն ուղղել եւ ի խոնարհ գնալ, զի զբոյսն ի վեր երեւեցուսցէ, եւ զարմատն ի ներքս պնդեսցէ (հաոպոպէ), եւ ըստ թուոյ արմատոյն որ ի խոնարհ արձակին՝ եւ զջով (ճէ՛ղ պէրէ՛ոլէյ) բուսոյն տայ։

Ջարմանալի է ցօղուն (կոկ) ցորենոյն. զիարդ պնդեալ հաստատեալ վերանայ ծնկակապ կապօքն, զի հաստակապ հանգուցիւքն զօրասցի ժուժկալեսցէ առ ի բառնալ զծանրութիւն հասկացն որ պատկանին (յատկութիւն, ընդունել) ի գլուխն, եւ մի գլխարկեալ գտանիցի ծանրաբեկ յերկիր անկեալ: Իսկ ցօղուն վարսակոյ ամենեւին փոր (ծկբը պոչ) եւ անամէջ է, քանզի չկայ ծանրութիւն ի գլուխ նորա. իսկ ցօղունն ցորենոյ ծնկակապ կապօք հանգոյց առ հանգոյց հաստատեալ է. զարձեալ հատոյն վոճակս (ֆաշոն) գոգաձեւս կազմեաց արարիչն ի հասկին, եւ չուրջ պատեաց եւ ամրացոյց քաստով իբրեւ ամրածածուկ պատնիշօք, զի մի լիցի դիւրին սերմանաքաղ թռչնոց առնուլ ինչ ինմանէ եւ շնաս առնել: Վեցօր:

Ի շնաս[ակար արմատոց են որ մեզ ի պէտս բժշկութեան ծառայեն, զի լինին ցաւուցիչք եւ յաւրացուցիչք (ընդհանուր անուն) ցաւոց մերոց: Մանրագոյնս բազում անգամ բժիշկք քուն ածեն այնոցիկ որոց քուն հատեալ իցէ յաչացս, եւ կաթամբ մեկնին արմատոյ զխիթս (առնձ) կաբեւորս զհիւանդացս ցածուցանեն, եւ կոնին արմատով զչրջեալ ուղեղս եւ զխելս ուղղեն, եւ եղեբորոս արմատով զհինօրեայ (հինցած) ցաւս բառնան: Եւ զարձեալ են բոյսք որ մեզ շնասակար են, բայց այլոց անասնոց լինին ի կերակուր: Զկոնին արմատ հաւբալք (վայրի ազնուկ) ուտեն, եւ քանզի նուրբ կոկորդս ունին եւ նեղ խածիս (ապահով հաւասց), զոր ինչ կլանեն՝ վաղվաղակի հալեն (մարսել), եւ մինչչեւ ազդեալ շնասակարացն՝ ընկենուն զնոսա երագ երագ արտաքս: Վեցօր:

Տեսցուք որչափ ազգք (թեսակ) իցեն ծառոց: Արդարեւ բազմադիմի են ծառք եւ բիւրազգի. քանզի կէսք ինոցանէ խորարմատք են եւ տարածատակք (արմատը պրտածատակ), եւ կէսքն սողկանացք (գետնին երեսին մոտ սողացող) եւ նօսրաբոյսք, կէսքն միաճեռիք (մեկ բունն անէ ցող), յատակաբուխք (պակեն բոյս պուող), եւ կէսքն բազ-

մոստք, խատոստեայք, եւ կէսքն գետնատարածք, զի ըստ չաքլել (մեծ, արմատ պոլ) արմատոյն ի ներքս՝ նոյնպէս գետնատարած ոստքն յամենայն կողմանս առ երկրաւ տարածանին, եւ կէսքն բարձրաբերձք ի բարձրաւանդակս վերանան ելանեն հասակագեղ երկայնաձիգ. եւ ըստ վերանալ հասակացն ի վեր՝ նոյնպէս եւ արմատքն ի խորս ներքինս ձգին հասանեն, զի մի գուցէ մեծաբերձ բարձրութիւնն յարմատոցն խլեսցէ զտակն (արմատ) յողդողդունս, եւ կամ հողմք բռնաչունչք տապալեսցեն զնոսա յերկիր: Նայեսցուք դարձեալ ի կեղեւս ծառոց, զիարդ ոչ նմանին միմեանց, զի կէսքն ողորկակեղեւք են, եւ կէսքն զկերպարանս քուռց (էշ) ունին խոժոռն խոշորութեամբ, կէսքն միակեղեւք են, այլք խաւ ի խաւոյք (խուր խուր), կէսքն թանձրունք եւ կէսքն անօսրունք: Ի ծառս իբրեւ թէ մանկութիւն եւ ծերութիւն երեւի, զի մատաղատունկն դալարացեալ զուարճացեալ է, եւ կեղեւն անդէն պինդ յինքեան հաստատեալ կայ, եւ հինօրեայքն կարկամեալ խորշանկեալ քոսոտեալ (նձկած, խոշտոտած, բուսոտած) եւ բեւեռն: Կէսքն իբրեւ կորին, այլ չառաւիղս (ճիւղ) արձակեն յարմատոց, եւ կէսքն իբրեւ յապալին (կոպուել), կան ինան առանց չառաւիղաց: Յորժամ մայրքն կորին, կան ինան կարածքն լինել բնակութիւն մեղուաց, քանզի մայրք ոչ եւս այլ արձակեն չառաւիղս ի կարածէն: Եւ դարձեալ կէսքն ի ծառոց որ ի բնէ արարածոց իբրեանց զթթուութիւն եւ զդաժանութիւն (պառնուկութիւն) ունիցին, փոյթ յանձին ունելով մշակացն՝ առնուն փոխոխումն եւ յարդարին, իբրեւ զնռնենիս թթուենիս եւ զնշենիս դառնենիս, որոց յորժամ վարիցի (մեծ, խուրել) առ արմատովքն երիթ (ձիթ) ուռն պարարտ ի բեւեռն փայտէ, եւ մտանիցէ ուռն ի սիրտ ծառոյն, իսկ իսկ դառնայ հիւթն ի քաղցրութիւն եւ յանուշութիւն, քանզի հալի եւ կորնչի դառնութիւնն եւ թթուութիւն: Վեցօր:

Նաեւ պտուղք բազումք են ազգօք եւ կերպարա-

նօք (ԷԽՔ Ե ԷՕԱՔՈ), ճաշակովք եւ համովք։ Կէսք (ՈՄԱՆ) ի նոցանէ մերկանդամ ի հանդերձից եւ ի փոճոկաց (ՓՈՊՈՓ) եւին արեգակամբ. այլք ժողովեալ ամիսիսեալ ի պատեանս (ՓՈՊՈՓ)՝ փոճոկովն առնուն զկերպարանս եւ փակոյն։ Ծառք որ գալար (ԸՈՂԷ) եւ փափուկ պտուղս ունին՝ թանձր տերեւովք ափածեալ (ՊՈՐԻ) են ըստ օրինակի թզենւոյ. իսկ որոց պտուղքն ի պատեանս փոճոկաց ամրացեալ են՝ ունին անօսր (ԲՈՔՈՒ) տերեւս ըստ օրինակի ընկուզենւոց. զի փափուկ եւ տկար պտղոյ եղիցի պաշտպան տերեւն թանձրախիտ, եւ պինդ եւ հաստատուն պտղոց անօսր տերեւն եղիցի հովանոց (ՀՈՎԱՆԷ ԸՈՂ ԲԱՆ)։

Աղէ, միտ եդեալ նայեցուք թէ զիարդ ծակոտեալ դրօշեալ (ԹԱՆԴԱԿԻԼ) են իրրեւ զգործ քանդակագործի զարմանալի տերեւք այգւոյ, զի կշիռ (ՀԱՈՈՈՔՇԻՌ) խառնուածով (ԲԱԲԷԽՈՈՌՈՐԻՄՔ) ընկալցին ողկոյզք որթոյն զքաղցրահայեաց նշոյլս արեգական, նոյնպէս նովին կշռով առցեն զօգս քաղցրաչունչս, զի մի վնասեալ գտանիցին ի խստաչունչ հողմոյն բռնութենէ։ Արդարեւ ընդ քանդակագործ տերեւոյն անօսրութիւնն մտանէ մեզմով արեւն եւ եփէ, եւ ողկոյզքն եւս ի տերեւոց անտի առնուն զհովանին եւ զովանան։ Այսպէս ամօքախառն խառնուածով առնուն պտուղք զկատարումն մնդեան իւրեանց։

Զարմանք մեծապաքանչ են, զի ջուր, որոյ մի համ ճաշակաց է (ՈՐ ՄԷԿ ՀԱՄ ՈՒՆԻ), զարմանան այլ ազգ (ՈՒՐԻՇ ԿԷՐՊ) անուցանէ, զբողբոջն յայլ կերպարանս երեւեցուցանէ, գուռն (ՈՒՈ, ՅԷՐ) յայլ նմանութիւն ղրջի (ԿԷ ՓՈԲԻ, ԿԷ ԴՈՒՅՆԷ), զտերեւն յայլ տիպ (ՅԻՒ) յօրինէ, եւ զպտուղն այլով օրինակաւ նկարէ. այսպէս նոյն ջուր յամենայն եւ բակս ծառոյն պէս պէս կերպաբանօք (ԿԷՐՊՈՎ) բաժանի. կիսն (ՄԷԿ ՏՈՐ) ի կաթն, կէսն ի կեղեւ եւ կէսն ի հոյզ (ՀՅԷՐ)։ Զելեկտրոնեն (ՈՒՐ, ԷԼԷՔՏՐԷՔՈՐ) ասեն թէ հոյզ է ծառոյ, եւ ի հոյզն կերպարանաց (ՀՈՅԶԷ ԿԷՈՈՎԻՆ) ի կերպարանս ական (ՊԱՊՈՈՎԱՆ ԴՈՐ) փոխոխի եւ խստանայ,

որում վկայեն չիղք եւ մանր զեռունք ինչ եւ թռչունք որ նաւաբ ըմբռնին. քայց որ ոչ գիտէ զղօրութիւն այնր հուղոյ, եւ չիցէ տեղեկացեալ նմա փորձիւ, ոչ կարէ կալ ի վերայ (ՅԻ ԿԷՈՐ ՀԱՒՆԱԼ) պէսպէս փոխոխմանց նորա։

Զարմանք մեծապաքանչ են թէ զիարդ անդամին ի մի եւ ի նոյն խոնաւութենէ որք պտր ըմպին (ՈՐՔԸ ԽՄԱՔ) ի գինի դարձուցանէ, եւ ձիթենի՝ յիւղ։ Ի միում ծառ. (ՄԻ ՅՈՐԷ ԹԷՔ) ջուր չրջի ի քաղցրութիւն, եւ ի միւսումն դառնայ ի պարարտութիւն։ Եւ ի քաղցր պտուղս ծառոց ոչ մի համ քաղցրութեան է, այլ պէս պէս. այլ ազգ այն քաղցրութիւն է որ յորթոյն լինի, եւ այլ ազգ այն՝ որ ի խնձորոյն կամ յարմաւոյն։ Եւ ի սկզբան անդ յերեւելն, պտուղք թթու են, դաժանք եւ փոթորկահամք։ Ցաւշինդր եւ իսակամուն փայտի ճաշակ դառնութեան (ԴՈՐՆ ՃԱՇԱԿ) գտանի, եւ կաղնեաց եւ գաւառսից (ՈՐՔԸ ՈՐՔԸ) պտուղն ճաշակս գտտորահամս (ԼԵՂՈՆ ՓՈՐՈՂ) ունի, իսկ ի բեւեկնուջ (ԸՐԵՔՆՈՒՆ ԱՂՈՒՔԸ) եւ յընկուզոջ՝ քաղցր ճաշակք պարարտութեան իւղոյ են։ Ընդ երեւել եւ ընդ աճելն՝ թզենի դառնութեամբ լի է, եւ իրրեւ գայ հասանի ի ջափ (ԼԸ ՁԵՆԱՅ, ԼՓՓԱՀՈՈ Կ'ԸԼԼԱՅ), լինի ամենաւին քաղցրութիւն։ Սոյնպէս եւ խաղող, յերեւել խաղողոյն յորթոյ, ջուր թթու եւ աղտաղտ (ՈՂԷ, ԿՁՈՈ), եւ գտտորահամ ունի աղոին. եւ իրրեւ հասանէ ի չափ խաղողն, առնի (ԼԻՆԻ, Կ'ԸԼԼԱՅ) ամենաւէն անուշարար։ Նոյնպէս ազգի ազգի են եւ զոյնք ի ծաղկին. տեսանես ի միումն զոյն գլխաւոր ծիրանւոյ, եւ ի միւսումն՝ զզոյն կարմրութեան, յայլումն՝ զզոյն կապուտակի, ի միւսումն՝ զզոյն սեւագոյն, եւ ի միւսումն՝ զզոյն սպիտակութեան. զի գունակ գունակ (ԳԵՈՄԿ ԳԵՈՄԿ) ծաղկովք զարդարեալ է առհասարակ ամենայն երկիր, եւ հարիւրիւն (Կ'ԵԼՔՆ, ԿԸ ՅԱՔՔՆ, Կ'ԵՐԵՈՒՆ) ի նոցանէ երիւն երիւն (ՓՈՒՆՔՈՒՆ) գեղեցկութիւնք, որոց ոչ կարեն նմանեցուցանել նաբօտաւեների (ՆԵՐՆՈՒԹԻՒՔ) իւրեանց հարատարարուեստագիտութեամբն։

Դարձեալ, կէսք ի ծառոց ջրասէրք են, եւ կիսոցն յոստին (անջ-ր) տեղիս են ծնունդք եւ անունդք. կէսքն անգործք (ընչաց-ծ), ընդվայրասնունդք (վայրէ պեղէր անանց), առասպարինք (տարօ պեղէր բ-անց), եւ կէսքն՝ ծաղկաբերք, եւ կէսքն՝ անծաղիկք: Դարձեալ կէսք ի ծառոց միշտ դալարութիւն տերեւոց ունին, եւ կէսք մերկացեալ կողոպտին ի տերեւոց ի ժամ ձմերայնոյ. եւ որք միշտ զտերեւան ունին՝ յանզգայս վիսին զտերեւան, եւ ոչ է մարթ եթէ ամենեւեքին մերկ եւ կապուտ գտանիցին: Է եւ ծառ մինչ որ ջրաբերի եւ ոստին է (ջ-ր պէրող և ջ-ր ը-ը): Վ-ցօր:

Վասն լուսաւորաց ասէ գիր (ա-րբ ֆէբ+) եթէ, «Եղիցին ի նշանս եւ ի ժամանակս եւ յաւուրս եւ ի տարիս»: Ցոյժ պատշաճ եւ պիտոյ են աչխարհի եւ մարդկան նշանք որ լինին ի լուսաւորաց: Արդարեւ լուսաւորքն բազում անգամ օգոյն խոնաւութեան եւ պղտորութեան, եւ զառնաչունչ հողմոց եւ սառնամանեաց լինին մեզ վարդապետք (ա-ա-ցիէ), որպէս ասէ եւ Տէր մեր թէ, Ցոյժամ տեսանիցէք ղի գայ ամպ յարեւմտից, ասէք թէ անձրեւ լինի, եւ լինի. եւ յոյժամ հարաւ չնչիցէ, ասէք եթէ խորշակ ընթանայ, եւ լինի այնպէս. եւ յոյժամ դարձեալ ընդ երեկս կարմրանայցեն երկինք, գպարզոյ (բ-ց օբ) յայտ առնեն, եւ յոյժամ ընդ առաւօտն կարմրանան, զանձրեւի նշան ցուցանեն: Ցոյժամ ընդ ծագելն մթագոյն ելանիցէ արեգակն, եւ արեան եւ կայծական նշանակ (էբէ-ցի) ունիցի զճառագայթիւքն, զփոփոխմանց խստաչունչ օդոյ յայտ առնէ. եւ եթէ ի նմին կերպարանս կացցէ, եւ օդն պղտորեալ եւ յուզեալ ոչ յատակեսցի, եւ գոյնն մթագոյն ոչ լրբասցի (ֆէբ-ի-ալ ֆէլ-ը), եւ հողմք խստաչունչք եւս յաւելցին, եւ ամպքն եւս քան զեւս բազմասցին, զերկար խոնաւայուզից եւ զսաստիկ անձրեւաց յայտ առնեն, յոյժամ այս ամենայն կերպարանք միաժողով երեւեսցին: Եւ յոյժամ բակ ուղիցի լուսինն

յամպոց (ը-անէն բ-ը-ր-է-ը ա-ով ը-լ-ը), եւ ուղիցի մուայլ զարեգակն (մ-ո-ր-է-ն-ը պէբէ ա-բ-էն), ջուրք բազումք յօդոց յերկիր առաքին, կամ զարամուր փքոց եւ զգառնաշունչ բքոց ամբոխելոց յայտ առնի (ա-ա-ի-է հ-վ-է-ա և է-ա բ-ց-ց նշ-ն է. զարամուր, ա-ա-ի-է. վուր, հ-վ. բուք, ր-է-է): Եւ դարձեալ յոյժամ ամպոյ յամպ մտանիցէ եւ ելանիցէ արեգակն՝ զշերմակիծ շողն (ը-ց, ճա-ա-բ-ց-ր) յերկիր առաքելով, զխոնաւութիւն օդոյն յայտ առնէ: Եւ յոյժամ աղեղն յամպս երեւեսցի՝ երկին երկին գունովք ըզգաւազանսն ձգելով, զսաստիկ անձրեւաց եւ զդողացուցիչ յորդութեանց (հ-ղ-ղ) յայտ առնէ: Դարձեալ բազում նշանս ունիմք ուսանել ի լուսնոյ, յաճելն նորա եւ ի մաչելն: Զի յերեկօրեայ ժամանակի, յոյժամ յատակ եւ պարզ եւ վճիտ (յատակ, ա-ն-ա-ա. պարզ, բ-ց-ց. վճիտ. ա-ն-պ-ա-ր-ը) երեւեսցի լուսին, զյատակ պարզոյ յայտ առնէ (պարզ, գոյ. բ-ց օբ, ա-ա-ն-ց ա-ով է). եւ յոյժամ ի մանիկ (կ-է ը-ա-ն-յ-է-) եղջիւրսն զնչանակ կամրութեան կամ զմբարբառիւն (պ-ը-ր-ա-ր-ի-է-ն) ունիցի, ջուրք բազումք յամպոց յերկիր առաքին, եւ հարաւ (հ-ր-ա-ա-յ-է-ն հ-վ, լ-ա-օ) յորդաչունչ բռնութեամբ յօդս բարբառի (կը բ-ա-ա-յ): Ի նշանաց աստի որ են գուշակք օդոյն փոփոխմանց՝ նաւավարն զգուշասցի եւ մի խառնեսցէ զնաւն ի ծովն, այլ անդէն զետղ առնալ պահեսցի ի նաւահանգստին, զի մի պաշարեալ գոցի ի մէջ ծովուն ի չնչել հողմոցն ամբոխելոց: Եւ ճանապարհորդն զգուշասցի, զի մի ելցէ ի տանէ երթալ աչխատել ի բ-ա-յ-ց-ց եւ կամ յանձրեւաց ժամանակի: Սոյնպէս եւ մշակն զգուշասցի յառաջագոյն սերմանել եւ տնկել ի պատշաճ ժամանակի:

Իսկ կամակորքն (խ-ա-ր-է-ա-լ, ը-ր) ըստ խոտորնակ (ձ-ո-ո) մտաց իւրեանց կամակորել (ր-է-ր-է-լ) կամին գուդղորդ (չէ-ո-ի) բարբառ (խ-օ-ւ) աստուածեղէն գրոց, եւ զաստեղսն դնեն վարիչս աչխարհի, եւ վիճակք (բ-է-ի-ա) իւիս, աստեն, բաժանի ինոցանէ: Այս անուն (ա-ս ի-ն-չ ա-է-ր-ը),

ասեն, գանգրահեր եւ ծաւի (ելա կէօղլէ-) եւ փարփառ (ֆեղեօֆկ ապռվ) է ի ծնէ. ի խոյի աստեղատան (աստեղատուն, հառ-ոթէղ-ըէ-ն) կայր ժամ (ծննդեան) նորա, քանզի այնպէս է անասունն այն, զուարթերես եւ մեծ։ Դարձեալ, ասեն, մեծատուն եւ ճոխ (հղըր, էղէ-ղ) լինելոց է եւ պարգեւատու եւ չահաւոր որ ծնանիցին յորժամ արեգակն ի խոյի աստեղատունն մտանիցէ, քանզի եւ խոյն գլխաւոր է հօտին, առանց տրտմութեան մերկանայ յաւրոյ (աար, ք-ը-դ) անտի իւրմէ, եւ անդատին յիւրմէ բնութենէ զգենու հանդերձ։ Եւ որ, ասեն, ծնանիցի յորժամ յեզին աստեղատանն իցէ արեգակն, զործուն եւ հնազանդ լինելոց է ըստ օրինակի եզին, որ միշտ ընդ լծոյ է, եւ հնազանդեալ կայ ի վար (ֆեֆէնը վ-ըէ-, հեբկէ-)։ Եւ որ, ասեն, ծնանիցի, յորժամ ի կարճի աստեղատանն իցէ արեգակն, մարդասպան գայ ըստ օրինակի կարճին որ ի հարկանել եւեթ կազմ (պաբբաա) կայ։ Իսկ որ ծնանիցի յորժամ ի կշռոց աստեղատանն իցէ արեգակն, արդար լինի ըստ օրինակի կշռոց որ զարդարութիւն եւ զատուգութիւն ունի։ Վեցօր։

Ի գնացից անտի լուսաւորացն լինին եւ փոխմունք (եղանակ) տարւոյ, որպէս, երեւել սառնասառոյց սառնամանեաց ձմերայնոյ, եւ քաղցրախառն չնչել օդոյն գարնայնոյ, եւ բոցախառն հրատաք (ջէրմ-ըէ-ն) տապոյ ամարայնոյ, եւ մեղմախառն ցրտութիւն ժամանակաց աշնայնոյ։ Ա՛յս ամենայն փոխմունք տարւոյ գնացիւք լուսաւորացն չրջեալ անցանեն ի վերայ մեր կարգ ըստ կարգի (կաբքաա)։ Զի ձմեռն այսպէս լինի. յորժամ հեռանայ արեգակն իջանել ի հարաւ, յայնժամ յաճախեալ բազմանայ աստ ի մերում կողմանս երկայնութիւն տուեալոց գիշերոյ որ է խաւար։ Ա՛յսպէս յիջանել արեգական ի հարաւակողմ կոյս (քէ, կղ), չնչեն ցրտաչունչ սառնամանիք ի մէջ օդոյն որ տարածեալ կայ ներկրաւ, եւ ի պատճառս չոգւոյն խոնաւութեան որ զարթնուն ի վերայ երկրի՝ առնին

(եղանէն, լէնին) անձրեւայոյզք (յայշ անձրեւ-ոց, յ-ըզ անձրեւ-ըէ-) եւ բօցընկէզք (ռաշնաֆ) եւ բայաձիզք (ֆէ-պաա օզ) եւ ձիւնաբերք (յէ-ն, ռ-ըֆ)։

Ցորժամ սկսանի արեգակն ելս առնել ի հարաւակողմն կողմանց դալ հասանել ի հասարակած (կէ-) հաստատութեան երկնից, հաւասարութիւն տուընչեան եւ գիշերոյ կատարի։ Որչափ վերասցի ելցէ արեգակն ի հիւսիսակողմն, քաղցրախառն յօրինուածով յարդարի զարուն իւրով մեծագեղ վայելչութեամբն. զի ինձա արձակեն՝ արմատք զբոյս, եւ մարգք զուարճանան, եւ ծաղիկք պայծառանան, եւ առնկք ցցուին, եւ ծառք արձակեն զբողբոջս իւրեանց, եւ անասունք երկրի հանդերձ թռչնովք եւ ծովային եւ ջրածնունդ զեռնովք գան ի ծնունդ եւ ի սեր (սէրռաֆ) եւ ի մնունդ։

Ցետ այսորիկ զարձեալ սկսանի մօտել գալ արեգակն ի փոխմունս ամարայնոյ. երեւեցուցանէ զգնացս իւր ի կողմանս հիւսիսոյ, ձգել երկայնացուցանել զաւուրս։ Եւ քանզի յամրագնաց ժամուք անցանէ զօդովք, յերկարաձիգն գնացիւք չեռուցանէ ի վերոյ զօդս, եւ ծծէ ի ներքոյ զխոնաւութիւն երկրի, առնի (լէնի) գործակից եւ վաստակակից սերմանեաց՝ պաշտել (պաշ) զպէտս նոցա. պնդէ եւ պարարէ զնոսա, նոյնպէս եւ զպտուղս ծառոց ճեպէ եւ աճեցուցանէ։ Եւ սկսանին փոքրկանալ աւուրք, եւ կարճել չուքն ի միջօրեայ ժամանակի, յորժամ ի վերին բարձանց ծագեսցէ զբոցաճաճանչ ճառագայթն։ Եւ աւուրքն երկայն լինին, յորժամ աւուրք կարճ են. եւ յորժամ երկայն իցեն աւուրքն, աւուրքն փոքրունք լինին։ Եբրեւ հասուցանէ արեգակն ի կատարեալ չափ մնդեան զերմանիս եւ զմիրգս, ապա սկսանի առ սակաւ սակաւ մեղմանալ ի բոցաճաճանչ տապոյն։ Սկսանի այնուհետեւ մերձենալ աչունն, ցուցանել զմեղմախառն գնացս իւր, եւ գայ հասանէ մեղմով սակաւերեւեցաց նշանակ ցրտոյ, յետ այնորիկ գան տակաւ սառնասառոյց ցուրան ձմերայնոյ։

Մի խաբեսցէ զքեզ սակաւ տեսիլն արեգական, եւ մի վասն զի ի չափ կանգնոյ միոյ երեւի չրջան նորա, կարծեսցուք թէ այնչափ միայն իցէ։ Զի մեծամեծ իրք ի բացուստ փոքր երեւին, քանզի չէ հնար մարդոյ ի հեռի վայրաց ճշմարտիւ զիրան նչմարել։ Զիցէ արդեօք տեսեալ քո ի բարձրաւանդակաց ղդաչտ ընդարձակ եւ մեծանիստ, յորում վարիցին հարկիք եղանց (Եզնոց ըն-) ի բացավայրի ուրեք (Հեռու տեղ մը)։ զիաղդ թուիցին քեզ եղինքն եւ որ վարիցեննն զնոսա, թերեւս իբրեւ զմրջիւնս դետնագնացս։ Եւ կամ չիցէ տեսեալ քո ի գլխոց բարձրաբերձ լերանց զծով մեծ իւրով մեծանիստ լայնութեամբն, եւ հայեցեալ պչուցեալ ընդ նա եւ ընդ կղզիան որ իցեն ի մէջ նորա։ ոչչափ ինչ փոքր երեւեսցին քեզ մեծութիւնք նոցա։ եւ կամ չոչչափ սակաւութիւն իջեալ տեսանիցես զմեծութիւն նաւու, որ բարձեալ բերիցէ աղխաղխեալ ուղերձեալ (լեցուած. քեռնուածք) զբազմաչահ վաճառն, հանդերձ սպիտակ առագաստիւն որով խորշ առեալ գոգ գործեալ տանի զնա յարչաւանի, ճեմեալ ճօճեալ ի վերայ վայելուչ ջուրցն մկանանց։ Թերեւս իբրեւ զձագ մի աղաւնւոյ տեսանիցես զնաւն ակաղձուն (լեցուած)։ Եւ զլերինս բարձունս եւ զմեծամեծս որ զատեալ եւ մեկնեալ են ի միմեանց խորաձորովք՝ ոչ կարէ ճշդրիտ նչմարել ակն, եւ աչտարակքն չորեքկուսիք՝ բոլորակք երեւին ի հեռաստանէ։ Եւ զի բիւրապատիկ մեծ է արեգակն քան զայն որչափ երեւի, անտի յայտ է, զի միջոցեն երեւեալ (հազիւ թէ կ'երեւայ) եւ ընդ երկիր ծագեալ իցէ քաղցրահայեաց ճառագայթիւքն, ցրուէ մանչէ զխաւարն, հետակորոյս առնէ զաղջամուղջն, բառնայ զոխտուրն տրտմութիւն, զթանձրամած օդոյն զսաստերն մերկանայ յերեսաց երկրէ, եւ զխաւարն մթագատ հալածական առնէ ի տիեզերաց։ Ուսիր եւ ի քաղաքաց որ ընդ ամենայն տիեզերս չինեալք են ակօսաձեւ հրապարակօքն եւ փողոցօք։ զիարդ լուսաւորէ արեգակն զամենայն նրբափողոցս

եւ զամարաստուցս (ամբաններ, տեղեր) նոցա։ բաւական է լայնատարած ծագումն նորա սփռել յամենայն կողմանս, եւ գրաւել ունել զաչխարհս ամենայն միով միատարած պայծառութեամբն զոր արկանէ ի վերայ ամենայնի։

Ծնանի ծով պչս պչս ազգս եւ կերպարանս (թռչուկ) լուղակաց (ջուրէ դուրս ապրող կենդանի)։ եւ ոչ մօրք (ծնողին) եւ ոչ ջրաչեղջք եւ ոչ սկախառն խոնաւութիւնք (ջուրս ջուրէ) լինելին դատարկք ի հրամանէն (Աստուծոյ)։ զի գորաք եւ ճանճք եւ մժիկք յայտ է թէ ի սկախառն խոնաւութենէ բղխեցին։ են գազանք որ ըստ իւրեանց կերպարանաց (իրենց թռչուկի պէս) ծնանին։ այլք ձուս արկանեն (հաւկիթ կը ձգեն), եւ բազում ազգք ձկանց ունին պչս պչս կերպարանս։ կէսք թեւիամորթք են եւ կէսք լերկամորթք, կէսք խայտաբղետք (խայտուռուկ) եւ կէսք միատարր (մէկ գոյն), կէսք թեւաւորք եւ կէսք անթեւք։ Կէսքն վտառ վտառ (խումբ խումբ), երամ երամ չրջին, եւ կէսքն ցիր եւ ցան ի մէջ խորոց ծովուն, իբրեւ մոլեկանս յածեալ չրջին (խենթի պէս կը ընթանան), հանդերձ այլ եւս խառնաղանճ բազմութեամբ ձկանց։ Որպէս զօդս զայս ձգեն առ մեզ թռչք թռչքն որ ի մեզ հաստատեալ կան, եւ նոքօք տամբ եւ առնուամբ զչունչն զոր ընդունիմք յօդոյ, զի ընդ փորս լանջաց առնի (լինի) մուտ եւ ել առ մեզ օդոյն դարմանչի, նոյնպէս ջուրք լնուն զպէտս օդոյ գեռուն կայտառաց (ջրոյ ցոլացող, աղուցող անասուններ)։ Եւ այս ամենայն խառնաղանճ (բազմատեսակ, պէսպէս պէսպէս) զեռնոց ոչ մի բարք (բնութիւն) են. այլ կէսքն ձուս ծրտեն (հաւկիթ կ'ածեն), եւ կէսքն կենդանիս ծնանին եւ ստեամբ սնուցանեն։ Եւ կերակուր ձկանց բազում անդամ լինքեանք լինքեանց լինին. զի փոքրն կերակուր է առաջին (դէպի) թէպէտ եւ կիսոցն այլ կերակուր. քանզի կէսքն զմամուռս ջուրցն ուտեն, կէսքն զսիկն եւ զաւազն, եւ կէսքն զիսոտ լինչ որ բուսանի ի մէջ ջուրցն՝ ճարակին (սորկին)։ Խեցգետինն ցանկայ ուտել զմիս զեռնոյ միոջ

որ անուանեալ կոչի ոստրեոս (ոպէոփեա)· եւ քանզի գըժուարորս է ոստրէոսն, զի խեցեղէն (խեցի, ոոպբէ նման կենդանեաց կեղեւը) պատեանս ունի չուրջ զիւրեաւ, եւ իբրեւ ընդ ամրաձածուկ պարսպով զդուշացեալ պահի փափուկ մարմին իւրոյ կակուղ բնութեանն, եւ մորթն ի վերայ սեպ եւ ողորկ (յղնոաձ, փայլուն) խեցանման է, եւ այսպէս կոչի զեռունն այն խեցեմորթ։ Եւ քանզի պատեանս (փոպոբփ) գաղտակրի (գաղտակուր, խեցեմորթ) ունի ի միջնողուսնն (կռնակէն վրայ), եւ ոտք խեցգետնոյն ոչ կարեն գամս գտանել (քռնել, կռոէլ) յողորկ եւ ի սեպ պատեանս զեռնոյն, ժամապահ, դարանակալ (ծոքան փոքծնելվ կը ոպոռե) խեցգետին. եւ իբրեւ երթայ ոստրէոս յանքոյր տեղի (ոպոհովֆեղ), սկսանի բանալ զպատեանսն, զոր ունի ի մկանուսն (մկանունք, կռնակ) ըստ նմանութեան գաղտակրի, ընդդէմ արեւուն զի ջեռցի, յայնժամ երթայ վաղվազակի խեցգետինն, ընկենու քար ընդ անջրպետս (ոբուբբփ) պատենիցն, զի մի կարասցէ անդրէն զիւրեաւ ամփոփել զպատեանսն, եւ լինիցի նմա դիւրին ըմբռնել զոստրէոսն եւ ուտել։ Վեցօր։

Բազում են ազգք ձկանց, եւ զատեալ մեկնեալ են ի միմեանց բնակութիւնք նոցա. ինոսին զեռան եւ ի նոսին ճարակին, եւ ոչ երբէք ժպրկին ելանել երթալ յայլոյ սահման։ Բայց գոյ եւ ի ձկունս ազգ չըլսող, որ իբրեւ միով խորհրդով գումարին ելանել յիւրեանց սահմանաց, ամենեքեան միագունդ միահամուռ խաղան, յամենայն կողմանց դղրդին (կը շրթչին) անկեալ ի չուս ըստ ընդարձոյն (քնոձէն) օրինաց։ Եւ արդ, ով իցէ որ զայնչափ բիւրաւոգի զվառուս ձկանց չարժեացէ հանցէ չուել խաղալ միանգամայն, եւ որ թագաւոր պնդիցէ (ոպնպեԼ) զնոսա յայն գործ յօժարել, եւ որպիսի ինչ գիր գրեալ կայցէ ի ջրեղէն եւ ի խոնաւակերտ հրապարակս նոցա, եւ ով իցէ որ լինիցի նոցա առաջնորդ հեռաւոր եւ ընդերկար ճանապարհին։ Տեսանեմ զիրաման իմաստութեան արարչին,

որ մինչեւ յայնպիսի փոքրկութիւն խոնարհի իւրով ամենաւարն (ամէն բան վերող) առաջնորդութեամբ։

Զհիւսիսային ծովէն ասեն թէ մեծանիստ է, անխորշ, անդոզ. բռնութիւնք ցրտաչունչ հողմոյ անդադար չնչեն ինձա, քանզի լայնանիստ մեծութեամբ տարածեալ կայ առաջի նոցա, եւ միշտ մրրկեալ ամբոխեն զնա ալիք, եւ իբրեւ զառ ի թափ ինն են գնացք այնր ծովուն։ Ի ներքին անդնդոց յատակացն դարձուցանեն հողմք զվուբս նորա, եւ զսիկ (կռ, ոքղ) եւ զաւազ ծովուն ընդ կուտակեալ ալիսն խառնեն, եւ ի ժամանակս ձմերայնոյ սառնասառոյց սառնամանիք փչեն ինձա, եւ բազում գետք յորդաջուրք մտանեն ինձա։ Եւ յորժամ ընդունին ինձա եւամբ ձկանց սակաւ ինչ հանգիստ ի ժամանակս ամարայնոյ, դարձեալ իջանեն ննեռն կոյս (դէպ է յծէռը) ի ձմերոյ յայլ ծովս որ խորչիւք եւ գոգովք խորոցն անքոյր (ոպոհովֆ) պատսպարան լինին նոցա ի գառնաչունչ հողմոցն ամբոխելոց։

Եթէ կամիս լուր միւս եւս (ոբէշ) աքանչելի պատմութիւն։ Մեծամեծ նաւաց, որ գոգս առեալ ուռուցեալ առագաստիւք ասպատակին ի վերայ մկանանց (կռնակ) ծովուն սլացեալ, ոսոխ է ձկնիկ մի փոքրիկ որոյ թարգմանի անուն իւր նաւակալ. սա ոնկի (կը քռնէ) զմի մի ի մեծամեծ նաւաց, եւ ոչ սակաւ ժամս ընդ ամենեւին ոչ տայ նոցա չարժել ի տեղւոջէ անտի. եւ այնպէս տեսանեմ կասկեալ կծկեալ զնաւն ակադմուն (ընդոռն) ի վերայ ջուրցն. իբրեւ զտակ առեալ (ոբմոփ ֆքոճ) հաստատեալ կայ նա անշարժ եւ անտատան։ Եւ նապաստակ ծովու ոչ սակաւ ինչ անաւորութիւն ունի. ածէ վաղվազակի օրինաց (ոմն) ի վերայ մարդոյ, եւ ոչ տայ զանձամբ զառածանել (խոպոբէԼ, պոռնաԼ) եւ վախչել ուրեք։

Ջրային զեռունք եւ լուղակք ոչ ունին ուշ յիշատակի, ծանր լսեն եւ ընդ աղօտ տեսանեն. իսկ ցամաքային անասունք իբրեւ իմացումն ինն ունին, զանցեալ

իրս չիշեն, լսեն արագ եւ տեսանեն։ Զուկն զդարմանիչ իւրոչ գիտէ, բայց էշ զբարբառ մարդկան անվրէպ ճանաչէ, եւ զճանապարհն ընդ որ միանգամ անցանէ՝ այլ (այլեւս, ա) ոչ մոռանայ։ Դէպ լինի զի իշավարն մոռանայ, նա իբրեւ տեղեակ, զուղղորդն տանի, եւ ոչ մի ինչ յանանոց է այնպէս սուր լսելեօք։ Իսկ ոխակալութեան եւ չարայուշ բարոյից ուղտուց, որ մրմռեալ լի դառնութեամբ պահեն ոխս, զիմբրդ կարիցեն նմանել ջրային զեռունք։ Ցորժամ հարկանիցէ ոք զուղտ եւ զայրայուցանիցէ եւ բազում աւուրք ի վերայ դանին անցեալ իցեն, պահէ ի մտի զոխան եւ ոչ մոռանայ, եւ սպասէ այնմ որ հնար, թէ զիարդ կարասցէ անկանել ի վերայ, եւ երբէ գտանիցէ ժամանակ պատշաճ, հանէ զվրէժն։ Լուիցեն զայս ցասկոտք եւ ոխակալք որ զոխս ի սրտի բունեալ պահեն։ Տեսցեն որում չարաբարոյ գազանի բերեն զօրինակ նմանութեան. չարիս առ մերձաւորս իւրեանց մնուցանեն ի փորի. նման են կրակի որ ծածկեալ կայ յանթեղի (ճոխէ)։ Վեցօր։

Գիշակեր հաւուց որ յորոյ կեան՝ ճիրանունք եւ սարկեաւագք (քէնչէ) տուան. այլք խիստ ոտիւք եւ հաստամսկիլք են։ Գիտունք զկէս ի թռչնոց հերձաթեւս անուանեցին, այսինքն զարծուխս, զկէս՝ մաչկաթեւս, այսինքն զշղջիկանս զիշերոյ, եւ զկէսն՝ սրաթեւս, այսինքն զմեղու, զայլս՝ պատենաթեւս, այսինքն զխաղողեփեացս եւ զբզէզս, եւ որ սոցին նման են, որ իբրեւ ի պատեանս ունին զթեւսն։ Գարձեալ որ գիշակերքն են՝ մագիլս սուրս եւ հաստաբեստս (հաւսթաք, ա-քէչ) ունին, եւ կտուցս՝ կոր եւ սուր եւ խիստ, որովք որ ինչ ի բռնոն գայ (յեւ-ւ կ'էյնայ)՝ զիւրաւ ինն յօշեն (կոտ կոտ ընէլ) եւ պատառեն. եւ թեւս երագունս։ Բազում ազգք թռչնոց են որ համագունդ երամ երամ չրջին։ Են որ յիւրաքանչիւր տեղիս կան զհետեղեալք, այլք սմա ի ձմեռն չուեն խաղան ի ձմերոցս յաչխարհ հեռաստան։ Կէսք դան ի ձեռն

մարդոյ ի համբոյր (ընդառաջել) եւ ի մնունդ. այլք աճապարեկեալ զարհուրին եւ ոչ ժուժան (համբերել) եթէ մերձեսցի ինոսա ձեռն մարդոյ։ Են թռչունք որ առ մեզ կամին առնել բնակութիւն, եւ են որ լեռնասէրք են եւ անապատական բարոյս ունին։ Գարձեալ կէսք ինոցանէ խորամանկք են, այլք՝ միամիտք, կէսքն բարբառող (էջող) են, կէսքն անբարբառք, կէսքն զեղեցկաձայն եւ քաղցրաբարբառ, այլք՝ խստաձայնք եւ ոգեղաբարբառք (ոգեվ յայն ունէցող)։ Աքաղաղ հպարտ է եւ սէգ, եւ սիրամարդ զարդասէր է եւ պայծառաթեւ. աղաւնի ցանկասէր է, հանապազ ամուսնանայ, կաքաւ նենգաւոր է եւ խորամանկ եւ նախանձոտ եւ հնարագէտ եւ որսորդասէր։ Վեցօր։

Նմանեացուք առանձնագործ մեղուի։ Զմեղս մեղերն մոմակերտ գործով չինեալ յարդարէ, եւ զմոմ մաղուցն ի ծաղկաքեր մարդոյ մեծաւ վտիտով անդադար ժողովէ, եւ զնիւթ մեղերն, որ նման ցօղոյ զքարամբք եւ զոստովք եւ զտերեւովք ծորեալ իջեալ կայ, քաղեալ առեալ ի բերանն ճեպով բերէ եւ ի խորս մոմակերտ գրոցն ռանջս արկեալ (խոբբ ընել) համբարեալ դնէ։ Ի սկիզբն գործոյն անգայտ (բաբաչ) մաղովք անօսր զգործուած գրոցն յօրինէ, վասն զջրի եւ զլոյծ, զնորոգ մեղրն ժողովելոյ. իսկ յորժամ յաճախեալ բազմասցի մեղրն, խառ ի խառ, մբեր առ մբեր (խոռ խոռ) ժողովեալ կուտիցի, եւ իբրեւ բազմօրեայ ժամանակք ի վերայ անցանիցեն, առաւել լիս եւեալ հասեալ զեղեցկանայ։

Արդարեւ մեղու իմաստուն եւ հանճարեղ է ի գործ։ Մեծաւ վտիտով եւ բազում պատրաստութեամբ առնէ անձամբ անձին դադարս (քնակարան). հնարագէտ իմաստութեամբ ի չոեմարանս մեղր կազմէ, եւ մեծազանչ գործով առազաստաձեւ բաղանիքազարդ (բաբակ շալիք պէս), խերեւգիշս խերեւիշս (փոռ փոռ) զմոմն աճօսրն (բաբակնել), եւ անզէն խիտ առ խիտ, մի առ միոջ (ոչնչ, էրա-

բո- +ով) դորականեւ (խ-վայէ յէ-ով) զծակա գբոցն բո-
լորէ (կըբցնել)· որմ յորմ կցեալ, ի մի չվնուաձ կապեալ,
զգործ չվնուաձոյն բովանդակէ (կը ըՙցնէ), եւ այսպէս բա-
զում դուքք մոմակերտք զմիմեամբք հոծ (էբ-ը- կէց Ե
պէնդ) հանդէպ միմեանց հային, եւ մի զմիով յարեալ են։
Դարձեալ անդէն ի նոյն չվնուաձի զտանես յարկս զյար-
կօք չվնեալս. երեքդմբեթակիրս, եւ բերանք գբոցն ոչ
դէպ ուղիղ (շէպշէռնէ) միմեանց հանդիպին, այլ իւրա-
քանչիւր կարգ գբոցն ի վերայ կողմանց անկեանց միւսոյ
կարգին արկեալ, եւ մոմակերտ ծեփովք անջրպետեալ եւ
զատեալ են ի միմեանց, զի մի, յորժամ ծակք գբոցն բե-
րան ի բերան զմիմեանս համբուրիցեն, ծանրութիւն մե-
ղերն պարուտակատ, լաստակուռոր (ռոկը, յոռոկը կՙաշ
մաշ մաշկը պոռոեԼ) զգուբս մաղոցն առնիցէ, եւ մեղրն
իւրով յեռեւսխաղաց (վէ վՙաշ) խոնաւութեամբն ար-
տաքոյ ամրածածուկ չտեմարանացն ծորեալ եղեալ հեղու-
ցու։ Ա.յսպէս, եթէ միա եղեալ հայիցես ընդ զարմանա-
կերտ կազմութիւն չվնուաձոյ ճարտարութեանն, զգիւտս
երկրաչափ ճարտարութեան տեսանես։ Զի վեց անկեամբք
առհասարակ ամենայն կողմանք մաղոց գբոցն յօրինեալ
են, ոչ ի միմեանս հայեցեալք, եւ ոչ ի վերայ միմեանց
դիպեալք, զի մի յողդողդեալ խորտակեսցին մոմակերտ
հիմունք մաղոցն, քանզի ոչ եթէ ի վերայ հաստատեստ
(հասպասպոռե, ռմռը) լինէ զօրութեան հիմունք մաղոցն հաս-
տատեալ են, այլ ի վերայ յողդողդ եւ անզօր պատրաս-
տութեան։ Այլ մեղուն հնարիւք զանկիւնս կողմանց գետ-
նատանցն, իբրեւ սիւնս եւ մոյթս (պէռռէ), նեցուկս հաս-
տատէ երկրորդն յարկաց, զի մի, յորժամ մեծաքերձ բարձ-
րութեամբ չվնուաձն ի վեր համբառնայցէ, ծանրութիւն
վերնատանցն այժ ի ներքինատունն տայցէ, եւ վերին
դուքքն կքեալ (չէօ+ՙէ+) լինչեալ յերկիր կործանեսցին, այլ
զիւրաքանչիւր յատակ գբոցն ի վերայ անկեանց ներքին
գբոցն հաստատէ, զի յորժամ ծանրանայցէ խոնաւութիւն

մեղերն, յատակ գբոցն բաւական լսցի հանդուրժել մեծա-
բեռն ծանրութեանն։ Վեցօր։

Ձայք (ըռ-ըռռ) զրդեալ խաղան ի միում ննգատեալ (ռ-
ըՙշ) ժամանակի յաչխարհս հեռաւորս։ Երթան ի պատիւ
նոցա առ նոքօք եւ որիք (աէռ-ռ-է պէռռէ)· եւ լինի այս-
պէս թուի թէ իբրեւ ի թիկունս լինչ օդնականութեան եր-
թայցեն ընդ նոսա ի մարտ պատերազմի։ Եւ յայտ անտի
է, զի յայնմ ժամանակի բնաւ ամենեւին աստ ի մերում
աշխարհս որի ոչ դտանի. եւ ապա յետոյ որիք եւ խորդք
(ըռ-ըռռ) դան այսրէն փեռեալք, եւ ունին վէրս ի մարմինս։

Իբրեւ տեսանեն, ասեն, ձայք զթեւս հօր իւրեանց
թուլացեալ ի ծերութենէ, աստի եւ անտի (էբկռ- կՙաշկե)
մտանեն եւ բառնան զնա ի վերայ թեւոց իւրեանց, եւ
խաղան գնան մեղմով, եւ ջամբեն (պռԼ ռ-ռ-Լէՙ) նմա կե-
րակուր լինչ ղոր եւ դտանեն։ Մարդք քարեզործք որ առ-
նեն քարիս ընկերաց՝ կոչին, ձայից սէս պատուադիրք (ռ-
րէշէն պռռէ- ըռռՂ)։

Նայեայ ընդ ծիծառն անջատ եւ միանձն (գնռ-ռրէկ),
զիարդ զալակիցի (զալակիմ, ռշՙռռէԼ), ակար զօրու-
թեամբն առնէ զադարս (քռռակՙբռռ, ռրՂ, բռյռ) անճին։
Ցորժամ զտատապանաց բունիկն (էՙնշ բՙյռը) կամիցի չի-
նել, բերանացի քաղէ տանի չիղս· եւ քանզի ոտիւքն ոչ
կարէ կրել կաւ, ձծայրս մագլացն ի ջուր թանայ, եւ ա-
լանէ ընդ մանր փոշի գնայ (ֆռշՙռյ վէՙյ կը +ալէ), եւ
այսպիսի հնարիւք (գՂռյռռ) առ սակաւ սակաւ չինէ զվա-
րանաց բունիկն։ Դնէ նախ զկաւն, եւ ապա զչիղն ի վե-
րայ իբրեւ զպահանգս (ֆնբռռ) կապէ, եւ այնպէս կատարէ
զչինուած բունոյն, զի հանէ եւ անուցանէ ի նմա ձագս։
Եւ եթէ դեպ տացի (պռռռհէ) ցաւել աչաց միոյ ուրուք
ի ձագուց անտի, եւ կամ հարցի ընդ խիզ եւ ճլասեսցի,
հնարս բժշկութեան գտանէ։

Զազկիոնէ, որ զարձեալ թռչուն է, ասեն եթէ առ
ծովեզերբ բնակէ, եւ անդէն առ ծովեզերբն դնէ բոյն

յաւազոյն վերայ։ Մինչ բռնութիւնք հողմոց եւ դառնացունչ սառնամանիք ամբոխեալ զծովն ալէկոծ առնիցեն, գիտէ թէ ընդ հուպ կակղանալոց է բռնութիւն հողմոյն, եւ ցածնալոց՝ ալիքն ամբոխեալք, եւ յայնժամ արկանէ ձուս ի մէջ ձմերայնոյն, եւ նստի ի ձուսն թխսել զեօթն օր, եւ ի կատարել եօթն աւուրն հանէ զձագս իւր եւ մնուցանէ, յառաջ քան զհասանել միւսանգամ հողմոց եւ ալէկոծ ալէծուխ զծովն առնել։

Եւ զէդ տատրակէ ասեն թէ, յետ ամուսնութեան ընդ առաջնոյ ամուսնոյն, այլ օտար ամուսնութիւն ոչ խնդրէ, ոչ ի կեանս իւրոյ վարուժանիւն (աբա պաբան) եւ ոչ ի մահու նորա, այլ նորին յիշատակաւ անձնակաբեկ (կաբծով) կեայ եւ մեռանի։ Սակայն վասն արծուոյ ասեն թէ յոյժ տաղտուկ թուի նմա մնուցանել զձագս իւր. վասն որոյ երկուս ձագս միայն հանէ, զմին չարաչարանեալ, չարաբաղուկ տանջեալ մերժեալ ընկենու ի բաց վարազաբեւօքն (խաղոբ ընեբբովը), եւ զմիւսն միայն մնուցանէ։ Արդ մի նմանիցեն հարք չարաբարոյ եւ հպարտ եւ անզութ կորակոտուց թռչնոյն, զի յոյժ տեսանէ զձագն եթէ սկսանի զարգանալ, քեւ հաճել (ընեբբը բոհնէլ) ոչ եւս առնէ վոյթ գնմանէ։

Ջղջիկանք եւ բու եւ հաւալուսն խաւարասէրք են, խաւարակեացք, գիշերայինք։ Յոյժամ քեզ քուն ոչ գայցէ ի գիշերի, ասասջիր զարթնուրիւնս (հախոմ, ֆէչերոհն ա-ջըխ) նմանեալ բարուց գիշերային թռչնոյ. բայց զարմասջիր, յոյժամ լսիցես զձայն սոխակի, եւ տես որպէս գեղգեղէ քաղցրաձայն ազգի ազգի նուագօք, մանաւանդ յոյժամ ի ձուս եւ ի թռուխս նստիցի։ Զարմացիր զարձեալ ընդ ջղջիկան, որ իբրեւ զթռչուն է եւ զչորքոտանեաց արար (կաչոհաֆ) ունի. յամենայն թռչնոց նորա միայն գոանին ատամունք, եւ իբրեւ զչորքոտանիս, ծնանի։ Թռուցեալ առ գեանով չրջի ի վերայ օդոց, եւ ոչ եթէ երագ եւ հերձ է թեւօք, այլ թաղանթագեղ, մաչկաթեւ։

Ջղջիկանք ունին բնութեամբ (է բէհ) սէր ընդ ընկերս, զի իբրեւ թէ կապեալ ընդ միմեանս իցեն սիրով, միաբան երթան ի րուջանի (ռոհլոհ ոպէն)։

Զարմացիր եւ ընդ անդակից թռչունն (աքաղաղ) որ ընդ մեզ բնակէ. զիարդ զարթուցանէ զմեզ ի գործ իւրով սուր եւ սաստիկ բարբառովն (յոյն), եւ բացի ի բաց (հեռոհէն) ազդ առնէ տուեալ աւետիս եթէ ահա այսուհետեւ եկեալ հասեալ իցեն քաղցրահայեաց ճառագայթք արեգական. հրամայէ իբրեւ հրամանատար յառնել կազմել (պոբբոպոհէլ) ի գործ, եւ զմշակս յանդս ի գործ յորդորել։ Զարմացուալ զարձեալ ընդ հակեցող ազգն սագաց. զոր ինչ ի մտաց մարդկան վրիպէ՝ նոքա զգան եւ կան յայնր վերայ (կալ ի վերայ, հաւնոհալ)։ Երբեմն, ասեն, արքունական քաղաքին մեծանիստն Հռոմայ նոքա եղեն ապրեցուցիչք ի պատերազմէ։ Զօր ուստեմն (պեղէ մը) օտար եկն, ասեն, եւ անյայտ ընդ գետնափորս (ֆէհոհէ պոկեն ճամբայ) մերձ էին ի քաղաքն մտանել, եւ սագք իբրեւ զգացին (էմացան) ի գիշերի, ի ձայն բարձր զաղաղակ բարձին, եւ այնպէս ի նոցա պատճառս ապրեցաւ քաղաքն։

Ով լսէ որ ազդ տայցէ, լինիցի զուարակ (էմացնէլ, ըբ պոլ) անգեղջ զմահուանէ մարդկան. զի յոյժամ զօրք դիմեալ երթայցեն ի մարտ պատերազմի, բազում անգեղք երամ երամ յուղի անկեալ երթան ընդ բանակս զօրաց ամիսս ի ճակատատեղին։ Ի պատրաստութենէ զինուցն եւ զարդուց, եւ ի նշանաց միշտ զրահս ընդ անձն արկանելոյ իմանան թէ կռիւ լինելոց է, եւ թէ բազում զինակունք ի զօրացն անկանին։ Այս ընդարձակ բարք անգեղջ չեն ինչ ընդհատ ի մտաց մարդկան, որ ի մօտաւորաց (նէբկայ) ասեն զնաղերձեալսն (ապոֆոյ) իմանան։

Կամ զիարդ պատմեցից քեզ զահագին բազմութենէ մարախոյ միանգամայն ժողովելոյ, որ իբրեւ միով ժամադիր ժամու չարժեալ, միահոյլ ի չու անկեալ, եւ իբրեւ զզունդս զօրաց զմեծատարած դաշտօք բազուկ առ բա-

գուկ (ֆօԼ ֆօԼ) իջեալ բանակին։ Կամ զիարդ տարմահաւն եւ սարիկ (ՠԸԳԸՀ՟ԸՓ), յորժամ առնուն հրաման զմեզ բժշկելոյ ի հարուածոցն եւ զնոսա սատակել կորուսանել, գան հասանեն յանկարծակի ի վերայ։ Եւ զիարդ Աստուած կազմեաց եդ փոքր թռչնոցն երագահալ (ՀՐՈՓ ՖՐՈՈՂ) խածիս (ՐՈՀՈՍ ՈՓՈՆՈՒԸ) եւ վաղվաղընկէց անցս, եւ այնպէս արար զնոսա անյագս ընդ աբոյս բնութեամբ։

Զարմանալ պարտիմք դարձեալ ընդ քաղցրանուագ բարբառ ղոր զեղգեղեալ յօրինէ ճպլիոն թռչուն. զիարդ ի միջօրեայ ժամանակի զխածեակն ղոր ունի ի լանջան՝ ձգեալ պրկէ առ ի հանգչել եւ թեթեւանալ յօդոյն ծանրութենէ, եւ այնպէս անդադար զեղգեղէ զբարբառն քաղցր եւ հեչտ նուագօք առաւել քան զերգս արուեստակեանաց։ Դարձեալ է միւս եւս թռչուն ջրասէր որ ոտս ոչ հերձ իբրեւ որոյ ունի, եւ ոչ կորակտուց է եւ խիստ մագիլս ունի, որպէս ունին զիշակեր թռչունքն, այլ ոտս լայնչիս մաչկեղէնս, զի լիցի նմա ի ջուրն ի նմանութիւն զեկաց, յորժամ զնորան խառնիցէ, հերձուլ մերժել զջուրցն թանձրութիւն։ Դարձեալ դոյ միւս եւս թռչուն, այսինքն փոր կամ ձկնաքաղ (ՓԵՈՈՒ ՆԸ ԿՐՈՊ), որ մինչ զերկայն պարանոցն ի ջուրն, զի ի խորոց անտի լիներ ածիցէ զպէտս իւրոյ կերակրոյն։

Չհնդիկ որդնէ ասեն որ տեղեակք են իրաց նորա, թէ եղջիւրս ունի ի գլուխն, եւ ի սկզբան, ասեն, ի կերպարանս թրթրոյ երեւի փոքրիկ, եւ յետոյ յայլ կերպարանս չրջի, եւ թեւք թռչլք եւ անօսրունք երկայնատարածք լինին նորա։ Սա նիւթիչ է մեռաքսին կերպասու, զի դուք, կանայք, յորժամ նստիցիք մանել կամ անկանել զմետաքս նորա, յիշեսջիք զյարութիւն եւ զնորոգումն մեռելոց։ Այս այն զառուն է որ կոչի չերաս, այսինքն կերպասաբեր։ Վեցօր։

Ոմանք ասացին զերկրէ թէ զդնդի կերպարանս ունի, եւ՝ կէսք զուղանի (ՀՓԼՎԸ) նմանեցուցին, եւ կէսքն սկտեղ

եւ կէսքն ասեն թէ հարթ հաւասար իսկ է յամենայն կողմանց, եւ կէսքն նքուրի (ՆՔՈՒՐ, ՏԵՀ ՏՈՂ) նմանեցուցին, եւ ոմանք խորամիջոց անուանեցին։ Եւ ասեն թէ յորժամ արեգակն կշիռ (ՏԵԼԵ, ԼԵՊԼԵՈՒՈՎ) ի ներքոյ երկրի է դէպ ուղիղ լուսնոյ, բարձրութիւն ստուերի երկրի եւ լանէ ծածկէ զլուսին, եւ յայն սակս խաւարի լուսին։ Վեցօր։

Որպէս յորժամ ընկենուցու ոք գունդ ի գետնի, եւ դիպեացի զառ ի քաի (ՔՈԸԼԸ) տեղի, ոչ դադարէ գունդն ի գնացից մինչեւ գոցէ հարթ տեղի, եւ ապա զետեղեալ անդ դադարեսցէ, սոյնպէս եւ ամենայն բնութիւնք (ԷՔՒ, ԷՈՒՒ) որ եղեն՝ կարգին գան յիւրեանց նմանեաց։ Վեցօր։

Բարս այլանմանս ունին իւրաքանչիւր աղղք անասնոց։ Եղն հասանդամ եւ զօրաւոր է. էշ հեղդագնաց, եւ ձի ջերմանդամ եւ բուռն, եւ դայլ ապստամբ է իշխանոյ (ԸՊՊԱՆՈՒՐՒՈՆ) եւ ի հնազանդութենէ ձեռաց մարդկան. աղուէս նենգաւոր է, խուսափուկ (ՅԵՈՒ ՎԻՒՈՂ) եւ խաբուս (ԽՈՔՈՂ)։ եղն վատասիրտ է եւ երկչոտ. մրջիւն զործօնեայ եւ վաստակաւոր (ԱՂՊՈՊՈՒԷ) է, եւ չուն հպատակ որ անվրէպ եդեալ ի մոի պահէ զերախտիս եւ զսէր բարեկամի իւրոյ։ Առիւծ ի քնէ ունի զգազանութիւն. ոչ ունի հաղորդութիւն ընդ առնականի իւրում, այլ զվայրենամիտ յղութեալութիւն եւ զմենակեցութիւն սիրէ, եւ ոչ առնէ արժանի զոք համարել երամակից իւր։ Բարձրացեալ հպարտացեալ ունի ի վեր զանձն քան զամենայն անասունս վասն ուժգնութեան զօրութեան իւրոյ, այնպէս զի եւ ի նիչխարս անգամ դիչոյ ոչ մերձենայ. եւ թէ որպիսի զօրութիւն ունի՝ յաղթանդամ բնութեանն զոչինչն յայտ առնէ, որպէս զի բազում դազանք որ ուժաւորք են եւ յաղթանդամք մեծութեամբ՝ զարհուրեալ սրտաբեկին ի ձայնէ ահագին բարբառոյ նորա։ Եւ լինձ թեթեւանդամ է եւ արագոտն, եւ գիւրաւ չրջչրջի յամենայն կողմանս իւր եւ կամի։ Եւ արջ ծանրանդամ է մարմնով եւ անհե-

թեթ գնացս ունի, եւ վտրել եւ որջառուտ եւեթ լինել յօժարի, եւ որպէս արտաքին կերպարանք նորա անհեթեթ եւ գարշելի են, նոյնպէս եւ ի բարսն ունի զնեռգոլթիւն եւ զկամակորոլթիւն. տգեղ անդամօք, անյօդ եւ անպատչաճ, իբրու կաղալով լինի գոտն չարժէ, եւ ի ժամանակս խստաչունչս սառնամանեաց ամիսոլիսալ յորջան ամրածածուկ լինի: Արջ յորժամ վէրս առնու, լինքն զանձն բժշկել գիտէ հնարիւ քնածին բարոյիւք զոր եդիտ իւրովի: Երթայ խլէ զարմատ մի որ անուանեալ կոչի վղոմոս. քնուլթիւն արմատոյն այնորիկ ցամաքեցուցիչ զօրուլթիւն ունի ուր եւ դնիցի. վաղվաղակի դնէ զնա արջ ի վերայ վիրացն առ ի ցամաքեցուցանել զթաթախ վիրին: Դարձեալ եւ աղուէս ըստ նմին օրինակի բժշկէ զվէրս իւրոյ հարուածոյն ի ճուգոյ (հէ-ր) որ լինի ի ծառոյ միոջէ որ անուանեալ կոչի պլատոս: Եւ ջրային կրայ եթէ ուտիցէ ի մոյ լժի եւ տազնապ (վոռնէ) լինչ հասանիցէ նմա ի կերակրոյն, երթայ ուտէ զաղձն (եռպան նանէ-ի) եւ այնու անցուցանէ զտապ նեղուլթեան ի մարմնոյն, զի մի վնասեսցի ի գիղոյն (լէշ) զոր կերաւ: Եւ օձի աչք յորժամ ցաւիցեն, երթայ ուտէ չումրա, այսինքն է սամիթ վայրենի, եւ ողջանայ:

Այլ եւ զոդոց փոխոխմունս կանխաւ իմանան անվրէպ անսասունք: Ոչխարք վազագոյն իմանան զմերձենալ ժամանակի ձմերայնոյ, եւ վասն այնորիկ աւելի կերակուրս ճարպին ամանել (լեցոռնել) յորովայնս, վասն զի գիտեն եթէ նուազուլթիւն լինելոց է նոցա ի կերակրոյ ի ժամանակս ձմերայնոյ: Եւ արջառք յորժամ բազում ժամանակս գոմամուտ լինիցին (ախոռը ճան) ի ձմերանի ի խստուլթենէ կարաձմեան ձմերայնոյ, իսկ եւ իսկ իբրեւ սկսանին օդքն պարզել եւ կակղանալ, իմանան, եւ ի միասին միահոյլ խաղան ելանեն յիւրաքանչիւր կայենից, եւ զուարթուլթիւն ցուցանեն յերեսս վասն դառնաչունչ սառնամանեացն կակղանալոյ: Ոմն ի մտադիր մարդկանէ եդիտ զոզնի

մի ցամաքային, զի երկուս դուրս օդամուտս արարեալ էր ծակուն յորում կայր. յորժամ հիւսիսի սկսանէր չնչել՝ ըզհիւսիսային կողման զծակն խնոյր, եւ յորժամ հարաւ չնչէր՝ զհարաւային կողման զծակն խնոյր, եւ զառաջինն զոր եխից՝ բանայր:

Նմանեսցուք զոնէ մրջեանն որ ամարայնուոյն (ամ-ը) պատրաստէ աշխատուլթեամբ զհանգարս ձմերայնոյ: Թէպէտ եւ ոչ է մօտ նեղուլթիւն ձմերայնոյ, ոչ ծուլանայ եւ ոչ հեղգայ ի պատչաճից պիտոյիցն նեղուլթեան ժամանակին. այլ մեծաւ փութով անդադար տայ զանձն ի գործ եւ ի վաստակ (աշխատուլթ-ն), մինչեւ ժողովեսցէ զիցէ համարս ի չեւմարանս՝ բաւական իւրոց դարմանիցն (էջ ապրուստին հոմար բաւական): Եւ զկերակուրն զոր ժողովէ՝ ոչ ծուլուլթեամբ համբարէ, այլ խնամատուն եւ խոհեմ գիտէ զարժան իւրացն կատարել. զհատ կամ զկորիզ (կոռ) իրիք յորժամ տանիցէ ի ծակն, ընդ մէջ կտրէ գնէ, զի մի բուսցի ի հիւթոցն խոնաւուլթենէ, եւ վրիպեալ ելանիցէ ի գերեւս: Եւ եթէ խոնաւասցին հատքն, հանէ առ եզերք մրջինոցին, արկանէ տարածոյ եւ ցամաքեցուցանէ. բայց ոչ թէ հանապազ հանէ, այլ յորժամ գիտէ թէ արեւկայ եւ պարզ լիցէ, եւ ոչ անձրեւ:

Զարմանք մեծասքանչ են ընդ ընտրողուլթիւնն զոր անկեալ Աստուած ի բնածին բարս անասնոց: Զիարդ ի բաղմահոյլ խաչանց միջի անհամար գառինք գոյր տուեալ (բաղմ-ըն-ամբ ղէ-ը) դրդեալ ելանեն յիւրաքանչիւր որջոցն արգելանաց, եւ իւրաքանչիւր զձայն իւրոյ մօրն անվրէպ ճանաչէ, առ նա ընթանայ եւ այլ ուրեք ոչ խոտորի: Գուէթ կաթիճն առեանց իւրոյ մօրն իբրեւ ի հարկէ լինն վարէ տանի. թէպէտ եւ ցամաք լիցեն ստինք մօրն, նա զայն խնդրէ եւ ի նոյն փութայ, զի զիւրոյ զմօրն ըզ կաթինն չահեկան եւ հանգիստ լինն համարի: Բազում անգամ առ այլոց ստինս հասանէ, եւ ոչ յօժարէ կալ մնալ անդ, զի զնոտ մօր իւրոյ ոչ եդիտ ի նոսա: Դարձեալ մա-

քիք բազումք ի մէջ դառանց զիւրաքանչիւր զծնունդսն յայլոցն զիւրաւ իմն գիտեն որոշել։ Եւ այս են զարմանք, զի ձայն՝ մի, թերեւս եւ գոյն նոյնպէս զիպեսցի, եւ մի հոտ ամենեցուն որպէս մեք կարծեմք։ Ինձ թուի թէ սուր եւս զգայուն (ընդայտուն) նոքա ունի առ ի հոտ քան զմեզ։ Եւ ընդ այս է դարձեալ առաւել զարմանալ, զի չեւ եւս երեւեալ են քնաւ ամենեւեքին կորեան (չան) մատաղին առաւմունք, եւ որ զրզոիցէ ոք զնա, այնու տեղեաւ ընդ որ առամունքն գալոց են՝ յարձակի առնու ըզ զայրացուցիչ իւր։ Սոյնպէս մինչչեւ բուսեալ իցեն բողկուկք (նոր եղջերուաց որթուց կամ դառանց, զիտեն զտեղին ընդ որ գալոց են եղջիւրքն, եւ այնու վարին ի մարա իբրեւ զինու։

Շուն որ անխօսուն (անբան) է՝ գիտէ քննել եւ կալ ի վերայ հետոց չար գազանի իրիք զեռնոյ։ Յորժամ խառնակեալ ատերիւրեալ գոանիցէ զայն հետ, եւ գիտէ թէ բազում հետք են ազամողեալք (ընդընթաց) յամենայն կողմանս, իսկ եւ իսկ իբրեւ հոտոտի ի հետն, կայ վազվազակի ի վերայ ճչմարիտ հետոյն, եւ երթայ ժամանել յափշտակող գազանին։ Զինչ աւելի գործեն որ ի վերայ հողմամաղ մոխրացան գեռնոյ ջանան գտանել զհասարակ (կէս) երեքանկեան։ Եւ բազում անգամ յորժամ սպանանիցեն տեարք չանց ի վայրի ուրեք յանասլատի, չունք առ գոլթ սիրոյ աերանցն մեռանին եւ զնոսա ոչ թողուն։ Եւ է զի առաջնորդ լինին խնկրակաց (քնոտաղ) ազանոզացն, եւ յայտ յանդիման ցուցանեն զվրիժագործն։

Գիշակեր գազանք որ մինչ չաղիղ (ընկէ, լեշ) ուտեն՝ ժանիս (ակռա) սուրս ունին առ ի կերակուր չաղղոյն։ Եւ անասունք որ ոչ կարեն արագ մանրել զոր ուտեն, եւ յորժամ մեծամեծս ինչ կամ ողջ ողջ կլանիցեն, դարձուցանեն անդրէն զոր կերան ի բերանս իւրեանդ, եւ ապա մեղմաժամ որոճալով մանրեն։ Յախնդանս (ֆոր) ոտքս գտանի խածին (ատամնաւոր ոտքով անասուն) եւ քաղիրդն (երկոտանի ոտքով), զի մին ընդունի զմեծ ի մեծոյն (խոշորը) որ միւսանգամ յորոճն պառնալոց իցէ, եւ միւսն ընդունի զմանրեալն եւ զհալեալ (մաքուր)։

Նայեաց դարձեալ ընդ յօրինեալ յօդուածս անասնոց։ Երկայն պարանոց է ուղտոյ զի զիւրաւ լիցի նմա ձկտել ի բարձրաբերձ հասակէն ի հաւասարութիւն բարձրաքաշ (երկնաձգուն) ոտիցն. եւ յորժամ խոնարհեսցի եւ հասցէ պարանոցն ի թաթխուլն (ընդ), համարձակ լիցի նմա առնուլ ղդարմանս իւրոց կենդանի ի թփոց եւ ի խոտոց։ Իսկ արջ եւ առիւծ եւ վագր թիկնեղք եւ կարճապարանոցք են. զի (որովհետեւ) ոչ ի խոտոց առնուն ղդարմանս կերակրոյ իւրեանց, ոչինչ է նոցա պիտոյ երկայնաձիգ պարանոցաց յերկիր խոնարհելոյ, քանզի դիշակերք են նոքա, եւ յորսոյ այլոց էրէոց (ուրիշ անասուն վայրի) է կերակուր նոցա։

Զինչ մարթասցուք զմտաւ ածել (ինչ ըսելու է) զչինուածածաձեւ եւ ապարանազարդ կերպարանաց փղի, մեծ եւ ահագին գազանին. արդարեւ անհնարին մեծանդամ յաղթամարմին եւ վիթխարի (խոշոր) է յանասունս, մարմնեղէն, չաղացեղց (գնդը շատ) եւ անարի (խոշոր, պարկեշտ)։ Բարւոք կազմեցաւ այնպիսի գործուած անագին եւ յաղթ գազանին, որ իբրեւ զգեն եւ զարդ (զէնք) ունի մարմնոյն զմարթն հաստակաչխ։ Եթէ փիղ ունէր պարանոց երկայն որ գայր հասանէր յոտիցն հաւասարութիւն, ծանրագնաց եւ ծանրախաղաց լինէր ի պէտս իւրոց գործոցն վասն մեծաձեւոն ծանրութեանն, եւ պարանոց նորա միշտ հանապազ յերկիր հակէր եւ կքէր։ Իսկ այժմ կարճ պարանոցաւ, սակաւ ողնդիւքն (ոլն, ոտակ, ճկոյթ) որ անդ ուրեմն մօտ ի մկանուցեան (կռնակ) են, հաստատեալ կայ գլուխն ի բարձրաբերձ վայրի, եւ փոխանակ երկայն պարանոցի ունի զերկայն պատիճն որ բաւական է ընդ ուղղի երկայն պարանոցին առ ի դարման կերակրոյ եւ առ ի պէտս ջրոյ ըմպելոյ։ Եւ ոտք փղոց անյօդք են, եւ հաստատեալ կան իբրեւ զսիւնս հաստատուն եւ իբրեւ

զմայթս հաստաբեստս բառնալ զմեծաբեռն ծանրութիւն բազմադէզ մարմնոյն. զի եթէ փոր (ծՂը պոբոպ) եւ լի ուղղոլք էին սրունքն, եւ բազմակապ յօդիւք ոտքն, բազմայօդքն (շոբ յօդոոած ոՂնցոՂ) կքեալ (կ+ԷԼ, ՂԷօ+ծէ+) անկանէին, եւ յօդակոտոր ի միմեանց յօդքն քակտէին ի մեծամեծ ծանրութենէն որ յինոյր ի նոսա եւ ճնշէր, քանզի ոչ կարէին ոտքն յօդակապք հանդուրժել ժոյժ ուշնել բազմակոյտ յաղթմանդամ մարմնոյն թանձրութեան: Առ պճղամբքն (պճԷՂԷ, ոոբէՂ ԵոոՂԷ) միայն ի խոնարհ կոյս կապլին (կոպ, յօբ ոՂնէՂ) ոտք փղի, քանզի ոչ եթէ կրկնին ծունկք նորա ըստ օրինակի ուղտուց յօդից: Զիցէ տեսեալ քո կամ լուեալ, զիարդ ըստ օրինակի գազանեղէն աչտարակաց խարակաձեւ (ծէՃ ՃայոԼ պէօ) կան ճակատեալ փիղք ընդդէմ պատերազմողաց ի պլուխս բանակաց ըստ օրինակի մարմնեղէն բլրոց: Եւ չիք ինչ որ կարող իցէ կալ առաջի սաստիկ զօրութեան նոցա, յորժամ յարձակեալ փլուցանիցեն զճակատս պատերազմողաց, եւ այսր անդր թափանցանց ընդ դունդս մարտիկ նահատակացն անկանիցեն: Եւ եթէ ոչ հաստահարուստ անդամս ունէին, ոչ այնչափ երկար ժամանակս կարէին կեալ, քանզի սահեն զփոյց եթէ աւելի քան զերեքհարիւր ամ ձգին կեանք նոցա, զի սեղմ (պէնԷ, ոբէԷ) են ոսկերք փղոյ, եւ ի պատիճն նոցա իրրեւ օձի քնթռնոյ (ՖոբՂ կ~էնՃ կ~էնՃ) երեւէին յորժամ այսր անդր չրջչրջիցեն:

Այլ ոչ կարի յոյժ զարմանամ ընդ մեծութիւն փղի, որպէս զարմանամ ընդ միան եւ մեծոյ զօրութիւն, զի սոքա խոռվիչք եւ դողացուցիչք են փղի. զարմանամ եւ ընդ նուրբ խայթոցն կարճի թէ զիարդ կորացեալ եւ կրկնեալ կալմի հարկանել ըստ օրինակի մանեւ կոր կերպարանոյ փողի, եւ զիարդ արկանէ զթռչնան յայնոսիկ զորս հարկանէ:

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

Ի միւս եւս ի պլուխս տարւոյն սկսանէր Խոսրով թագաւորն Հայոց գունդ կազմել (ըբէ+ ՃոՂվԷԼ), գումարել զզօրս Աղուանից եւ վրաց, հանել զզօրս Հոնաց, ասպատակ դնել (յոբՃոյնէԼ) ի կողմանս Պարսից, արշաւել (յոբՃոյնէԼ) ի կողմանս Ասորեստանի, մինչեւ ի դրունս Տիւրոնի: Աւար առեալ զերկիրն ամենայն յապականութիւն դարձուցանէր, գՂեն (բոպՂոմբէբ, ՃոպՂնԷԼ) երկիրն ամենայն բախտր (ԵոՃոբէբէ) եւ աւերակ թողոյր, ջնջել, ի միջոյ իբաց կորուսանել, խլել, քակել, հիմն ի վեր Ջանայր առնել (կոբՃոԵնԷԼ). սպառնսպուռ ջանայր զվրէժ խնդրել՝ մեծաւ քինու. նախանձաբեկ լինելով (ոոոոբկ ոԼ ոՂնէբ), մեծամեծս փրայր (ծէՃոբՃոԵնԷԼ) ի բազմութիւն զօրացն ապատանեալ: Վազվազակի ի բիկուռնս հասանելին (օՃՂոոբՂնԷՃ ֆոԼ) մեծաւ բազմութեամբ ժիր (ոբէ) եւ քաջ առն եւ ձիոյ բռունց կազմութեամբ (ՀպՃբ պոոբոոոոոբՂնոոՃբ) Լինելք եւ ձիղակը եւ Կասպք: Էր Խոսրովու եւ դեսպան արարեալ (պոոբֆոոոոբ զբկոԵ էբ) զի իւրեանց առնմայինքն (ոբՃֆոկոՂՂնբբբ) ի թիկունս եկեսցեն. սակայն առնմքն եւ ազդապետքն եւ նախարարք Պարթեւաց ոչ լինէին ունկնդիր (ՖոբՂկ ՂբբբՂՂ), զի միամտեալ (ՀոոոՖբ) եւ հաւանեալ էին ի տէրութիւնն Արտաշրի քան ընդ տէրութիւն իւրեանց ազգաառնմին (ֆնզՂՂ):

Իրրեւ եառնս թագաւորն Պարսից զայն ամբոխ կազմութեաւն գնդի (ոՂնկ պոոբոոոոոոոՃ, զկոոոոՃ զբբԵ բոՃ ՖոբՂկոՂնբ), զի մեծաւ ուժով զիմեալ հասեալ էին ի վերայ նորա, եկ եւ նա ընդառաջ նոցա ի պատրաստութիւն պատերազմի (պոոծբՃոՂՂ պոոբոոոոբՂնոոՃբ). բայց սակայն ոչ կարաց ունել գդէմ նոցա (բՂոմ բՂնԼ). փախստեայ լինէր առաջի նոցա, եւ նոցա զհետ մտեալ (նոկՂոնՂ էյՃոԼ, հա-

ըեալ) կոտորէին զամենայն զօրսն Պարսից, եւ դաչտացն եւ ճանապարհաց ցիր դիաբառաւ կացուցանէին (առնոյ զնոսինեսըս ցնծ ու ցան կը ընդունէին)։ Եւ Թագաւորն Հայոց զառնայր ի մեծ կոտորածէն մեծաւ յաղթութեամբ եւ բազում աւարաւ եւ ցնծալից ուրախութեամբ ի կողմանս Հայոց, յԱյրարատ գաւառ, ի Վաղարշապատ քաղաք։ Սպիտակ ցլուք եւ սպիտակ նոխազօք, սպիտակ ձիովք եւ սպիտակ ջորւովք, ոսկեզէն եւ արծաթեզէն զարդուք ի վերջաւորս փողփողեալս (ղազղազն ձոպէր, ֆէ-ֆէ-լ, ասալ ոնէցող ըբէնբով), ոսկւով եւ արծաթով, զիւրոց աղգին Աբշակունեաց զհայրենեացն պաշտամանց (կրձէն) տեղիան մեծարէր. նաեւ հիմգերորդ (հինգ մաէն ռկ մա) եւս հանէր յամենայն մեծամեծ աւարացն ածելոց, եւ մեծամեծ պարգեւս քրմացն չնորհէր։ Իսկ զօրացն որ զիւրեաւն էին՝ եւս պարգեւս եւ արձակեաց յիւրմէ։

Իսկ ի գալուստ ամին մեւսոյ զօր բազում կուտէր յոյժ, ասպատակ սիրէր զկողմանքն Ասորեստանի, եւ աւար առեալ զամենայն երկիրն քաջութեամբ զառնայր ի տեղի իւր։ Եւ ամն աման առէպ առէպ զայս օրինակ աւար առեալ աւերէին զամենայն երկիր սահմանացն որ ընդ Պարսից իշխանութեամբ էր։

Իբրեւ եռից Թագաւորն Պարսից զայս ամենայն չարիս որ եկին հասին ի վերայ նորա, վարանէր յանձն իւր. առ ինքն կոչէր զամենայն կուսակալս եւ զնախարարս, զզօրավարս եւ զպետս իւրոյ տէրութեանն։ Ի խորհուրդ մտանէին, եւ աղաչէր Թագաւորն զամենեսեան հնարս ինչ մարթել գտանել (ֆէջոյ մը էոնէլ). աղգի աղգի պարգեւս խոստանայր, թերեւս ոք գտցի, ասէր, որ զվրիժուց հատուցումն խնդրել մարթասցէ։ Արդ ոմն ի միջոյ խորհրդեանն, զվսաւոր նահապետ Պարթեւաց տէրութեանն, որում անուն էր Անակ, յոտն կացեալ յիւրմէ աղգէն իւրեւ ի թշնամւոյ խոստանայր վրէժ խնդրել։ Խօսել սկսաւ ընդ նմա Թագաւորն եւ ասէ. Եթէ զայդ նախանձ (վրէժ)

խնդրեացես միամտութեամբ, գբնակութիւնն պարթեւական, զներ սեպհական Պահլաւն (պաբլէ-ոյ բ-ոն եղիէբը բահլ ք-ո-ո-ը) ի ձեզ դարձուցից, եւ զքեզ երեւելի եւ փառաւոր ի Թագաւորութեանս խնամ արարից, եւ երկրորդ ինձ կոչեցից։ Պատասխանի եւս Պարթեւն եւ ասէ. Ջմեռացորդս աղգի իմոյ կեցուսցես դու. այլ ես եւ եղբայր իմ հարազատ այսօր հրաժարեսցուք ի քէն։

Յայնժամ հանդերձեցաւ (պաբ-ոսոր-էլ) կազմեցաւ Պարթեւն եղբարբն իւրով, հանդերձ ընտանեօք, կանամբք եւ որդւովք եւ ամենայն աղխիւ (ֆահ ֆաբ-ոէ), ջուռ արաբեալ (ֆէօչ ընէլ) յուղի անկեալ (ծամբայ ֆնուլ) երթայր հատուածի պատճառաւ (բ-ամ-ո-ա-ծ ֆէ-ո-ռ-ը-վ) ի կողմանս Հայոց, իբրու թէ ապաստամբեալ իցէ յարքայէն Պարսից։ Եկեալ յանդիման եղեւ (ռնբկայայ-ո) Թագաւորին Խոսրովու, յՈւռհ գաւառի, ի Խաղխաղ քաղաքի, ի ձմերոցս արքայութեանն Հայոց։

Իբրեւ եռես Թագաւորն զայրն զի գիմեալ եկեալ էր առ նա ամենայն ընտանեօքն հանդերձ, միամտութեամբ (առկէնձո-ռկ-ո-մբ) հաւատաց ինա։ Տայր նմա պատիւ ըստ օրինի Թագաւորաց, եւ հանէր նստուցանէր զնա յերկրորդ աթոռ Թագաւորութեանն. եւ զամենայն ժամանակս ձմերայնոյն, զաւուրս ցրտաչունչ սառամանեացն ուրախութեամբ անցուցանէին։

Իբրեւ եկին հասին աւուրք ջերմուք (պ-ո-ռ, ռնչ), համբարձաւ (ելա) Թագաւորն ի կողմանցն յայնցանէ։ Եկին իջին յԱյրարատ գաւառ, ի Վաղարշապատ քաղաք։ Գումարտակ առնեին (չբբ-ո կը ձ-ոպվէբ) Թագաւորն անդրէն արշաւել ի կողմանս Պարսից։ Իբրեւ զայն լսէր Պարթեւն (Անակ), զերդուման ուխտին յիշէր զոր ընդ Պարսից արքային ուխտեալ էր. նաեւ զխոստմունսն յիշէր զպարգեւացն, եւ ի բուն աչխարհն վախճաքէր որ Պահլաւն կոչէր։ Վասն խորհրդոյ ի միտ արկաներ (ֆէ-ո-ռը կը ֆ-ոնէր), առնոյր զԹագաւորն մեկուսի (ռնկ-ո-է), նաեւ եղբայրն իւր

հարազատ, իբրու ի պատճառս ինչ զբօսանաց, իբրու խորհուրդ ինչ խորհելոյ ընդ նմա։ Զսուսերն պողովատիկս բերաքամեայս (կեռ-վ ըէ խրոհոած պոռնանը) ունէին. յետ զակարծումն ժամանակի (յանկարծ) զէնս վերացուցեալ, զթագաւորն գիաթաւալ կացուցեալ յերկիր կործանէին (մեռցնելվ չէռքնը կը պոռկեցնէին)։ Անզուսաւ ուրեմն (անդէնն) իրազգած եղեն (նմացան) իրացն որ եղեն. զոյժ ազաղակի ամբոխին թանձրանայր (աղաղակը կ'ոռելը)։ Մինչ այս մինչ այն (այն գէլօցին) նոքա հնծեալ յիւրաքանչիւր երիվարս փախստական վինէին։

Իբրեւ զայն գիտացին նախարարքն հայակոյտ զօրացն, գունդ հատանեին (գունդ կը հանէին), զկնի լինեին (էռեռեն էնոռ). ոմանք ընդ ցամաքն աճապարեալ հասին իխեյս կամրջացն (կոռոլըն գըռեը) առ դրունս Արտաշատ քաղաքի, զի գեան երասխ յարուցեալ (յորդեալ) գայր դարիւ եւ դարիւ (մեծ յորդոռնըթմբ)։ Կէաք անցեալ ընդ կամուրջն վաղարշապատ քաղաքի, զոր եւ կամուրջ Մեծամօրի կոչեն, աճապարէին անդր հասանել։ Իկիրմս ճանապարհացն (ճամբոռն նեղ պեղը) արգելին գնոսա, ի մէջ արարեալ գնոսա (երկոռ կողքեն պռռրեռվ), ի Տաբերական կամրջացն գետավէժ առնեին (գեռը կը նեռեն) գնոսա, եւ լինքեանք անդրէն դարձեալ՝ վայրէք, ճջռվք (ոդբռռոռն. յայն) եւ ողբովք զթագաւորն աշխարէին (կ'ողբային)։ Մինչդեռ ջերմ ոգիքն ի ծոցոյն չեռ. եին բափեալ, եւ շունչ վախճանին չեռ. եր հասեալ (երբ պեռ հոգին վրան էր), հրամայ տայր թագաւորն զաղգատոհմն (ընտանէթը) Անակայ սատակել։ Յայնժամ սկսան կոտորել. նաեւ վիգական տոհմն (ռեռը) մաշեին ի սուր սուսերի (ոռռբէ անյոռնել)։ Բայց միայն երկուս մանկունս փոքրկունս յորդւոց Պարթեւին պրծեալ (կորչել, ոչպոռել) ոմն ապրեցուցանէր ի ձեռն դայեկաց։ Ագաթ։

Իբրեւ լուաւ զայս թագաւորն Պարսից, զուարճացեալ նայր, զուարթանայր. զօրաժողով վինէր, խաղայր գնայր

զկողմամբք Հայաստան աշխարհին, զծեր եւ զտղայ առ հասարակ խաղացուցանէր ի գերութիւն։ Արդ ոմն պրծեալ ապրեցուցանէր յորդւոցն Խոսրովու թագաւորին Հայոց մանկիկ մի փոքրիկ անուն Տրդատ, զոր առեալ դայեկացն փախուցանէին ի դրունս կայսեր։ Անդ անեալ ուսանէր Տրդատէս առ կոմսի ումեմն որ Լիկիանէան կոչէր։ Իսկ որդին Անակայ Գրիգորիոս, իբրեւ տեղեկացաւ ի դայեկէն իւրմէ հայրենի գործոցն, եւ եւ գնաց առ Տրդատիոս. թագուցանէր զանձն, ի վեր ոչ հաներ (չէր յայտնէր) թէ որ որդի էցէ, զանձն ի ծառայութիւն տուեալ պաշտեր (կը ծառայէր) առաջի նորա։ Ագաթ։

Յաւուրս ժամանակացն այնոցիկ զօրաժողով լինէր իշխանն պարս, զայր տալ պատերազմ ընդ իշխանին Յունաց. պատգամս յղէր օրինակաւս այսուիկ. Ընդէր բնաւ ելանելոք խառնամբոխ (քաղռռնէռմբ) ի պատերազմ սպառել զզօրս մեր, եւ վտանգ եւ տագնապ միանգամայն աշխարհի հասուցանելոք։ Ես աւասիկ ախոյեան ելանեմ քեզ ի մերոց զօրաց ասպի, եւ դու լինձ ի յունականաց այսի. եթէ ես զքեզ յաղթահարեցից, ձոյնք լինձ հնազանդեսցին. եթէ դու լինձ յաղթեսցես, մերքս նուաճին եւ հնազանդին քեզ։ Իբրեւ զայն լուաւ թագաւորն Յունաց, սրտաթափ եղեալ զարհուրեցաւ. (շաք վախցաւ, լէռաւ), ոչ գիտէր թէ զինչ տացէ բանիցն պատասխանի։ Հրամայ տայր հրովարտակս եւ դեսպանս առնել առ իշխանս իւր, զի ուր եւ իցեն՝ առնս հասանիցեն վաղվաղակի։ Ցայնմ ժամանակի իշխանք եւ զօրք առ նա հասանէին։ Առեալ եւ Լիկիանոս զգունդն որ ընդ իւրով ձեռամբ էր՝ փութայր հասանել ի տեղի պատերազմին։

Մինչդեռ զայն գունդ զօրաց նորա եւ Տրդատէս ընդ նմա, դէպ եղեւ նոցա գալ մտանել ի նեղադոյն տեղի մի, յառաւամէջս այգեստանաւոյն (այգինեքռոն ռելքեռչէ նեղ ճամբան), ի վտղոցամէջս համբարոցացն (համբարռոնոցնեքռոն ռելքեռչէ ճամբանեքը), առ դրունս քաղաքին, քանզի

ղդրունս քաղաքին աղխեալ (կղպած) էր (քաղաքացւոց), զի ժամ էր հասարակ (կէս) գիշերոյ։ Իբրեւ ոչ գտաւ խար (ըղ խոտ) երիվարաց զօրուն բազմութեան, հայեցեալ տեսանէին ի քաղաքորմի միոջ (տղէն մի պարսպէն ներս) զի խոտահամբար մթերեալ էր (շատ խոտ դէզ-ած էր), եւ ոչ ոք կարաց ձգել զձեռն իւր վասն տեղւոյն բարձրութեան։ Յայնժամ Տրդատէս ելեալ եւ իջեալ (յայնկոյս որմոյն), հոսեր (կը նետէր) ընկենոյր բարդս բարդս (շատ ընչքեր) ի մէջ զօրացն մինչ ի լիութիւն բաւականի. նաեւ գինամբարապանսն եւ բազում իշեաց (համբարապանն պահապանները և էշեր) յայնկոյս որմոյն ընկենոյր ի մէջ զօրացն, եւ ինքն անդրէն ելեալ իջանէր։ Զայս ամենայն ոյժ պնդութեան տեսեալ Լիկիանէս զարմացաւ։ Իբրեւ այգն զառաւօտն մերկացաւ (երբ առաւօտ եղաւ), զրունսք քաղաքին բացան եւ զօրքն առհասարակ իններքս մտանէին. եւ Լիկիանէս յանդիման լինէր Թագաւորին։ Ապա կաց պատմեաց Թագաւորն իշխանացն զամենայն պատգամս Թագաւորին դթացն։ Խօսել սկսաւ Լիկիանէս ընդ արքային եւ ասէ. Մի ինչ զարհուրեսցի սիրտ տեառն իմոյ, զի գոյ աստ այր մի ի դրան քումմէ, Տրդատէս անուն, ի տոհմէ Թագաւորին Հայոց. իրքդ այդ նովաւ վճարին (կը նպատակուին)։

Ի միւսում աւուրն, ընդ այգն ընդ առաւօտն, հրամայեաց Թագաւորն զարշարել զՏրդատ ի զարդ կայսերական, արկանել զնովաւ ծիրանիս եւ զնչան Թագաւորութեանն, եւ ոչ ոք գիտէր վասն նորա. հրաման եղ ամենեցուն թէ ինքն կայսրն լցէ։ Եւ նա առեալ զդունդ զօրացն բազմութեան ի ձայն փողոյ տագնապաւ (փողով) յառաջ մատուցանէր մինչեւ յանդիման Թշնամեացն։ Իբրեւ յանդիման եղեն միմեանց կայսերակերպն եւ Թագաւորն (գթած), մտրակ ի կուշտ արարեալ երիվարացն (մտրակը նետով չէրպուն քրքնելվ) ի միմեանս հասանէին։ Անդ յաղթահարէր կայսերակերպն զԹագաւորն. ձերբակալ առ

բարեալ զնա (բռնելով) առաջի կայսերն կացուցանէր։

Յայնժամ մեծացոյց յոյժ Թագաւորն (ցունաց) զՏրդատիոս, մեծամեծ պարգեւս եւ նմա, Թագ կապեալ ի գլուխ նորա եւ ծիրանեօք զարդարեալ, դումարեաց ի ձեռս նորա զօրս բազումս յօդնականութիւն, եւ արձակեաց յիւրականս (իր) աշխարհն Հայոց։ Յառաջին ամին Տրդատայ արքայութեանն Հայոց մեծաց, եկն եհաս նա յԵկեղեաց գաւառ, ի գիւղն Երիզա, ի մեհեանն անահտական զի անդ զոհս մատուցանէ։ Իբրեւ եհաս ի խորան անդր եւ յընթրիս բազմեցաւ, եւ իբրեւ ընդ գինիս մտին (գինի խմելու), հրամայեաց Թագաւորն Գրիգորի զի պսակս եւ Թաւ ոստս ծառոց նուէրս տարցի բագնին անահտական պատկերին (աբյոնին)։ այլ նա ոչ առնոյր յանձն պաշտօնատար լինել (ընծայ պահել) դիցն երկրպագութեան։ Մինչդեռ խորհէր Տրդատ խօսել ընդ նմա ողջոյն (բարեւ-ընելոյ), մատուցեալ ոմն ի նախարարացն ասէ ցԹագաւորն. Այսքան ժամանակք են առ մեզ բնակեալ է եւ ոչ գիտեաք զսա. այլ դա է որդի Անակայ մահապարտի որ սպան զհայր քո խորով եւ արար խաւար Հայոց աշխարհիս. արդ չէ պարտ կեալ դմա, զի որդի վրիժապարտի (վրէժապարտ, պարտոյ սպանէ) է դա։ Իբրեւ հասաներ Թագաւորն ի վերայ (որեղկոցս, նմանս) եթէ արդարեւ որդի էր Անակայ որ սպան զխորով հայր նորա, հրաման տայր կապեալ ոտիւք եւ կապեալ ձեռօք խառնացուցանել (փանել) զնա յԱյրարատ գաւառ, եւ տալ զնա ի ղեակ բերդին Արտաչատ քաղաքին, եւ իջուցանել ի վիրապն որ անհնարին էր խորութեամբ, մինչեւ անդէն մեռցի։ Ադաթ։

Ընդ ժամանակին ընդ այնոսիկ խնդրեաց իւր կին կայսրն Դիոկղետիանոս։ Ընդ ամենայն կողմանս տէրութեան նորա արձակեալ չրջէին պատկերագործք նմանահանք (պարկեր մը ճիշդ նմանող) որ զզեզ երեսաց եւ զմարզարդ (սեւ) յօնից ի սախտակս (պարկեր, նապկը) հանեն

դեղովք պաճուճանացս (ԽՆԱՂ ՊԵՏԱՂ ՃՈՒՆԵՐՈՎ)։ Եկեալ գտանէին ի քաղաքին Հռոմայեցւոց յարգելավանս (ՎԱՆԻ) մի կուսանաց սրբամատոյց (ԱՐՔՈՒԵՆԱՆ ՆՈՒԷՐԱՑ) կանայս, որոց գլխաւորին անուն Գայիանէ, եւ սան նորին կոչէր Հռիփսիմէ յաստուածազաչս եւ ի քագակալ (ԸՆՁԱՐՈՂԱՆ) տոհմէ։ Բռնութեամբ մտին պատկերահանդէս ի կայանս (ԲՆԱԿԱՐԱՆ) առաքինեացն, եւ տեսեալ զպարկեշտագեղն Հռիփսիմէ, սխրացեալ (ՂԱՐՄԱՆԱԼ) ընդ տեսիլ նորա, ի նկարապատճոյճ տախտակսն յօրինեին (ՊԱՏԿԵՐԸ ՏԱԼՔՆԷՆ), եւ առ թագաւորն հասուցանէին։ Իբրեւ առեալ թագաւորն զդեղապատճառ վայելչութիւնն Հռիփսիմեայ, տագնապաւ ձեպէր (ԼԸ ՓՈՒԹՆԵՐ) ուրախութիւնս հարսանեաց կատարել։ Տագնապավոյթ ստիպաւ (ՄԵԾ ՓՈՒԹՎՈՎ, դեսպանս արձակէր, պատուիրակս հանէր ընդ աշխարհս զի ամենեքեան օժտաբեր ընծայատար լիցին (ԸՆԾԱՅ ՊՈՒՆԴԻՆ) մեծի հարսանեացն։

Իբրեւ տեսին առաքինիքն Գայիանէ եւ Հռիփսիմէ զդաղտաձիգ նեռս թշնամւոյն, պարկեշտաժողով ընկերօքն հանդերձ դեմ եղեալ տարադեմ փախստեայ լինէին (ՈՐԵՒ ՊԵՂ ԼԸ ՊԵՏՔԻՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ), զի զանձինս իւրեանց պահեացեն ի հողաբաւալ, տղմաբաւս, յանօրէն դիւական (ՊԵՏԱՅ ԿՈՏԸ ԿՈՊՈՐՂ) մարդկանէ։ Գայիոն հասանէին յերկիրն Հայոց ի Վաղարշապատ զոր եւ Նոր քաղաքն կոչեն, ի նիստս թագաւորացն Հայոց։ Մտանէին ի հնձանայարկս (ՀՆՁԱՆԱՆԵՐՈՒՆ ԼԵՆԸՆ) այգեստանեացն որ կան չինեալ յարեւելից կուսէ (ԿՈՂՔԷ), եւ կերակրէին ընչիւք իւրեանց ի վաճառաց քաղաքին։ Ոչ գոյր քողակ (ՊՇԼԻՔ) ընդ նոսա, բայց մի ոմն ի նոցանէ ունէր արուեստ ապակագործուեան, առնէր ոտիս ապակեղէնս (ՈՏՔԻՆ ՊԱՏՇՈՒՓ) եւ տայր գինս ընդ կերակրոյ աւուրն պարենի (ՕՐՎԱՆ ՊԱՐԿԸ ՓՆԵԼՈՒ ԿՈՒՏԻ)։ Ցայնմ ժամանակի ոչ սակաւ ինչ խռովութիւն լինէր ի մէջ ցունաց աշխարհին։ ի կողմանս կողմանս յուզախնդիրք (ՓՈՒՈՂՆԵՐ) եղանէին, թերեւս ուրեք

գտանել կարասցեն։ Արդ գտեալ լինէին նոքա ի չինուածս հնձանացն Վաղարշապատ քաղաքի. քանզի իբրեւ եկն եհաս հրաման հրովարտակին ի մեծ թագաւորէն ցունաց առ Տրդատ արքայն Հայոց, ոչ սակաւ խռովութիւն եղեւ եւ ի մէջ աշխարհին Հայոց, զի պահէին զամենայն անցս ճանապարհաց ամենայն գաւառաց, եւ ուրուքն տեսեալ պատմեաց զնոցանէ։ Իբրեւ իրքն հռչակեցան (ԷՄՑՈՒԵՑԱՆ), զաւուրս երկուս սպարապիակս արարեալ (ՊԱՀԱՊԱՆ ՂԸՐՈՎ ԲՈՂՔՈՒՆ ՈՒՆԵԼՈՎ) տայր պահել զնոսա թագաւորն անդէն ուր գտանին։ Իսկ ի տեսիլ գեղոյն Հռիփսիմեայ՝ նախասարսռեալ եւ մեծամեծք աւագանւոյն ընթացեալք, ի տեսանել զմիմեամբք եյանէին (ԼԸ ՄՐՁԵՔԻՆ), նաեւ ազատակոյսն (ԱԶԱՏԱԿՈՒՆ) խառնաղանճ ամբոխիւն (ՀԱՍԱՐԱԿ ՃՈՂՎՈՐԴԸ) հանդերձ զմիմեամբ դիպանէր։ Իսկ երանելիքն իբրեւ դիտացին զանմիտ եւ զչղուաբարոյ (ՄՈՒՔ, ՄԱՆԿԱՒԵՐ) մարդկանն յոռութիւն, կանանաբարձ (ՈՂՔՈՒՎ) արտասուալից զձեռս յերկինս համբառնային, խնդրել ըզ փրկութիւն յամենազօր յամենակալ տեառնէն։ Ի միւսում աւուրն ընդ այգն ընդ առաւօտն հրաման ելանէր ի թագաւորէ ածոյ զերանելին Հռիփսիմէ առնել յարքունիս։ Անդէն յարքունուստ վաղվաղակի ոսկիապատ գահաւորակս (ԸՆԾՂԿԸՔ) սպասաւորօք հանդերձ հասուցանէին առ դուրս հնձանին ուր էին վանքն (ԽՂԱՒԱՆ, ԲՆԱԿՉԱՆ) նոցա։ Նաեւ հանդերձս ազնիւս, դեղեցիկս, փափուկս, պայծառս, եւ զարդարանս երեւելիս մատուցանէին նմա յարքունուստ, զի զարդարեսցի եւ շքով եւ պատուով մտցէ ի քաղաքն յանդիման լինել թագաւորին։ Իսկ նորա արտասուագոչ ձեռս յերկինս համբարձեալ խնդրէր ի կամարար տեառնէն ապրեցուցանել զնա։ Ցայնժամ լինէր որոտումն յերկնից սաստիկ անհնարին մինչեւ անաբեկել (ՎԱԽՑՆԵԼ) զամենայն ամբոխն. եւ այնպէս յերկար որոտայր, զի թմբրեալ լինէին մարդիկն յահէ անտի, եւ ընդոստուցեալ (ՑՈՒԿԵԼ) անգուշեալ (ՈՒՇՑԵԼ) բազում երիվարք հնծելոց յահէ անտի,

զբաղումս ընկեցեալ եւ զբազումս առաքուր ձարեալ (կոխկոռել) սատակէին, եւ անհնարին չարիք եւ արհաւիրք ի վերայ մարդկանն հասանէր: Իբրեւ այս չիմի ամբոխի եղեւ ի մէջ մարդկան, ումանք յամբոխէ սպասաւորացն արքունի ընթացան պատմել թագաւորին զամենայն: Եւ ասէ թագաւորն, փոխանակ զի ոչ կամեցաւ զալ կամօք, բռնաբար ածցեն մինչեւ յապարանս: Առեալ զհոխիսիմէ սպասաւորացն բռնաբար, մերթ վերամբարձ, մերթ ի քարշ, ածին եւ մուծին զնա յապարանս թագաւորին: Ագաթ:

Ամենայն վարք կենաց մարդկան նման են վարուց (վարք, երկիր վարելը) մշակութեան երկրաքաղաց արմտեաց: Որպէս մշակն նախ վարս վարեալ, ցելեալ (պարոելը), կակղեալ, հերձեալ, ակօսաձիգ պատառեալ զերկիրն սեւեակոշտեալ, պարարտացուցանէ նախ քրտամբ եւ աշխատութեամբ, հատանէ գընդվայր (անպէրան) արմատն, առ ի կարճելոյ գմոլեբոյս (քեշ կերպով բուանող) տարապարտ աճումն կիզաբոյս (բայերը այլող) բանջարոց, եւ ապա սերմանէ զսերմանիս օգտակարն ցանից. նոյնպէս եթէ ոչ նախ հատանիցէ ոք զպարտս պատժապարտութեան իւրոց ընդվայրաբոյս (պարտ պեղը բուաձ) սովորութեանց, կամասէր; կամագնաց, ինքնակամ մեզացն, ոչ կարէ ընդունել զսերմն որ ի նմա պտուղ տալցէ: Սոյն օրինակ եւ այժմիկ առ ձեզ տեսանեմ: Եթէ ոչ խլեսջիք դուք ի մտաց ձերոց զարմատս ընդվայրաբոյսս վնասակար մեզացն, որ ի ձեզ արմատացեալ են եւ պատեալ զոստովք մտաց ձերոց առ ի խափանել զծաղիկս եւ առ ի չտալ բերել զպտուղն, նա եւ միանգամայն ի գօսացուցանել (ըրցնել), սերմն արկեալ ի ձեզ (յեր գելը էնող սերմը), անկանիցի յանհիւթ ապառաժ տեղի, եւ դուք անմասն եղեալ զրկիցիք ի պտղոյն:

Ապա պարտ է ձեզ կակղել զանդս մտաց ձերոց, եւ խլել յանձանց զմեզսն գայթակղեցուցիչս որ խափան առնեն (արգելէ կ'ելլեն) արդարութեանն ի ձեզ բուսանելոյ, այսինքն զկռապաշտութեան սովորութիւնսն, յոր ի նախ-

նեաց հետէ մոլորեալ դանդաչէիք. իբրեւ քուն ընդ արքունս եղեալ (կէս գոն կէս արքուն) ընդ վայր (ի ղոր) թարթափիլիք (էռեռ ելլել, զբոզիլ) ոչ յօգտակարս ինչ, այլ յունայնութիւն անօտի, ի կուռս որ չեն ինչ յօգուտ, զի անչունչք են, անիմասար (էմացոմ ըռնեցող), անխաղացք, անշարժք. ումանք կոփածոյք են (մրճով կոփելով շինուած), ումանք կուռածոյք (կռանով ձեձելով շինուած), ումանք խարտածոյք (խոզոցով քորձուելով շինուած), եւ ումանք ձուլածոյք (ըռչձու), եղեալ ի մտաց ճարտարաց: Ոչ կարեն եւ զինքեանս ի վնասուց պահել, եւ ոչ լոկ մի կամ ճանճ, որ յանօգուտս ընդ մարդկան է բնակեալ, կարեն քշել հանել ի տանէ պաշտօնէից իւրեանց: Եւ ոչ ըզ սարդն որ եղեւէջս առնեն զնոցունց պատկերօք, եւ ձգեն զոստայնս իւրեանց զդլխով նոցա, յանձանց ի բաց կարիցեն մաքրել, այլ ընդ վայր ի ներքոյ ժանգակեր վոչոտեալ հարեալ մաշին:

Եւ քարեղէն պատկերացն (աբյան) առեալ զբարաքոս ժանգոյն (տոբերու վրայ եղած սրոտը), զաղրացեալ (փչեղոցած), կանաչացեալ, ներկեալ տգեղանան: Իսկ վայտեղէն պատկերացն յորղանց հարեալ, բոտոտակեր (ճճնկէր) եղեալ մաշին: Իսկ հանդերձիկն որ զնոքօք արկեալ, այն ցեցակեր մեցոտեալ (ճճնկէր) փխրեալ (քնչոր փոր փոր կրնայ ելլել շէթելվ) մաշեալ կորուսեալ ապականին: Եւ եթէ անմտութիւնն ստիպիցէ զոք կոտորել նոցա անասունս ի զոհ, ճեմեր զագրութեան շարառոյն (ճաշկին ու սրեան ձուքը), եւ խանձրահոտ (խանդ, այլած հոտող) մուրն եւ ծուխ այրեցածոյն ելեալ մածեալ զնոքօք, իբրեւ զածուխ սեւեալ զնոսա յայլագոյնս դարձուցանեն: Արդ զի այսպէս անօգուտ են եւ ոչինչ կուռքն, եւ ոչ ումեք պիտանացու, հատէք խզեցիք (էրցնել) յանձանց ձերոց զյամաքեալ գօսացեալն, իբրեւ այն որ թափիցէ զմաղձն եւ զմաղաս դառնութեան, եւ թեթեւացուցեալ զինքն յախտից, յառողջութեան լինիցի: Ագաթ:

Մի լինիք իբրեւ զաուներս գօսացեալք զի հուրն անշէջ գտեալ զձեզ՝ իւր կերակուր առնիցէ, այլ գալարուեցարուք (կանանչ-ընկե, ըուղելէ+) ծաղկեալ մրգաւէտ, զարդիւնան մատուցանիցէք Տեառն։ Զի զոր օրինակ ի հունձս ընտրեալ (ըոռելվ) զորոմնն ի ցորենոյն ի հուր արկանիցեն, նոյն գունակ (նայնըլե) դիպեսցի եւ գօսացելոցն ի մեղս, յորժամ բուսանիցին յանկարծօրէն յակառն թօթափել մարդիկ ի գերեզմանաց, ի մեռելոցն յարութեան։ Զի որպէս հատն մերկ յերկիր անկեալ բուսանի՝ առեալ արմատս, բերեալ ցօղուն (կրե, բուռն), արձակեալ ստեղն (ցէ-ղ), կապեալ ծոնըր (ձուռնկ, պօղա-մ), ջովացեալ (պե-ըե-ուլէց), առլցեալ հասկաթօռս (հա-կէրվ ըցա-ռն), եւ ընդ միոյ հատոյ բազումս առեալ բերէ ի չահեկանութիւն (օքտօկօրո-ընկե-ռն, է պէտ), նոյնպէս է տեսանել ի յարութեան զարդարան, որ ընդ միոյ մեկնակ (գնդացն) բարոյ գործոյ հազարս եւ բիւրս եւ անթիւ հատուցմունս առեալ բերիցեն։ Իսկ մեղաւորքն իբրեւ զհատս պատեալս փշովք ներքուստ ի վեր գայցեն։ Զի որպէս ի սկզբանն փուշքն վասն մեղաւորացն յանցաւորութեան բուսան, նոյնպէս եւ փուշքն զյանցաւորօքն պատեալ բուսեալ՝ լուցկիք եղեալ այրիցեն զնոսա։ Ադաթ։

Սիւն ամպոյն որ հովանոցանայր որդւոցն Իսրայելի ի տապ խորշակին ի տուընջեան՝ լուսատու լեալ ջեռուցանէր զնոսա ի ցրտոյ սառնամանեաց ի գիշերի։ Երբեմն վիմացեալ հոսէր նոցա յագուրդ ի ծարաւ վտակս անոյշ ջուրց (անուն ձաբ-ը յօքենքնըը- համաբ անու-ը ը-ը կը ըու-ֆէք), եւ երբեմն զառնայր ի հուր եւ ի փայլակն։ Նոյնպէս եւ ամպք երբեմն տեղան քաղցր անձրեւ չայեկան բուսուցիչ երկրապարար, երբեմն խարակիչ (ոչէ-ղ) փայլատակմամբն եւ չարաթոյն օդոյն չնչմամբ խարշակահար ցամաքեցուցանեն զվարսաձեւ բոյս դալարոյն։ Զի ի ժամանակին չաիաւոր ոռոգումն կարի պիտոյ է առ ամենայն բոյս սերմանց, իսկ յորդն եւ անչափն՝ նեխէ (կը

ֆոռեցնէ), ապականէ եւ կորուսանէ · իսկ որ կարին բազմանայ՝ ողողէ, անյիշատակ ընդէ։ Սոյնօրինակ եւ լոյս ցանկալի է յաչս մեր, այլ յորժամ չերմակիծ առնէ (ֆո-ռո-ընըմբ կը կնձե, կ'այբե), վնասէ։ Ագաթ։

Նեղերուք դուք, ասէ, խորագէտք իբրեւ զօձս, եւ միամիտք՝ իբրեւ զաղաւնիս։ Եւ զինչ իցէ խորագիտութիւն օձին, եթէ ոչ, իբրեւ ծերասցի նա եւ տեսանիցէ ապականեալ զմարմին իւր, դիմէ ընդ տեղի լինչ նեղաձերսլ (նընչ ձակ ո-նեցուղ), եւ ընդ կրքելն (ակըռո-ելըռ-պէռ) կեղեւէ (կընչե-է պէռ կը հանէ) զապականեալ մորթն ծերացեալ մարմնոյն, ի բաց մերկանայ, եւ միւսանգամ ի մանկութիւն գառնայ, եւ նորոգեալ զծերութիւն իւր զարդարէ։ Իսկ աղաւնի միամիտ կոչի, մի (նախ)՝ վասն զի մարդասէր է եւ մարդընդել, եւ ի մարդամօտի եւեթ կամի կեալ · եւ միւս եւս (երկրորդ)՝ եթէ բազում անգամ բարձցէ ոք զձուս կամ զձագս աղաւնոյ, ոչ երբէք երկմտեալ թողու զտեղի բունին իւրոյ։ Ագաթ։

ԵՒՍԵԲԵԱՅ ԲՐՈՆԻԿՈՆ

Կրոնիկ, ասէ, զոր հայրն անուանեն Արամաղդայ, նոմա (ֆեխռուարայ) ի քուն յայտնեաց (ռնոյ զեչ կ'ելմացնելը) մարդկան ի ջրհեղեղ սատակել (ընչ մըբդիկ ռոռակելըց էին ե ըբհեղեղ), եւ հրաման տայր զամենայն մատեանս փորել եւ դնել յԱրեգ քաղաքի Սիպարացւոց, նաւ գործել եւ ի ներքս մտանել հանդերձ աղգականօք եւ կարեւոր բարեկամօք, համբարել ի ներքս ռոմիկս (ռոռելէ+) եւ ըմպելիս, մուծանել եւ գազանս եւ թռչունս եւ չորքոտանիս, եւ ամենայն կազմածովք պատրաստ լինել ի նաւարկել։ Հարցեալ (ֆեխռուարայ) թէ յո ուրեք (ռոը) արդեօք նաւարկիցէ, պատասխանի տայր թէ Առ դիան՝ աղօթս առնել դի բարիք մարդկան լինիցին։ Եւ չատունգանէր (ֆեխռուարայ) գործել զնաւն որոյ երկայնութիւնն էր հնգե-

տասան վտաւանց (դրամ) եւ լայնութիւնն երկու վտաւանք։

Հանդերձեալ (պարբասթել) կազմեալ ըստ ամենայնի որպէս եւ առ հրամանն, զկին եւ զորդիս եւ զկարեւոր բարեկամս ի ներքս մուծանէր։ Ի հասանել ջրհեղեղին եւ վաղվաղակի ցածնուլ, թռչուն ինչ արկանէր Խախութրոս, եւ նոքա չգտանէին ուտել ինչ եւ ոչ տեղի եւ դադար իջանելոյ։ Դարձեալ միւսանգամ առնոյր զնոսա Խախութրոս ի նաւն։ Յետ սակաւ ինչ աւուրց դարձեալ արձակէր այլ հաւս, եւ նոքա եւս միւսանգամ անդրէն ի նաւն դային՝ կաւով թաթախ զմատիկն բերեալ։ Ապա երրորդ անգամ արձակէր հաւս, եւ նոքա միւսանգամ ոչ դային ի նաւն։ Յայնժամ, ասէ, իմանալ Խախութրայ եթէ յայտնեալ եւ բացեալ է երկիր, եւ քակել զկողմ մի ձեղուան նաւին, եւ տեսանել երթեալ յեցեալ զնաւն ի լեառն ինչ։ ապա ելանել նմա հանդերձ կնաւ եւ դստերբք միով հանդերձ եւ ճարտարապետաւ նաւին, եւ երկիր պագանել յերկրի, բազին կանգնել եւ զոհս մատուցանել դից, եւ այնուհետեւ չիք յաչաց լինել նոքօք հանդերձ որք ընդ նմա ի նաւէն ելանէին։ Եւ որք անդէն ի նաւին մնային եւ չելանէին ընդ Խախուտրեանց, ելեալ յետոյ խնդրէին զնա, եւ յանուանէ չրջէին, դուէին, կուէին։ Խախուտրոս չերեւէր այնուհետեւ նոցա։ բայց ձայն բարբառոյ յօդոցն եկեալ պատուէր տայր եթէ պարտ էր նոցա դիւցապաշտս լինել, եւ թէ ինքն վասն դիւցապաշտութեան երթեալ բնակիցէ ի բնակութեան դիւին, եւ կնոջ նորա եւ դստերս եւ նաւապետին ի նոյն պատիւ վայելեալ։ Եւ դուռ (հրաման) եւ պատուէր տայր նոցա երթալ միւսանգամ ի Բաբելոն, եւ ի Սիպարացւոց քաղաքէն փորել հանել զմատեանն որ ծածկեալ կայցեն անդ, եւ տալ մարդկան։ եւ տեղին, ասէ, յորում եղեալ կային՝ Հայոց աշխարհն էր։

Նոցա լուեալ զայն ամենայն զոհս դից մատուցանեն, եւ հետիոտս ի Բաբելոն գնան։ Եւ ինաւէն որ չգաբաւ դադարեաց ի Հայս՝ ցայժմ սակաւ ինչ մասն ի Կորդուացւոց

լերինն ի Հայոց աշխարհին մնալ նշխար (մաս) ասեն։ եւ ոմանց քերել քերել ի ծերպածոյ նաւին նաւթոյ ի բժշկութիւն եւ ի ջնջոց (ընջոյք) ցաւոց ինչ բժժանաց (խոխրոն)։ եւս։ Ք։

Յետ որոյ ամրեաց Սիսիթրոս որում կոչնոս յառաջագոյն գուշակեաց լինել յաճախութիւն անձրեւաց։ Հրաման տայ զմատեանս ամենայն Արեգ քաղաքի Սիպարացւոց թաքուցանել։ Եւ իբրեւ Սիսիթրոս զայն ի գլուխ հանեալ վճարեր (կատարել), մինչդեռ առագաստ ձգեալ (պըղել, բանալ) նաւարկել ի Հայս կամէին, յանկարծակի հասանէին նաւավարքն յԱստուծոյ։ Յերրորդ աւուր, յորժամ անձրեւքն ցածնուին (իջնել, դադրել), արձակէր Սիսիթրոս հաւս ինչ ի հաւուց, դիտակն կալեալ (դիտել, սպասել) եթէ կարիցեն զերկիր փարատեալ ի բազմութենէ ջուրցն տեսանել։ Նոցա յածեալ (ընդոստել, պոռթկալ) ընդ անհուն հաւատարած ծովիւ ծփանաց՝ չգտանէին ուրեք ոտից դադար. անդրէն առ Սիսիթրոս յետս դարձեալ դիմէին։ Նորա դադարեալ այլ եւս երիս աւուրս, դարձեալ արձակէր հաւս, որ եկեալ կաւով թաթախ զմատիկն բերէին։ Եւ անդէն դիքն զնա ի մարդկանէ հետակորոյս առնելիս (անհետանալ կ'ընկեր), եւ նաւն երթեալ յաչխարհն Հայոց դադարէր, եւ ի փայտիցն զեղ օգնականութեան բնակչաց աշխարհին պարզեւէր։ Եւս. Ք։

Աբիւդենոս ասէ զառաջնոցն, լինել նոցա զօրութեամբ եւ յաղթանդամութեամբ յուդացեալք (ամբարտաւանել) մինչեւ զդիսն եւս անգոսնել եւ յանպիտանութիւն հատանել (անպիտանանալ, չբռնել ձեռ ի նմա)։ Սկսանէին զբարձրաբերձ զբուրգն կանգնել որ այժմ Բաբելոն կոչի. եւ իբրեւ մօտ յերկինս հասանէին դիցն, այնուհետեւ հողմոց օգնական լեալ դից՝ մղէին եւ յերկիր կործանէին զմեքենաւոր գործն անարեացն (հսկայից), եւ յատակն կործանեալ Բաբելոն անուանէր։ Ցայն վայր (մինչ ու այսօր) միաչուրքն համալեզուք էին (ունէին), եւ ի դիցն

բազմամբոխ խառնաիախօս խղդուըրտիւն (այլ այլ չէոր յայնէր) ի միաբանեալսն եկեալ մտանէր։ Եւ յետ այնորիկ Կրոնէն եւ Տիտան իմարտ պատերազմի ընդ միմեանս բախէին։ Եւս։ Ր։

Ձառեցից այժմիկ (ասէ Ցոսեպոս) զառ ի Բաղդէացւոց մի ըստ միոջէ գմէնջ գրեալսն եւ զպատմեալս, յորս կայ բազում միաբանութիւն (համայնդնդութիւն) առ այլ եւս մեր գիրս։ Եւ վկայ այսոցիկ Բերոսոս է, այր Բաղդէացի յազգէ, եւ երեւելի յամենեսին որք զիմաստութեամբ գային (ֆիլոսոփեան և լըրնեան եաե էին)։ քանզի եւ զաստեղագիտութեան մասնաւոս եւ որ ինչ ի Բաղդէից ճարտարութիւն իմաստութեան պատմէր՝ նա ևհան ի Յունաց լեզուս։

Նոյն իսկ Բերոսոս մատագիր զետ երթեալ (հեթերըվ) առաջնոցն մասնիցն՝ վասն ջրհեղեղին եւ քնաջինջ մարդկան ապականութեանն (ապականեալ մարդկան) լինելոյ գնոյն ձեւ (նոյն կերպով) ըստ Մովսեսի պատմութեանն վիպագրեաց, եւ վասն արկղակերտ տապանին որով Նովքոս (Նոյ) նախնին մերոյ ազգիս ապրեցաւ։ Եւ տապանն, ասէ, երթեալ դադարէր ի գլուխս լերանց Հայաստան աշխարհին։ Եւ ապա մի ըստ միոջէ ի Նովքայ համարեալ, ի Նաբուպողոսորոս, ի Բաբելոնի եւ Բաղդէացւոց թագաւորն, եկեալ հասանէ, եւ զնորա զիրս եւ գարուեսիանոս (ժոզեֆոսեան) պատմեալ, ասէ թէ յոր իրս եւ յինչ միտս առաքեաց յերկիրն Եգիպտացւոց եւ ի մեր աշխարհս զիւրոյն (էր յաջող) որդին Նաբուզոդոնոսորոս յաճախագունդ զօրօք, բազմատարած բանակօք։ Քանզի ազդ լինէր նմա թէ յապստամբութիւն մտաբերեցին բնակիչք աշխարհին, եկեալ հասեալ ամենեցունն չահեալ տիրէր, եւ զտաճարն Երուսաղեմի հրձիգ արարեալ եղծանէր, եւ զամենայն զմերազգեայ ժողովուրդն խախտեալ (ցերի պոնել) ի Բաբելացւոց երկիրն բնակեցուցանէր։ Դեպ եւ պատահարք հասանէին (պատահեցաք

քաղաքին աւերել, տաճարին եղծանել եւ թանաւանամեայ ժամանակ մինչեւ ցԿիւրոս առաջին Պարսից թագաւոր։ Տիրել, ասէ, Բաբելացւոցն Եգիպտացւոց աշխարհին եւ Ասորւոց եւ Փիւնիկեցւոց եւ Արաբացւոց, արուեստիւք եւ քաջութեամբ անցեալ զանցեալ (ֆերպասընել) զամենեքումբ որ նախ քան զնա Բաղդէացւոց եւ Բաբելացւոց թագաւորեցին։

Աղդ եղեւ հօրն նորա (հայըը ներցոս) եթէ չահապն (սոպրոս) նախարարապետ որ կարգեալ կայր ի վերայ աշխարհին Եգիպտացւոց եւ կողմանցն Ասորւոց եւ Փիւնիկաստան (Փէնէկոն) գաւառացն՝ կապարձս դարձոյց, յետս եկաց յապստամբութիւն (ապոսթեցա)։ Եւ զի չէր ատակ (չէր կարող) այնուհետեւ ինքն կղտամբել (պոտել, ղպել), գումարեաց եղ ի ձեռն որդւոյ իւրում Նաբուզոդոնոսորայ որ այնուհետեւ ի չափ խոկ հասակի հասեալ էր՝ մանչ ինչ ի զօրացն, եւ առաքեաց երթալ ի վերայ։ Երթեալ հասեալ Նաբուզոդոնոսոր, խումբ գործեալ տայր պատերազմ ընդ ապստամբին եւ յաղթէր, եւ զաշխարհն որպէս եւ էր իսկ ի բնէ՝ անդրէն ընդ իւրեանց թագաւորութեամբ նուաճէր։ Իսկ հօրն նորա Նաբուպողոսորայ դէպք տային (կը պատահէր) ինչ ինչ ժամանակի հիւանդանալ ի Բաբելացւոց քաղաքին եւ վճարել զկեանս, թագաւորեալ ամս ԻԱ։

Զգաստ լինէր (ըստ կը պրոսէր, կ'ենանաը) յետ բազում ժամանակաց Նաբուզոդոնոսորայ զհօրն վախճանէ։ Կարգէր յարդարէր (նա) զիրս երկրին Եգիպտացւոց եւ զայլոցն աշխարհաց, եւ զգերին (ֆերոնէոը, ֆերնենըը) Հրէից եւ զՓիւնիկեցւոց ազդացն, եւ հրամայեն տայր ոմանց ի բանակատացն հարստաբուռն (ռիչ, չանր) զօրօք գան (պոնոտ չոպնէր, պոպը) եւ զկահ եւ զկազմած խաղացուցանել (պոնել) ի Բաբելոն։ Երթեալ հասեալ, գտանէր ուբումն ազնուականի ինոցանէ նուաճեալ զիրս ամենայն ի Բաղդէացւոց աշխարհին, եւ պահեալ նմա զթագաւո-

բութիւնն։ Տիրէր բովանդակ հայրենի իշխանութեանն, եւ զդերեզն հրաման տայր յաղնիւ տեղիս Բաբելացւոց աշխարհին բնակեցուցանել։ Եւ ինքն յառէ եւ յաւարէ պատերազմին զմնհեանն Բելայ, ամենայն առատութեամբ զարդարէր։ Եւ ի բուն քաղաքն եւ այլ եւս արտաքուստ ի ներքս յաւել ջուրս, եւ պնդեր (ամրացնել) զտեղիսն զի մի եւս լինիցի հնար պաշարողաց զդեան ի քաղաքն դարձուցանել։ Եւ յաւելոյր երիս պարիսպս ներքնոյ քաղաքին, եւ երիս՝ արտաքնումն. եւ զկէս պարապային ինութիծուն (էպաճ) աղիւսոյ եւ ինաւթոյ չինէր, եւ զկէսն իւրով աղիւսոյ, եւ պատէր ագնուագոյնս (ադէկ կերպով, ըստ աքանաչն) զքաղաքն պարսպօք, եւ զդրունսն զարդարէր դիւցազնուս (դէօյճէքսը, ղահրէ կերպով)։ Եւ այլ արքունի մօտ ի հայրենի արքունիսն չինեալ յաւելոյր, զորոց գչափ եւ զդեզ եւ զազդի ազգի յօրինուածս հագիւ ոք ուրեք եթէ պատմել կարացէ (մարդ չքնաքան կրնայ պատմել), բայց այնչափ միայն՝ թէ կարի նորակերտ նորանշան մեծապայծառ եւ չնաչխարհիկ գործ էր, եւ կատարեցաւ համօրէն ի հնգետասան աւուր։ Եւ յարքունիսն աշտարակս բարձրաբերձս հանդերձ մահարձանօք (կրնող երեք պահպանողաց հոմոր) չինեալ յօրինէր, եւ զճակատս կողացն (մէճ) ի նմանութիւն լերանց յարդարէր։ Եւ անկեաց ծառս ազգի ազգիս, եւ գործեաց եւ կազմեաց զանուանեալ բուրաստանն կախաղանաւ վասն տեսնջանաց կնոջ իւրոյ ի լեռնային հովասուն վայրացն (կինը լեռնայէն շէն պեղերէ ախորժելոն համար), որ ի Մարաց աշխարհին հովասուն սնեալ էր։

ԿԻՒՐԵՂ· ԿՈՉՈՒՄՆ ԸՆԾԱՑՈՒԹԵԱՆ

Չար, չար են մեղք, չար են, այլ ոչ եթէ առանց բժշկութեան են։ Չար են այնոցիկ որ լամբեալ (բռչնեալ) յինքեանս զիւրեաւ ունին, եւ զիւրին այնոցիկ են որ ապաչխարութեամբ ի բաց թօթափեն։ Բայց եկ, դիցուք գրեսցուք (էնըսըրնք) եթէ առեալ ոք ունիցի ի ձեռին կայծակունս (չաքաճ ճռռիւն, կրակ), ապաքէն (անոթախոյս) մինչդեռ ունիցի զկայծակունսն, այրի իսկ, իբրեւ ի բաց ընկենուցու զկայծակունսն, եւ զայրելն (այրելը) ի բաց թօթափիցէ։ Այրեն, այրեն մեղք զչիզս ոգւոց, եւ փչրեն խորտակեն զմտաւոր ոսկերս խորհրդոց, եւ չինչուցանեն զլուսաւորութիւնս մտաց։ Իսկ արդ, ասիցէ ոք· Զինչ են մեղք, հրեշտակ իցէ, դեւ իցէ, ինչ ի կենդանեաց իցէ· զինչ են որ այնչափ ինձարդք (անձն բանի ճարը ֆռռող) եւ զօրաւորք են։ Զեն ինչ ոք ուստեք (բան մը չէն), այր դու, եւ ոչ յօտարուստ թշնամի ոք է որ մարտնչի ընդ քեզ, այլ բոյս չարին ի կամակար բարուց քոց (ոռ անձինքնուն բնութենէդ) անդստին ի քէն բուսեալ։ Աղէ դու, ուղիղ քոյք աչօք հայեաց, եւ ոչ ուստեք ծննդի ցանկութիւն։ Մի յաւիշտակեր զայլոցն, եւ դադարեալ ննջեալ կայ զրկումն եւ գերծումն (յափշտակութուն)։ Յուշ լիցի քեզ (յիշէ) ահեղ օրն դատաստանին, ոչ սպանութիւնք եւ ոչ մի ինչ յանիրաւութեանց յաղթել կարացեն քեզ։ Ապա թէ մոռացիս զԱստուած, յայնժամ սկսանիցիս խորհել զանօրէնութիւն եւ կատարել զչարիս։

Այլ ոչ եթէ դու միայն ես առաջնորդ չարին, այլ՝ այլ ումն չարագոյն քան զքեզ, հրապուրիչն բանսարկու։ Հրապուրել հրապուրէ նա, այլ ոչ եթէ բռնութեամբ յաղթահարել կարէ զորս ոչն անսան նմա։ Չի եթէ փակեսցես զդրունս խորհրդոց քոց ընդդէմ նորա, քանզի հեռի է ի քէն, ոչ ինչ կարացէ մեղանչել քեզ։ Ապա թէ անխափ

ցանկութիւն զնաւս ածիցես, քո իսկ խորհրդովք արմատս չարեաց ի քեզ տնկէ, եւ թակարթապատ արարեալ զքեզ, քոյին խորհրդովք չաղեալ պատեալ, ի խորխորատն չարեաց կործանեսցէ զքեզ: Իսկ արդ թերեւս ասիցես, Հաւատացեալ պիտի (հաւատամ) եմ, ոչ յաղթէ ինձ ցանկութիւն, թէպէտ ամէպ ամէպ ցանկացայց: Մի խաբիր, զիմիրդ ոչ գիտես թէ եւ զվէմս պատառեցին արմատք որ առ նոսա բուսեալ էին: Մի ընդունիր ամենեւին զսերմանիս չարին զի պատառէ զհաւատս քո: Մինչչեւ բուսեալ համարձակ (պեռ չբուսած), անդէն ի ծաղկի անդ խլեա զարմատս չարին, զի մի հեղգացեալ ի սկզբան անդ՝ հուրս եւ սուրս ժողովեսցես: Ի սկզբան աչացաբին զարման տար աչաց, զի մի կուրացեալ՝ առ խարխափ որմն գորմաց (պարէ պար խոչխոչելվ) ի բժշկաց խնդիր չրջեսցիս:

Է, է առաջնորդ մեղաց բանսարկուն, եւ ծնիչ չարեաց. բայց ոչ եթէ ի ծննդենէ բուսոյ բարուցն (է քնէ, է ձնէ) ի հարկէ բարձեալ բերէր յանձին գմեղանսն (յանցանք), ապա թէ ոչ յարարիչն ընթանան պատճառք վնասուցին, եթէ նա արար զնա այսպէս, այլ ի սկզբան անդ յարարչէն բարի ստեղծաւ, բայց յիւրոց բարուց անտի բանսարկու եղեւ, եւ ի գործոց անտի իւրոց զանուն բանսարկութեան ժառանգեաց: Չի հրեշտակապետ էր բարի, բանսարկու անուանեցաւ յետոյ, եւ ի բանսարկութենէն անտի ժառանգեաց (սատան, սատա) զանունն: Կործանեցաւ ի վերուստ ի վայր, եւ զրազումս ընդ իւր յետս կացոյց: Սա արկանէ ի միտս մարդկան զցանկութիւնս. ի սմանէ են ամենայն ազգք չարեաց: Վասն սորա հանին զհայր մեր զառաջին զԱդամ ի դրախտէ անտի, եւ փոխանակ աքանչելի ինքնամատոյց պաղոյն վայելչութեան զփշաքեր զաստասկաքեր երկիրս ժառանգեաց:

Իսկ արդ զինչ, ասիցէ ոք, պատրեցա՞ք, խաբեցա՞ք, կորեա՞ք (խաբուեցա՞ն, կորուեցա՞ն), արդ ո՞չ գոյ այսուհետեւ յոյս վերկութեան. չիշա՞ք, կուրացա՞ք,

արդ ոչ իցէ հնար հայելոյ. խողտացա՞ք (կաղացա՞ք, արդ ոչ իցէ հնար դնացս ուղիղ գտանելոյ, եւ միանգամայն (գովքանի) արգելօք ասիցէ ոք, եթէ անկա՞ք մեռա՞ք, այսուհետեւ ոչ է հնար յարութեան: Իսկ արդ, որ զՂազար չորեքօրեայ յարոյց, զքեզ կենդանիդ ոչնչացի եւս առաւել զիւրագոյն կանդնիցէ: Մի հատցուք զյոյս անձանց մերոց, եղբարք, եւ մի կործանեսցուք զանձինս յանյոյս սատանութիւն (նըձանութ): Չար է չհաւատալ յուսոյ ապաշխարութեան: Որ ոչն ակն ունի վերկութեան՝ անկատիր (անդաբձեր) անխնայ տայ զանձն իւր ի մեղանչել. իսկ որոյ յոյսն կայ (յոյս ունեցողը) ի բժշկութիւն՝ յայնմ հետէ խնայէ յանձն իւր: Չի եւ աւազակն որոյ հաւատալ է յոյսն եւ ոչ ակն ունէցին չնորհի (ներման)՝ յանդգնագոյն (յանդգնաբար) յօժարին ի կորուստ. այլ յորժամ յուսան թողութեան՝ յապաշխարութիւն դառնան: Օձք մերկանան զծերութիւն մարմնոց իւրեանց, մեք ոչ կարասցուք թօթափել զմեզս մեր ի մէնջ: Երկիր փշաբեր տատասկաբեր ի պտղաբերութիւն դառնայ առ ի դարման ածել հողագործոյ. իսկ մեզ այնչափ անհնար է ուղղել զանձինս ի թիւրութենէ (ձուռնէն, ղրուռնէն): Ոյս բարուց (քնուռնէն) վաղվաղակի ընդունի զիրկութիւն. բայց խնդիր ի մտաց յօժարութեան (քանը յօժարութենան վրայ է):

Մարդասէր է Աստուած, եւ բազմապատիկ մարդասէր, Մի ասեր երբէք, Մեղայ ոչ մի անգամ, այլ բազում անգամ, զիմիրդ մարթիցի լինել թողութիւն. զիմիրդ լինին այնչափ մեզք անչիւսատակ, Ոչ յաղթէ (չերպողնուկ) բազմութիւն մեղաց քոց ողորմութեանցն Աստուծոյ. ոչ է մարթի կարեւոր չինել վիրացդ քոց քան զճարտարութիւն բժշկապետին: Պատմեա դու բժշկին զչարչարանս (կիր) քո, անդէն (անդջապես) դայցէ բժշկութիւնն: Կամիս տեսանել զԱստուծոյ մարդասիրութիւնն, եւ զչափ առնուլ (ջրչով պեռնել) զերկայնամտութեան նորա, լուր եւ ի միտ առ: Անց զպատուիրանսն Ադամ, առաջին ստեղծուածն Աս-

տուծոյ։ Ո՞չ կարէր Աստուած անդէն վաղվաղակի զմահն
ի վերայ ածել. բայց աղէ դու տես զմարդասիրութիւնն
Աստուծոյ։ Հանել եհան զԱդամ ի դրախտէ անտի, ալ ճեմել
նմա անդէն ի ճմիւն (հուն, անոր ճքչ) անարժան էր վասն
մեղացն, այլ բնակեցոյց զնա ընդդէմ դրախտին, զի տեսցէ
ուստի անկաւն (էնկած ուէրը պէտնէ) եւ յորմէ պատուոյ յինչն
կործանեցաւ, եւ կարօտեսցի եւ միտ դիցէ (ուոլէ) ապաշ-
խարութեան։ Անդրանիկ մարդկութեանս կային մարդաս-
պան եղեւ, գտակ չարեաց եւ առաջնորդ սպանման, նեն-
գաւոր նախանձոտն առաջին։ Զինչ ասիցէ նմա Աստուած,
զերերեալ եւ տատանեալ լինչիր, ասէ, ի վերայ երեսաց
երկրի»։ Տես, որչափ մեծ էր վնասն, եւ զիարդ փոքր
պատիժ պատուհասին։

Մեծ, մեծ է այս մարդասիրութիւն, սակայն փոքր ինչ
է առ այն զոր ասելոցն եմ։ Ցասն նոյի մեղան հակայքն,
եւ անօրէնութիւն բազում յայնմ ժամանակի ի վերայ ամե-
նայն սիեզերաց տարածեցաւ, եւ վասն այսորիկ ջրհեղեղ
գալ հրամայեցաւ, այլ լիուլի (ամբողջ) զհարիւր ամ ձգեաց
(երկարեցաւ) պատուհասն։ Զոր յետ հարիւրամեան ժամա-
նակի առնելոց էր Աստուած՝ ոչ կարէր նոյնժամայն (էնդէ)
առնել. այլ կամովին թողանայր (ընդունէլ, ղէջառնէլ) եւ
ներէր զի ժամանակ տացէ նոցա ապաշխարութեան։ Եթէ
էր նոցա ապաշխարեալ, ոչ էին վրիպեալ (ղբկուէլ) ի մար-
դասիրութենէն Աստուծոյ։ Որթ կանգնեցին ժողովուրդն
յանապատի անդ, այլ ոչ թողացաւ (եպ էեցաւ) Աստուած
ի մարդասիրութենէ իւրմէ։ Եւ ոչ միայն ժողովուրդքն մե-
ղան, այլ եւ Ահարոն քահանայապետ նոցա։ Մոլեխս իսկզբնէ
քահանայապետին յանցուածոց վասն, եւ հաճեր զմիտսն
Աստուծոյ (հաճել զմիտս, հաշտեցնել)։

Եթէ կամիցիս, քեզ եւ այլ առակ (օրինակ) ապաշխա-
րութեան ցուցից։ Յանցեաւ Դաւիթ յետ երեկօթոց (էտէն-
դէնէ եպէը) ընդ երեկս, զի ելեալ չրջէր ի վերայ տանեացն.
յանխափոր հայեցաւ (ի կինն Ուրիայ), կատարեցան մեղքն։

Եկն եհաս Նաթան մարգարէ, յանդիմանիչն, կշտամբիչն,
երագ երագ բժիշկն վիրաց։ Իսկ Դաւիթ արքայ ոչ բար-
կանայր, զի ոչ ինձ հայէր որ խօսէրն, այլ ինձ հայէր
որ առաքեացն։ Ոչ հպարտացոյց զնա սպայ զօրացն բազ-
մաց որ չուրջ զնովաւ պատեալ կային, այլ ներքին մար-
դոյն հայէր ընդ զօրս հրեշտակաց որ զաստուածութեամբն
պատեալ կային, եւ յաներեւոյթ տեսլենէ անտի իբրեւ
յերեւելի տեսլենէ զանգիտեալ սարսեր (վախնալով նը պո-
ղէը)։ Թէպէտ լուաւ թէ Տէր անցոյց զքեւ զմեղս քո, ոչ
եկաց ի բաց յապաշխարութենէ անտի, այլ քուրձ առեալ
զգենոյր վոխանակ ծիրանեաց, եւ, վոխանակ ոսկիապատ
ոսկիակուռ աթոռոցն, իջեալ յերկիր ի վերայ մոխրոյ թա-
գաւորն նստէր։ Ուշանաք ամենայն մտեալ խոնարհութեամբ
աղաչէին, եւ ոչ առնոյր յանձն խորտիկս ճաշակել, այլ
եօթնօրեայ ժամանակս բովանդակեալ զպահոցն պնդու-
թիւն ձգտեր (եօղն օր էէսթ ձոմ բռնէց)։ Իսկ արդ, եթէ
այր թագաւոր այնպէս պահօք պնդութեան (պոհտ պնդու-
ըէան, պէնդ, էէսթ պոհտ) խոստովանէր, դու որ տառապ-
եալդ ես (էէղճ ես), որչափ եւս առաւել պարտիս խոստո-
վանել։ Դարձեալ, յետ ամբառնալոյն ի վերայ նորա Աբի-
սողոմայ (Աբէսողոմ ունոր վէյ եւլէլէն, ապոստօքելէն եպէը),
թէպէտ եւ բազում ճանապարհք առաջի կային փախստեան,
ընդ լեառն ձիթենեաց ընտրեաց ճանապարհ առնել փա-
խստեան իւրում, ի մոխ եդեալ զգլխն (զերիստոս) որ
ընդ այն լեառն անցանելոց էր յերկինս։

Եղեւ Մանասէ անօրինագործն քան զամենայն թագա-
ւորս ցուցայ. զնեայի իսկ սղոցեաց եւ յաղի ազգի կռա-
պաշտութիւնս պղծեցաւ եւ ելից արդարոց արեամբ զնե-
րուսաղէմ. ի գերութիւն մատնեցաւ, եւ երթեալ ի Բա-
բելովն զիորձ առեալ զչարեացն, դարման մեղաց զապաշ-
խարութիւնն գտանէր։ Անկանէր, նկուն լինէր (խոնարհեր
առաջի Տեառն, եւ Աստուած լսէր նմա եւ դարձուցանէր
զնա անդրէն ի նոյն տէրութիւն արքայութեան։ Արդ, որ

զմարգարէս սղոցեաց՝ ապաչխարութեամբ ապրեցաւ. դուռ որ ոչինչ այսպիսի դործեալ ես՝ զդոյչ լինիջիր, դուցէ ի զօրութենէ անտի ապաչխարութեանն զանդիտեալ թերահաւատիցես ի տարապարտուց։

Կամիս դիտել զկարծրութիւն զինու ապաչխարութեան։ Հարիւր ութսուն եւ հինդ հազարս սպառազինաց Եզեկիա ի մէում գիշերի կործանեաց։ Մեծ է եւ այս, արդարեւ մեծ, բայց սակայն փոքր է առ այն զոր ասէրց եմ։ Ջվճիռ մահու ելեալ ի բերանոյ աստուածութեանն անդրէն դարձոյց ապաչխարութիւնն։ Չի հիւանդութեամբ անկեալ դնէր Եզեկիա, մուտ առ նա Եսայի մարդարէ եւ ասէ. «Հրաման տուր վասն տան քո, զի մահկանացու ես դու եւ ոչ կենդանացու. (ԴՈՒՆ ՆՈՒՆԷՐ ԵՒ ԵՒ ՉՊԷՏ) ։ Դարձաւ Եզեկիա յորմն կոյս, համբարձ զմիտս իւր ի նմին անկողնոյ յերկինս. (զի լայնութիւնք որմոց եւ թանձրութիւնք ձեղուանց ոչինչ լինին խափան աղօթից խոնարհութեամբ եւ սրբութեամբ յերկինս կանխեցելոց)։ «Տէր,» ասէ, «յիշեա զիս։ Առ ի դարման բժշկութեան բաւական է քո զինն յիշել, զի ոչ եթէ ըստ ծննդեան (ԸՍՊ ԲԱՒՈՒԹ, ՃԱԼՊՈՊՓՐԻ) եւ ոչ ըստ աստեղաց, որպէս ոմանք զրաբանեն, կեամք մեք, այլ դու ինքն ես կենաց զսկիզբն եւ ցերը կեալն արժան իցէ, որպէս կամիս, կարգես։» Արդ, որում կենաց իսկ յոյս հատեալ էր ըստ համառօտ (ԲՈՒՐՆ ՅԱՒ, ՎԵՐԸՆԱՒՆ) վճռոց մարգարէին՝ հնդետասանամեայ ժամանակօք աւուրք յաւելուին։ Եզեկիա կարող եղեւ զմահաբեր հրամանն լուծանել, իսկ տէրն ոչ իցէ բաւական թողութիւն առնել մեղաց քոց։ Այլ դարձ յապաչխարութիւն, յոգւոց հաւ (ՀԱՒԱՉԷ) եւ հնծեաց, փակեաց զդուրս քո եւ կաց յաղօթս (ԱՂՕԹՔ) առ այն որ զզաղանին տեսանէ, զի զերծցի (ՀԱՆԷ, ՎԵՐՑՆԷ) ի քէն եւ ի բաց թօթափեսցէ զպատրաստեալ յաւիտենից զտանջանսն գիրեղէնս։ Եւ եթէ տակաւին թերահաւատ լինիս իցես, ած զմտաւ թէ ոչ էր այրն այն որ էջ ի հնոցն ընդ Անանիանայն, որպիսի

աղբիւրք բխեցին ի մէջ հնոցի անդ. զինչափի՞ չափք ջրոց, որ ի քառասուն եւ չինն կանգուն վերացայր զբոցն (ԽՈՍՈՒՆ ԵՒ ԻՆՔ ԿԱՆՉՈՒՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆ), չիջուցանել կարէր։ Իսկ արդ զինոցին բոց ցածոյց ապաչխարութիւնն, թերահաւատո՞ւ ինչ չինիցիս (ՎՂ՞Ո ՀԱՒԱՏՔ) թէ եւ զդժոխոց բոցն ոչ իցէ, կարող ցածուցանել։

Թերեւս ընդդէմ գայցէ ոք լինձ ի սրունկն լսողաց անտի եթէ «Իրաց ժամանակիս այսորիկ անդէպ է (ԷՒ ՅՕՐՈՒԷՒ) առակ (ՕՐԻՆԱԿ) պատգամիս, վասնանակ զի ոչ կամեցան Անանեանքն յօժարել ի կռապաշտութիւն անդր, արար զմեծամեծ սքանչելին Աստուած։» Այո, զիջայց ներեցից եւ ես այնպիսեացն, եւ այլ առակ օրինակի սքանչելեաց ցուցանել փութայայց։ Չինչ կարծիս կարծէք դուք վասն Նաբուզոդոնոսորայ արքայի։ Լուար ապաքէն ի գրոց թէ ամբարչտագոյն էր քան զամենայն, եւ թէ վայրենի եւ գազանագոյն էր բարուք, եւ առիւծագոյն քան զգազանս։ Լուեալ իցէ քո զի (ԸՒ) զսակրս թագաւորաց ի գերեզմանաց անտի բրեաց, հան, յարեգակն (ԴՈՒՔ, ԲՈՑԸ) ընկեց։ Ո՞չ է գիտացեալ քո զի գիտողովուրդս այլխարիօքն հանդերձ (ԵՒԼԷՔՆԵՐՈՒ ՄԻՒՈՂԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸՆ) ի գերութիւն վարեաց։ Ո՞չ իցէ լուեալ քո զի զաչս թագաւորաց եհան, նախ առաջի նոցա զորդիս նոցա ի բերան վոզոտեաց։ Ո՞չ է լուեալ քո զի զքրովբէիան յաւիտակեաց, ոչ զանս ասեմ որ հոգեւորքն եւ երկնաւորք են, այլ զայնոսիկ որ ի ներքս ի տաճարի անդ արարեալ դնէին, որ ի վերայ քառութեան տապանակին եղեալ կային, յորոց միջոյ խօսէր տէրն աներանց ընդ ժողովրդեան։ Այս Նաբուզոդոնոսոր որ զվարագոյր սրբութեան սրբութեանցն պատառեաց, զսեղանն կործանեաց, եւ զսպաս (ՊԱՓՂՕ) տաճարին առեալ տանէր եւ առաջի կռոցն իւրոց դնէր, եւ զտաճարն ինքնին գլխովին (ԴԱՆ ՅԱՒԷ ՊԱՇՏԸ) հրձիգ առնէր, քանի պատժոց պատուհասից եւ տանջանաց արժանի էր։ Ո՞չ բիւրոց մահուց արժանի էր նա։ Ի զազանաց կեր-

պարանս փոխեցաւ նա, եւ յիրաւի (էբ-ոմբ), զի զգազանաց իսկ գխակութիւն (էբ-ոնէ, ապահով-ութիւն) եւ զգազանութիւն (անբ-ութիւն) ի բարս (բնութիւն) իւր առեալ բերէր: Եղնդունքն աճեցին եւ եղեն իբրեւ զմագիլս թռչնոց, զի յաւիշտակողագոյն էր նա սրբոցն ամենայնի: Թաւացաւ մորթ նորա իբրեւ զդէսս առիւծու, զի էր իսկ նա իբրեւ զառիւծ ի մտանելն եւ ի յաւիշտակել: Թոտ ուտէր իբրեւ զարջառ, զի անասնագոյն էր քան զամենայն անասուն: Ներկաւ մարմին նորա ի ցօղոյ երկնից, քանզի մուտ, նայեցաւ ի հնոց հրոյն ուր Անանիանքն էին, եւ եռեաս անդ զցօղ օդոյն զի ցօղէր, եւ ոչ հաւատաց: Յետ այսր ամենայնի, բազմամեայ ժամանակօք տանջեալն օրհնէր զկենդանին ի բարձունս, եւ զամբաւ մարդասիրութիւնն Աստուծոյ ժառանգէր: Եթէ ոք ի մեզ ի հեթանոսաց իցէ, որոյ զքրիստոնեայս հայհոյեալ իցէ, կամ եկեղեցեաց սրբոց ի ժամանակի հալածանաց դաւ բերեալ իցէ, առցէ առակ օրինակի զնաբուգոդոնոսոր· խոստովան լիցի նման նմա, զի նորին նմանութեամբ անյիշատակ զմեղս յանձնէ ի բաց թօթափիցէ: Սիւրեղ. Կոչ. Ընծ.:

Ի ժամանակին իբրեւ մեռաւ Աղեքսանդր արքայ Մակեդոնացւոց, թագաւորութիւնն ի չորս առաջս իշխանութեան բաժանեցաւ, անդր ի կողմն Բաբելացւոց եւ Մակեդոնացւոց եւ Ասիացւոց եւ Եգիպտացւոց: Արդ մի ոմն յԵգիպտացւոց թագաւորաց անտի Պտղոմէոս, եղբայրասէր անուն, ընթերցասէր, թագաւորեալ, զամենայն գիրս ժողովել հրաման ետ Դեմետրայ Փաղերեանց որ ամենայն դիւանապահացն գլուխ էր (էբպէթ, էբպան վերակացու): Թուղեցին զհին մատեանս ամենայն, բերին եւ զհնոց կտակարանացն եւ զմարգարէից գիրսն յանդիման ընթեռնուլ նմա: Լաւ համարեցաւ թագաւորն ոչ բռնութեամբ եւ սաստիւ խնդրել զգրեանն, այլ սիրով կամեցաւ զմիտս հաճել Հրէից: Կշռեաց ի մտի իւրում եթէ, իբրեւ սաստիւ խընդրիցէ, թերեւս նենգ ինչ խառնիցեն: Եղիազարաւ որ յայն

ժամանակս քահանայապետն լեալ էր՝ ետ տանել պարզեւս բազումս ի տաճար անդր Երուսաղեմացւոց, եւ վեց վեց այր յերկոտասան ազգացն Իսրայելացւոց, արս ընտիրս գիտութեամբ, ի թարգմանութիւն առ ինքն հրամայեաց կոչել: Ապա գիտրն առնոյր (էբյել) գիաձդեաս տեսանէր (էբյել) եթէ իցեն գիրքն սուրբ թէ չիցեն: Դարձեալ զի մի ընդ միմեանս խորհուրդ ինչ դիցեն թարգմանքն, ի փարոշն որ մօտ յԱղեքսանդրիա կայ, թարգմանացն որ եկեալ էին՝ առն իւրաքանչիւր սենեակ բաշխեալ, զամենայն գիրսն հրամայեաց թարգմանել: Նոքա իբրեւ եկին մտին, յեօթանասուն եւ յերկուս աւուրս զամենայն մատեանսն, յիւրաքանչիւր յիւրում սենեկի անդ թարգմանեցին: Եւ թագաւորին առեալ զամենայն մատեանսն՝ զթարգմանեալս, չետ ընդ միմեանս խառնել, այլ ի մի վայր ժողովեալ զամենայն, գտանէր ոչ միայն մտաց զօրութեամբ (էմաբէն կոչնէ) ի մի միաբանութիւն եկեալ, այլ եւ ի բանս եւ ի բարբառս (բառ) միաձայն: Զի ոչ եթէ ի խորագիտութենէ ճարտարութեան մարդկապէս լինելոց էր գործն, այլ ի հոգւոյն սրբոյ որ յարանցն այնոցիկ ի սիրտս խօսեցաւ՝ թարգմանութիւնքն կատարէին: Կոչ. Ընծ.:

Խորչիչիր, վախիչիր յամենայն սատանայական հնարից. եւ ի հաւանութիւն մի մտանիցես ընդ վիշապին ապստամբի. որ հրապուրել կարէ զհաւանականն, բայց ստիպել եւ տագնապել եւ ոչ զոք կարէ: Մի յաստեղագիտութիւնս ինչ եւ ի հաւահմայս եւ ի հմայել հայիցիս աստեղացն, եւ մի ի մոլորութիւնս կռոցն անոտեաց կործանիցիս: Զհարցուսկս դիւթութեան եւ գրովչութեան, եւ զմեռելահարցուածն դիւթութիւն ճառիւք չափ լսել (խօսէը, անանն անէմ ընել) յանձն մի առնուր: Ի բաց լինիչիր յամենայն ազգաց (պէսէ) պղծութեան: Մի զորկորստութեան (որկբոսըթիւն) զհետ լինիցիս. մի բարսգիտութեան (խորքէնայութիւն, գեմէն քօշկոթիւն ընել) զկնի լինիցիս: Այլ (էսէ)

արծաթասիրութեան եւ վաչխից ամենեւեին ի վերոյ բռա-
նիչիր (վերեն ըռէչ, այինդն ասընէրն ը պուդէր, ֆաթէր)։
Մի ի ժողովուրդս հեթանոսաց խառնիչիր (խառնէլ, դա-
նալ, յաբէլ), եւ մի զոր յուդեցն ինչ եւ ընդ ազգին
կապեն (բէյանդ, նասիհաթ)՝ մերձեցուացես ի քեզ։ Ի բաց
վախիչիր յամենայն կրպակամուտ պղծութենէ (բուղանոց-
նէրէ)։ Եւ յամենայն շաբաթապահ եւ շաբաթախտիր կրօ-
նից (հըբէական ազանդնէրէ) զանձն ի բաց պահեսջիր, եւ մի
պիղծ ինչ կամ խառնակ գիամարթակեալ (նայլ պուրսալ)
կերակուրան համարիցիս։ Կոչ. Ընծ.։

Մի է Աստուած եւ յամենայնի է. զամենայն տեսանէ,
զամենայն իմանայ։ Աղբիւր ամենայն բարեաց։ Մեծ եւ
անպակաս գետ բարերարութեան, լոյս միշտնջենաւոր որ
անպակաս փայլէ. զօրութիւն անհնարին որ զինչանել ներել
գիտէ տկարութեան։ Ա.յսչափ ինն է Աստուած, եւ եւս
մեծամեծ ինչ։ Թէպէտ եւ զամենայն զօրութիւն ի մի լե-
զու փոխեցից, եւ ոչ այնպէս կարող լինիմ զարժանին
ասել. մանաւանդ եթէ ամենայն հրեշտակք ի մի վայր ժո-
ղովին, ոչ կարեն զարժանի ինչ ասել։ Եթէ այսչափ ինչ
է Աստուած, նմա հասու ոք զիմիրդ մարթիցէ լինել։ Այլ
մարդ զքաւր քանդակեալ, առ, աստուածացոյց։ Յայնչափ
մեծութենէ յայսչափ նկուռիկն (ապրնուկն) իջուցեալ
զնա պաշտէ։ Փայտն զոր Աստուած անկաց, եւ անձրեւ
աճեցոյց եւ յետոյ այրեցեալ մոխիր լինի ի հրոյ, այն աս-
տուած անուանեալ կոչի, եւ որ ճշմարիտ Աստուածն է՝
արհամարհի։ Նա եւ առատացաւ եւս չարութիւն կռա-
պաշտութեան մինչեւ կղից եւ չանց եւս փոխանակ Աս-
տուծոյ երկիր պագանել։ Առիւծուց եւ գայլոց մարդակե-
րաց փոխանակ մարդասիրին երկիր պագանեն։ Օձից եւ
վիշապաց որ այնմ նման են որ զմեզ ետան ի դրախտէ անտի՝
երկիր պագանեն, եւ որ զդրախտն իցքն գլխովին (նայն էն)
անկեաց՝ արհամարհեն։ Ամաչեմ ասել, սակայն ասացից.
արդ եւ սոխոյ անգամ երկիր պագանեն։ Գինի առաւ զի

ուրախ արասցէ զսիրտս մարդկան, եւ Դիոնէսիոս փոխա-
նակ Աստուծոյ երկրպագութիւն ընդունի։ Զցորեանն Աս-
տուած հաստատեաց, արդ ուստի է այս զի Սանդարամե-
տապետին (Դեմետրի) իբրեւ Աստուծոյ երկիր պագանեն։
Հուրդ ի քարէ բաղխելոյ թափի (կ'ելլէ) մինչեւ ցայսօր,
եւ ուստի է Հեփեստոս, հրոյդ արարիչ։ Ուստի եկն քա-
ւսաւ հեթանոսացն բազմաստուածութեանն մոլորութիւն։
Աստուած անհարմին է. արդ ուստի է ցանկութիւն պղծու-
թեան որ ի դիս նոցա անկեալ է։ Լուռ եղէց վարթաբ
(քահանէ) զՈրմզդի ի կարապն փոխոխութիւնս. ամօթ են
ի ցուրն փոխոխութիւնք, զի անարժան են Աստուծոյ անուան
պոչիւնք եւ պոռոչիւնք (պոռալը յայնէր)։ Սեղեխ (ռէբահոբ)
գառաւ (եղաւ) աստուածն հեթանոսաց, եւ չամաչեն. իսկ
արդ եթէ սեղեխ գառաւ, գինեայ եւ աստուած մի անուա-
նեսցի. նաեւ մահունս եւս եւ կործանմունս եւ չանթս ի
վերայ դիոյն իւրեանց հասեալ պատմեն։ Տեսանելս, ի մեծէ
բարձրութենէ անտի յորպիսի անարգութիւն կործանեցան
(քնկան)։ Կոչ. Ընծ.։

Ամենայն հերեսիութեանց գտակ (քուէ) Սիմոնն կա-
խարդ է. Սիմոնն այն որ զանվաճառ չնորհս Հոգւոյն վա-
ճառաւ արծաթոյ գնել կամեցաւ։ Սա եկն եհաս ի կող-
մանս Հռովմայեցւոց ի Հռովմ քաղաք յետ կործանման իւրոյ,
եւ զյոյն մի պռոնիկ, Լուսին անուն, ընդ իւր առեալ ածէր
վատ անուամբ։ Յայնպիսի մոլորութիւն խաբէութեան դար-
ձոյց զբազաքն Հռովմայեցւոց, մինչեւ Կողոդիոս արքայ
անդրի պատկեր կանգնէր նմա, եւ զբէր առ պատկերի
անդ Հռովմայեցւոց լեզուովն, Սիմոնի զէի սանքթոյ, որ
թարգմանեալ կոչի, Սիմոնի սրբոյ աստուծոյ։ Մինչդեռ
յերկարէր տիրէր մոլորութիւնն, բարեաց լծակիցքն, ամոլքն
(եբիոն ընիէ, լաւիէց), Պետրոս եւ Պաւղոս, գվխաւորք
եկեղեցեաց, հասեալ, զպերճացեալ (հաբտոցեալ, բռանցեալ)
կարծեալ աստուածն, թալացեալ (մաբած) անկեալ մեռեալ
ցուցանէին, զի խրոխտացեալ (պուրձիլ) յանձն առեալ էր

Սիմոնի յերկինս ելանել, եւ արդէն նոցունց առաջի ի կառս ելեալ դիւաց ընդ ամպս ի վերայ օդոյ չքՂէր։ Ապա ծուռնը եդին երանելի առաքեալքն, զհաւատոյ գնեան աղօթիւք ի վեր արձակեցին, եւ անդէն յերկնից յերկիր զկախարդն կործանեցին։ Կոչ. ընծ.։

Սկիւթացի ոմն էր յԵգիպտոս տաճիկ տոհմաւ։ Սա եկն բնակեցաւ յԱղեքսանդրիա, եւ զկախարդութեան կեանս յանձն առնոյր։ Անտի կազմեալ գայր Սկիւթացին ի Հրէաստան, եւ անդ կամէր զդեղս (ընդն) իւր խառնել (քաղցրել), եւ ապականել զաչխարհն։ Ջնա Տէր դադարեցոյց ախտիւ սաստկեալ։

Աչակերտ նորա Տերինթոս ժառանգորդ եղեւ ոսկւոյն եւ գրենոյն (գէօմէտրօն) հերեսիովտացն, եւ եկն նա ի կողմանս Պաղեստինացւոց ի Հրէաստան կոյս (դէպ ի ..)։ Անդ իբրեւ սկսան ճանաչել զնա եւ զղուել (ՆեղԼ), դէմ եդ (ճամբայ ելաւ) գնալ ի կողմանս Պարսից։ Եւ զի մի յանուանէ անտի ծանիցեն զնա, զի դոյին նմա անդ հակառակորդք որ Միհրեանքն էին քուրմք Պարսից, Բուժ անուն եդ անձին իւրում։ Իբրեւ բազում բանք յուզէին եւ հակառակութիւնք լինէին, կշտամբեալ յանդիմանէր, եւ ապա նչաւակեալ (խոյտուանՂԼ) հալածական փախստական անկանէր առ կին մի այրի։ Ապա ելեալ ի վերայ տանեացն զօդոյն գվերնոտ (ՂբԼբԼը քնաւղ) դեւան կոչէր, զորս Մանիքեցիք մինչեւ ցայսօր կոչեն, եւ անդէն ի վերայ տանեացն աստուածահար եղեալ հրամանաբեկ լինէր, եւ կործանեալ յերկիր յոգւոյն ցասաքէր։ Եւ այսպէս խղեցաւ անկաւ դիշակեր գազանն երկրորդ։

Բայց սակայն կայր մնայր ամբարշտութեան կարասին, եւ ժառանգորդ էր գրոյն եւ գանձին այրին։ Իբրեւ ոչ որդի եւ ոչ ժառանգ եւ ոչ եղբայր ոք գոյր այրւոյն, եդ ի մտի իւրում ի գանձուէն յայնմանէ գնել պատանեակ մի Կուրբիկոս անուն, զոր առեալ յորդեգիր՝ մեծացանէր, եւ ուսուցանէր զնա յամենայն ուսմունս Պարսից իբրեւ զորդի

իւր, եւ մնեաց խարտեաց գնեաս չարին։ Այսպէս Կորբիկոս, չարածառայն, ի մէջ փիլիսոփայիցն ծաղկեալ պարարէր։ Իբրեւ մնաւ այրին այն կին, նա լինէր գրոցն եւ գանձից բաժանակալ։ Ապա զի մի Կուրբիկ անուանն նախատինք լիցին նմա, Մանի կոչեաց զանուն իւր ըստ Պարսից բարբառոյն (ԼԸԸ)։ Յախտ անկեալ գնէր որդին Պարսից արքային, եւ բազմակոյտ բժշկաց ժողովեալ էր ի դարման մանկանն։ Արդ ի մէջ մատուցեալ Մանին զամենայն բժիշկսն ի բաց քօրափեր (ԹԷ դԷ Ն'ԷՂԷր, Նը վԸՆոԷր), եւ ինքն իբրեւ սուրբ ոք աղօթիւք խոստանայր զմանուկն ապրեցուցանել։ Թօրափեցաւ (քաՂՆոԷցան) գնացին բժիշկքն, բափեաց հանել գոգին մանուկն (պՂան ԹՂաա), յանդիմանեալ կշտամբեցաւ խաբէութիւնն Մանեայ, եւ կապեալ անկեալ դնէր փիլիսոփայն (Մանի) ի բանտի անդ, ոչ վասն ճշմարտութեան ինչ, եւ ոչ վասն զկուռս թագաւորին կործանելոյ, այլ զի խոստացաւ ապրեցուցանել զմանուկն եւ ստեաց, մանաւանդ, եթէ պատշաճ իցէ զարդարն ասել, վասն զմանուկն սպանանելոյ կայր ի բանտի անդ։ Զի թերեւս ի բժշկաց ճարտարութենէ անտի կարէր ապրել մանուկն, նա զբժիշկսն ի բաց հալածէր, եւ ինքն սպանող լինէր մանկանն։ Արդ որ զանձն իւր բարեխօս անուանեալ կոչէր, եւ ճշմարտութեան քաջ նահատակ լինել պարծէր, ելեալ ի բանտէ անտի գնայր փախստեայ։ Ապա հրաման եւս թագաւորն Պարսից զբանտապահան սպանանել։ Պարտ (պՂբՂաՆ) արեան բանտապահացն էր Մանի։ Փախստական լեալ ի բանտէ անտի, գայր ի Միջագետս։ Անդ ընդ առաջ լինէր նմա Աբգեղայոս եպիսկոպոս առաջի բազում մեծամեծաց՝ փիլիսոփայից եւ դատաւորաց, եւ կշտամբեալ յանդիմանէր Մանի ի հերձանոսաց անտի։ Եւ մի ոք կարծիցէ եթէ դատաւորք քրիստոնէից աչառեալ զկեցին զնա։ Կուրացեալ լինէր Մանի ի լուսոյ ճշմարտութեանն։ Կուրացուցանէ արեգակն զդիճակուն (դիճակն, այն ոբոՆ ԱՂէը Նը վՂՂէ), եւ աչացաւքն ձլասին ի լուսոյ։ իբր ոչ եթէ արեգակն կուրացուցանէ, այլ զի տկարութիւն

տեսանելեացն (պէտ-ընդ-ն) չհանդուրժէ հայել ընդ ճառագայթս արեգական : Սոյնպէս եւ թերահաւատք , հիւանդացեալ սրտիւք , ոչ կարեն տեսանել զլոյս ճառագայթիկ ճշմարտութեան : Իբրեւ ի պարտութիւն մատնէր Մանի ի ձեռն երանելւոյն Արքեզայոսի , փախստեայ լինէր եւ անտի եւս : Որ ի բանտէ անտի փախուցան , եկ եւ ի ձեռաց ախոյեանին , եւ եկն անկաւ յագարակ մի ի նմանութիւն օձին որ եթող զԱդամն , եւ չեւայն անկանէր : Ա՛յլ երանելի հովիւն Արքեզայոս վասն գրոյ (է՛ՀԷ) խաչանցն Քրիստոսի , իբրեւ լուաւ զփախստեանն Մանեայ , փութացեալ վաղվաղակի ի խնդիր գայլոյն հասանէր : Մանի իբրեւ տեսանէր զախոյեանն (Նահապետ, հակառակորդ) , ոստուցեալ փախստեայ լինէր , եւ փախչէր զփախուստան չետին , եւ որ արքային խնդրակքն (ԽՆԴՈՒՔԸ) էին՝ զամենայն վայրս յուգեալ (ՓՆՈՒԼ) գայլին գտանէին զփախստեայն : Ընդունելին զՄանի զոր պաշտեն նորին աշակերտք , եւ ածին առ արքայ : Նա իբրեւ եառաս զնա , նախ աղդի աղդի խայտառականս անցուցանէր ընդ նա , ապա նախատեր (ՀԸ ԾՈՒՔԸ) զտարերկութիւնն եւ զփախստեան չիշեցուցանէր , եւ վրէժ խնդրէր զմանկանն մահուան , եւ վասն բանտապահացն մահու վճիռ ի վերայ ածէր , եւ ըստ Պարսից օրինակին զմորթն հանել հրամայէր զՄանեայ , եւ զմարմինն գէղ (ՀԷՂ) հրամայէր արկանել գազանաց : Ապա զմորթ նորա մումնեալ (ՀԱՆԵԼ, ԸՆԾՐՄՓ) իբրեւ զպարկ , ի վերայ դրաց քաղաքին հրամայէր փչել եւ դնել : Կոչ. Ընծ. :

Զինչ մեղադիր կարեն լինել մեծի արարչութեանն Աստուծոյ : Պարտ եւ պատշաճ էր նոցա զարմանալ ընդ կուտակութիւն երկնից , եւ երկիր պագանել այնմ որ կանգնեաց հաստատեաց կացոյց զերկինս իբրեւ զվամար , եւ որ ի ծորան (ՀՈՍԱՆՈՑ) ջուրցն բնութենէ անտի անչարժ եւ աներ (ՈՐԱՆՑ ՆԸՆԵՐ , ՓԼԱՏԵՐ) զերկինս հաստատեաց : Ջուր (ՋՐԵՂԷՆ) են երկինք , իսկ որ ի նմա հաստատեալ են արեգական եւ լուսին եւ աստեղք՝ հրեղէն . եւ արդ զիմիր հրեղէնք ընդ ջուրս ընթանան : Եթէ ոք վասն թչնամութեան հրոյն եւ ջուրցն՝ երկմտեսցի , յիշեսցէ նա զնոսն որ ի ձեռն Մովսիսի յերկրին Եգիպտացւոց բորբոքեր կիզմամբ ի մէջ կարկտին , եւ տեսցէ նա զԱստուծոյ զանչափ իմաստութիւնն : Գանդի (որովհետեւ) պիտոյ են ջուրք յարդիւնարարութիւն (ՊՏՂԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ) երկրի , ջրեղէնս հաստատեաց Աստուած զերկինս ի վերուստ , զի յորժամ յորդահոս անձրեւաց կարօտեալ իցէ երկիրս , պատրաստեալ գտցի (երկինք) բաւական լինել (ԿԱՐՈՂ ԸԼԼԼ) ի բարուց իւրոց (ԼՒՆԵԼՆ , Է ԸՆԵ) արբուցանել զերկիր :

Ո՞չ են աքանչելիք բնաւ հայել յարարչութիւն արեգական , որ իբրեւ փոքր ինչ անօթ գիւրեաւ յածեալ (Է՛ ՀՐՈՑ ԴՈՒՆԱՐՎՀ) յարեւելից մինչեւ յարեւմուտս , արձակէ զճաճանչ ճառագայթից լուսոյ իւրոյ ընդ երկիր ամենայն , եւ որ այգուն զզուարթաճաճանչ եւ զքաղցրանուագ զառաջին լոյս իւր արկանէ ի մարդիկ . իսկ ընդ արշաւել նորա ի միջօրեայ ժամանակի (ՀԵՒ ՕՐԸ)՝ ի փախուստ ի բարուստ տագնապիմք (Կ՛ԱՃԱՊԱՐՔԵՒ ՓԱԽՉԷԼ ԵՒ ՊԱՀՈՒԸԼ) վասն կիզման նշոյլից :

Բայց աղէ դու տես գմատակարարութիւն (ՊՈՒՏՈՒԲԻՒՆ , ՊՐՔԵ) նորա (արեգական) , մանաւանդ թէ ոչ նորա այլ որ ի ձեռն նորա զարչաւանս նորին հաստատեաց : Զի արդ ի ժամանակս ամարայնւոյ բարձրացեալ զկուտակօքն (ՀՈՄՊ) երկնից երկայնայոյն ձգտէ զչափ տուընջեան ի ժամանակս գործոց մարդկան , եւ ի ժամանակս ձմերայնւոյ կասէ (ԿԸ ԿՐՃՆԱՑ) յընթացից , զի մի ի ցուրտ աւուրս երկայնեսցին ժամանակք աչխատութեան . այլ եւ գիչերք երկայնեալ առ ի հանգստեան (ՀԱՆԳՈՐԱՆ ՀԱՄԱՐ) գործակից լիցին մարդկան , լինիցին գործակից եւ առ ի պաղաւերուածքեանէ (ՊՊԸՔԵՐՈՒՆԵԱՆ ՆՂՄԱՆԷ) արդեանց (ԲԵՐՈՑ) երկրի : Բայց դու աղէ տես , զիարդ կարգաւ ձեռնտու լինին միմեանց աւուրք տուընջեան եւ գիչերոյ երկայնմամբ ամառայնւոյ եւ կարճմամբ ձմերայնւոյ , զի խուլակոյր հերեսիոմատց իբրեւ բարբառով դոչեն , եւ ցուցանեն գեղեցիկ

կարգաւորութեամբ, եթէ ոչ այլ ոք է արարիչ եւ հաստիչ բայց միայն Աստուած։

Մի ոք ամենեւին ունկընդիր լիցի ոմանց որ ասեն այլ զոմն լուսոյ արարիչ եւ այլ զոմն խաւարի։ Զի տաղտկաս (յանձնառու) ; զի թախծիս (պրպռիլ) յանձն քո, այր դու, ընդ ժամանակս հանգստեան որ քեզ տուեալ է։ Ոչ դոյր հանդիստ ծառայից ի տերանց իւրեանց, եթէ ոչ խաւարն ի հարկէ հասուցանէր զժամանակ հանդստեանն (քնոյ)։ Բազում անգամ աչխատեալք տուընջեամբ՝ գիշերի զհանգիստ գտանեն։ Որ ցերեկն աչխատեալ են՝ գիշերոյն հանգըստեամբն կազդուրեալք, ընդ առաւօտն յարուցեալ զօրագոյն լինին։ Դարձեալ, զինչ լաւ առ ղգաստութիւն իմաստութեան քան զգիշեր. զի ի սմա ղգիտութիւն իմաստութեան ընթերցուածոց եւ ղխորհուրդս աստուածբանեանն քննեմք։ Եւ երբ իցէ մարթ յերգս սաղմոսաց կամ ի պաշտօն աղօթից զմիտս ամփոփել քան գիշերի։ Կամ երբ երբէք բազում անգամ մերոյն իսկ մեզաց ի զղջումն եկեալ գտանիմք եթէ ոչ գիշերի։ Արդ մի լիցի մեզ չարաչար ընդունել զգեղեցիկն հաստատութիւն, եւ մի այլ արարիչ խաւարի ասասցուք եւ այլ լուսոյ, եւ զայս փորձ իրացն ինքնին ցուցանէ։

Պարտ եւ պատչաճ է ոչ միայն ընդ արեգական եւ լուսնի ընդ արարածս զարմանալ, այլ եւ ընդ գեղեցիկ պարզ եւ անզգաստ ընթացից արչաւանս աստեղաց, եւ ընդ ծագմանս իւրաքանչիւր՝ յիւրաքանչիւր ժամանակի։ Զիմարդ ի լուսաւորաց անտի ոմանք հաստատեալ են ի նչանակս ամարայնւոյ, եւ ոմանք ի նչանակս ձմերայնւոյ, եւ զիմարդ ոմանք ցուցանեն զժամանակս սերմանելոյ, եւ ոմանք ցուցանեն զսկիզբն նաւից ընդ ծով գնալոյ, եւ զիմարդ մարդիկն ի նաւին նստեալ ի վերայ անսահման ծփանաց ալեացն անդնդոց, եւ ի վեր յաստեղսն նայեցեալ ուղղեն զանդէսն ճանապարհ։ Բայց դու տեսջիր, զիարդ լոյս ընդ տուընջեան գեղեցիկ մատակարարեալ ընդելուզանելով չնորհի մեզ. զի ոչ եթէ յանկարծակի արեգակն ծագեալ երեւի

մեզ, այլ սակաւիկ մի ճաճանչ երեւեալ ծագէ մեզ, զի բիբ ական ընդելեալ (ընդունել, ովբիլ) բաւական (կոչ, ընդունակ) լիցի հայել ի փայլումն ճառագայթիցն արձակելոց։ Կամ զիմարդ խաւարն գիչերոյ մեղմացեալ լինի ի զօրութենէ անտի փայլման լուսնի։

Ո՞վ է որ զօգս թանձրացոյց ըստ խառութեան ամպոց, եւ ետ նմա բեռնաբարձ լինել յորդահոս անձրեւացն սաստկութեան։ Ո՞վ է որ երբեմն ածէ ի հիւսիսոյ ամպս ոսկեճաճանչս, եւ երբեմն ածէ թանձրացուցանէ զնոսա ի մթագոյն թանձրութիւն, եւ երբեմն ցրէ, սփռէ, զմիմեամբ բաւալեցուցանէ (էրոռ վրայ կը ֆլոռէ) եւ փոփոխէ ի պէսպէս կերպարանս։ Կամ ո յօրինեաց զսառն, որոյ ջրեղէն է նիւթքիւնն (նիւթը, ֆոյոցիւթիւնը), եւ քարեղէն՝ զօրութիւնն։ Զուր երբեմն լինի ձիւն իբրեւ զսար (քոռ), եւ երբեմն փոխի ի քարեղէն զօրութիւն։ Մեկնաւոր (ռեկ, պոռշ) են բարք բուսոյ ծնողեաց (բնութիւն) եւ բազմապատիկ են զօրութիւնք։ Զուր ինքն ի գինի այգեստանաց փոխեալ ուրախ առնէ զսիրտ մարդոյ, եւ ձէթ ի ձիթաստանաց բերեալ զուարթ առնէ զերեսս մարդոյ։ դարձեալ ի հաց փոխեալ հաստատէ զսիրտ մարդոյն, սոյնպէս եւ ի պէսպէս պտուղս մատակարարեալ բաչխէ։ Տես դու զվարդի կարմրութիւն եւ զշուշանի սպիտակութիւն ի միոջէ ցօղոյ, ի միոջէ երկրէ. արդ ո՞վ է որ զընտրութիւնն (պռըֆերընթիւն) ի մէջ դնէ։ Ո՞յր իցէ զկէսս ի ծառոց ի հովանիս, եւ զկէսս ի պտուղս աղգի ազգիս բաժանեալ։ Մի ճարտարապետ է այգւոյ (ռբի, ասմա), եւ զիմն մի (ֆառ մը, քան մը) ի նմանէ յայրեաց (վռելռո) տուեալ է, եւ զիմն մի՝ ի բոյս, զիմն մի՝ ի զնդակս (ռամայէ ֆիլէշ) եւ զիմն մի՝ ի տերեւս, եւ միանգամայն յորկոյզս խաղողոյ։ Եկ, զարմացիր ընդ պատեղն զմիմեամբք եղեգանն կեղեւանաց, եւ ընդ կապել նոցա ստէպ ստէպ առ միմեամբք գծուռն (եղբէյն կեղծանէրոռն զէբռ պռռելը, և ֆովէռվ ծռռնկ (պօղռմ) կռպելը),

սանել միևնչ թռուցեալ իցէ ի բարձունս : Իսկ արդ , եթէ զթռչնոց անխօսիցն զնչան եւ զբարձրութիւն եւ զհետ (հետ-ը) չկարես տեսանել , զիաւրդ արարչին հասու լինել ջանաս խորհրդոց : Ո՞ է մարդ ի մարդկանէ որ զամենայն գազանաց գիտէ ասել գոնէ զանուանս . կամ ո՞ է որ զմտաւ ածել մարթէ (կրնայ) զիւրաքանչիւր նոցա զբաւրացն գիտութիւն : Արդ , եթէ զգազանաց ոչ զչափ եւ ոչ զբարս մարթեմք իմանալ (ըմբռնել , հասկնալ) , զիաւրդ արարչին նոցա հասու առնիմք (լինիմք) : Ի միոջէ երկրէ են ոչխար ընտանեացն եւ առիւծ գիշակեր : Եւ ազգի ազգի անասնոց գնացմունք (վարմունք) նմանութիւն ունին ազգի ազգի բուսոյ բարուց ծննդեան մարդկան : Զի աղուէս ցուցանէ զբարս նենգաւոր մարդկան , եւ օձ յայտ առնէ զբարեկամաց գժանկաւոր (ընտանեաւոր) դժնդակութիւն (խորհրդաւորութիւն , անհնարին պատահարիւն) , եւ ձիոցն վրնջիւն՝ զերիտասարդացն ցանկութիւն , եւ ժրադլուխ (համարձակ) մրջիւնն զարթուցանէ զվաստացն (ձոյլ) զառատութիւն : Զի յորժամ երիտասարդութիւն (երիտասարդ-ը) հեզգութեամբն եւ տաղտկութեամբ զանգեալ (ընկճած-եալ , պոռթկալ) իցէ , յանբան անասնոյ անտի ժրութենէ կշտամբեալ յանդիմանեացի : Իբրեւ հայիս ընդ նա զի ի ժամանակի իւրում գանձէ զնշմարս իւր , նախանձեաց եւ դու ընդ նա գանձել զեզ պատուղ գործոց բարութեան : Որպէս նա ի վերայ ամենայն ծաղկանց թռուցեալ համբարս կուտէ առ իւր օգուտ զնիւթոցն քաղցրութիւն , նոյնպէս եւ դու չուրջ եկեսցես զգրովք սրբովք , եւ ի նոցանէ ընկալցիս զքաղցրութիւն :

Արդ , ոչ (ոչ ապաքէն) փառաւորել արժան իցէ զճարտարապետն ի վերայ գաստակերտացն (ձեռակերտ , ձեռագործ) : Եթէ դու ոչ գիտես զամենայն արարածոց զօրութիւն , չարաչար են արարածք : Մի՛թէ զամենայն բանջարոց (խոտեղէնից) կարող ես դու գիտել զհանգամանս պիտոյից (գործածութեան կերպը) , եւ կամ մարթե՞ս

եւ տեսցես զդործ ճարտարապետին : Ի միոջէ երկրէ եւ լանէ սողուն եւ գազան , երէ վայրի , փայտ եւ կերակուր , ոսկի եւ արծաթ , պղինձ եւ երկաթ եւ քար : Մի է բոյս բարուց ծննդեան (բնութեան) ջրոյ , եւ ի սմանէ ազգ (տեսակ) թռչնոց երկնից եւ դուդակաց (ըղջցոց , վհուկաց) ծովու : սոքա ի ջուրս զուղին (ըղձն) , եւ նոքա ընդ օդս վերացեալ ընդ երկինս թռչին :

Ծով մեծ եւ անդորր (ընդարձակ) է , եւ անդ են սողունք որոց ոչ գոյ թիւ : Ո՞ կարէ պատմել զձկանցն որ ինձա դեղեցկութեամբ զարդարեալ են : Ո՞ կարէ պատմել զմեծամեծ ձկանցն գյաղթութիւն (խաղաղութիւն) , եւ կամ գերկակեղտաւ (երեսկեղծ) չնչաւորացն (կենդանեաց) զզօրութիւն , զիաւրդ կեանք նոցա եւ անդ ի ջուրս են , եւ ասա ի ցամաքի : Ո՞ կարէ զծովուն պատմել զխորութիւն անդնդոց , կամ զյայնութիւն տարածման , կամ զանչափ թիւս ալեացն զմիմեանս քով կուտակելոց . սակայն ծով հասեալ ի սահման՝ գետղ առնայ (կենալ , կանգ առնել) կայ . ընթացեալ ի խորոց անդնդոց անտի ալեօք կուտակելովք , հասեալ ի ծագ (ձայր) եւ ի գիծ սահմանաց իւրոց՝ անդէն յանձն իւր թռուլացեալ լուծանէ զզօրութիւն իւր . յայտնապէս թողու նշան , պարոյր առնայ գիւրեաւ զսահմանս ցամաքին (էր բաղդիւ շրջանակն պես կ'ընէ ցամաքը) , երեւեցուցեալ տեսողաց ամենեցուն զչիշխելն անցանել զսահմանօքն եդելովք :

Ո՞ կարէ զմտաւ ածել (երեւակայել , դիտել առջեւ բերել) զբոյս բարուց ծննդեան զօգաշնացն թռչնոց . զիաւրդ ոմանց ոմանց լեզուքն ճչողք (սուր յայնով պոռացողք) են , ոմանց՝ ճճուողք (ճը- ճը- յայն հանողք) եւ ոմանց՝ կանչողք (երգեցողք) . ոմանք , իբրեւ ազգի ազգի նկարս ճարտարաց , յերփն երփն (գունդգունդ) վհատուրս զարդարեալ են , եւ ոմանք ճախրեալ (սլանալ , նետել) ի վեր քան զամենայն՝ ճաստատեալ կան (չը կենան) ի մէջ օդոյն թռուցեալ : Ո՞ կարէ ի մարդկանէ զարծուի բարձրացեալ տես-

իմանալ զօգուտն որ ի պետս ընչաւորաց պաղտի (էնդ-
պանեաց պէտ-էյսը կը ֆոռ-այ)։ Տեսանել իցէ քո զի եւ ի
թուղնաւոր գաղանաց, յիժից եւ ի քարբից անդեղայք
ստեղծան յօգուտ եւ ի փրկութիւն մարդկան։ Նաեւ
սքանչելիք են ճղմարտին (ալդ-ալե-) անասուն եւ սողուն
գաղանացն զօրութիւն. զիաղդ քան զխեցան սրագոյն
ունի խայթոցս կարիճ. եւ կէսք ի ժանիս (ակռ) իւր-
եանց ծածկեալ ունին զօրութիւն, կէսք ի մագիլս իւր-
եանց։ Իսկ օձ արքայիկ բնաւ յերեւելն իւրում ունի
զմեղանչական (ինֆեքթիվ) զօրութիւն։ Այլ զի՞ կայ քո
եւ արտաքին ընչաւորացն (բայց դոռ էքսթրներռն հեթ
ինչ բան ռոնկս). եկ, դարձ անդրէն դու յանձն քո, եւ
ի քումմէ հաստատութենէ անտի իմասչիր զգործ ճար-
տարապետին։ Չինչ տգիտ է ի մարմնի քում ստեղ-
ծեալ։ Ոչինչ տգեղ յանձին քում յանդամս քո գտանի։
Ո՞վ է որ ներդիւք եւ ջղօք եւ ոսկերօք զմեզ հաւաս-
(ֆրթէց, հանում, փչռոմֆ), մորթով եւ մսով եւ մաղով
զմեզ զգեցուցեալ զարդարեաց։ Իբրեւ ծնանի մանուկն,
առ ետեղ (անմիջապէս) ի ստեռնց մօրն առատութեան աղ-
բիւրք կաթանցն բխեն։ Չիարդ ի կերակրոց կէսքն ա-
րիւնանան, կէսքն ապա ի դուրս վիժեալ (ընֆէլ) խոտին,
եւ կէսքն ի մարմին (միս) փոխին։ Ո՞վ է որ զփափկու-
թիւն աչաց զգուշացաւ փակեաց արտեւանանց ցանկուիլ։
Այլ վասն ազգի ազգի սքանչելեաց (զարմանալեաց) ա-
չաց բժշկաց գիրք պատմել հաղիւ կարասցեն։ Տեսանես,
այր դու, զճարտարապետան, տեսանես անձին քո զճե-
ռագէտն։

Դաւրովեն (պաւռաւել) զմեզ հեթանոսք եւ Հրեայք եւ
ասեն. Ոչ էր հնար Քրիստոսի ի կուսէն ծնանել։ Արդ
զհեթանոսս ի նոցունց առասպելաց անտի կարկեսցուք.
զի որ ասեն բա (բուղնեըը ՌՒ) քարինք թաւալեցուցեալք
մարդիկ եղեն, զիարդ ասեն թէ չէ մարթ Աստուծոյ
մարմին ղգենուլ։ Որք յուղղոյ ղլխոյն դուստր ծնանել

բարբանջեն, զիաղդ ի կոյս արգանդէ անտի որդի ծնեալ
անհնարին համարին։ Որք յերանաց անտի Աբրամազդայ
ձերոյ յղացեալ ծնեալ ասէք զՎիմենեսիոս, զիաղդ զծնունդն
որ ի կուսէն՝ անարգել իշխէք։ Իսկ առ Հրեայսն այսպէս
պատահեսցես։ Հարցանիցես ցնոսա. Չքինչ դժուարին է,
ամէոյ ծերացելոյ ծնանիլ որդի, եթէ կուսի ունել որդի։
Ամուլ էր Սառա, եւ ծնաւ որդի յանկարդ ժամանակի։
Արդ, ամէոյն ծնանել կարդ էր, եւ կուսին ծնանել ան-
կարդ էր։ Կամ անարգեա (ռեյթ) զերկոսին կամ ընկալ
զերկոսին։ Զիաղդ հնար էր անդամոց մարդոյ յայլ գոյն
փոխել, եւ դարձեալ անդրէն վաղվաղակի ի նոյն գոյն
հաստատել։ Զեռն Մովսիսի իբրեւ զձիւն սպիտակացաւ,
եւ անդէն վաղվաղակի ի նոյն գոյն հաստատեցաւ։ Այլ
թերեւս ասիցես. Աստուած կամեցաւ եւ անդէն չրջե-
ցաւ (ֆոռեցաւ)։ Իսկ Աստուած անդ կարաց կամել, եւ
աստ ձէ կարէ կամել։ Անդ նչան մի լոկ էր առ Եգիպ-
տացիսն, եւ աստ նչան էր առ ամենայն տիեզերս։ Կամ
զինչ էր առաւել դժուարագոյն, կուսին ծնանել, թէ գա-
ւազանին ի չնչաւորութիւն դառնալ։ Ցայտ է թէ գա-
ւազանն Մովսիսի որ բրտացեալն էր (կոբեր էր)՝ լինէր օ-
ձաձեւ կամակոր (ձոռ)։ Մովսէս որ յառաջ ի գաւա-
զանն իբրեւ ի ցուպ յեցեալ չրջէր՝ յետոյ փախստեայ լինէր
ի նմանէ, իբրեւ ի վիշապ փոխեցաւ նա. բայց փախստեայ
լինէր Մովսէս ոչ երկուցեալ յայնմանէ զոր ի ձեռին ու-
նէր, այլ զահի հարեալ յայնմանէ որ զբիրտ (կոբեր) ցուպն
ի ընչաւորութիւն (էնդռանռ-ընէս) դարձուցեալ սողեցու-
ցանէր։ Արդարեւ ժանիք էին ցպոյն եւ աչք վիշապա-
ցեալք։ Արդ ի ցպոյն աչք տեսանելի (սեէնող) բուսա-
նէին, եւ ի կուսէ անտի մանուկ ոչ ծնանէր կամօքն
Աստուծոյ։ Լուր միւս եւս օրինակ. գաւազանն Ահարո-
նի առաւել (ֆեըռլանց) քան զամենայն ծառս
անտառի. զի սոքա (ծառք) բաղում ժամանակօք բու-
սանին եւ ծնանին, գաւազանն ի միում գիշերի ի նոյն չափ

հաստանէր : Իսկ արդ , ո՞վ է որ ոչ գիտէ եթէ գաւազան հատեալ յարմատոյ , քերծեալ (ՀԷղ-Ե-Լ) ի կեղեւոյ թէ եւ ի մէջ գետոյ դնես զնա , ոչ երբէք գալարանայ : Այլ Աստուած ոչ եթէ զբուսոյ բարուց կարգաց (ԲՆՈՒԹԻՆ ՕՐԻՆՈՑ) զհետ երթայ , այլ ինքն է բուսոյ բարուց արարիչ : Ջղտեայն (ՀԲԲՆԵԼ , ՅԱԳՈՒԵԼ) , անպտուղն եւ անկեղեւն եւ ցամաքն (ՉՐ) բուսաւ եւ ոստս արձակեաց եւ պտուղ երեր վաղվաղակի : Իսկ արդ , որ վասն մարմնաւոր քահանայապետին գաւազանին արտաքոյ բնութեան պտուղ չնորհեաց , կուսին արդեօք զՀՄարիա քահանայապետն ծնանել ոչ չնորհէր : Եւա իսկ գլխովին ուստի ծնաւ : Ո՞չ ապաքէն ի կողից անտի Ադամայ եղեւ : Իսկ Եւա ի կողից անտի առանց մօր ծնանէր , եւ ի կուսէ անտի առանց առն մանուկ ոչ ծնանէր :

Եկ , եւս իմն մեծ քան զայս առցուք օրինակ : Ա՛յ անոպայ (ԱՆՀՈՊԱՆ) Հրեայ , ուստի եղեւ Ադամ . ոչ էառ Աստուած սակաւ մի հող յերկրէ եւ ստեղծ զայն առեղծուած սքանչելի : Ի հողոյ լինին պարուսակ եւ առագաստ աչաց , ոսկերաց կարծրութիւն եւ չնչաւորոց փափկութիւն , եւ այլ եւս անդամք ըստ իւրաքանչիւր կարգի . մարդ ի կաւոյ զանգեալ չնչանայ , եւ շրջի ընդ տիեզերս , ինքնակամ գնայ , չինէ եւ գործէ եւ ջանայ , վարդապետէ եւ խօսի , հիւանդ (ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՆ ԸՆԵԼ) եւ թագաւորէ , եւ այս ամենայն է սքանչելի : Իսկ ի կաւոյ այսր ամենայնի լինել հնարաւոր է , կուսի օրդի ծնանել չկարէ՞ հնար : Կոչ . Ընծ :

Ոչ միայն ոսկերչացն եւ արծաթագործաց եւ պղնձագործաց են (քուրայք) (ՓՈՒՐ) , այլ եւ խեցագործաց (ՂԷՓՂԷՓԷՂ) կաւոյ գոն քուրայք , զի զմանրիկն եւ զպարարտն (ԲՈՐԱԿ Ե ՂՆԴՈՒՆԵԼԻ ՄԱՍՂԸ) եւ զպիտանացու հողն ի մանրախիճ աւազոյ անտի պարզեն , եւ զխառնուման կոշտն (ՄՂԼԻՆ ԼԱՅՆՈՂ ԽՈՂԸՐ ՄԱՍՂԸ) ի բաց մաքրեն . իբրեւ քուրայի նմանութեամբ ջրով հալեն զկաւն : Կոչ . Ընծ :

Այսպէս ասեն ցմեզ հեթանոսք . Անկաւ կործանեցաւ մարդն որ մեռաւ . փտեցաւ , նեխեցաւ (ՀՈՓԵՑԱՒ) եւ յորդանս փոխեցաւ . ցեցք եւ մեղք (ՈՒՐՔԸ) եւ կրծատ յինքն ընկալան զմարմինս , արդ զիա՞րդ յարիցէ : Որ նաւավարն էր՝ թերեւս ձկունք կերան զնա , եւ ինքեանք (ձկունքն) որս եղեալ կերակուր անկան այլոց : Որ գաղանաբեկն եղեւ՝ արջք եւ առիւծք արդեօք կերան զնա , եւ զոսկերս նորա փչրեցին մանրեցին . կամ անգղք եւ ագռաւք կերան զմեռեալ մարմինն , եւ ինքեանք ի կողմանս կողմանս աշխարհիս թռեան . արդ ուստի՞ ժողովիցի մարմին գիշատելոյն : Թերեւս յայնց թռչնոց որ կերանն՝ ուրուսին (ՀԻՆՈՒՆ) դէպ եղեւ ի Հնդիկս մեռանել , այլուսի՝ ի Պարսս , այլուսի ումեմն ի Գուբթս . եւ իցեն՝ որ բնաւ հրով այրեալ իցեն , եւ զմոխիրն անձրեւաց ողողեալ իցէ (ԽՈՆԵԼ ՓՈՆԵԼ ՋՐՈՑ) , կամ հողմոյ հոսեալ իցէ (ՀՈՍԵԼ ՀՈՂՄՈՅ , ՅՐՈՒԵԼ) . արդ՝ ուստի՞ ժողովի մարմինն :

Քեզ մարդոյ որ զայդ ասես , քանզի փոքր եւ տկար ես , հեռի իմն թուի աչխարհն Հնդկաց եւ Գթաց եւ Պարսից . իսկ Աստուծոյ , որ զամենայն տիեզերս ի բուռն իւրում ունի՝ մերձաւոր է , դնիցես (ԵՆԻՔՐԵԼ , ՀԱՄՐԵԼ) տկարութիւն : Արեգակնս այս փոքր ինչ արարած է Աստուծոյ , եւ ի ծագել իւրում զամենայն տիեզերս ջեռուցանէ առ հասարակ . օդքս զոր Աստուած արար՝ զամենայն արարածս միանգամայն պաշտեն (ՈՂՆՈՒՆ ԿԸ ԾԱՌԱՅԵՆ) . իսկ Աստուած որ արեգականս եւ օդոց արարիչ է՝ հեռի՞ ինչ լցէ յաչխարհէ : Աղէ , եկ դիր դուս ի մտի քում եւ համարեսջիր եթէ (ԵՆԻՔՐԵ ԸՆԵ) ազգի ազգի սերմանիս առեալ ունիցիս ի ձեռին քում . քանզի տկար ես հատաւտուվք , հիւանդագոյն եւ տկարագոյն առակս օրինակաց (ՕՐԻՆԱԿ) դնեմ քեզ առաջի . արդ՝ համարեաց թէ ազգի ազգի սերմանիս ունիս ի բուռն քում : Քեզ որ մարդդ ես՝ զինչ թուի մեծ , յորժամ պարզես զձեռն քո զսերմանիսն չկարես ընտրել (ՂԱՓԵԼ) , ուրոյն ուրոյն առնել ի միմեանց ,

զատանել զիւրաքանչիւր ըստ ազգի իւրում. զոր ի քում բռին է՝ չկարես առնել որպէս եւ կամիս. իսկ Աստուածոյ որ յիւրում բռին ունի զամենայն՝ ընտրութիւն չիցէ մարթ առնել, եւ զիւրաքանչիւր մարմնոց զմասունս յիւրեանց տեղիս կացուցանել։

Համարեաց եթէ ազգի ազգի ծառայք են քո, եւ ոմանք բարեբարք իցեն եւ ոմանք չարաբարք. ապաքէն պատուոյ արժանի առնիցես զբարեբարսն եւ անարգիցես զչարաբարսն. եւ եթէ իցես այր ոք դատաւոր, ապաքէն գովիցես դու զբարեգործն, եւ ի պատիժ պատուհասի արկցես զչարագործն։ Իսկ արդ, ի քեզ որ մարդ մահկանացու եւ՝ իրաւունք գոն, եւ յԱստուած որ ամենայնի կարող է, որ ամենայնի ճշգաւոր է, վարձ հատուցման ոչ գտանիցին։ Բազում ապանողք են որ ի մահիճս իւրեանց առանց պատուհասի մեռան, եւ իցէ թերեւս որ յիսուն մահու արժանի իցէ, եւ միանգամ դլուխն կարեցաւ, արդ՝ ՚ի՞րը տացէ զբառասուն եւ ոիինն վրիժուցն հատուցումն, եթէ ոչ դատաստանք եւ հատուցումն յետ աչխարհիս այսորիկ լինիցին։ Մի զարմանար զյապաղել դատաստանին։ Ամենայն ճգնողք (կոսոող) յետ ճգնմանն կամ պսակին կամ ամաչեն. եւ ոչ երբէք որ նստին ի գլուխ ասպարիզին եւ ի վերայ ճգնմանն, յառաջ քան զճգռւնսն (կէս, մբպ, ընեոմբպոսկեն) պսակէ, այլ կայ եւ մնայ վախճանի պատերազմողաց, զի յետոյ ընտրութիւն արարեալ, զպսակն եւ զպարգեւս բաչխել մարթիցէ։ Նոյնպէս եւ Աստուած, մինչդեռ պատերազմս յաչխարհիս է, օգնել օգնէ (ՐեպԷԽ ՚ի՞ճՒԷ) առանձամ մի արդարոց, բայց ապա (Խոէը) հատուցանէ զվարձս վաստակոց (աշեաոոոՐեան) իւրաքանչիւր։ Եւ եթէ յարութիւն մեռելոց չիք, ընդէր բնաւ զդիակապուտս, զգերեզմանակրկիտս պատժէք։ Եթէ կորեաւ մարմինն եւ հատաւ յոյս յարութեանն, ընդէր է մահ պատուհասի որոց զդիակունան կողոպտեն։

Ծառ յարմատոյ անտի կորեալ բխէ միւսանգամ եւ ծաղկի. մարդ մեռեալ ոչ ծաղկիցի։ Սերմանիքդ սերմանեալ մեռանին, եւ միւսանգամ աճեցեալ ի կալ (հաբման) պատրաստին։ Որթ այգեաց եւ ծառոց ոստք հատեալ կամ խլեալ եւ այլուր տնկեալ միւսանգամ կենդանանան եւ պտղաբերեն, եւ մարդ վասն որոյ ամենայն եղեւ՝ անկեալ յերկիր միւսանգամ ոչ կենդանանայցէ։ Ո՞ր մեծ իցէ, ածդրի (ոչյան) մի որ չիցէ բնաւ ստեղծեալ (հնաբոոաշ) նմա ստեղծանել, թէ որ անկեալն եւ կործանեալ իցէ՝ վերստին ձուլել։ Իսկ արդ, որ յոչընչէ արար զմեզ Աստուած, զեղեալսն եւ զանկեալս միւսանգամ յարուցանել ոչ կարիցէ։ Սերմանիք ցորենոյ եւ այլ ինչ սերմանեաց անկեալ յերկիր նեխին եւ մեռանին, եւ անպիտան լինին այնուհետեւ ի կերակուր, եւ որ անկեալն է եւ նեխեալ՝ յառնէ միւսանգամ կանաչագոյն, եւ որ փոքրիկն է եւ անարգ՝ յառնէ միւսանգամ չքեղացեալ։ Արդ ցորեան եւ այլ սերմանիք որ ի մեր պէտս արարան՝ մեռանին եւ յառնեն, իսկ մեք վասն որոց այն ամենայն եղեւ՝ ոչ յարուցեալ կենդանանայցեմք։

Ձմեռն է ժամանակս որպէս եւ տեսանես, եւ կան ծառք իբրեւ մեռեալ. զի ուր է տերեւն թղենւոյ, ուր է ողկոյզն այգւոյ. ի ժամանակս ձմերանւոյ այն ամենայն մեռեալ է, եւ յաւուրս գարնանւոյ կանաչանայ, եւ իբրեւ ժամանակն հասանէ, յայնժամ ամենայն ինչ իբրեւ ի մեռելութենէ զկենդանութիւն զգենու։ Ձանճ կամ մեղու ի ջուր անկեալ եւ հեղձեալ՝ յետ սակաւ ժամանակի ոգի բերեալ (ոքեոոբէԼ) յառնեն. ազդք առնետից (քեՊՒ մաՒ) ձմերայնի պահեալ անշարժական, գարնանեացն (քաՊՒան ոքՒՆՆԷԸԸ) յառնեն։ Քեզ չքոտոյդ (չքոտի, ընչի, քոէր՚) զչընչեցեաս (ընչի քաՆԷ) առակ օրինակաց մատուցանեմք։ Արդ, որ անմոռուչ (ՆԽօո) անասնոցն եւ անարդաց կենդանութիւն մատուցանէ, զմեզ, վասն որոց ամենայն ինչ եղեւ, ոչ առաւել եւս կենդանացուսցէ։

Այլ ասեն հեթանոսք · եթէ յառնեն անասունք , յայտ է թէ չէին համօրեն (բոլորվին) մեռեալ եւ նեխեալ · աղէ (ըոզ) , անասունն մի որ արդարեւ մեռեալ եւ նեխեալ լիցէ՝ յարիցէ։ Դիտէր Աստուած զմարդկան թերահաւատութիւն , նմին լրի արար հոգ. (ըոլըն) մի արմաւ անուն ։ Զամանէ ասեն բազումք եթէ մի է , միածին (ան ոբ ծնկ հոպ գնայն կը ձնանի) է յերկրին Եգիպտացւոց ։ Ոչ եթէ յանապատ ուրեք վայրի է , զի մի յերկրացսի (երկիքայոբ ընեան պոկ էյնայ) խորհուրդն (իմպոռթ) , այլ յերեւելի քաղաքի է , զի յայտնապէս երեւեսցի մարդկան ։ Արմաւն հաւ բոյն չինէ իւր ի լիքան փայտէ եւ ի զմուռս փայտէ եւ յամենայն խնկոց ։ Ի կատարել ժամանակացն գայ մտանէ ի բոյնն , եւ անդէն (հոն) մեռանի եւ նեխի , եւ ապա ի մեռեալ եւ ի նեխեալ մարմնոյ մեռելոյն որդն ծնանի , եւ որդն աճեցեալ թռչուն կերպարանի (կը յեոռնայ) ։ Եւ գոյ մի բերահաւատիր (ի պարխոսէբ) , քանզի եւ աստհն (հոս) քո առաջի աչաց տեսանես զազգ մեղուաց , զիմբրդ յորդանէ ի թռչուն կերպարանին , եւ ի գիջադործ (խոնաս) ձուոց տեսի եւ թռչուն որոյ թեւք եւ ոսկերք եւ ջիղք եղեալ էին ։ Ապա թեւակից եղեալ արմաւն վերանայ յերկինս ։ Արդ , զինչ յայտնի քան զայս մարթի ցուցանել զյարուԹիւն մեռելոց ։ Աքանչելի է հաւն արմաւ , սակայն թռչուն մի անասուն եւ անբան է , թռուցեալ երթայ ընդ օդս երկնից ։ Իսկ արդ , անբան անասնոյն յարուԹիւն տուեալ է , մեզ որ զբանս եւ զհրամանս Աստուծոյ պահեմք՝ ոչ տացէ յարուԹիւն մեռելոց ։

Բայց որովհետեւ հեռի է հաւն արմաւ , եւ չքնաղ է նչանն , թերահաւատ լինին (լէն հոռոթոբ) բազումք ։ Ո՞չ գիտես դու յորպիսի չընչէն եւ ի միագոյն (պոբշ) իրաց ծնանիմք ։ Ի չընչէն , եւ ի միագոյն եւ ի տկար նիւթոյ առնի (լէնի) մարմին , չզայց տուեալ լինի հաստատուԹիւն , աչաց՝ լուսաւորուԹիւն , ընչաց՝ հոտոտելիք , ականջաց՝ լսելիք , սրտի՝ թնդիւն , ձեռաց՝ գործել , եւ

ոտից՝ ընթանալ , եւ լինի մարդն բանաւոր եւ ի լեզուս խօսուն ։ Այսպէս որ ի չընչէն եւ ի տկար նիւթոյ էր՝ գայ լինի նաւագործ եւ չինող եւ ճարտարապետ եւ բիւրազգի արուեստից գործիչ , եւ զինուորանայ եւ իշխանանայ եւ թագաւորէ եւ օրէնսդիր լինի ։ Իսկ արդ որ ի չընչէն եւ ի տկար իրաց անտի զմեզ այսպէս արար Աստուած , զանկեալ մարմինս մեր միւսանգամ յարուցանել ոչ մարթասցէ ։

Եկ դու , աո քեզ մեռելոց յարուԹեան յայտնագոյն յանդիմանուԹիւն (ոպոցոյց) ի վեր յերկինս ի մէջ լուսաւորաց ։ Լուսին ամսոյ ամսոյ (ոմն ոմս) նաւազէ ։ Իբրեւ ոչինչ իմն երեւի նա , եւ ապա յետ աւուրց ինչ միւսանգամ լնու , եւ լինի որպէս էրն յառաջագոյն ։ Աստուածոյ զայս այնպէս հաստատեալ է , զի դու ի մեռելոց յարուԹենէ մի Թերահաւատեսցես , այլ զոր օրինակ ղլուսին յերկինս տեսանես , սոյնպէս եւ վասն քո անձինդ հաւատասջիր ։ Կոչ · ընծ ։

ԶԳՕՆ

Են ոմանք յայսմ ժամանակի որ վարեն բուռն (ոոոռէն) ապիրատուԹեամբ (անէրոոԹեոմբ) զաղքատան · թիւրեն զիրաւունս արդարուԹեան , եւ աչառեն կեղծաւորուԹեամբ ։ Արդարացուցանեն զպարտառորսն (յանցոոր , պոռոպըբռեալ) ապիրատս , եւ պարտառորեն (յանցոոր ընել) զարդարս իրաւագետս (էրոոնէ ոէրող , յարքող)։ Սիրեն զմեծատունս գերբիջս (կողպռէլ , յոֆշոակող) եւ աստեն զաղքատս տառապեալս ։ Արածեն զանձինս իւրեանց , եւ ցրուեն եւ վատնեն զխաչինս ։ Շլացոյց կուրացոյց զնոսա աչխարհս , զրգեցին զգուեցին զկաշառս իրաւատոյգս (էրոոնէբ ոոշնող , ընկղող) , հալածեցին զճշմարտուԹիւն բացէ ի բաց (շոբ հեռոս) խեբիւ հայեցան (ձոոս ոյէվ նայէլ) ընդ յանդիմանուԹիւն ։

Անագորոյնք եղեն առ խոնարհս եւ միամիտս , սիրունք եւ հանդարտք առ պերճսն (բռնաւոր) եւ ամբարհաւաճս հպարտացեալս : Խաւարեցաւ լոյս յաւուրս նոցա , անհամացաւ աղն ճչմարտութեան , խոպանացաւ այգին պտղաբեր ողկուզալից ճարտար եւ արգաւանդ ուռօքն եւ բարունակօք , բուսան եւ երեւեցան փուշք եւ տատասկք : Ընկղմեցան ի խոր քուն նաւապետք , եւ ընկղուզան նաւք հանդերձ նոքօք : Իչխանն խնդրէ զտուրս իւր , եւ դատաւորն ասէ բեր ինձ կաշառ : Խայթեն եւ խածատեն ատամամբք իւրեանց , եւ քարոզին զխաղաղութիւն չինութեան : Լիք են ցաւմամբ սրտմտութեան , ուռուցեալք եւ այտուցեալք ոխութեամբ : Սիրեն զայդն կատականաց , քաղցր եւ չահեկան (ախորժելի) են նոցա խօսք բամբասանաց զմիմեանց : Զայսոսիկ գործեցեալք մեք , եւ ատեցաք յաչս ամենեցուն . եւ վասն զի հպարտացաք , նկուն եղաք (յաղթուեցաք , նուաստացաք) եւ անկաք ի վատթարութիւն : Զտգէտս կացուցաք մեղ դատաւոր , եւ տկարին ոչ խնայեցաք : Իսկ Մովսէս ասէ ցԻսրայէլ . Դպիրս եւ դատաւորս կացուսջիր յամենայն աղգս քո եւ դատեսցին զժողովուրդն ըստ իրաւանց արդարութեան . եւ մի առնուցուս կաշառս եւ մի աչառիցես մարդոյ , այլ կրտսերին իբրեւ ճոխի (ծոխ , ունայն , ուտիճ , էշեղ) արասցես իրաւունս . Եւ ցՅովշեան ասէ , իբրեւ խնայեաց նա ի չորանալ ցամաքել դմինուոյն . « Դու խընայեցեր ի ջուլ այգր դմինուոյ որ առաւօտու բուսաւ եւ ի միւս առաւօտու չորացաւ . ես զինքդ ոչ խնայեցից ի քաղաքն մեծ ի Նինուէ յորում են աւելի քան զհարիւր քսան հազար տղէտ եւ տղայ մանկտի , եւ իբրեւ կամեցաւ զայգին դաշտաձեւ յատակել (ընդունէ հաւասար ընել) , վասն զի երեր նա փուշ եւ տատասկ ընդ խաղողոյ , առ , նատոյց դատաւոր զարս ցուղայ եւ զընակիչս Երուսաղեմի եւ ասէ ցնոսա . Դատ արարէք ընդ իս եւ ընդ այգի իմ : Զգօն :

Գտաւ առ մեզ եղբայր մի մեր որ կապեաց թագ եւ եդ ի գլուխս , եւ եղեւ միահեծան (էոնոկրատ) թագազարդ թագակապ . Իբրեւ ոչ կարեցաւ ընդունել զնա աչխարհ նորա , չոքաւ նա առ այլ թագաւորս հեռաւորս եւ բացաձիգս , եւ խնդրեաց ի նոցանէ չղթայս եւ կապանս , եւ սկսաւ բաչխել քաղաքաց աչխարհին իւրոյ , Մեք սպասեաք եւ ակն ունէաք թէ փոխանակ չղթայիցն զորս խնդրեաց թագաւորն նորաթագ ի թագաւորաց ընկերաց իւրոց , պարգեւս եւ պատիւս պարտ էր խնդրել նմա ի նոցանէ եւ բաչխել մեծամեծաց եւ գաւառապետաց եւ քաղաքացւոց իւրոց : Գիտեմք զի այլ թագաւոր , յորժամ դնէ թագ ի քաղաքի անդ իւրում , մտանէ ի տուն գանձու իւրոյ , առնու պարգեւս եւ պատիւս բազումս , եւ բաչխէ ամենայն մեծամեծաց իւրոց , եւ առնէ հրամանս ազատութեան ընդ ամենայն կողմանս թագաւորութեան իւրոյ , եւ առնու զչղթայս յամենայն բանտապետաց (բանտապետ) որք են ընդ ամենայն իչխանութեամբ նորա , եւ արձակէ զկապեալս եւ հանէ զարգելեալս , եւ առնէ անդորրութիւն (դէպրոնէն , ընդոյակոնէն) ամենայն նեղելոց , եւ ապա յուսայ վստահութեամբ թէ հաստատեցաւ զօրացաւ ի թագաւորութեան իւրում : Եւ եթէ հպարտապետ նորա գիւցէ (պետ) անմտութեամբ , եւ պերճացեալ (բռնաւոր) հպարտասցի ի վերայ ընկերաց իւրոց , եւ զսպաստաւորսն արքունի ամբարտաւանութեամբ անարգեսցէ , եւ առանց յանցանաց կալցէ եւ կապեսցէ զնոսա եւ հարցէ , եւ յարգելանէ անտի բանտին զբողոք կալցեն ծառայքն եւ ցուցցեն տեղեկութեամբ սեառն իւրեանց թէ Հպարտապետս այս քո , ընկեր մեր , կապեաց զմեզ ապիրատութեամբ (անբարոյութեամբ) , եւ ոչ դատեաց զմեզ հարցեւփորձիւ , եւ ոչ կչտամբեաց զմեզ ըստ արժանի յանցանաց : Արդ , զինչ ասիցէք , միթէ գովիցէ եւ յարգիցէ թագաւորն զհպարտապետ իւր : Մեք գիտեմք զի հպարտապետ , որ զընկերս իւր յապիրատու-

թեան կապէ եւ անարգէ, ի բաց առնի յիշխանութենէ իւրմէ, եւ նոյն անձք անցանեն ընդ նա զորս անցոյց նա ընդ ընկերս իւր։ Զգօն։

Խաւարեցան միտք մեր ագահութեամբ, եւ յաղթահարեաց զմեզ ապիրատութիւն ժլատութեան (ժլատութիւն, ագահ ցանկութիւն)։ Ի ձեռն ագահութեան մոլի մարդիկ յաչխարհ։ Եթող եղիք Աստուած առաջի Ադամայ զամենայն ծառս դրախտին որք բարձեալ ունէին պտուղս օրհնեալս ի ծայրս ոստոց իւրեանց, եւ ոչ եղեւ բաւական չուայտեալ ագահութեան Ադամայ (չուայտել, անյագ ուրախ) ամենայն դրախտն լաւ եւ անդորր քան զամենայն երկիր։ Վասն ագահութեան վաճառեաց եսաւ զանդրանկութիւն իւր եւ անկաւ (դրկուեցաւ) յօրհնութենէ անտի։ Զեղեւ շատ (բաւական) ագահութեան փարաւոնի ժողովուրդն ամենայն զոր վարէր ի հարկի (սպասաւորութիւն) ծառայութեան, այլ եւ զիսրայէլ եւս կամեցաւ արկանել ի ծառայութիւն սորկութեան։ Եւ յորդիսն Իսրայէլի, վասն զի ցանկացան նոքա կերակրոյ ժլատութեամբ, երբեմն երբեմն տիրեաց ցասումն բարկութեան, մարդամահք (ժանտամահ) եւ օձք եւ այլ հարուածք ազգի ազգիք։ Եւ Աքար վասն անյագ ցանկութեան ագահութեան քարկոծեցաւ եւ կորեաւ ի ժողովրդենէ իւրմէ։ Եւ զամբարիշտ քահանայս, զորդիս Հեղեայ, ագահութիւն ապիրատ կորոյս ի կենաց։ Եւ Սաուղ, վասն զի ագահեաց ի նզովն (նզովեալ առաջ) Ամաղեկայ, անկաւ, եւ թագաւորութիւն նորա պատառեցաւ։ Եւ Աքայաբ որդի Ամրեայ թագաւորն Իսրայէլի որ ցանկացաւ եւ էառ յափշտակութեամբ զայգին Նաբովթայ, անկաւ ի պատերազմի։ Եւ ագահութիւնն Գեհազեայ աչակերտին եղիսէի զգեցոյց նմա բորոտութիւն։ Ցուդա մատնիչ դողանայր, եւ ոչ լցաւ ագահութիւն նորա, մինչեւ էառ նա զգինն պատուական, եւ նովին ժլատութեամբ անջրպետեցաւ (զատուեցաւ) յաչակեր-

տաց անտի, յընկերաց իւրոց։ Զէ չատ ագահութեան աչխարհ ամենայն, քանզի զթագաւորս ամենայն ազգաց գրգռէ, եւ չլինի չատ միւսմ միւսմ ի նոցանէ իշխանութիւն աչխարհի իւրոյ։ Ժողովեն գումարեն նոքա զօրս եւ տան մարտ պատերազմի ընդ միմեանս, աւերեն հրձիգ առնեն զքաղաքս, եւ առնեն կոխան զգաւառս միմեանց. գերեն եւ ստանան, եւ ոչինչ բաւ է նոցա. աչխատին վաստակիլ (յօգնել) եւ ուսանին պատերազմ, յատակել (կոտծանել) զքաղաքս. Չանան զի թերեւս լցցի ագահութիւնն, եւ ոչ լնու։ Ըստ բազմանալ մեծութեան յաճախ (առնչալ) ագահութիւն, եւ ըստ յորդել (լեցուել, ներշմփ) մեծութեան զօրանայ չարակեցութիւն (նախանձ, չարչարել)։ Շատ է աղքատին ոռճիկն աւուր, իսկ մեծատունն հոգայ զամաց բազմաց։ Զգեստն պատառատուն չատ է աղքատաց, եւ զգեստ երիվն երիվն յամենայն գունակաց (ներկանկար) զգենու մեծատունն, եւ համարի կալ լոկ մերկանդամ։ Անկողին աղքատին գետնախաշտայ (առանց անկողնի ջերմին՝ պառկելու հոմար) եւ չատ է նմա, եւ անկողինք մեծատանց՝ գաւոյք երիզապատք, պաստառալիցք (ներքնալեցուած, փուխրած, շէյլեր), եւ սակաւ է ագահութեան։ Ըմպելի աղքատին ջուր, եւ նա առլի (լեցուած, կշռուած) է։ Ըմպել մեծատունն զինի բազմամեան, եւ պապաքեալ ատղեալ (ծաղուած) կայ։ Տքնի (կը փոխի, կը հոպնի) քուն ամենայն ագահողաց, եւ հանդարտ, զատ դարեալ եւ ապահով կայ քուն աղքատաց։ Խորհի տառապեալն տալ ի հացէ անտի իւրմէ կարօտելոց, եւ կայ ի մեծ հոգս մեծատունն եթէ գոցէ զոք (փոք, ոսկի) քան զինքն զի կլանել մարթայցէ։ Երանի առն զոր ոչ յաղթահարեցին երկունք (ցաւ) ագահութեան Զգօն։

Ի պատճառս գրգռութեան եւ հակառակութեան ելին ոմանք ի ժողովրդենէ աստի մերմէ ժպիրիք (անէքտօ), բասրողք (բամբասող, պղտոռող), քինախնդիրք, օգտաժողովք, հակառակասէրք, միաբանամոռնք, կապակ-

ռիւք (քաբեկամի կամ ազիականի հետ կռուողը), կազապարթոյգք, խաղաղամբոխք, անօրինածինք եւ ստածինք։ Շրջաբանք (խոռ) այսր եւ անդր, խրատահեռացոյցք, յանդիմանամերժքդ, լիացաստունք, դժուարամիտք (յամառ), աղքատատեացք, վէսք (ընչիք) եւ հպարտք, մարդահաճոյք (շողոմբդ), բանակրկիտք (քաքեներէք), կորստապատիրք, նենգաւորք, ոխապահք, քինաթաղոյցք, ապականասէրք, քինահատոյցք ջարեաց (փոխանակ ըրէ ըր հաստացնող), յօժարափոյթք հակառակուվեան, նենգալիցք, արծաթափոխատուք, վաշխավաճառք։ Մշակք նենգաւորք արծաթածարք, ընկերաեղծոյցք (ընկերը նեղը դնող պարտք հաստացանելը), ջրինդիրք, ջրմոյրք, չինողք ի վերայ յոդդողդուն (անհաստատ) աւազոյ, կապարճադարձոյցք ի պատերազմ, աստուածապորք եւ ամօթաւիաւոք։ Օձք հարամանիք, չարիմաստք, չարախորհուրդք, հակառակայորդորք, խռովարկուք, բաժանակամք եւ ոտնհար դայթակղութեան։ Փնէաձք ի բարիս, զուարթաչարք եւ մարտածնոցք։ Հին խմորք, մաշ տիկք, զգեստք պատառատունք, աղ անհամ արտաքս ընկեցիկ, արծաթ պիղծ (կեղծ) եւ անօթ բեկ, այգի փչաբեր, անցեալ սեր (անցած, ատրուած սեր, ջոյմէ), խրատատեացք, զարդախօսք, գաղտնապչունք, ծածկախոցք, թշուառաբանք, քանաարկուք ի մէջ եղբարց, լեզուք սուտք, սիրտք մեղսախորհուրդք եւ անօրինախորհուրդք, քաղցրաբանք եւ դառնալիք եւ սլաքալեզուք։ Մարտիկք (պախերաղմազարթոյցք) յաղթահարեալք, պէտք գլորականք (բըրոմ կոմեցող), պատերազմազարթոյցք, հրեշտակք ամբոխարարք, որդիք հակառակածնոյցք։

Դուք էք գաղատոսք (որմնադրէք) ճարտարք եւ հիմնափորք, մշակք պիտանիք, չտեսմարանալիցք եւ արմատաժողովք։ Վաճառականք խմաստունք, արծաթառք եւ օգտացոյցք չահուց։ Վարձուորք վարձառուք, առեւտրականք (առեւտուր ընողներ) վիակակալք (քանալի կրող) հաւատա-

րիմք, փողահարք, փողակարդացք։ Արջառահանդէսք (արշաւի մէջ հանդիսացող, ֆրէյ եղբ), վաստակեալք ի ստադիի (ասպարէզ) եւ պսակառք աջալրջուքեամբ (արհնաընեամբ), ճրագալոյցք, ճարպապարարտք (ճարպով պարբեաւ), ճանապարհագնացք ընդ նեղն եւ ընդ անձաւկ. փեսահրաւէրք եւ նորազգեստք, արժանիք բազմականի։ Լծնքարձք, լռանիստք, որդեհանոյցք, հօտաժողովք։ Զգօն։

Արծաթ ժանկալից եւ արատաւոր յամենայն տեղիս ուր երթայ՝ ոչ ընդունի (ընդունուիր), եւ հին խմորն ոչ հարկանի եւ թրի (չէ շաղուիր) ընդ նոր ալերն։ Մաշ տիկք ոչ ունին զոյժ տանել զզօրութիւն գինւոյ, եւ կապերտ նոր ի վերայ պատառատուն ձորձոյ ցաւատե (կարը հանել) գնա։ Այգի քաջաղարման (պէկ պարմանուած, նայուած) տայ պտուղ եւ ոչ աւազէ (քեշնալ), եւ սիրտ որ խստացեալ է իրրեւ զորձաքար (կարծր քար) չորացուցանէ զբոյսս սեման։ Զչինուած որ եղեալ է ի վերայ աւազոյ՝ հեղեղատէ անձրեւաջուրն, եւ անկեալ կործանի նա ի հողմոց յարուցելոց։ Որմն վճասակար ի պատշաճ ժամանակի խլի արմատաքի, եւ յարդ ի ցորենոյ ի վախճանի ընտրի եւ որոշի։ Կուսանք անմիտք եւ չարթունք ի թերանալ պակասել իւղոյն ընդ գալ փեսային ոչ ժամանեն (չեն հասնիր, չեն կրնար) գնել, եւ դարապետն (պռնոպոն) քնասէր ի ժամ զուարթութեան խուսեալ (չրկեալ) դատանի ի կենաց անտի։

Զայսոսիկ սակաւս զոր գրեցաք՝ եթէ ոք այսպանէ ոչինչ եպերեմ գնա։ Ամենայն ծառ մրգաբեր յամարայնի բողբոջազարդ ծաղիկս արձակէ, իսկ որքն աւադուկ (գէշ, խեղճ) արմատախլի յայգւոյ անտի եւ լինի ի պէտս այրման, այլ զորթ պտղաբեր ողկուզալից ողկուզազարդ սրբէ աէր նորա։ Այգի աւաղաբոյս (քէշ, փլոր) եւ աւաղաբեր յայգւոյն Սողոմայեաց է, խաղողագառն լեզահամ։ Ոչ քաղէ ոք խաղող ի փշոյ, եւ ոչ թուզ՝ ի տատասկ. եւ ի մթերածոյ անտի սրտին խօսին չրթունք։

ԵՓՐԵՄ

Իբրեւ ոչ ինչ էր ուրեք, խորհեցաւ Աստուած առնել զտունս զայս, զերկինս եւ զերկիր. եւ ոչ եղեւ եւ ոչ ական թարթափել՝ սկիզբն արար պատուէր հրամանին, եւ յական թօթափիլ կատարեցաւ գործն: Երկիր էր թոհ եւ բոհ, այսինքն անպատրաստ եւ ամայի, զի ջուրք տարածեալ էին ի վերայ նորա եւ չեւ էին ժողովեալ ի մի կողմն, եւ չեւ եւս էր ծագեալ ի վերայ լոյս, զի բազմութիւն ջուրց արգել եւ խափան էր սերմանեայց եւ տնկոց:

Կոչեաց, ասէ, Աստուած զլոյսն տիւ եւ զխաւարն գիշեր: Ինքն իսկ օդն զգենու (կ'առնէ) զամենայն գոյնս եւ զամենայն համ եւ զհոտ. ի տուէ ի ձեռն լուսոյն սպիտականայ, եւ ի գիշերի ի ձեռն խաւարին թխանայ, որպէս բորբոքի հուրն ի չնչոյ եւ չիջանի, եւ որպէս դառնան ջուրք ի կարկուտ եւ ի ձիւն եւ ի սառն, եւ որթն դառնայ ի գինի եւ լսնանայ (ճեղմինալ):

Ի բարձանց եւ ի մէջոյ երկրի յորդեցան եւ հոսեցան իջին ջուրք ի տորոտաս լերանց ուր ծովքն էին: Նոքին իսկ ծովքն ընդարձակեցան անդորրեցան (լայնցան) զի բաւական իցեն ընդունել զայլ ջուրս, կամ զոր օրինակ ոչ լնուն ծովք այսօր, սոյնպէս եւ յայնժամ: Եւ զի մի նեխեսցին (հոտին) ջուրքն եւ եղիցին արարածք տապասպեալ, յաղեաց (աղէց) զնոսա Աստուած, եւ աղի են ծովք որչափ եւ ըմպելն եւ կլանեն զքաղցր ջուրսն որ իջանեն անդր: Ջնոյն զօրութիւն երեւեցոյց Աստուած եւ ի լճածովս, զի եւ նոքա արգելեալ կան, եւ ոչ նեխին կամ զեռացուցանեն (էխել) չար ինչ:

Ցետ կատարածի աստեղաց եւ զարդուն երկնից լցան եւ ջուրքն չնչականօք (չնչական, չնչաւոր, էնպոնէ, անիմալ) եւ զարդարեցան, որպէս երկիր ծաղկօք

եւ երկինք աստեղօք զարդարեցան: Այսպէս եւ ոչ խոնաւութիւն ջուրցն ամօթ ինչ եղեն յակնարկելոյ անտի հրամանին, այնու զի ամենայն զեռուն կայտառ եւ մրժղուկ եւ ճանճիւն (ծանծ) ի նմանէ ծնան: Ցաւուրն վեցերորդի եղեւ Ադամ ըստ նմանութեան պատկերի կերպարանաց Աստուծոյ, զի որպէս իշխանութիւնն Աստուծոյ է ի վերայ ամենայնի, սոյնպէս եւ տէրութիւնն Ադամայ ի վերայ ամենայնի եղաւ: Արարաւ նա գլուխ եւ առաջնորդ խօսուն ի վերայ այնոցիկ որ առանց բանից են, եւ իմաստութեամբ անձնիշխանութեան իւրոյ եղեւ վարիչ նոցա:

Ոչ է, ասէ, բարւոք զի եղիցի Ադամ միայն, արասցուք նմա օգնական: Ո՞չ արդեօք գիտէր եթէ կործանիչ լինի նմա փոխանակ օգնականի. եթէ այդպէս իցէ, բարւոք էր լինել նմա միայն: Եւ ոչ գտաւ, ասէ, օգնական նման նմա: Ուստի արդեօք խնդրեցաւ եւ ոչ գտաւ: Իբրեւ անուանէր Ադամ անուանս ամենայն անասնոյ, ետես զնոսա արու եւ էգ, եւ նա միայն յատուկ էր. խնդրեաց նա իւր օգնական եւ ոչ գտաւ:

Եւ արկ, ասէ, նիրհ (փոն) ի վերայ Ադամայ, եւ առ ոսկր մի ի կողից նորա եւ չինեաց զայն ի պատկեր կնոջ: Ոչ ի գլխոյն Ադամայ առ զնա, զի գոխութիւն (գլխաւորութեան էլխանութիւնը) թեւրեաւ իւր յափշտակէր, զի ամենայն բան գլխոյ է: Այլ թերեւս տրամեսցին կանայք, զի լսեն գինադանդութիւն իւրեանց, այլ ուրախ լիցին, զի առաւելագոյն (գերջանցագոյն) է արարած (սթեղծուած) նոցա քան զԱդամայն. զի Ադամ յանխլիրտ (անշարժ, անշունչ) հողոյ ստեղծաւ եւ կազմեցաւ, բայց նոքա (կանայք) ի խօսուն կենդանւոյ առեալ են:

Եւ ասաց, ասէ, օձն ցկինն. Ջինչ է այս զի ասաց տէր Աստուած թէ յամենայն ծառոց որ իցեն ի ներքս ի դրախտի այդր մի ուտիցէք: Ջի ետես նա զնոսա զի ոչ

հպէին նոքա բնաւ ընդ կողմն ծառոյն յորմէ պատուիրեաց նոցա Աստուած չուտել. այլ թէ ի քանի ծառոյ պատուիրեալ էր նոցա թէ մի ուտիցեն, ոչ գիտէր նա, եւ թէ որչափ ծառոյ համարձակութիւն տուեալ էր նոցա, բանսարկուն ոչ էր գիտակ, վասն այսորիկ եհարց ցնա: Այլ նեայ անմեղ ետ զպատասխանին, ասէ. Վասն միոյ առաք մեք պատուէր հրամանի զի մի կերիցուք եւ մի մեռցուք: Եւ նա (օձն) իբրեւ հոգաբարձու եւ վերակացու, ասէ. Չի թէպէտ Աստուած հրամայեաց յամենայն ծառոց դրախտիդ ուտել, սակայն ահաւասիկ վասն նախանձու իւրոյ արգել զձեզ ի միջէ անտի զի մի ուտիցէք եւ լինիցիք իբրեւ զնա: Նոյնժամայն իբրեւ լուաւ նեայ, վառեցաւ բորբոքեցաւ, եւ այրեցին զնա կարծիք նենգաւոր թշնամոյն: Եւ այն որ հեռացեալ էր ի ծառոյն զի մի մերձեսցի ի նա, ժպրհեցաւ համարձակեցաւ եւ անց զսահմանսն. եւ ոչ նոյնժամայն վաղվաղակի մերձեցաւ ի ծառն, այլ յետ բաղում խորհրդոց անցեալ կայր եւ հայէր ընդ նա: Փութացեալ ճեպեալ էր մեծանալ ըստ խրատու օձին, եւ ոչ արար պատիւ Ադամայ եւ նախ նմա ետ, այլ ինքն եկեր եւ ապա ետ Ադամայ: Քանզի (որովհետեւ) կերպարանս բանաւորի զգեցաւ օձն որ ոչ էր բնութեամբ բանաւոր, յայսմիկ առաւել գայթակղեաց նեա: Տեսանէր նա զանխօս օձն խօսուն եղեալ, իբրեւ նոր իմն լուաւ ի նմանէ զբանն եւ զարմանալի, եւ վասն այնորիկ զխրատն նորա միամտապէս ընկալաւ:

Եթէ, ասեն, Աստուած ետ օձին բան, եւ սատանայ խօսեցաւ նովաւ, վասն ընդ էր բարձ ի նմանէ Աստուած զոտս նորա, կամ ընդ էր ետ նմա հող կերակուր, զի ոչ եթէ նա դարձոյց զԱդամ ի հող: Եւ արդ դու եկեալ զվրէժ օձին պահանջես եթէ ընդ էր ընկալաւ պատիժս: Ասա մեզ, ընդ էր քարկոծ լինէր անասունն յոր մատաղ լինէր մարդ. եւ ընդ էր սատակեցան գաղանք եւ

թռչունք ի ջրհեղեղէ անտի. եւ զի մեղան ոչխարք եւ եղինք եւ թռչունք զի տուեալ են հանապազոր ի զեներումն. զի մեղան հօտքն ցովքայ զի տուան ի կիզումն հրոյ, եւ հազարքն ի խոզից զի չնորհեցան լեգէոնի. կամ վասն էր մեռանէր զուարակն սուրբ փոխանակ յանցաւոր քահանային: Եւ զի մեղան աղաւնիքն եւ տատրակքն որ մատչէին (կը ղհո-էլն) փոխանակ տղայոցն, եւ կամ զի մեղաւ գառնն որ զենեալ լինէր փոխանակ փրկութեան ժողովրդեանն, կամ քօչն որ պատարագեալ լինէր վասն յանցանաց ժողովրդեանն: Զոր օրինակ եղեն անասունքն փոխանակ փրկութեան ժողովրդեանն եւ վասն քաւութեան նորին, եւ ի սպաս պաշտամանն (ձաոյոլն) եւ ի կերակուր ազգաց, սոյնպէս օձն ընկալաւ զպատիժս պատուհասից վասն պատուոյ փառացն Ադամայ: Դարձեալ զինչ մեղաւ Մովսէս զի անարգեցաւ ի ժողովրդենէ անտի, եւ եղիա՝ զի հալածեցաւ յեզաբելայ, եւ երեմիա՝ զի ընկղմեցաւ ի գուբ տղմոյն, եւ Եղեկիէլ՝ զի կապեցաւ չղթայիւք: Եթէ մարգարէքն թշնամանեցան եւ անարգեցան վասն ժողովրդեանն, եւ Տէր մեր եկն եւ ի խաչ վասն կենաց մերոց, ոմն իցէ որ տրանջիցէ եւ ցասնուցու վասն փոքր մի պատժոյ զոր ընկալաւ օձն: Կամ թէ կամէիր զու զի Ադամ ընկալցի անէծս եւ օձն աղատեսցի ի պատուհասից. Ադամ կորուսցէ զփառս իւր, եւ օձն եւ ոչ զոմն իւր: Զարչարեցաւ տանջեցաւ Սատանայ ի ծածուկ ի ձեռն պատժոցն որ եկին հասին ի վերայ օձին. բեւեւ խորտակեցաւ փչրեցաւ թշնամին, յորժամ եառես զանօթն իւր զի ի պորտ եւ յորովայն իւր սողար:

Բացան, ասէ, աչք նոցա, եւ տեսին զի մերկ էին: Փոխանակ զի մերկացան զհանդերձ փառաց իւրեանց, մնացին մերկ ամօթալից խայտառակեալ: Իբրեւ անցին զպատուիրանսն, բարձաւ անց ի նոցանէ հանդերձն փառաց, զի լեալ էր նա իբրեւ վարագոյր մերկութեան

նոցա , եւ գիտացին եւ ի միտ առին թէ ուստի անկան ։ Արդ տեսէք զձախողանսն . ոչ եթէ աստուածք են որպէս եւ ասաց օձն , այլ մերկք են , որպէս եւ երկիր փչաբեր փշալից փոխանակ դրախտին փափկութեան ։ Եփրեմ ։

Եկն երեր , ասէ , Յովսէփ համբաւ չար զեղբարց իւրոց առ հայր իւրեանց , եւ ամբաստան լինէր զնոցանէ ։ Եւ զինչ էր համբաւն չար , բայց եթէ գործ չար կոբստեան խաչինն ։ Քանզի նա տղայ էր , եւ իշխանութիւն հեռի էր ի նմանէ . տրտմէր եւ չար թուէր նմա զի չարաչար առաջնորդէին խաչանցն եղբարք իւր ։ Եւ զի տեսս հայր նորա զճշմարտութիւն նորա եւ զիեզութիւն եւ զգաստութիւն նորա , արար նմա առ սէր չափիկս թեզանեօք (ընբերվ) , չափիկս նկարչնս ծաղկեայս , այսինքն պարեգօտս ։ Սոյն իսկ այս , թէպէտ եւ զՅովսէփ ուրախ առնէր , եղբարցն նախանձ արկանէր ։ Իբրեւ տեսին , ասէ , եղբարքն եթէ զնա սիրէր հայրն առաւել քան զամենայն եղբարսն , բազմացաւ ոխութիւն սրտից նոցա , եւ ոչ կարէին խօսել ընդ նմա բանս խաղաղութեան . զի եմուտ նախանձ ի միտս նոցա , եւ մերժեաց զհարազատութիւն ի միջոյ սրտէ որդւոց հօր նորա ։

Երազ տեսանել սկսաւ Յովսէփ եւ պատմել զայն եղբարց իւրոց ։ Լուարուք , ասէ , երազոյս զոր տեսի . Թուէր ինձ թէ որայ կապէաք ի դաշտի . եւ ահա յարեաւ որայն իմ եւ կանգնեցաւ . եւ ահա գայլն պատէին որայքն ձեր , եւ խոնարհ երկիր պագանէին որայոյն իմում ։ Ընդոստացան եղբարքն եւ ասեն . Արդ թագաւորե՞լ կամիս դու ի վերայ մեր ։ Ասէ Յովսէփ ցեղբարսն , Ոչ տէրութիւն քարոզեցի ձեզ եւ ոչ թագաւորութիւն . ես զայն զոր տեսի պատմեցի ձեզ , եւ դուք ըստ կամս ձեր արարէք պատասխանի մեկնութեան ։ Ես երազ միայն ասացի , եւ դուք թագաւոր արարէք զիս . երազ միայն պատմեցի , եւ դուք ատացարուք զինաղան-

դութիւն ձեր . կամ մի մնկնէք զերազս իմ , կամ մի տրտմիք ընդ մարգարէութիւնդ ձեր ։

Սկսաւ դարձեալ այլ երազ տեսանել Յովսէփ ։ Ո՛վ Յովսէփ , ձչ երկեար զարհուրեցար դու յերազոյ անտի յառաջնոյ , զի ոխացան ընդ քեզ ամենեքին ։ Յովսէփ առաջի հօրն պատմեաց զերազն իւր զերկրորդ , զի Թերեւս , ասէ , չրջնացե (ֆ-նե , դարձնէ) հայր իմ զմեկնութիւնն . այլ ինչ ասացե , եւ հաչտեացին եղբարքն իմ վասն առաջինն ցասմանն ։ Զահի հարեալ էր Յովսէփ յոխակալ հայելոյ անտի եղբարց իւրոց ։ Թուէր ինձ , ասէ , զի արեգակունդ եւ լուսնիդ եւ աստեղք մեռասան գային եւ ինձ երկիր պագանէին ։ Իբրեւ ամենեքին սպասէին եւ ակն ունէին լսել զոր ինչ հայր նոցա առնէր պատասխանի , սկսաւ նախ հայր նորա սաստիւ պատուհասել զնա . զի սաստել պատուհասելն նորա զնա՝ ցածուացե նախ զսպառնութիւն եւ զատելութիւն եղբարց նորա ։

Եղբարքն Յովսէփու անցին գնացին արածել զխաչինան ի Սիւքէմ , եւ զՅովսէփ ոչ առաքեաց ընդ նոսա հայր նորա , եթէ գուցէ յիշեացեն նորա զերազս նորա եւ տրտմեցուցանիցեն զնա ։ Իբրեւ անց ժամանակ հարուստ մի , Յակոբու այնպէս թուեցաւ թէ յայսմ հետէ մոռացեալ է ցասումն ի սրտէ եղբարց նորա ։ Եւ ասէ Յակոբ ցՅովսէփ , երթ տես զեղբարսն եւ զխաչինան թէ ողջ կայցեն , եւ բեր ինչ զրոյց ։ Թէպէտեւ տրտմեալ էր Յովսէփ եւ երկուցեալ յեղբարց անտի իւրոց , սակայն քանզի ոչ էր սովոր արհամարհել անցանել զհրամանաւ հօր իւրոյ , եհաս զանձն իւր երթալ . եւ մինչդեռ երթայր ի ճանապարհի , մոլորեցաւ նա ըստ արտուղի , զի բազմացան հոգք խորհրդոց նորա ։ Իբրեւ տեսին եղբարք նորա , սկսան կրճտել զատամունս իւրեանց եւ ասել . Ահա երազատեսն որ դիմեալ գայ առ մեզ ։ Փոխեցաւ բնութիւն եղբայրութեան . բանք դառնութեան իբրեւ զնետս սլաքեալս ի լարեալ աղեղանէ թռանէին բարկութեամբ առ

նա : Յայնժամ կալան զՄովսէփ եղբարքն եւ ասեն , Հը , հը , անկար ի ձեռս մեր , երազատես . ա՛յս է մեկնութիւն երազոց քոց : արդ ընդ կառափն քո հանցուք զամենայն զոր եւ ասացեր դու , եւ երկիր պագցեն քեզ վէմք հարուածովք , եւ խաւարեսցի արեգակն ի սատակման քում , եւ լուսին եւ աստեղք ի վերայ քո մթասցին , զի կարծեցեր դու բարձրանալ թագաւորել ի վերայ մեր լուսով նոցա : Եփրեմ :

Կին հնդիկ ունէր , ասեն , Մովսէս : Վասն այսր ցուցանէ եւ Յովսեպոս ի մատեանս իւր : Ի ժամանակի իրրեւ աճեաց , ասէ Մովսէս , առաքեցին զնա առնել մարտ պատերազմի ընդ Հնդիկս , ընդ Թշնամիս Եգիպտացւոց : Զի յուսացեալ յայս ապաստան էին Հնդիկք , եթէ ընդ ճանապարհս անապատի ոչ ոք կարէր գալ ի վերայ նոցա վասն Թեւաւոր օձիցն խարամանեաց որ էին անդ , եւ զսահմանս իւրեանց որ յայլոց կողմանց էին՝ պահէին զգուշութեամբ : Բայց Մովսէս այսմ խելամուտ եւ տեղեակ էր , եւ ելս (հնար , դէպ) եգիտ նա գործոյն : Զօքաւ նա ընդ անապատ կողմն , եւ ածին Թռչունս , եւ արձակեցին առաջի զօրացն , զի ի ճայնէ Թռչնոցն փախչէին օձքն Թեւաւորք : Որչափ լսէին զձայնս Թռչնոցն օձքն Թեւաւորք , տեղի տային , մինչեւ եկն եհաս Մովսէս զօրօքն ի վերայ Թշնամեացն , եւ փախստեայ հալածական արար զնոսա : Եւ զի յանկարծակի եհաս ի վերայ նոցա եւ պաշարեաց զնոսա , լուծան լքան ձեռք նոցա , եւ փախստական անկան ի կղզի մի որոյ անուն էր Սաբա , եւ ապա յետոյ կոչեցաւ Մրիա ի Կամբիւսեայ ըստ անուան քեռ նորա : Իբրեւ մերձեցոյց Մէվսէս զզօրս իւր մարտնչել ընդ պարսպին , տես զնա Թերբաս դուստր Թագաւորին Հնդկաց Թէ զօրապէս մարտնչէր , եւ ընդ գիւտս խորագիտութեան նորա զարմանայր , եւ ապա յետոյ անկաւ պարտեցաւ նա ի գուէթ սիրոյ նորա : Իբրեւ պաշարեաց Մովսէս զկղզին եւ նեղեաց զնոսա , եւ

հուպ յառնուլ արար (առնուելս մօտ քեզս) , սկսաւ աղաչել զՄովսէս տիկինն Հնդկաց զի տացէ Մովսիսի զանձն իւր , եւ նա առցէ զնա ի կնութեան , բայց միայն զքաղաքն մի նեղեսցէ : Եւ եռես Մովսէս եթէ հնար ինչ դիւրին առ յաղթել ոչ գոյր բայ յայսցանէ , եւ նստել պաշարել զնոսա ընդ երկայն ժամանակս ոչ կարէր , ձեռն ետ նմա (դաքծանեցաւ , հաւանեցաւ) Մովսէս եւ առ զնա իւր կնութեան , որպէս զի տացէ նա զզօրսն եւ զաշխարհն իւր ի ձեռս եգիպտացւոց :

Միւս եւս այլ մատենագիր ցուցանէ , որ անուանեալ կոչի Արտեմիոս , գրէ այսպէս : Իբրեւ եղեն Թագաւորք յԵգիպտոս , Թագաւորեաց Փաղմանէթ յԱրեզ քաղաքի , եւ էր նա Թշնամի աղգին Հրէից : Եւ եղեւ նորա դուստր մի որոյ անուն էր Մառի , եւ ետ զնա կնութեան Քաղնեփրայ Թագաւորի քաղաքին Մեմփիսացւոց : Այս իրրեւ Մառի է Հռագուսայն որ առ զՄովսէս յորդեգիրս : Եւ զօրացաւ , ասէ , Մովսէս , չինեաց նա զՀերմոպոլիս քաղաք , եւ արար մարտ պատերազմի ընդ Հնդիկս եւ ընդ Թերայեցիսն զտասն ամ : Ցետ մահուն այնորիկ որ առ զՄովսէս յորդեգիրս , Քանեփրա այր նորա սպառնայր Մովսեսի սպանանել զնա : Եւ Թաղեցաւ ինքն Մառի յԵգիպտոս , եւ ի նմանէ կոչեցաւ Մոռիա քաղաք : Իբրեւ գիտաց Մովսէս զնենգութիւնն Քանեփրայ , սպան նա զՔանեոթէսա , այն որ կամէրն սպանանել զնա , եւ ինքն փախստեայ գնաց յԱրաբիա առ Հռագէլ , եւ առ զդուստր նորա իւր կնութեան : Եփրեմ :

Բովանդակություն

Հին կտակ-ից 1-12 եր.
Նոր կտ-ից 12-50
Մատթէ- 50-62
Յովհ- 63-77
Հաւատոյ- 77-115
Երեմ- 115-143
Ողբերգ 143-175
Ամենաքաղ 176-204
Բար. կեսար. 205-238
Վարդան- 239-251
Եւեփ. Դպիր. 251-256
Կիւրեղ Երս. 257-283
Գիրք- 283-289
Եղիա- 290-297

ՍԽԱԼ ՈՒՂԻՂ

Էջ	Տող		
6	9	եւ եհարց ցաղջիկն	եւ ետ ցաղջիկն եւ եհարց ցնա
22	2	հայիլ	հայել
23	16	քանքան	քանքարն
29	15	եգիտեմք	գիտեմք
33	20	աղդք	աղդ
36	23	կոմանսն	կողմանսն
57	7	զՀռադուէլ	Հռադուէլ
60	7	Հռադուէլ եթէ	Հռադուէլ ցՏուբի եթէ
«	8	Արդ հայր իմ	Ասէ Տուբի ցՀռադուէլ· Արդ հայր իմ
80	30	խաղաղացուցին	խաղացուցին
91	24	էին անդ	չէին անդ
94	20	այնու	այնուհետեւ
112	12	սթափեաց նա	սթափեաց զնա
123	27	սնուցանելոյ	ծնուցանելոյ
127	10	(ապաշխարել, խորհել)	(ապաշխարել խորհել)
128	20	կը պոռճաւէն	կը պոռճաւին
146	29	Մի	Մի արասցուք
160	15	եւս եւ	եւս· եւ
162	30	խօրանօք	խորանօք
163	2	կբբեայ	կրբեայ
169	26	(բեղվ)	(Բկոնով)
179	30	ցասոն որ դաւով	ցասոն դաւով
183	13	Անտիոքոս ուխ	Անտիոքոս որ ուխ
193	23	չրջել ցուցանէին	չրջեցուցանէին
205	11	մարդք ծաղկազարդ	մարդք ծաղկազարդք
207	32	ի կաւ իբրեւ	ի կաւ· իբրեւ
209	17	յիւրեանց	յիւրեանց
215	30	իակ իակ	իակ եւ իակ

216	13	դրօչեա	դրօչեալ
217	33	ճարտարարուեստագիտութեամբն	ճարտար արուեստագիտութեամբն
218	10	ջրաբերի	ջրարբի
221	33	գան	գայ
223	29	աւաօին	աւագին
«	30	այլ կերակուր	այլ է կերակուր
224	12	խեցգետին	լինի խեցգետին
225	28	ոչ սակաւ	որ սակաւ
«	«	ունի.	ունի,
230	20	բ---նէլ) ոչ	բ---նէլ), ոչ
249	23	ապականին	ապականի
252	5	արկանէր	արձակէր
263	1	չափք	չափ
267	21	կամեցեաւ	կամեցաւ

«Ազգային գրադարան»
NL0247780

ՑԱՆԿ ԳՐՈՑ

Ի ԳՐԱՏԱՆ ՅՈՎՍԵՓԱՑ ԳԱՎԱՖԵԱՆ

	ՖՐ. ՄՆ.
Ա.ՅԲԲԵՆԱՐԱՆ, Հեգարան և Ընթերցարան	10
Աշխարհագրութիւն Քաղ. Գարագաչեանի	75
Աշխարհագր Ուսում. Բնա. Քաղ. Գարագաչ.	1 50
Աշխարհագր. » » » Ս. Մկրտչել	1 50
Գրագիտութիւն առ Անձն. Մատրաղանի	2
Դեպազրութիւն Կաբզեան Հայ. Գրզ. ՌՆ ՏՀ.	90
Գիտութիւն Մոսկուայի ախոյ	1 50
Երգարան նոր կամ Քնար Հայաստանի	1
Ընթերցարան կամ Դասատիրակ. Գարագաչ.	40
Ընթերցարան կամ Նախագիտելիք Ս. Փափազ.	90
Թուաբանութիւն ընդարձակ Տ. Պօղոսճեան	1 50
Ժողովրդական Մատենադարան Ա. Բ. Գ. մաս	1
Հաւաքնիր քաղուածք Ի նախնեաց Գրգ.	2
[illegible]սրան	10
Մանր ազանուք Քրիստոնէական Գ. Մ[illegible]	55
[illegible] ընծայք գրաբառ լեզուի Ա[illegible]	75
[illegible] Հայոց Ս. Փափազեան	1 15
[illegible] Սրբազան Ս. Փափազեան	1
[illegible] Տղայոց	75
Սրբազան պատմ Ա. Գարագաչ	90
Օկղծանք դասատիրակութեան Ա հար.	1
Բառգրամ Հեռավելի	75
Փաղդիկ քարոզուղար կամ Նամականի	1 60
Քերականութիւն գործնական Գարագաչ.	1 60
» ընդարձակ »	1 50
» Հանրաւոտ »	75
» բան Ողջնաւորի Գազղի.	
[illegible], Հայերէն Գարագաչ.	1 50
[illegible]կանութիւն Շիշմանեանի ընդարձակ	1
[illegible] բաղմապատկեր կամ Ա.ՅԲԲԵՆԱՐԱՆ	10
[illegible] կամ Ա.ՅԲԲԵՆԱՐԱՆ Հին ոճով	5